સાદર સમર્પણ

આપ ગુરુદેવે ભવ અંધારામાં અટવાતા મુજનો
ઉદ્ધાર કરવા માર્ગ બતાવી દીક્ષા [illegible] છે
અને અનન્ય ઉપકાર કરી મુજને આગળ
વધારવા ઉત્સાહ ધરાવો છો તે ઉપકારોના
બદલા કંઈ તો શું, પણ [illegible] ભાવે
આપ કૃપાળુ સદ્ગુરુને
આ લઘુ અનુવાદ સમર્પણ કરી
વિનીત કૃતજ્ઞતા અનુભવું છું
[illegible]

વિદ્યાનંદવિજય

પ્રકાશકીય નિવેદન

શ્રી 'મુક્તાબાઈ' જ્ઞાનમંદિરના દશમા પ્રકાશન તરીકે શ્રી હીરપ્રશ્નાનુવાદ ટિપ્પણો અને મૂલ સહિત પ્રસિદ્ધ કરતા અમોને અનહદ આનંદ થાય છે આ સસ્તા સ્વલ્પ સમયમા સુચારૂ પ્રકાશનોનો લાભ જ્ઞાનપિપાસુ સજ્જનોને સાદર આપી શકી છે, તે પૂ પા પ્રવચન-પ્રભાવક આગમપ્રજ્ઞ પ્રખરવક્તા ગુરુવર્ય શ્રી આચાર્યદેવ વિજયજંબૂસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પરમ ઉપકારને આભારી છે

શ્રી હીરપ્રશ્નનુ નામ અનેક ઉપયોગી વિષયોમાં સાક્ષી તરીકે ગ્રહણ કરાતુ આજે સૌ કોઈને વિદિત છે તે ગ્રથ ગીર્વાણ ભાષામા હોવાથી તે ભાષાના અનભિજ્ઞો પણ એ વિષયોના સાચા અર્થને જાણે તે હેતુથી પૂ પા આચાર્યદેવ વિજયજંબૂસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન પૂ મુનિરાજ શ્રી ચિદાનંદવિજયજી મહારાજ સાહેબે ખૂબ મહેનત લઈને મૂલગ્રથના સંપાદન પૂર્વક ટિપ્પણો સહિત શ્રી હીરપ્રશ્નાનુવાદ તૈયાર કરી આપ્યો છે

અમો આશા રાખીએ છીએ કે ગુણગ્રાહકતાની દૃષ્ટિએ વાચકો આ અમૂલ્ય ગ્રથરત્નનો સુંદર લાભ ઉઠાવી અનુવાદક મહાત્માના શુભ પ્રયાસને વધુ સફલ બનાવશે

આ મૂલગ્રંથાનુવાદના સંશોધનમાં સુશ્રાવક પંડિત શા. હીરાલાલ દેવચંદે કેટલીક સહાય કરેલી છે, તેમજ અમદાવાદ દેવશાના પાડાના પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારના કાર્યવાહક શા. પોપટલાલ મોહનલાલ (સાબુગોળાવાળા) અને ખંભાત નીતિવિજય જૈન પુસ્તકાલયના કાર્યવાહકે હીરપ્રશ્નની હસ્તલિખિત પ્રત આપવાનું સૌજન્ય બતાવ્યું છે, અને આ પુણ્યકાર્યમાં જેઓએ દ્રવ્ય સહાય કરી છે, તેઓ સર્વેનો અમો આભાર માનીએ છીએ.

સુરજાબાઈ જ્ઞાનમંદિર, ડભોઈ. તા ૧૫-૧૦-૪૩	લી સંઘસેવક, શાહ ખૂબચંદ પાનાચંદ માનદમંત્રી

वाञ्छितदायक-श्रीगौतमस्वामिने नमो नम ।

આદિવચન

આ પ્રશ્નોત્તર સમુચ્ચય-અપર નામ શ્રીહીરપ્રશ્નના પ્રણેતા પૂ જગદ્ગુરૂ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે અને સંગ્રહકાર મહામહોપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજય ગણિવર છે

આ ગ્રંથમા અનેક પદવીધર વિદ્વાન્ મુનિરાજો તેમજ શ્રીસંઘોએ પૂછેલા અનેકવિધ પ્રશ્નો અને તેના પૂ૦ પા૦ જગદ્ગુરૂ વિજયહીરસૂરિજીએ આપેલા શાસ્ત્રીય ઉત્તરોનો સમાવેશ થાય છે

ઉત્તરદાતા આચાર્યદેવ શ્રી જૈનશાસન ક્ષીતિજ ઉપર પ્રભાવશાલી સૂર્ય તરીકે ચમકી ગયેલા આજે સૌ કોઈને વિદિત છે તે જગદ્ગુરૂનો જન્મ પાલણપુરમા વિક્રમ સંવત ૧૫૮૩ના માગશર સુદિ ૯ને સોમવારના ધન્ય દિવસે થયો હતો પિતાનુ નામ ઓસવાલ જ્ઞાતીય ગૃહસ્થ કુરાશાહ હતુ અને માતાનુ નામ રત્નકુક્ષિ નાથીદેવી હતુ ખાનદાન માતા પિતાએ ધર્મપુત્રનુ નામ હીરજી રાખ્યું હતું હીરજી ખરેખર બાલ્યાવસ્થાથી જ હીરાની જેમ તેજસ્વી અને પાણીદાર હતા દૈવયોગે અલ્પ સમયમા જ માત પિતા સ્વર્ગવાસી થયા આ સમાચાર સાંભળતા હીરજીની બે ભગિનીઓ કે જે પાટણ રહેતી હતી તે ત્યા આવી અને હીરજીને સાથે લઈ ગઈ. હીરજી બ્હેનોની સાથે ગુરૂવંદન કરવા જતા હતા, કારણ કે

આ ગ્રંથમા આલેખાયેલા લગભગ દરેક વિષયને સ્પર્શતા સવાલો તેમજ તેના સચોટ ખુલાસાઓ વાચનારને ઘણા જ ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક થઇ પડે તેવા છે, એમા તલમાત્ર શકાને સ્થાન નથી યાવત્ સામાચારી વિષયક કેટલીક ઝીણી ઝીણી ગુ ચોનો સુદર ઉકેલ પણ આમા આપવામા આવ્યો છે વર્તમાનમા તિથિ તથા સૂતકાદિ વિષયોમાં સાગરપક્ષે જે કોલાહલ મચાવ્યો છે તે નર્યો સિદ્ધાન્ત અને સામાચારીથી વિરૂદ્ધ છે, એ આ પુસ્તકનું જો તટસ્થ દૃષ્ટિથી વાચન કરવામા આવશે તો સાગરપક્ષમાં પડેલા કેટલાક વિજયના આચાર્યાદિ મુનિવરોને પણ સાફ સાફ દીવા જેવું દેખાઇ આવશે

જગદ્ગુરૂ શ્રીવિજયહીરસૂરિમહારાજા આચાર્ય શ્રીવિજયદાનસૂરિ મહારાજાની પાટે અભિષિક્ત થયા હતા આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિ મહારાજા આચાર્ય શ્રી આનદવિમલ સૂરિ મહારાજાની પાટે અભિષિક્ત થયા હતા. તેમના સમયમા પણ તિથિ આરાધનામા લૌકિક પચાગો જ મનાતા હતા તથા તેમા આવતી તિથિઓની ક્ષય વૃદ્ધિ અન્ય કોઇ તિથિઓમા ખસેડાતી ન હતી. કલ્યાણક તિથિઓ, બાર પર્વિઓ, જોડીઆ કે બીનજોડીઆ એ તમામમા ક્ષીણ તિથિ પૂર્વ દિવસે આરાધાતી અને વૃદ્ધ તિથિ ઉત્તર દિવસે આરાધાતી, એ વાતને આ પુસ્તકના ૧૦૯ તથા ૨૫૭ પ્રશ્નો ટેકો આપે છે

આ આચાર્યદેવની પાટે આચાર્ય વિજયસેનસૂરિજી અને તેમની પાટે આચાય વિજયદેવસૂરિજી તથા દ્વિતીયા

ચાર્ય શ્રી વિજયતિલકસૂરિજી ઉર્ફે આણંદસૂરિજી થયા. આ મહાપુરૂષોએ પણ શાસનની અતુલ પ્રભાવનાઓ કરી હતી શ્રીસેનપ્રશ્ન આ ગ્રન્થમા કહેવાયેલી વાતોનો સંવાદ કરનારો ગ્રન્થ છે, તેમા આના પ્રતિપાદનોથી ઉલટી વસ્તુ કદી આવી શકિત નથી જ

સાગરપક્ષની ઇચ્છાનુસાર તિથિચર્ચા શેઠ કસ્તુરભાઇ લાલભાઈ મારફત પુનાના તટસ્થ વિદ્વાન પી એલ. વૈદ્યને લવાદ નીમીને તેઓના ફેસલા મુજબ વર્તવાની સહી સાથે બન્ને પક્ષકાર આચાર્યોએ પાલીતાણા-સિદ્ધક્ષેત્રમા જાહેર રીતે કરી હતી. તેમનો નિર્ણય પોતાની વિરૂદ્ધનો આવશે એમ સમજીને આ શ્રી આનન્દસાગર મહારાજે તા. ૫-૭-૪૩ ને રોજ તટસ્થ ઉપર અયોગ્ય આક્ષેપો કરવા પૂર્વક જાહેર પત્રિકા બહાર પાડીને તે નિર્ણય કબૂલ નહિ રાખવાનો પોતાનો ઇરાદો જણાવી દીધો આની સામે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને પણ પોતાની નાપસંદગી તા ૨૮-૭-૪૩ ના સંદેશ આદિ જાહેર પત્રોમા જણાવી દેવી પડી છે

લવાદ મહાશયે તો બન્ને પક્ષની ચર્ચાઓ સાભળીને પોતાનો પ્રામાણિક ઐતિહાસિક નિર્ણય ઠીક જ જણાવી દીધો છે, જેની મતલબ આ પ્રમાણે છે—

'જૈન સમાજમા ચડાશુચંડુ પંચાગ મનાય છે તે જ માનવુ. તેમા આવતી તિથિઓને ફેરફાર કર્યા વિના માનવી પર્વો કે કલ્યાણક કોઈ પણ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ક્ષયે પૂર્વા૦ ના નિયમ મુજબ પૂર્વ અને ઉત્તર દિવસે તેની આરાધના કરવી પુનમ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિએ પણ તેરસ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવી નહિ. આજ

પ્રમાણે ભાદરવા સુદ પાંચમની ક્ષય વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પણ તેને બદલે ભાદરવા સુ૰ ત્રીજની કે ચોથની ક્ષયવૃદ્ધિ કલ્પી લેવી નહિ અને ભાદરવા સુદ ચોથ–સંવત્સરીની ઉદય તિથિને ફેરવવી નહિ આ સાગરાનંદસૂરિજી આ વિષયમા જે જિત–આચરણા અને આ શ્રી વિજયદેવ સૂરિજીના પટ્ટકના હવાલા આપે છે તે પ્રામાણિક તરીકે સાબીત થઈ શકતા નહિ હોવાથી માની શકાય તેવા નથી.'

આજ વસ્તુસ્થિતિ સૂતકને માટે છે જ્યારે આ ગ્રંથના ઉત્તરદાતા આચાર્યદેવ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા પ્રશ્ન ૨૪૮ ના ઉત્તરમા 'સૂતકના દશ દિવસ માટે પણ આગ્રહ રાખવાની મનાઇ કરે છે, કેમકે તે દેશાચાર છે, તથા ખરતરગચ્છીઓ, જેના ઘેર સૂવાવડ હોય તેના ઘરના પાણીથી પૂજા ન થાય એવુ જે માને છે' એમા શાસ્ત્રનો કશો જ આધાર નથી, આપણા તપાગચ્છમા એવુ કાંઈ જ માનવામા આવતુ નથી, તેમજ કડુવા મતિ ગચ્છીઓ, 'સુવાવડી બાઇઓથી એક મહીનો અડાય નહિ' એવુ જે માને છે તેમા પણ શાસ્ત્રનો કશોય આધાર નથી, તપાગચ્છીઓ એવુ માનતા નથી, આવુ સાફ સાફ ફરમાવે છે, ત્યારે આજના યન્માઘવેનોક્તં તન્ન કરનારા એથી ઉલટી જ રીતે સમાજને ઉંધે રસ્તે દોરી રહ્યા છે તત્ત્વથી વિચારવામા આવશે તો નિરાગ્રહી મનુષ્યોને સ્પષ્ટ દેખાશે કે આજે 'સુવાવડીથી એકતાલીસ દિવસ સુધી અડાય નહિ, જેને ત્યા સુવાવડ થઇ હોય તેને ત્યા એકતાલીસ દિવસ સુધી ગોચરી જવાય નહિ, સાથે એક પોળ હોય તો તેને ત્યા, એક ખડકી હોય તો તે ખડકીમા રહેનારાઓને ત્યા, એક પોળ

સે તે પોળમા રહેનારાઓને ત્યા ગોચરી જવાય નહિ, ... જન્મ્યો હોય તો દશ દિવસ છોકરો જન્મી હોય અગીયાર દિવસ સુધી પૂજા વગેરે થાય નહિ, સુવાવડ ... રી બાઇ અમુક દિવસ પૂજા કરી શકે નહિ, મરપુત્ર નાનુ હોય અગર મોટુ હોય તો અમુક દિવસ સુધી પ્રતિક્રમણ આદિ થય નહિ, લૌકિકે ગયા હોય તેને અગર સોળ અગર ચોવીસ પ્રહર પૂજા સામાયિક ... ક્રમણ થાય નહિ' ઈત્યાદિ કરાતો પ્રચાર નર્યો અજ્ઞાનતા ... છે પ્રતિક્રમણાદિ પુસ્તકોમા આવુ છપાવનારાઓને ... ખાસ ભલામણ છે કે તેઓ આ શ્રીહીરપ્રશ્ન અને ... વાદક શ્રી સેનપ્રશ્નના પ્રશ્ન જોઇને શ્રીતપગચ્છ સામા- ... બરાબર સમજી લે અને તેમના હાથે ધર્મકૃત્યમા ... રાયકારક સૂતક વિષયક જે શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ ખોટો પ્રચાર ... હોય તેના પાપથી શીઘ્ર બચી જાય

સૂતકના કારણે પૂજા પ્રતિક્રમણાદિ બધ કરાવનારાઓ ... તરાદિકોની જ માન્યતાઓનુ પોતાની અજ્ઞાનતાથી પોષણ ... રહેલા છે, તેની વધુ ખાત્રી કરવા માટે શ્રી તપાખરતર ... દ જોવાની વાચકોને ભલામણ છે

આ અનુવાદમા દરેક પ્રકાશમા દરેક ન્નમ્રકાર અને ... ના પ્રશ્નો જુદા આકથી તારવવામા આવ્યા છે તેમજ તે ... પ્રકાશના પ્રશ્નોના અનુક્રમ અને એકદર આખા ગ્રથના ... ઉત્તરોના અનુક્રમ અકો સલગ બતાવવામા આવ્યા છે ... ઉત્તરોમાં આવતી ગાથાઓ તેમજ બીજી અનેક ઉપયોગી ... મતોની વાચકોને તલસ્પર્શી સુદર માહિતી મળે તે માટે

આ અનુવાદમા અમુક અમુક સ્થળે ઉપયોગી ટિપ્પણો આપવાની જરૂર પણ વિચારવામા આવી છે એકદર ૭૫ ટિપ્પણો આમા આમેજ કર્યા છે, તેના તરફ વાચકોનુ ખ સ ધ્યાન ખેચીએ છીએ

આ અનુવાદની પાછળ મૂળ ગ્રથ પણ આખો પ્રગટ કરવામા આવ્યો છે તેથી વાચનારાઓને અનુવાદના સ્થળો સાથે મૂલ જોવુ હશે તો સુગમ થઈ પડશે આ ગ્રથના સશોધનમા બે મુદ્રિત અને બે હસ્તલિખિત પ્રતો રાખવામા આવી હતી 'હ સવિજય જૈન ફ્રી લાયબ્રેરી' મુ અમદાવાદથી બહાર પડેલી એક મુદ્રિત પ્રત અને બીજી શા. ચ દુલાલ જમનાદાસ મુ છાણી (ગુજરાત)થી બહાર પડેલી તેમજ હસ્તલિખિત પ્રતમા એક મુ ખભાત શ્રી જૈનશાલા સ્થા પિત નીતિવિજય જૈન પુસ્તકાલયમાથી પૂ મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી દ્વારા મળી હતી, કે જે પ્રત ૩૯ પાનાની અને અશુદ્ધ તેમજ ત્રીજા પાના વિનાની હતી. અને બીજી હસ્તલિખિત પ્રત દેવશાના પાડાના પ્રાચીન જ્ઞાનભ ડારમાથી પૂ મુનિરાજ શ્રી કાન્તિવિજયજી દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ હતી જે પ્રત શુદ્ધ હતી અને એનાથી એક બે અગત્યના સ્થલોએ મુદ્રિતની અશુદ્ધિ સુધારવામા સારી મદદ મળી છે

આ પ્રશ્નોત્તર ગ્રથના એકદર ચાર પ્રકાશ છે પહેલા પ્રકાશમા ૪ પ્રશ્નકારોના એકદર ૪૬ પ્રશ્નો છે બીજામા ૧૪ પ્રશ્નકારોના એકદર ૫૮ પ્રશ્નો છે ત્રીજામા ૧૪ પ્રશ્ન કારોના એકદર ૧૨૬ પ્રશ્નો છે ચોથામા ૬ પ્રશ્નકારોના

૭૯ પ્રશ્નો છે સર્વ મળીને એકદર ૩૦૯ પ્રશ્નોત્તરો આ પુસ્તકમા આપેલા છે

આ પુસ્તકનો રચનાકાલ ચોક્કસ ઉપલબ્ધ થયો નથી તો પણ અનુમાનથી વિક્રમની સત્તરમી શતાબ્દી કહી શકાય છે.

આ પ્રશ્નોત્તરનો એક ગુર્જર અનુવાદ પ્રકાશક છી. એમ. ગેકટીવાળા એન્ડ બ્રધર્સ તરફથી સને ૧૯૧૩ મા બહાર પડેલો પાછળથી જાણવામા આવ્યો હતો તે ચોપડી હાલ અપ્રાપ્ય છે તેનો આ અનુવાદમા ૭૫ મા ટિપ્પણ સિવાય ક્યાય ઉપયોગ કર્યો નથી

આ અનુવાદ મ્હે પ્રવચન પ્રભાવક પ્રૌઢગીતાર્થ આગમ પ્રજ્ઞ પૂ ગુરૂવર્ય્ય આચાર્યદેવ વિજયજમ્બૂસૂરીશ્વરજી મહારાજાની પુણ્ય પ્રેરણાથી સ ૧૯૯૮ ના વિજયદાનસૂરિ-જ્ઞાનમંદિર-પૌષધશાલાના ચાતુર્માસ પછી લગભગ ૧૯૯૯ના માગશર માસમા શરૂ કર્યો હતો આજે એજ પૂ ગુરૂદેવની અમી દૃષ્ટિભરી સુસહાયથી તેમજ વિનય નિધાન આત્મ સહોદર પૂ મુનિરાજ શ્રી વર્ધમાનવિજયજી તથા મુનિરાજ શ્રી જયંતવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી રૈવતવિજયજી આદિ ગુરુભાઈઓના શુભ ટેકાથી પૂર્ણ કરવા શક્તિમાન થયો છુ

આ અનુવાદને પૂજ્ય ગુરુદેવ પોતાની સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જોઈ ગયા છે અને મ્હારી ભૂલો બતાવી મારી ઉપર અનહદ ઉપકાર કર્યો છે છેવટે ગચ્છનાયક સિદ્ધાન્ત મહોદધિ સુવિહિત શિરોમણિ પરમગુરૂદેવ આચાર્ય શ્રીમદ્‌વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ પણ મ્હારી વિનતિને ધ્યાનમા લઈ તપાસી આપ્યો છે અને તેઓશ્રીની સુચનાથી અમુક અમુક સ્થળો

સુધારી શકાયા છે, તે માટે તે ગચ્છાધિપતિનો પણ, ઉપકાર ભૂલી શકુ તેમ નથી

પ્રાન્તે આ અનુવાદમા સર્વપ્રકારની શકય કાળજી રાખવા છતા મતિમન્દતા તેમજ પ્રેસદોષથી જે મ્હારી કાઇ સ્ખલના થઇ હોય તે બદલ મિથ્યાદુષ્કૃત માગીને આ પ્રયાસને સફલ બનાવવા સારૂ સજ્જનોને વિનતિ કરતો અત્રે હુ વિરમીશ.

જૈનસોસાયટી ભરતનિવાસ
રાજનગર
વિક્રમ સ ૧૯૯૬
આસો વદ અમાસ ગુરૂવાર
દીપમાલિકા પુણ્ય પર્વ

આચાર્યદેવ વિજયજબૂસૂરી-
શ્વરચરણસેવામકરન્દમધુવ્રત
મુનિ ચિદાનંદવિજય.

ટિપ્પણોમા લીધેલા અને સૂચિત ગ્રન્થાદિ પ્રમાણો

ગ્રન્થાંક	ટિપ્પણાંક
(૧) ઉપદેશમાલા,	૧-૨-૬-૭
(૨) જીતકલ્પચૂર્ણિ,	૩-૪-૫૩
(૩) ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર	૫
(૪) આવશ્યકસૂત્ર-નિર્યુક્તિ,[હારિ૦]	૬-૩૧
(૫) પ્રવચનપરીક્ષા,	૮-૧૦-૧૫
(૬) શ્રાદ્ધવિધિ,	૯-૧૦
(૭) શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્ય	૧૦
(૮) ભવભાવના,	૧૦
(૯) સૂયગડાગસૂત્ર,	૧૧
(૧૦) શ્રીસેનપ્રશ્ન,	૧૪
(૧૧) હીરપ્રશ્ન,	૧૪
(૧૨) શ્રીસેનપ્રશ્નસારસંગ્રહ,	૧૪
(૧૩) આવશ્યકચૂર્ણિ,	૧૪
(૧૪) પ્રવચન સારોદ્ધાર,	૧૮ ૪૧
(૧૫) પંચાશક ટીકા,	૧૮
(૧૬) છઠ્ઠાકર્મગ્રંથની ટીકા,	૧૯
(૧૭) શ્રીસિત્તરીચૂર્ણિ	૧૯
(૧૮) શ્રીપર્વતિથિપ્રકાશ,	૨૨
(૧૯) યોગશાસ્ત્ર ટીકા,	૨૩
(૨૦) સંગ્રહણી દેવભદ્રીય ટીકા,	૨૪-૨૫-૨૭-૫૨-૫૭
(૨૧) શ્રાદ્ધદિન કૃત્ય,	૨૬-૪૯
(૨૨) સમરાઇચ્ચકહા,	૨૯
(૨૩) પ્રભાવક ચરિત,	૩૦
(૨૪) ભગવતીસૂત્ર,	૩૩-૩૫
(૨૫) ગચ્છાચારપયન્ના	૩૪
(૨૬) ઠાણાંગસૂત્ર,	૩૬
(૨૭) ઠાણાંગસૂત્રવૃત્તિ,	૩૭
(૨૮) કલ્પકિરણાવલી	૩૮-૩૯
(૨૯) ઔપપાતિકસૂત્ર,	૪૨
(૩૦) આચારાંગસૂત્ર,	૪૫
(૩૧) પચ્ચખ્ખાણ ભાષ્ય,	૫૧
(૩૨) નવતત્ત્વ,	૫૯
(૩૩) મુદ્રિત હીરપ્રશ્નનું ટિપ્પણ	૬૦-૬૫-૭૦
(૩૪) સંબોધ પ્રકરણ,	૬૧
(૩૫) અભવ્યકુલક,	૬૧
(૩૬) વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભા૦૧,	૬૪
(૩૭) નિશીથ ચૂર્ણિ,	૬૬
(૩૭) વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભા ૨,	૭૪
(૩૯) હીરપ્રશ્નાવલી ગુ૦,	૭૫

આત્મ ચેતનાને શિખામણ

૧ જ્ઞાનદષ્ટિને અનુરૂપ ત્હારે વ્યવહાર કુશલ બનવું

૨ સેવા સુશ્રુષામા સમયનો સદુપયોગ માનવો

૩ પુસ્તકજ્ઞાનનો સાચો સ્વાદ સેવામા છે સમજી અવસરે સેવામા રક્ત થવુ

૪ સેવા કરાવવાથી ભારે થવાય છે, સેવા કરવાથી હળવા થવાય છે

૫ આત્મ-જરૂરિયાતો કમી કરવી, પરિગ્રહ દશમો ગ્રહ છે

૬ જેટલો બાહ્ય વસ્તુનો વધુ મોહ તેટલો આત્મ-જ્ઞાનમા વધુ અંધકાર

૭ પોતાને જોઈતી કોઈ પણ ચીજ માટે સામાને તકલીફ, ન પડે તે જોતા શીખવુ

૮ એટલા સહનશીલ અને ગંભીર બનવું કે જેથી સર્વ સંયોગોને નીભાવી લેવાય

૯ ઉપકારીનો ઉપકાર માનવામા અને ગુણીના ગુણ ગાવામાં અનહદ આનંદ આવે છે

सकलागमरहस्यवेदि-स्वर्गत-विजयदानसूरी-वरेभ्यो नमो नमः ।

વિષયાનુક્રમણિકા.

શુદ્ધિ પત્રક.

પત્ર	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫	૫	જાણવુ	જાણવુ (અર્હિ સર્વ પાસત્થો અવંદનીય જાણવો)
૮	૭	પુનમ	પૂનમ્
૧૨	૨૦	ગ્રન્થોમા	ગ્રન્થ સિવાય બીજા ગ્રન્થમા
૧૮	૧૭	તારાઓ ખરે છે કે નહિ તે જોવા,	તારાઓનુ ખરવુ, વિદ્યુત્પાત ઇત્યાદિક કાલગ્રહના સ્થાનો તે જોવાં
૨૦	૧૨	સાર–સં'	સાર–સં '
૨૩	૭	વસ્તી	વસતિ
૨૫	૧૮	પ્રસજ્ઞાત્''।	પ્રસજ્ઞાત્ ।' (પંચાશક ટીકા, પૃ ૩૪)
૨૮	૯	થવાથી (અને)ક્કુદ્	થવાથી ક્કુદ્
૩૩	૧૨	કાલીકા૦	કાલકા૦
૪૪	૨૦	કયો	કર્યો
૪૬	૨૪	સ્વીકાયા	સ્વીકાર્યો
૪૮	૩	દિવસની	દિવસ
૪૮	૪	૧૫	પૂનમ
૪૮	૧૧	૦ણુક	ણુક
૪૯	૬	તત્ત્વકે	તત્ત્વ કે૦
૫૦	૧	૦હત	હત
૭૩	૨૦	ભંડારના	ભંડારની
૮૫	૨૦	૨૫૯૨	૨૫૯૨
૧૦૦	૧૫	૦દષ્ટિ	દષ્ટિ)

શુદ્ધિ

પત્ર	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૨૧	૧૫	थी-स॰	थीस॰
૧૨૧	૧૮	॰नि थी॰	॰निथी॰
૧૨૪	૫	આઉમા	આઉમા
૧૨૫	૨૧	૧૩–	પ્ર॰ ૧૩–
૧૨૮	૨૧	૧૭–	૧૮–
૧૩૦	૯	॰षड्ढां''	॰षड्ढि''
૧૩૦	૧૧	જા॰	જો॰
૧૩૭	૩	ઉપધાનની માલા	માલા
૧૪૧	૭	॰पाक	पाक
૧૫૭	૪	॰त ।	॰त
૧૫૯	૧૮	चत्वा॰	चैत्या॰
૧૬૩	૩	याव॰	याव॰
૧૬૭	૧૧	तइ वि	तइ (जइ) वि
૧૭૪	૬	॰भिप्राहृत्वेन	॰भिमहभ्राहित्येन
૧૭૫	૦	–६८	–६७०
૧૭૬	૫	प्रश्नौ	प्रश्नौ–
૧૭૮	૨૧	दृष्द्वा	दृष्ट्वा
૧૮૧	૨૩	पौषध	पौषधं
૧૮૨	૧૩	॰त्सुक	॰त्सुके
૧૮૮	૪	सत्कृ॰	सत्कृत्य॰
૧૮૮	૧૯	त्यज्यते	त्यज्यन्ते
૧૮૮	૨૦	त्यज्यते	त्यज्यते
૧૮૯	૧૮	शाले	शाले
૧૯૨	૧	संपूण	संपूर्ण
૧૯૩	૭	सर्वेषु	सर्वेषु
૧૯૪	૧૧	एकक॰	इकक॰

પત્ર	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૯૬	૬	णादिकु	णादि कु°
૧૯૭	૫	पव्वओ	पव्वओ
૧૯૮	૧૯	मुहुत्त	मुहुत्त
૧૯૯	૧૮	°माण	माणे
૧૯૯	૨૨	न्वेन	त्वेन
૧૯૯	૨૪	वेषा	वेषां
૨૦૧	૫	°चिश्रमेव	चिरमयमेव
૨૦૧	૨૫	षत	चेत°
૨૦૩	૨૩	हेम	हेमा°
૨૦૩	૨૩	ह	°ह
૨૦૪	૧૯	भावो	°भावो
૨૦૪	૨૧	°गमन	°गमय
૨૦૪	૨૩	का	को
૨૦૪	૨૪	बई	°थाइ
૨૦૫	૨	त्कष	त्कर्ष
૨૦૫	૧	वव	वर्त्त
૨૦૬	૨૪	थाव°	थीव
૨૦૭	૮	°नक	नर्क
૨૦૭	૮	निष्पा	निप्पा
૨૦૭	૧૮	तरव तु	तरव तु
૨૦૭	૧૮	पयु	पयु°
૨૦૭	૧૯	एऽरा	°एऽऽए°
૨૦૮	૧૯	स्वग	स्वर्ग
૨૦૯	૨૦	तस्यव	तस्यैव
૨૧૬	૩	पूर्वे	पूर्वे
૨૨૨	૯	तार्थे.	°तार्थे°

પત્ર	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૨૬	૧	पूर्णा–	पूर्णी–
૨૨૬	૨૨	चत्य–	चैत्य–
૨૨૭	૧૫	–न्तराय–	–न्तरीय–
૨૩૧	૭	–माद्र–	–मार्द्र–
૨૩૧	૧૩	–रुप	–रूप
૨૩૧	૧૯	वस्रण	वस्त्रेण
૨૩૨	૨૩	–पडि–	–पडि–
૨૩૩	૬	ऋात	ज्ञात
૨૩૩	૧૯	नाद्र	नार्द्र
૨૩૩	૨૪	–मार्गित–	–मार्गितै–
૨૩૪	૫	–कक्र–	–कैक्र–
૨૩૪	૬	उच्चायवे	उच्चायवे
૨૩૮	૧	–वच कीचय–	–वच,त्राय–
૨૩૮	૭	मेद	भेद

નિત્ય કર્તવ્ય

૧ પ્રાત કાલમા ઉઠીને નમસ્કાર મહામન્ત્રનુ ધ્યાન કરવુ

૨ પ્રાપ્ત સમ્યક્ત્વનો વિચાર કરી શ્રદ્ધા પરિણતિને ખૂબ પુષ્ટ કરવી

૩ વીતરાગ મૂર્તિ શુદ્ધ આત્મ સ્વરુપનુ પ્રતીક છે. તેનુ રોજ પૂજન કરી પ્રેરણા મેળવવી

૪ આવશ્યક ક્રિયા સૂત્રોનો અભ્યાસ કરી લઇ તેનો ઉભય કાલ અમલ કરવો

૫ પ્રબલ પુણ્ય પ્રાપ્ત તત્વ માર્ગમા આત્માને સુદૃઢ બનાવવો અને પ્રશમતાદિક આત્મગુણોમા દિન પ્રતિદિન આગળ વધવું

तमेव सच्च निस्सक, ज जिणेहिं पवेइय ।

સિદ્ધગિરિ સ્વામિ આદિજીણંદ, કાપો અમારા ભવના ફંદ

પ્રથમ પ્રકાશે પ્રશ્નકાર પહેલા-મહોપાધ્યાય શ્રીવિમલહર્ષ ગણિએ કરેલ પ્રશ્નોના ઉત્તરો

પ્રશ્ન ૧-"[1]गच्छगओ अणुओगी" આ ગાથામાં સંયમની આરાધના બતાવનારા જે ૨૫ ભેદો કહ્યા છે અને તેની

૧-गच्छगओ अणुओगी गुरुसेवी अनिययवासयाउत्तो
संजोएण पयाणं संजमआराहगा भणिया ॥३८८॥

निम्मम निरहंकारा उवउत्ता नाणदंसणचरित्ते।
एगक्खित्तेवि ठिया खवंति पोराणयं कम्मं ॥३८९॥

जियकोहमाणमाया जियलोभपरिसहा य जे धीरा।
वुड्ढावासेवि ठिया खवंति चिरसंचियं कम्मं ॥३९०॥

पंचसमिया तिगुत्ता उज्जुत्ता संजमे तवे चरणे।
वाससयंपि वसंता मुणिणो आराहगा भणिया ॥३९१॥

(મુદ્રિત ઉપદેશમાલા, પૃ ૩૫૪-૩૫૫)

ભાવાર્થ—૧ ગચ્છમાં રહેનાર ૨ જ્ઞાનાદિની સેવામાં ઉદ્યમવાન. ૩ ગુરુભક્ત. ૪ માસકલ્પાદિવિધિ પૂર્વક વિહાર કરનારો. ૫ પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયામાં ઉપયોગવાન, આ પાંચ પદોના સંયોગથી ચારિત્રના આરાધક કહ્યા છે જે સાધુમાં આ ગુણો ઘણા હોય તે વિશેષ રીતિએ આરાધક છે ૬ મમતા રહિત ૭ અહંકાર રહિત ૮-૯-૧૦ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રમાં સાવધાન ૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને પરિષહોનો જય કરનાર ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦ પાંચ સમિતિવડે યુક્ત ૨૧-૨૨-૨૩ ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત ૨૪ સત્તર પ્રકારના સંયમમાં અથવા છ કાયની રક્ષા રૂપ સંયમમાં ઉદ્યુક્ત. ૨૫ બાર પ્રકારના તપમાં ઉદ્યમશીલ આ પ્રમાણે ૨૫ ભેદો થાય છે જો કે ૩૯૧ મી ગાથામાં ચરણપદ

ઉપરની ૨ગાથામા સયમની વિરાધના બતાવનારા જે ૨૬ ભેદો કહ્યા છે તેમા ૨, ૩, કે ૪ ગુણોનો સદ્ભાવ છે માટે સયમારાધકપણુ હોવાથી વદનીયપણુ છે કે ૧, ૨, ૩ દોષોની વિદ્યમાનતાથી સયમનુ વિરાધકપણુ હોવાથી અવદનીયપણુ છે?

ઉત્તર—"गच्छगओ" આ ગાથામા કહેલ ૨૫ ભેદોમાં ૨, ૩ વગેરે ગુણોનો સદ્ભાવ છે અને બીજા ૨૬ ભેદોક્ત દોષોનુ [3]કારણપૂર્વક સેવવાપણુ છે એટલે સયમનુ આરા-

(પાચ મહાવ્રતરૂપે લીધેલ) આવે છે અને ૩૮૯ મી ગાથામા ચારિત્ર પદ (આશ્રવ નિરોધ તરીકે લીધેલ) આવે છે તથાપિ આ બે પદોનો એક ભેદ ગણીએ તો ૨૫ ભેદો થઈ શકે છે'

૨—पंगागो पासत्थो सच्छंदो ठाणवासी ओसन्नो।
दुगमाइसजोगा जह बहुआ तह गुरुहुति ॥३८७॥

(ઉપદેશમાલા, પૃ ૭૫)

ભાવાર્થ—'૧ મમ માથવ શિષ્યરહિતએકાકી ૨ પાસત્થો—જ્ઞાન,દર્શન અને ચારિત્રને પાસે રાખે પરતુ તેની સમ્યક્ આરાધના કરે નહિ. ૩ સ્વચ્છદ—ગુરૂ આજ્ઞાને નહિ માનનારો ૪ એક સ્થાનમા રહેનારો—સ્થાનવાસી ૫ અવસન્નો—પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓમા શિથિલ આ પાચ દોષોના બે સયોગીઆ દશ, ત્રણ સયોગીઆ દશ, ચાર સયોગીઆ પાચ અને પાચ સયોગીયો એક આ પ્રમાણે ૨૬ ભેદો થાય છે જેમ દોષો વધારે હોય તેમ વધારે વિરાધક બને છે'

૩—પ્રતિસેવનાના બે પ્રકાર છે—૧ દર્પિત અને ૨ કલ્પિત.

અહીં કારણપૂર્વક દોષોનુ સેવન હોવાથી તે કલ્પિત પ્રતિસેવના કહેવાય. તેના ૨૪ ભેદો શ્રીજીતકલ્પચૂર્ણિમા કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—
'कप्पिया चउवीसविहा, तजहा—

ધર્મપણુ હોવાથી વદનીયપણુજ જાણવુ, દોષોને નિષ્કારણ સેવવાએ કરીને તો અવદનીયપણુજ કહ્યુ છે ૧-૧-૧

પ્ર૦ ૨—"पञ्चासिवे पचकुसीलसंवुडे रुवधरे" એ પ્રમાણે પાપશ્રમણીય અધ્યયનમા કહેલ લક્ષણવાળાઓમા સાધુપણુ હોવાથી વદનીયપણુ છે કે પાસત્થા વગેરેના લક્ષણો હોવાથી અવન્દનીયપણુ છે ?

दसण नाणचरित्ते तवसंजम(पवयण)समिइ गुत्ति हेउ वा।
साहम्मियवच्छल्लत्तणेण कुलगो गणस्सेव॥
संघस्सायरियस्स य असहुस्स गिलाणबालवुड्ढस्स।
उदयग्गिचोरसावयभयकान्तारावई वसणे॥

(મુદ્રિત જીતક પચૂર્ણિ, પૃ ૩)

ભાવાર્થ- દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર, તપ, પ્રવચન, સમિતિ, ગુપ્તિ, સાધર્મિક વાત્સલ્ય, કુલ, ગણ, સઘ, આચાર્ય, અસહિષ્ણુ ગ્લાન, બાલ, વૃદ્ધ, પાણી, અગ્નિ ચોર, શ્વાપદ, ભય કાન્તાર, આપત્તિ અને વ્યસન આ ૨૪ કારણોથી દોષો સેવાય તે કલ્પિત પ્રતિસેવનાની કોટીમા આવે છે

૪—કારણ વિના દોષોનુ સેવન દર્પિત પ્રતિસેવનામા આવે છે શ્રી જીતક ચૂર્ણિમા તેના ૧૦ ભેદો આ પ્રમાણે કહ્યા છે-

"दप्प अकप्प निरालम्ब चियत्ते अप्पसत्थ वीसत्थे।
अपरिच्छिय-ऽकडजोगी निरणुतावी य निस्संको॥"

(મુ જીતકલ્પચૂર્ણિ, પૃ ૩)

ભાવાર્થ- દર્પ, અકલ્પ નિરાલબન ત્યક્તકૃત્ય અપ્રશસ્ત, વિશ્વસ્ત, અપરીક્ષિત અકૃતયોગી, નિરનુતાપી અને નિઃશંક આ ૧૦ ભેદોથી દોષો સેવાય તે દર્પિત પ્રતિસેવનાની કોટિમા આવે છે

ઉ૦—"चत्तारिसे[૧] पचकुसीलसंवुडे" આ ગાથાના વ્યાખ્યાનમા [૬]પાસત્થાદિ લક્ષણ યુક્ત સાધુઓને પણ નિકૃષ્ટ સાધુપદે રહેલા જણાવ્યા છે, કારણકે તે પણ કારણપૂર્વક દોષોને સેવતા હોવાથી તેઓનુ પણ વંદનીયપાડ જ જાણવુ ૧–૧–૨

૫-"चत्तारिसे पचकुसीलसवुडे, रूवधरे मुणिपवराण हिट्ठिमे।
अयसि लोए विसमेव गरहिजे, न से इह नेव परत्थलोए॥२०॥"

(ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના ૧૭મા પાપશ્રમણીય અ૦ ગા ૨૦ પૃ ૨૪/૧)

ભાવાર્થ—'પાપશ્રમણના ઉપર્યુક્ત લક્ષણો જેનામા હોય એવા પાચ કુશીલીઆ, જેવા કે—૧ પાસત્થો, ૨ અવસન્નો, ૩ કુશીલીઓ, ૪ સસક્ત અને ૫ યથાછન્દો, આ પાચ પ્રકારના સાધુની જેમ અમનવાળા, રજોહરણાદિ વેષ ધારણ કરનારો શ્રેષ્ઠ આચાર યુક્ત સાધુઓની અપેક્ષાએ અતિ જઘન્ય સયમ સ્થાનને સેવનારો છે, માટે અધમ સાધુની કોટિમા આવે છે, એથી તે આ લોકમા ઝેરની માફક ભ્રષ્ટ પ્રતિજ્ઞાવાન્ હોવાથી સાધારણ મનુષ્યોથી પણ નિન્દાને પાત્ર બને છે અને આ લોકમા તથા પરલોકમા કિંમત વિનાનો બને છે'

૬—અહીં આદિ શબ્દથી બીજા ભેદો નીચેની ગાથામા બતાવેલા લેવા.

पासत्थोसन्न कुसील-नायससत्त जण अहाछद ।
नाऊण त सुविहिया सव्वपयत्तेण वज्जति ॥"

(ઉપદેશમાલા, સુ પૃ. ૩૪૧ ગા ૩૫૩)

ભાવાર્થ—'૧ પાસત્થો-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પાસે રહેનાર ૨ અવસન્નો-ચારિત્રમા શિથિલ આચારવાળો ૩ કુશીલીઓ-જ્ઞાનાચાર વગેરેની વિરાધના કરનારો ૪ સસક્ત-જેવી સોબત મળે તેવો થઈ જાય. ૫ અહાછદો-પોતાની બુદ્ધિથી- ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાદિ કરનાર, સુવિહિતો પાસત્થા વગેરેનુ સ્વરૂપ જાણીને- સર્વ પ્રયત્નથી તેનો સગ કરતા નથી.'

પદ પિંડવિશુદ્ધિ વગેરે ઉત્તર ગુણોના ત્યાગનો નિષેધ જણાવવાના તાત્પર્યવાળુ છે કાલનો તો નિયમ કરી શકાય નહિ, કેમકે-કોઈક પતિત પરિણામીને ઉત્તર ગુણોનો ત્યાગ થવાથી જલદીથી પણ મૂલગુણોનો નાશ થાય છે, અને તેનાથી અન્યને લાંબા કાળે પણ મૂલગુણોનો નાશ વતો નથી ૧-૧-૪

પ્ર૦ ૫—દિગંબરાદિ ૧૦ માંથી કોઈ એક, તપાગચ્છીય સાધુઓને નમસ્કાર, પૂજન, ભાત, પાણિ, અને વસતિ દાન વગેરે કરે, અને કોઈ તેનાથી વિપરીત કરે, તો બંનેને ફલ સરખુ થાય કે ફેરફાર?

ઉ૦—૧૦માંથી૮ જે કોઇ સાધુઓને વન્દન, પૂજન,

ભાવાર્થ—'જે સાધુ ઉત્તરગુણો-આહારવિશુદ્ધિ વગેરેને છોડે છે તે મુનિ થોડા કાળમાં મૂલગુણોને પણ છોડે છે જેમ જેમ જીવ પ્રમાદભાવથી શિથીલ બને છે, તેમ તેમ તે ક્રોધાદિક કષાયોથી પીડાય છે'

કહેવાનો આશય એ છે કે-ચારિત્રના ખપી આત્માઓએ ઉત્તરગુણોને અવગણવા નહિ પરંતુ ઉત્તરગુણોને પણ ટકાવી રાખવા ખૂબ પ્રયત્નશીલ રહેવુ

૮—સ્વતીર્થિક દિગંબરાદિ દશ કોણ અને તેની ઉત્પત્તિ કોનાથી તથા કઈ સાલથી થઈ તેની ટુંકમાં માહીતી આ પ્રમાણે છે—

૧ દિગંબર, ૨ પૌર્ણિમીયક, ૩ ખરતર, ૪ આચલિક, ૫ સાર્ધપૌર્ણિમીયક, ૬ આગમિક, ૭ લુપક, ૮ કડવામતિ, ૯ બીજ અને ૧૦ પાયચંદ, આ દશ નામ છે તેમાં—

૧ દિગંબર—ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણથી ૬૦૯ વર્ષે શિવભૂતિ-અપરનામ સહસ્રમલ્લથી આ મત નીકળ્યો છે, જેણે કેવલીના કવલાહારનો, સ્ત્રીની મુક્તિનો અને સાધ્વી સંઘ ઇત્યાદિક અનેક વસ્તુઓનો અપલાપ કર્યો છે ૩

પ્ર૦ ૩—૨૫ ભેદે રહેલા અને "पमारिसे" આ ગાથામા કહેલા લક્ષણોવાળા સાધુઓને છઠ્ઠુ સાતમું ગુણસ્થાનક હોય છે કે મતાન્તરે મુહૂર્ત કરતા બહુકાલ (દેશોન પૂર્વકોટિ) રહેનારૂ છઠ્ઠુ ગુણસ્થાનક હોય છે ?

ઉ૦—૨૫ ભેદે રહેલા સાધુઓ અને "पमारिसे पव" આ ગાથામા કહેલા લક્ષણો જેને છે એવા સાધુઓ છઠ્ઠે સાતમે ગુણઠાણે હોય છે મતાન્તરથી મુહૂર્ત કરતા વધારે કાલ રહેનારૂ છઠ્ઠુ ગુણઠાણુ પણ હોય આ રીતે બન્ને પ્રકારે પણ અધ્યવસાયોની વિચિત્રતા હોવાથી તેમજ શાસ્ત્રમા તેવા પ્રકારના સ્પષ્ટ અક્ષરો પણ નહિ દેખાતા હોવાથી હોવા સભવે છે ૧-૧-૩

પ્ર૦ ૪—"जो चयइ उत्तरगुणे मूलगुणे वि" આ ગાથામા અચિરત્વ પદ વર્ષ વગેરે કાલને જણાવનારૂ છે કે સામાન્યથી છે ?

ઉ૦—"जो[૭] चयइ उत्तरगुणे" આ ગાથામા અચિરેણ

પાસત્થાના બે ભેદ છે–૧ સર્વપાસત્થો અને ૨ દેશપાસત્થો. અવસન્નના બે ભેદ છે–૧ સર્વથી અવસન્નો અને ૨ દેશથી અવસન્નો. કુશિલીયાના ત્રણ ભેદ છે–૧ જ્ઞાનવિરાધક, ૨ દર્શનવિરાધક અને ૩ ચારિત્ર વિરાધક. સસક્તના બે ભેદ છે–૧ અસક્લિષ્ટ અને ૨ સક્લિષ્ટ. અને અહાછંદાનો એક ભેદ છે આ પ્રમાણે ભેદો કહ્યા. એ ભેદોનું વિશેષ સ્વરૂપ જાણવુ હોય તો જુઓ—શ્રીહારિભદ્રીય આવશ્યકસૂત્રની વંદનક નિર્યુક્તિ પૃ ૫૧૧

૭—"जो चयइ उत्तरगुणे मूलगुणेवि अचिरेण सो चयइ।
जह जह कुणइ पमाय पिल्लिज्जइ तह कसाएहिं ॥११७॥"
(ઉપદેશમાલા, પૃ ૧૮૭).

પદ પિંડવિશુદ્ધિ વગેરે ઉત્તર ગુણોના ત્યાગનો નિષેધ જણાવવાના તાત્પર્યવાળુ છે કાલનો તો નિયમ કરી શકાય નહિ, કેમકે-કોઈક પતિત પરિણામીને ઉત્તર ગુણોનો ત્યાગ થવાથી જલદીથી પણ મૂલગુણોનો નાશ થાય છે, અને તેનાથી અન્યને લાંબા કાળે પણ મૂલગુણોનો નાશ વર્તો નથી ૧-૧-૪

પ્ર૦ ૫—દિગંબરાદિ ૧૦ માંથી કોઈ એક, તપાગચ્છીય સાધુઓને નમસ્કાર, પૂજન, ભાત, પાણિ, અને વસતિ દાન વગેરે કરે, અને કોઈ તેનાથી વિપરીત કરે, તો બંનેને ફલ સરખુ થાય કે ફેરફાર ?

ઉ૦—૧૦માંથી૯ જે કોઇ સાધુઓને વન્દન, પૂજન,

ભાવાર્થ—'જે સાધુ ઉત્તરગુણો—આહારવિશુદ્ધિ વગેરેને છોડે છે તે મુનિ થોડા કાલમા મૂલ ગુણોને પણ છોડે છે જેમ જેમ જીવ પ્રમાદભાવથી શિથીલ બને છે, તેમ તેમ તે ક્રોધાદિક કષાયોથી પીડાય છે'

કહેવાનો આશય એ છે કે—ચારિત્રના ખપી આત્માઓએ ઉત્તરગુણોને અવગણવા નહિ પરંતુ ઉત્તરગુણોને પણ ટકાવી રાખવા ખૂબ પ્રયત્નશીલ રહેવુ

૯—સ્વતીર્થિક દિગંબરાદિ દશ કોણ અને તેની ઉત્પત્તિ કોનાથી તથા કઈ સાલથી થઈ તેની ટુંકમા માહીતી આ પ્રમાણે છે—

૧ દિગંબર, ૨ પૌર્ણિમીયક, ૩ ખરતર, ૪ આંચલિક, ૫ સાર્ધપૌર્ણિમીયક, ૬ આગમિક, ૭ લુંપક, ૮ કડવામતિ, ૯ બીજ અને ૧૦ પાયચંદ, આ દશ નામ છે તેમાં—

૧ દિગંબર—ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણથી ૬૦૯ વર્ષે શિવભૂતિ-અપરનામ સહસ્રમલથી આ મત નીકળ્યો છે, જેણે કેવલીના કવલાહારનો, સ્ત્રીની મુક્તિનો અને સાધ્વી સંઘ ઇત્યાદિક અનેક વસ્તુઓનો અપલાપ કર્યો છે

પ્ર૦ ૮—આ દશમા, જેમ શ્વાનોમા વર્ણાદિ ભે
હોવા છતા જાતિથી ઐકય છે તેમ, પરસ્પર મતભેદ હોવ
છતા આજ્ઞાની વિરાધના કરનારા હોવાથી સમાનતા છે
વિષમતા છે ?

ઉ૦—દશેયમા વર્ણ વેષાદિ વિચિત્રપણુ છે, છતા આજ્ઞાની
વિરાધ તાથી તેમની સમાનતાને જણાવનાર વચન આપણુ
નથી, પરતુ બીજાનુ છે ૧-૧-૮

પ્ર૦ ૯—ચૈત્યાદિ ધર્મકાર્ય કરતા તે દિગબરાદિ
દશેયને તપાગચ્છીય શક્તિમાન શ્રાવક સહાય કરે, મધ્યસ્થ
રહે, અગર વિરોધ કરે તો લાભ કે ગેરલાભ થાય ?

ઉ૦—પૂજ્ય શ્રી પરમ ગુરૂદેવે ચૈત્યાદિ-ધર્મકાર્યને
ઉપાદેયપણે કહેલુ છે તેવા ધર્મકાર્ય કરતા દિગબરાદિ ૧૦
ને સહાય કરવી એ પરિણામે સુદર છે અન્ય કાર્ય કરતા
હોય તો મધ્યસ્થતાજ રાખવી, પરતુ ન્યાય વિપરીત કરવા
વડે વિરોધ ઉભો કરવો એ તો કલ્યાણકારક નથી ૧-૧-૯

ઉપદેશ ન આપી શકે કારણ કે અણુમાત્ર પણ કર્મબધ થાય એવો
ધર્મ તીર્થંકરે કહ્યો નથી ઇત્યાદિ ઉત્સૂત્રો પ્રરૂપ્યા છે
(વિશેષ માહીતી માટે જુઓ પ્રવચન પરીક્ષા નામનો ગ્રથ,
કે જેમા મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજીએ આ ૧૦ ની ઉત્પ
ત્તિનું મૂલ તથા આ દશે મતોએ કેટલી કેટલી ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાઓ
કરી ભગવાનના શાસનની મહા આશાતના કરી છે તેનું સવિ
સ્તર વર્ણન કરીને સર્વ મતોનુ યુક્તિપૂર્વક ખડન કર્યું છે)
ઉપર્યુક્ત ૧૦ મતો સ્થૂલ [illegible] છે, તે સિવાય ઉપધાન
વગેરે અનુષ્ઠાનોના અપ [illegible] કોઈ મતો
વ્રરિત ધરાવતા હોય, [illegible]
પણ

પ્ર૦ ૧૦—મૂર્તિપૂજાનો લોપ કરનાર લુપાક સિવાયના ૯ ની પ્રતિમા પૂજા અને સ્તુતિ અશુચિના વિલેપન તથા ગાળો દેવા રૂપ છે કે પૂજા અને સ્તુતિરૂપ છે ?

ઉ૦—સદ્દગુરુની પૂજા અને સ્તુતિ "અશુચિના વિલેપનરૂપ કે ગાલિ પ્રદાનરૂપ છે" એ પ્રમાણે સજ્જન પુરૂષને બોલવુજ યોગ્ય નથી તો ઉત્તર આપવાથી શુ ? ૧-૧-૧૦

પ્ર૦ ૧૧—સઘની ભક્તિ કરતા કે ભક્તિ નહિ કરતા કેટલાક (દિગબરાદિ ૧૦)નુ ભૂતાવિષ્ટ કે દારૂડીયાની સાથે સામ્ય છે કે તેમને તે કાર્ય જન્માતરમા ભક્તિથી ઉત્પન્ન થએલ શુભ કર્મ પ્રકૃતિના ફલનો ઉદય કરવાવાળુ છે ?

ઉ૦—ઉપર મુજબ સઘની ભક્તિ કરતા કે નહિ કરતા તેઓ અગે ભૂતાવિષ્ટ દારૂડીયાની સાથે સરખાવતુ વાકય બોલવુ એજ સજ્જનને ઉચિત નથી, ઈત્યાદિ પૂર્વની માફક ઉત્તર જાણવો. ૧-૧-૧૧

પ્ર૦ ૧૨—દિગબરાદિ ૧૦માથી કોઈ કાઇક નમસ્કાર પાઠ કરે, કેદિને છોડાવે, બ્રહ્મચર્યનુ પાલન વગેરે કરે તે માર્ગાનુસારી સમજવુ કે બધાનુ કમાઈ, પારધિ, કે મચ્છિમારના અધ્યવસાયની જેમ પાપના હેતુ રૂપ સમજવુ ?

કેટલાક વર્ષોથી તેરાપથી મત જન્મેલ છે, કે જે મત દાન, દયા વગેરે ધર્મોનો અપલાપ કરે છે, તેમજ સાધ્વીનો આણેલો આહાર પણ વાપરે છે આ રીતે શાસ્ત્રમા કહ્યુ હોય તે નહિ કરનારા અને ન કહ્યુ હોય તે પોતાની સ્વચ્છદ અતિકલ્પનાથી કરનારા કેઇ કુમતો વર્તમાન સમયમા જોર કરે છે ધર્મના ખપી જીવોએ તેને સમ્યગ્ પ્રકારે ગુરુગમથી જાણી સમજી લઇ સર્વથા વર્જી દેવા જોઇએ

ઉ૦—આવુ વાક્ય પણ સજ્જનોને બોલવુ ચે નથી, પછી ઉત્તર આપવાથી શુ? ૧-૧-૧૨

પ્ર૦ ૧૩—ખરતરાદિ પરપાક્ષિકોએ બનાવેલ દિકો ચડાવ કે મુસ્લીમ વગેરેએ કરેલી રસોઇની અનુ મ્વાદ કરવા લાયકજ નથી કે કાઇ વિશેષ છે?

ઉ૦—પરપક્ષિઓએ કરેલ સ્તોત્રાદિને આવી ઉપમા આપવી એજ સજ્જનને ઉચિત નથી તો પછી તેનો આપવાથી યે શુ? ૧-૧-૧૩

પ્ર૦ ૧૪—તપાગચ્છીય શ્રાવક પોતાના અને પરગચ્છોના મદિરોમા સુખડ વગેરે આપે, તે પોતાના મદિરોમા આપેલુ પુણ્ય હેતુ અને અન્ય ગચ્છીય મદિરોમા આપેલુ પાપ હેતુ થાય કે બન્નેમા આપેલુ સમાન લાભવાળુ થાય?

ઉ૦—તપાગચ્છીય શ્રાવક સ્વગચ્છીય કે પરગચ્છીય મદિરોમા સુખડ, કેસર વગેરે આપે તેમા જેવો પોતાના ગચ્છના મદિરોમા આપવાથી લાભ થાય તેવો શ્રી પરમ ગુરુદેવે ઉપાદેયપણે જણાવેલ હોઇ પરગચ્છના મદિરોમા પણ આપવાથી લાભજ જણ્યો છે, પરતુ પાપ જાણ્યું નથી ૧-૧-૧૪

પ્ર૦ ૧૫—બીજ આદિ (૨, ૫, ૮, ૧૧, ૧૪) પાચ પર્વીઓ શ્રાદ્ધવિધિ આદિ આપણા ગ્રન્થોમા કયા કહેલ છે?

ઉ૦—સવિગ્ન ગીતાર્થોની આચરણા વડે બીજ વગેરે પાચ પર્વીનુ ઉપાદેયપણુ સભવે છે તેના અક્ષરો તો ૮શ્રાદ્ધવિધિ સિવાય અન્યત્ર જોયાનુ યાદ નથી ૧-૧-૧૫

૮— बीआ पचमी अट्ठमि एगारसि चउद्दसी पण तिहीओ।
पचाओ सुअ(इ)तिहीओ गोयम गणहारिणा भणिआ" ॥
(શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ, મુ પત્ર ૧૫૨)

પ્ર૦ ૧૬—સર્વ શ્રાવકોની ચતુષ્પર્વી "मासम्मि पव्व-छक्क तिण्णि अ पव्वाइ पक्खम्मि" આ ગાથામા કહેલી છે, ગણવી કે લેપ શ્રાવકના અધિકારમા જે (આઠમ-ચૌદશ-ચોમાસાની ત્રણ પુનમ અને મહાકલ્યાણક તરીકે ગણાવતી અમાસ) વર્ણવેલી છે તે ગણવી?

ઉ૦—"मासम्मि" આ [10]ગાથામા કહેલીજ ચતુષ્પર્વી

ભાવાર્થ—"શ્રી ગૌતમ ગણધરે બીજ, પાચમ, આઠમ, એકાદશી અને ચતુર્દશી, એ પાચ શુભ તિથિઓ કહેલી છે

10—"अट्ठमि चउद्दसि पुण्णिमा य तहामावसा हवइ पव्व। मासम्मि पव्व छक्क तिन्नि अ पव्वाइ पक्खम्मि" ॥

(શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ, પત્ર ૧૬૨)

ભાવાર્થ—"શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ આદિ શાસ્ત્રોમા દરેક માસની શુદ અને વદની બન્ને આઠમો, બન્ને ચૌદશો, પૂર્ણિમા, તેમજ અમાવાસ્યા એમ છ પર્વો આખા મહિનામા અને ત્રણ પર્વો એક પખવાડીયામા જણાવ્યા છે"

ઉપર્યુક્ત શ્રાવકોની ચતુષ્પર્વી એ શબ્દાતરથી આ ગાથામા ઓળખાવ્યા મુખ્ય પર્વતિથિઓ છે, છતા તેને ચતુષ્પર્વીની સંજ્ઞા આઠમ-ચૌદશ-પુનમ-અમાસ એ ચાર નામની અપેક્ષાએ આપવામા આવેલી છે અને ધ્યાનમા રહે કે-જૈન શાસ્ત્રોના આ એક જ ચતુષ્પર્વી કહી છે એમ નથી, કિંતુ બે આઠમો અને બે ચૌદશોને પણ ચતુષ્પર્વી કહેલી છે "પુનમ અમાસને ચતુષ્પર્વીમા કહી છે", તેટલા ઉપરથી તેનુ મહત્વ વધારીને ચતુર્દશ્યાદિ પ્રધાન તિથિઓની વિરાધના કરનારાઓ પુનમીઆઓની માફક પોતાના પગ પોતાના હાથે નાખનારા છે તે માટે જુઓ શ્રી પ્રવચન પરીક્ષા પૃ ૧૮૭.

પ્ર૦ ૧૭–મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા કલ્યાણક તિથિ આદિ ભરતક્ષેત્રની જેમજ છે કે બીજી રીતે છે ?

ઉ૦—મહાવિદેહ ક્ષેત્રના આજ કલ્યાણક તિથ્યાદિ હોય એમ સભવતુ નથી કારણ કે–જ્યારે અહિના તીર્થંકરોનુ ચ્યવનાદિ કલ્યાણક હોય છે ત્યારે ત્યા દિવસ

તે લેપ નામનો ગૃહપતિ નિરતર સાધુઓની ઉપાસના કરતો હોવાથી શ્રમણોપાસક, જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનો જાણકાર, આર્હત પ્રવચનમા દેશ અને સર્વ શકા રહિત અર્થાત્ तमेव सत्यं निःशंकं यज्जिनैः प्रवेदितम्'–જે જિનેશ્વરે કહ્યુ છે તેજ સાચુ અને શકા વિનાનુ છે–આવા અધ્યવસાયવાળો, અન્યાન્ય દર્શનને ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છા વિનાનો, ધર્મના ફલમા સશય કિંવા મુનિ પુગવોના મલિન માત્ર વસ્ત્ર દેખી જુગુપ્સા નહિ કરનારો, આથી જ લબ્ધાર્થ, ગૃહીતાર્થ, પૃષ્ટાર્થ, વિનિશ્ચિતાર્થ, અભિગતાર્થ, હાડોહાડ અને રગેરગમાં ધર્મના રાગથી રગાએલો, અર્થાત્ અત્યન્ત રીતીએ જેનુ ચિત્ત સમ્યક્ત્વથી વાસિત છે એવો હતો એજ વસ્તુને પ્રગટ કરતા સૂત્રકાર મહર્ષિ ફરમાવે છે કે–જે કોઇ લેપ ગાથાપતિને ધર્મનુ સર્વસ્વ પૂછે તેને લેપ ગાથાપતિ જણાવતા કે–હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન સદ્‌ભૂતાર્થને કહેનાર છે અને એજ કષ, છેદ અને તાપાદિ પરીક્ષાથી શુદ્ધ છે માટે પરમાર્થ રૂપ છે પરતુ લૌકિક તીર્થિકોએ પ્રરૂપેલો ધર્મ અનર્થરૂપ છે હવે સૂત્રમાં લેપ શ્રમણોપાસકના સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનથી પ્રગટ થએલ ગુણોનુ ભાન કરાવતા ફરમાવે છે કે–તે નખ્યાત નિર્મલ યશવાળો, અભગ દ્વાર વાળો જે સ્થાનમા અન્ય જનો પ્રવેશ ન કરી શકે તેવા ભાડાગાર–અન્તઃપુર, વગેરે સ્થાનોમા અસ્ખલિત પ્રવેશવાળો, તેમજ આઠમ ચૌદશ મહા કલ્યાણક સબધિતયા પુણ્યતિથિ તરીકે પ્રસિદ્ધ અમાવાસ્યા અને ચોમાસાની ત્રણ પૂનમો આદિ ધર્મદિવસોમા અતિશયે કરીને

હોય છે, વળી આ વસ્તુને જણાવનાર અક્ષરો પણ દેખાતા નથી. ૧-૧-૧૭

પ્ર૦ ૧૮—ભગવતીજીના ૭ મહિનાના યોગોદ્વહન કરનાર સાધુઓને શું ૬ દિવસ અધિક કે ૬ દિવસ ઓછી ૭ મહિનાની આલોચના આપો છો ? જો ૬ દિવસ અધિક છે મહિનાની આલોચના આપતા હો તો જેમ અસજ્ઝાય સંબંધિ ૧૨ દિવસ ઉમેરીને આપો છો તેમ ચોમાસિના અસજ્ઝાય સંબંધિ ૪ દિવસ ઉમેરીને કેમ આપતા નથી ? અને જો આ પ્રમાણે સોળ દિવસ ઉમેરીને આપવામાં આવે તો ૧૦ દિવસ અધિક ૬ મહિના થાય છે અહિં આલોચનાનો વિધિ કેવા પ્રકારનો છે તે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—૭ મહિનાના યોગોદ્વહન કરનાર સાધુઓને અસજ્ઝાયના દિવસોની ગણનાની અપેક્ષા વિના ૬ દિવસ અધિક ૬ મહિનાની આલોચના આપવી એવો વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે ૧-૧-૧૮

પ્ર૦ ૧૯—ચોથા પ્રહરે કદાચિત્ છેવટની ચાર ઘડીમાં બે કાલગ્રહણ (વેરત્તિ, પાભાઈ) ગ્રહણ કર્યાં હોય, અથવા એક કાલગ્રહણ કર્યું હોય અને બીજું ગ્રહણ કરાતું હોય ત્યારે આકાશમાં કાલગ્રહણનો પ્રતિબંધ કરનાર ઉત્કાપાતાદિ થાય તો કાલગ્રહણ બે રહે, એક રહે, કે ન રહે ? વળી

આહાર-શરીર-બ્રહ્મચર્ય તથા વ્યાપાર વર્જનરૂપ સંપૂર્ણ પૌષધનને સેવતો સંપૂર્ણ શ્રાવક ધર્મનું અનુપાલન કરતો થકો રહે છે'

આમાં ચોમાસા સંબંધી ફક્ત ત્રણ જ પુનમો ગ્રહણ કરેલી છે બાકી પુનમો વગેરેનું ગ્રહણ નથી કર્યું, એ કારણથી ઉપરનો પ્રશ્નોત્તર થયેલો જણાય છે.

પહેલુ વાઘાઈ આદિ કાલગ્રહણ કરાતું હોય ત્યારે વચમા દિગાલોક શા માટે કરાય છે? શું કાલ શુદ્ધ છે તે માટે !

ઉ૦—રાત્રિને અતે કાલગ્રહણ કર્યા પછી ઉલ્કાદિ થવા છતા પણ કાલગ્રહણનો ઉપઘાત થતો નથી, પણ બીજું કાલગ્રહણ કરાતું હોય ત્યારે જો ઉલ્કાદિ થાય તો કારણ વિના એક પણ રહે નહિ તથા કાલગ્રહણ પછી પણ દિગા[12]લોક મૂકાતો નથી એવી વૃદ્ધ પરપરા છે ૧-૧-૧૯

પ્ર૦ ૨૦—પાભાઇના સ્થાને વેરતિકાલનું સ્થાપન આકસન્ધિના કાર્યમા થાય છે કે સ્વાભાવિક રીતે ?

ઉ૦—પાભાઇના ઠેકાણે વેરત્તિ કાલગ્રહણનું, સ્થાપન આકસન્ધિના[13] કારણેજ થાય, અન્યથા નહિ ૧-૧-૨૦

પ્રથમ પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બીજા–મહોપાધ્યાય શ્રીકલ્યાણવિજય ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—શ્રાવકની પહેલી સમ્યકત્વ પ્રતિમા (અભિગ્રહ વિશેષ)મા અન્ય દર્શની બ્રાહ્મણાદિ ભિક્ષુકોને અન્ન વગેરે આપવું કલ્પે કે નહિ ?

---

[12]-દિગાલોક એટલે તારાઓ ખરે છે કે નહિ તે જોવા માટે દિશાઓ જોવી તે.

[13]-આકસધિ એટલે યોગમા એક શ્રુતસ્કધ પુરો થતો હોય તેનો સમુદ્દેશ અને અનુજ્ઞાના બે આયબિલ આવે તે સાથેજ બીજો શ્રુતસ્કધ શરૂ કરનાનો હોય તેના ઉદ્દેશાનું આયબિલ આવે, આમા, સમુદ્દેશ આવ્યા પછી જો કાલભગ વગેરેના કારણે અનુજ્ઞા આદિ ન આવે તો ચાલુ આયબિલ જ કરવા પડે, તેનું નામ આસન્ધિ કહેવાય છે

ઉ૦—શ્રાવકની પહેલી૧૪ પ્રતિમામા બ્રાહ્મણાદિ ભિક્ષુ-
ને ગુરૂબુદ્ધિથી નહિ પરન્તુ અનુકંપા (દયા) વગેરે હેતુથી
આપવુ કલ્પી શકે છે ૧-૨-૧-૨૧

૧૪-શાસ્ત્રોમા શ્રાવકોને આરાધવા યોગ્ય અગીયાર પ્રતિમાઓ
કહી છે, તે આ પ્રમાણે—

(૧) દર્શન પ્રતિમા—તે એક મહીના સુધી પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, અને આસ્તિક્ય આ પાચ લક્ષણયુક્ત કુગ્રહ, શંકા, કાક્ષા, વિચિકિત્સા, મિથ્યાદષ્ટિ પ્રશંસા, અને મિથ્યાત્વિનો પરિચય આ શલ્યોથી રહિત તેમજ રાજાભિયોગ, ગણાભિ-યોગ, બલાભિયોગ, દેવાભિયોગ, ગુરૂનિગ્રહ, અને ભીષણ કાન્તારવૃત્તિરૂપ ૭ આગારોને પણ સેવ્યા વિના અન્ય દેવતા-દિકને નમનાદિક નહિ કરવા રૂપ શ્રીસમ્યક્ત્વનો આચાર યથા-વત્ નિરતિચારપણે પાલન કરવાનો અભિગ્રહ

(૨) વ્રત પ્રતિમા—તે બે મહિના સુધી અણુવ્રતો, ગુણવ્રતો, અને શિક્ષાવ્રતોને નિરતિચાર (વધ, બન્ધ વગેરે દરેક વ્રતોના અતિ-ચાર રહિત) અને નિરપવાદપણે પાલન કરવાનો અભિગ્રહ.

(૩) સામાયિક પ્રતિમા—તે ત્રણ મહિના સુધી ઉભયટંક સાવદ્ય યોગના ત્યાગ અને નિરવદ્ય યોગના આસેવન રૂપ સામાયિક સ્વીકારવા રૂપ છે

(૪) પૌષધ પ્રતિમા—તે ચાર મહિના સુધી ૮-૧૪-૧૫ અને ૦)) આ પર્વતિથિઓમા આહાર, શરીરસત્કાર, મૈથુન, અને વ્યાપારનો ત્યાગ કરવા રૂપ ચારે પ્રકારે પરિપૂર્ણ આગમોક્ત વિધિને અનુસરીને નિરતિચાર પૌષધ કરવા રૂપ છે

અહીં ચૌદશ પુનમ બન્ને ઉદય તિથિ હોય ત્યારે છઠ્ઠ કરીને પૌષધ કરે પુનમ કે અમાસનો ક્ષય હોય ત્યારે તેરશ ચૌદશ અથવા ચૌદશ પડવાનો છઠ્ઠ કરીને પોષધ કરે પુનમ કે

ઉ૦—પ્રતિમાધારી શ્રાવકોને શ્રીલલિતવિસ્તરાની પંજિકાના અભિપ્રાયથી સાતમી પ્રતિમા સુધી ચંદન, પુષ્પ વગેરેથી જિનપૂજન કરવુ યોગ્ય છે, પણ આઠમી પ્રતિમાથી તે કરવુ યોગ્ય નથી કપૂર આદિથી તો પૂજા આઠમી પ્રતિમા આદિમા પણ કરવી અનુચિત જણાતી નથી, કારણ કે તે નિરવદ્ય છે જો કે શાસ્ત્રના અક્ષરો તો જણાતા નથી અને અગીઆરમી પ્રતિમામા સાધુના જેવુ જ આચરણ હોય એમ જાણવુ ૧-૨-૪-૨૪

---

(૧૦) ઉદ્દિષ્ટ ભક્તવર્જન પ્રતિમા—તે દશ મહિના સુધી પોતાને ઉદ્દેશીને જે ભોજન કરેલુ હોય તે પણ ન ખાય અને આ પ્રતિમાધારી શ્રાવક કોઇ અસ્ત્રાથી મસ્તક મુડાવેલું રાખે અગર કોઇને ચોટલી રાખવાની ઇચ્છા હોય તો તે રાખી પણ શકે તથા 'ભૂમીમા દાટેલુ ધન વગેરે છે એમ જાણતો હોય અને પુત્ર, ભાઇ વગેરે પૂછે તો તેમની વૃત્તિ છેદ ન થાય માટે કહે, અને જો ન જાણતો હોય તો કહે કે 'મને ખબર નથી,' આ સિવાય જેમા કાઇ પણ ગૃહ કાર્ય કરવુ કલ્પે નહિ તે સ્વરૂપ આ દશમી પ્રતિમા છે

(૧૧) શ્રમણભૂત પ્રતિમા—તે અગીઆર મહિના સુધી અસ્ત્રાથી જેનું મસ્તક મુડાવેલુ હોય અથવા લોચ કરેલો હોય એવો શ્રમણોપાસક રજોહરણ પતદ્ગ્રહ વગેરે સર્વ સાધુના ઉપકરણ ગ્રહણ કરીને મહીતલને પાવન કરતો જેમા વિચરે અર્થાત્ સાધુવત્ અનુષ્ઠાનો સેવે અને ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થોને ત્યા જાય ત્યારે કહે કે- પ્રતિમાધારી શ્રમણોપાસકને ભિક્ષા આપો' આ પ્રમાણે ધર્મ-શરીર ટકાવવા માટે ભિક્ષા લાવે અને વાપરે, આ પ્રમાણે પ્રાસુક અને એષણીય આહાર જેમા વાપરે, તથા જેમાં પોતાની મમતા નાશ થઈ ન હોય તો

પ્ર૦ ૫—"आणाखडनकारी" આ ગાથામા સૂત્રવિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરનારાઓનાં પૂજા વગેરે શુભ અનુષ્ઠાનો નિષ્ફલ કહ્યા છે તે શું ફલમાત્રની અપેક્ષાએ કે વિશિષ્ટ ફલની અપેક્ષાએ ?

ઉ૦—આ [૧૫]ગાથામા ઉત્સૂત્ર પ્રવર્તિઓના પૂજા વગેરે શુભ અનુષ્ઠાનોને મોક્ષ સ્વરૂપ વિશેષ ફલની અપેક્ષાએ

સ્વજનોને જોવા માટે સ્વજનોની વસ્તીમા પણ જઈ શકે તથા ત્યા પણ સાધુવત્ રહે, એવા અનુષ્ઠાનરૂપ આ પ્રતિમા છે

આ પ્રમાણે અગીઆરે પ્રતિમાઓનો કાલ ઉત્કૃષ્ટથી ૫ાા વર્ષનો છે, પરતુ જ્યારે મરણ નજીક હોય અથવા દીક્ષા લેવી હોય ત્યારે જઘન્યથી અન્તર્મુહૂર્તનુ કાલમાન પણ કહેલુ છે આ પ્રતિમાઓમા ઉત્તરોત્તર પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સાથે પૂર્વ પૂર્વ પ્રતિમાઓનું અનુષ્ઠાન આચરણીય છે આવશ્યકચૂર્ણિમા ૫ થી ૧૧ મી પ્રતિમા સુધી કુલ ૭ પ્રતિમાનુ પ્રકારાન્તરે નિરૂપણ કરેલુ છે વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ તે સ્થલ, તેમજ શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધાર પૃ ૨૯૨ આદિથી જોઇ લેવુ હવે વિચારવાનું એ છે કે-શ્રમણોપાસકની શાસ્ત્રોક્ત જે અગીયાર પ્રતિમા છે તેની હાલ પ્રવૃત્તિ કેમ નથી ? ઉત્તર એ જણાય છે કે–ખરતરો કહે છે તેમ શ્રાવક પ્રતિમા ધર્મનો વિચ્છેદ નથી પરતુ પ્રતિમાનુ પાલન કઠીન હોવાથી અને પ્રતિમા પાલન યોગ્ય અવિચલ સત્ત્વ નહિ હોવાથી હાલ પ્રતિમા પાલનની પ્રવૃત્તિ જણાતી નથી જે આત્માઓ અવિચલ સત્ત્વશાળી હોય તે આત્માઓ માટે પ્રતિમા પાલન કઠીન નથી

૧૫-"आणाखडनकारी, जइवि तिकाल महाविभूईए।
पूएइ वीयराय, सव्व पि निरत्थय तस्स ॥"

(પ્રવચન પરીક્ષા, ભા. ૧ પૃ ૮૧)

નિષ્ફલ કહ્યા છે, પરંતુ દેવલોકાદિ ફલ માત્રની અપેક્ષાએ નકામા કહ્યા નથી ૧-૨-૫-૨૫

પ્ર૦ ૬—શ્રીજબૂદ્વિપ પ્રજ્ઞપ્તિ અને જીવાભિગમમા જગતી (કોટ)ના વર્ણનના અધિકારમા વાણવ્યતર દેવ દેવી ઓને ઉદ્દેશીને જે કહ્યુ છે કે "પૂર્વે સારી રીતે કરેલા શુભ કલ્યાણકારી સુકૃતના ફલ વિશેષને અનુભવતા વિચરે છે", આમા પૂર્વ સુકૃતની જે પ્રશસા કરી છે તે આરાધક સમ્યગ્દષ્ટિ વગેરેની કે અન્યની ?

ઉ૦—જબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ અને જીવાભિગમમા જગતી વર્ણનના અધિકારમા જે વ્યતરદેવ-દેવીઓના પૂર્વાચરિત પુણ્યકર્મની પ્રશસા કરવામા આવી છે તે આરાધક સમ્યગ્દષ્ટિ વગેરેથી ભિન્ન જીવોના સુકૃતને ઉદ્દેશીને જ કરી હોય તેમ [૧]જણાય છે ૧-૨-૬-૨૬

પ્રથમ પ્રમાણે પ્રશ્નકાર નીજા-પડિત શ્રી જગમાલ ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—સાજની પડિલેહણના આદેશ માગવાના સમયે

ભાવાર્થ—પ્રભુની આજ્ઞાનું ખડન કરનારો યદ્યપિ ત્રણે કાલ મહાવિભૂતિથી વીતરાગની પૂજા કરે તો પણ તેનુ સઘળુ-પૂજાદિ અનુષ્ઠાન નિષ્ફલ જાણવુ

[૧]૨૬-પૂર્વભવમા સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ, સર્વવિરતિની પાલનામા જેમણે અતિચારો વગેરે સેવીને વિરાધના કરી હોય તે જીવો ભવનપતિ, વ્યતરાદિનિકાયમા ઉત્પન્ન થઈ શકે છે સમ્યક્ત્વ વગેરે ગુણોના આરાધક આત્માઓ તો જઘન્યથી પણ વૈમાનિકમા ઉત્પન્ન થાય છે એથીજ અહિં ઉત્તરમા આરાધક સમ્યગ્દષ્ટ્યાદિ આત્માઓનું ઉપાદાન કર્યું જણાતું નથી

સાધુઓ ભેગા થાય છે તે [૧૭]સાત માડલીમાથી કઈ માડલી કહેવાય ?

ઉ૦—જે સાજની પડિલેહણના આદેશ માગવા માટે સાધુઓ ભેગા થાય છે તે આવશ્યક માડલીમા ગણાય એમ સભાવના થાય છે ૧-૩-૧-૨૭

પ્ર૦ ૨—પ્રતિક્રમણસૂત્ર (વદિત્તાસૂત્ર) સદ્દાલપુત્ર કુભકારે કર્યું છે આ પ્રઘોષ સાચો છે કે નહિ ? અથવા એ કૃતિ કોની છે ?

ઉ૦—શ્રી પચાશકજીની[૧૮] ટીકામા શ્રાવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર આર્ષ-ગણધર-કૃત છે, એમ કહ્યુ છે સદ્દાલપુત્ર કુભકારે બનાવ્યાનો પ્રઘોષ તો અસત્ય છે એમ જણાય છે ૧-૩-૨-૨૮

૧૭-સાત માડલી આ પ્રમાણે છે—(૧) સૂત્ર, (૨) અર્થ, (૩) ભોજન, (૪) કાલ, (૫) આવશ્યક, (૬) સજ્ઝાય, અને (૭) સથારા માડલી

૧૮-"ननु साधुप्रतिक्रमणादभिन्न श्रावकप्रतिक्रमणसूत्र-मयुक्त निर्युक्तिभाष्यचूर्ण्यादिभिरतन्नितत्वेनानार्षत्वात्, नैवम्, आवश्यकादिदशशास्त्रव्यतिरेकेण निर्युक्तीनामभावेनौपपातिकाद्युपाङ्गाना च चूर्ण्यभावेनानार्षत्वप्रसङ्गात्" ।

ભાવાર્થ—'વાદિ શકા કરે છે કે-શ્રાવક પ્રતિક્રમણસૂત્ર નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, અને ચૂર્ણિ વગેરેથી યુક્ત નહિ હોવાથી આર્ષ નથી, માટે સાધુ પ્રતિક્રમણ સૂત્રથી શ્રાવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ભિન્ન માનવુ અયુક્ત છે એનો પ્રતિવાદ કરે છે કે-એમ નહિ, આવશ્યકાદિ ૧૦ શાસ્ત્રો સિવાય અન્ય શાસ્ત્રો ઉપર નિર્યુક્તિ છે નહિ અને ઉવવાઈ વગેરે ઉપાગ સૂત્રોની ચૂર્ણિ નથી માટે તે તે શાસ્ત્રોને પણ આર્ષ માની શકાશે નહિ' અર્થાત્ શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર પણ આર્ષજ છે.

પ્ર૦ ૩—'છટ્ઠા કર્મગ્રન્થની બનાવનારી ચન્દ્રમહત્તરા સાધ્વી છે', આ વસ્તુ સાચી છે કે નહિ ?

ઉ૦—'છટ્ઠા કર્મગ્રંથની રચનારી ચન્દ્રમહત્તરા સાધ્વી છે', એવો પ્રઘોષ જુઠ્ઠો છે કારણ કે તેની ટીકામા [१९] आचार्य आह–'આચાર્ય કહે છે', આ પ્રમાણે કહ્યું છે તેજ પ્રમાણે તેની અવચૂર્ણિમા 'ચન્દ્રમહત્તરે રચેલા પ્રકરણની વ્યાખ્યા કરાય છે' એમ જણાવ્યું છે એટલે તે સાધ્વીજી નહિ પણ આચાર્ય મહારાજ છે એમ જણાય છે ૧-૩-૩-૨૯

१९–'तत्र' सप्ततिकाख्य प्रकरणमारभमाण आचार्य प्रेक्षावता प्रकरणविषये उपादेयबुद्धिपरिग्रहार्थं प्रकरणस्य सर्वज्ञमूलता, तथा सर्वज्ञमूलत्वे(ऽपि) न प्रेक्षापूर्वकारिणोऽभिधेयादिपरिज्ञानमन्तरेण यथाकथञ्चित्प्रवर्तन्ते प्रेक्षावत्ताक्षतिप्रसगात्, ततस्तेषा प्रवृत्त्यर्थमभिधेयादिक च प्रतिपिपादयिषुरिदमाह ।'

(૧૪૬ કર્મગ્રન્થ ટીકા, પૃ ૧૧૫ મુ જૈ ધ પ્ર સભા)

ભાવાર્થ—સપ્તતિ । નામના પ્રકરણનો આરભ કરતા આચાર્ય મહારાજા પ્રેક્ષા પૂર્વક કાર્ય કરનારાઓની પ્રકરણના વિષયમા ઉપાદેય બુદ્ધિ થાય તે માટે પ્રકરણની સર્વજ્ઞમૂલકતા તેમજ સર્વજ્ઞમૂલક હોવા છતા પણ પ્રેક્ષાવાનો અભિધેય વગેરેના પરિજ્ઞાન વિના પ્રેક્ષાવત્તાની ક્ષતિના પ્રસગથી યથા કથચિત્ પ્રવૃત્તિ કરતા નથી, માટે તેઓની આ પ્રકરણમા પ્રવૃત્તિ કરાવવા માટે અભિધેય વગેરેનુ પ્રતિપાદન કરવાની ઈચ્છાવાળા કહે છે

અત્રે સિત્તરી ઉર્ફે છઠા કર્મગ્રથના કર્તા સ્ત્રી નહિ પરતુ પુરુષ છે એ બતાવવાનુ તાત્પર્ય છે બાકી સિત્તરીના કર્તા એક ચિરતનાચાર્ય હોવા શિવાય વધુ નિર્ણય થઇ શકો નથી વધુ ...

પ્ર૦ ૪—ચઉશરણ આદિ કેટલા પયન્ના[20] ભણવામાં શ્રાવક અધિકારી છે ?

ઉ૦—પરંપરાએ કરીને ભક્તપરિજ્ઞા, ચઉશરણ, આઉરપચ્ચક્ખાણ, અને સંથારા એ ચાર પયન્ના ભણવાનો શ્રાવકોને અધિકાર હોય એમ જણાય છે ૧–૩–૪–૩૦

પ્ર૦ ૫—સુદ દશમના દિવસે આયંબિલ કરનારાઓ કંઈક અંશે મિથ્યાદૃષ્ટિ ખરા કે નહિ ?

ઉ૦—સુદ દશમના દિવસે આયંબિલ કરનારાઓ મિથ્યામતિ જાણ્યા નથી ૧–૩–૫–૩૧

પ્ર૦ ૬—રોહિણીના દિવસની આરાધના કરનારાઓ માટે પણ શું તેમજ સમજવું ?

ઉ૦—રોહિણી દિવસની આરાધના કરનારા માટે પણ તે પ્રમાણે જ ઉત્તર સમજવો ૧–૩–૬–૩૨

માહિતી માટે જુઓ શ્રી મુક્તાબાઈ જ્ઞાનમંદિર (ડભોઈ)ની પ્રકાશિત શ્રી સિત્તરી ચૂર્ણિની પ્રસ્તાવના.

૨૦–દશ પયન્નાના નામ આ પ્રમાણે છે—(૧) ચઉશરણ, (૨) આઉરપચ્ચક્ખાણ, (૩) મહાપચ્ચક્ખાણ, (૪) ભક્તપરિજ્ઞા, (૫) તંદુલવેયાલ, (૬) ગણિવિજ્જા, (૭) ચંદાવિજ્ઝા, (૮) દેવેન્દ્રસ્તવ, (૯) મરણ સમાધિ, અને (૧૦) સંથારગપયન્નો

૨૧–આવા તપો જૈન શાસ્ત્રકારોએ વિહિત કરેલા હોઈ તે કરવામાં મિથ્યાત્વ નથી, પણ રેંટીયા બારસ આદિ જે અવિહિત અનુષ્ઠાનો સેવવામાં આવે અગર વિહિતમાં અન્યથા આશંસા વગેરે અવિધિ ભાવ સેવવામાં આવે તો તે મિથ્યાત્વનું કારણ બને છે, એમ તાત્પર્ય સમજવું

ક્રિયાઓ કરે છે, તે સઘળુ નિષ્ફળ જ થાય છે, તેનાથી જરા પણ નિર્જરા થતી નથી, એમ માને છે

(આ) કેટલાકોનુ વળી એમ માનવુ થાય છે કે-તેઓની (અન્ય દર્શનીઓની) પણ કરેલી કષ્ટ ક્રિયાનુ તરતમ ભાવે અલ્પ પણ ફળ હોય છે, સાવ નિષ્ફળતા નથી આગમમા કહ્યુ છે કે-"અજ્ઞાની જે કર્મને ઘણા ક્રોડ વર્ષોએ કરીને ખપાવે છે, તે કર્મને ત્રણ ગુપ્તિ-મન, વચન અને કાયગુપ્તિએ ગુપ્ત જ્ઞાની મુનિ શ્વાસોશ્વાસ માત્રમા ખપાવે છે" 'એક આની કીંમત નથી,' ઈત્યાદિ ઉક્ત શ્લોકોનું પણ એજ-ભલે અલ્પ પ, છતા પણ ફલપ્રદર્શક-તાત્પર્ય છે વળી "અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ આદિ આત્માઓ, તેમજ બાલતપસ્વી, અકામ-નિર્જરા કરનાર દેવનું આયુષ્ય ઉપાર્જન કરે છે," તથા 'સરાગ સયમથી અને બાલતપથી દેવલોકમા જવાય છે,' [૨૭]ચરક પરિવ્રાજક બ્રહ્મ દેવલોક સુધી જાય છે' ઈત્યાદિ વચનોથી પણ અન્યમતિઓને થતા ક્રિયા ફલની પ્રતીતિ

૨૭- तावस जा जोइसिआ, चरगपरिव्वाय बमलोगो जा।
जा सहसारो पंचिंदितिरिअ जा अच्चुओ सड्ढा ॥१११॥

(સગ્રહણી ટીકા, પૃ ૫૭/૧)

ભાવાર્થ—'મૂલ, કન્દ અને ફલનો આહાર કરનારા વનવાસિ તાપસો ઉત્કૃષ્ટથી જ્યોતિષ દેવલોક સુધી જઇ શકે છે, ધાટિ ભિક્ષાચરો, અને કપિલમતાનુયાયિ પરિવ્રાજકો પાચમા બ્રહ્મદેવલોક સુધી જઇ શકે છે, સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ ધારણ કરનારા પચેન્દ્રિય તિર્યંચો હસ્તિ આદિ આઠમા સહસ્રાર દેવલોક સુધી જઈ શકે છે અને દેશવિરતિમન્ત મનુષ્યો બારમા અચ્યુત ઉર્ધ્વલોક સુધી જઈ શકે છે'

થાય છે આથી જ કોડિન્ન દિન્ન સેવાલિ નામના બાલતપસ્વિઓને પણ પોતપોતાના તપના અનુસારે જ ફલ મળેલુ છે સર્વથા નિષ્ફળ માનીએ તો ઉપર કહેલા સઘળાઓને ફલના અભાવની પ્રાપ્તિનો પ્રસગ પ્રાપ્ત થાય છે વળી કર્મની લઘુતા કર્યા વિના મિથ્યાત્વીઓ [૨૮]ગ્રન્થિદેશ પર્યંત આવે પણ કેવી રીતે ? માત્ર અકામ નિર્જરાજ તેમા કારણ છે એમ નથી, અન્ય કારણો પણ ભગવતીસૂત્રની ટીકામા કહેલા છે, જે આ પ્રમાણે—'અનુકંપા, અકામનિર્જરા, બાલ તપ, દાન, વિનય, વિભગજ્ઞાન, સયોગનો વિયોગ, કષ્ટ, ઉત્સવ, ઋદ્ધિ, સત્કાર' મહાનિશીથસૂત્રમા નાગિલના અધિકારમા પણ આજ વસ્તુ મલી આવે છે, તે આ પ્રમાણે—"અકામ નિર્જરાથી પણ કઈક-અલ્પ કર્મનો ક્ષય થાય છે, તો પછી અજ્ઞાન તપશ્ચર્યાથી થાય એમા શુ કહેવુ ?" આમા કોઈ શકા કરે કે-જ્યારે શાસ્ત્રના આવા અક્ષરો છે ત્યારે "निरत्थय तस्स" ઈત્યાદિ વાક્યોની સિદ્ધિ કેવી રીતે કરવી ? એનુ સમાધાન એ છે કે-'તમારૂ કહેવુ ઠીક છે, પણ ઉપર કહેલા સઘળા ઉત્સર્ગ સૂત્રો છે, એટલે અહિ 'ઉત્સર્ગથી અપવાદ બલવાન છે,' એજ ન્યાય અનુસરવો જોઇએ આથી મિથ્યાદર્શનીઓને પણ બાલ તપ વગેરે અનુષ્ઠાનોનુ તરતમ ભાવે કાઈને કાઈ ફલ મલે છે, એમ સિદ્ધ થયુ

પ્ર૦ ૪-(દ) તથા કેટલાએક મહાનિશીથ સૂત્રના "जे

---

[૨૮]-ગ્રથિ દેશ, જીવના ગાઢ રાગ દ્વેષના પરિણામ રૂપ છે. અભવ્ય જીવો પણ યથાપ્રવૃત્તિકરણે કરીને ગ્રથિદેશ સુધી આવી શકે છે, પરંતુ ગ્રથીનો ભેદ કરી શકતા નથી, જ્યારે ભવ્ય જીવો ઉત્તરોત્તર શુભ અધ્યવસાયમા ચડતા અપૂર્વકરણથી ગ્રથિનો ભેદ કરી સમ્યક્ત્વાદિ ગુણોના ભાજન થાય છે

यावि' ઇત્યાદિ પ્રસિદ્ધ આલાવાને અવલબીને કહે છે કે-જેઓ અન્ય પક્ષવાળાઓએ કરેલુ પડતા જિનમંદિર વગેરેનું રક્ષણ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે ઉપર આવેલી આપત્તિનું નિવારણ અને સાધુને ઉદ્દેશીને આપેલુ દાન, સત્કાર આદિ કાર્યોને અનુમોદે છે તેઓને મોટુ પાપ થાય છે, નમ્યક્ત્વ પણ ચાલ્યું જાય છે, તેથી અન્ય મતવાળાઓનાં કરેલાં યુગ પ્રધાન આચાર્યની ભક્ત્યાદિ શુભ કાર્યો પણ સર્વથા અનુમોદવા લાયક નથી જ'

(ઈ) કેટલાક વળી તેઓની સામે આ પ્રમાણે કહે છે-જેમ નયસાર, ધનશેઠ અને સગમ વગેરે મિથ્યાત્વિઓનું પણ દાન ઘણા ગ્રન્થોમા અને પરપરાએ કરીને અનુમોદના કરાતુ માલૂમ પડે છે, તથા સર્વ તીર્થંકરો અને અતિશયવાળા સાધુઓના પારણામા પચદિવ્ય પ્રગટ થવાના અવસરે 'अहो दानमहो दानम्' આ પ્રમાણેનો પ્રશસાત્મક ઉદ્‌ઘોષ પણ થાય છે જે અનુમોદનીય ન હોય તે કરાય કેમ? અને માર્ગસ્થ તમારા જેવા સઘળા અન્ય પાસે દાન વગેરે કરાવતા દેખાઓ છો. જેમકે-"હે મહાનુભાવ! તુ અમોને કાઈક આપ, તને મહાન્ લાભ થશે" ઇત્યાદિ અને તે આપે છે તો સતોષ પણ થાય છે, આ પ્રમાણે સ્વય અનુભવાતા અર્થનો લોપ કરનો સજ્જનોને યોગ્ય નથી આ પ્રમાણેના અભિપ્રાયથી જ સૂત્રકારે કહ્યુ છે કે-"अहवा सव्वं चिय वीयराय' અહિં સમ્યગ્દષ્ટિ સુધીના આત્માઓ સમર્થ પૂર્વે કહી ગયા છે, એટલે મિથ્યાત્વીઓનું પણ કેટલુક કાર્ય અનુમોદવા યોગ્ય છે, એમ સિદ્ધ થયું વિચાર કરતા તે કાર્યો વાસ્તવિક આરાધ્ય એવા શ્રીજિન, જિનબિંબ, જિના

લય, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, શ્રાવક આદિની ભાતપાણી દાન કરવા દ્વારા ભક્તિ કરવી, યશોગાન કરવા, આપત્તિઓથી રક્ષણ કરવુ ઇત્યાદિ છે અને શ્રી આચારાંગાદિમા પણ જાવા કાર્યો—"શીતથી પીડાતા સાધુને જોઈને તેની આગળ અગ્નિ જેમા છે એવી સગડી લાવીને મૂક્તા તે કહે છે કે 'મને આ કલ્પે નહિ, પરતુ તમે તો પુણ્યના સમૂહનું ઉપાર્જન કર્યું," ઇત્યાદિ શબ્દોથી સાક્ષાત્ અનુમોદન કરાયેલા છે અને જો એમ અનુમોદના ન કરાવી હોય તો શ્રી જિનશાસનની પ્રભાવના કરનારા મ્લેચ્છોની પણ અનુમોદના કેવી રીતે કરાય? ઇત્યાદિ આગ્રહ રહિત બુદ્ધિથી વિચારવુ (આ બે પ્રશ્નમા મુકેલી ચાર બાબતોનુ તાત્પર્ય શુ સમજવુ ?)

ઉ૦-ત્રીજા, અને ચોથા પ્રશ્નના ઉત્તર તો द्वादश जल्पपट्टकમાંથી જાણી લેવા વળી "सव्वंपि निरत्थय तस्स" ઇત્યાદિ વચન આપેક્ષિક હોવાથી એકાન્તવાદ નથી અપેક્ષા મોક્ષ સ્વરૂપ ફલાભાવની છે, તે જાણવુ વળી મહાનિશીથ સૂત્રના પ્રસિદ્ધ આલાવાના આધારે એકાન્તે પરપાક્ષિકોએ કરેલ શુભ અનુષ્ઠાનની પ્રશસાનો પ્રતિષેધ કરવો તે પણ સંગત નથી કારણકે તેજ આલાવાના 'अहिमुद्दमुद्दपरिसाम ज्झगय(म)सलाहेज्जा'—આ વચનથી ધર્મસન્મુખ થએલ અત્યત ભોળી ભદ્રિક પર્ષદા વિશેષમા જ પરપાક્ષિકોએ કરેલ શુભ અનુષ્ઠાનની પ્રશસાનો નિષેધ કર્યો છે, પરતુ સામાન્ય પર્ષદાને આશ્રીને નિષેધ કર્યો નથી વળી આ વિષયમા તર્ક પ્રતિતર્ક વગેરે ઘણુ કહેવા યોગ્ય છે, તેતો પ્રસગે ભેગા થઈએ ત્યારે જ ઠીક લાગે છે ૧-૪-૩-૪-૪૨-૪૩

પ્ર૦ ૫—દાહજ્વરવાળો કોઈ અનશન કરીને રાત્રિને વિષે પણ શુ પાણી પી શકે કે તે ક્હીકે અનશનજ ન કરે ?

કિંવા અનશની શ્રાવક દિવસે પણ સચિત્ત અથવા અચિત્ત જલપાન કરી શકે ?

ઉ૦—જે અનશની રાત્રિએ પાણીનો સર્વથા ત્યાગ કરવા અસમર્થ હોય તે અનશનીએ આહારત્યાગ રૂપ અનશન તો જરૂર કરવુ એમ જાણ્યું છે, તથા અનશન કરનારે શ્રાવકે અચિત્ત તે પણ ઉકાળેલુંજ પાણી પીવું જોઇએ ૧-૪-૫-૪૪

પ્ર૦ ૬–કોઇ મરતા પક્ષાન્તરીયને કોઈ સાધુ અથવા શ્રાવક નમસ્કાર મહામંત્ર આદિ સંભળાવે તો તેને કેટલો લાભ થાય અથવા તેને પાપ લાગે, કે સમ્યક્ત્વથી ભ્રષ્ટ થાય?

ઉ૦—ઉપકાર બુદ્ધિથી સંભળાવતા સાધુ અથવા શ્રાવકને લાભજ થાય એમ જાણ્યું છે ૧-૪-૬-૪૫

પ્ર૦ ૭–શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ બૌદ્ધોને અગ્નિમાં હોમીજ નાખ્યા, કે હોમવાનો આરંભ કરી છોડી દીધા? અને આ અધિકાર છે કયા ગ્રંથમાં ?

ઉ૦—શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીએ પોતાની વિદ્યાશક્તિથી સૌગતોને હોમવા માટે આકાશમાર્ગે ખેચ્યા હતા ગુરૂએ તે જાણ્યુ એટલે બે સાધુઓને મોકલ્યા બે સાધુઓએ-[૨૮] ગુણસેण अग्गिसम्मा सीहाणन्दाय' ઇત્યાદિ સમરાદિત્ય

૨૯- गुणसेण-अग्गिसम्मा सीहा-ऽऽणन्दाय तहापिया-उत्ता।
सिहि जालिणि माइ-सुया ... पइ-भज्जा॥
जय-विजया य सहोयर ...
सेण-विसेणा पित्तिय-उ... ।
गुणचन्द-वाणमंतर समरा...
पक्कस्स तओ मोक्खो वी...

ભાવાર્થ— સમરાદિત્ય ... સેનના જોડે ... ભવો થયેલા

ચરિત્રના કથનવાળી મૂલ ત્રણ ગાથા આપી તેથી સૂરિજી બોધ પામ્યા અને બૌદ્ધોને છોડી દીધા, આ પ્રમાણે હરિભદ્રસૂરિ પ્રબંધમા છે- પરંતુ પ્રભાવક ચરિત્રમા તો 'પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ૩૦વાદમા જીતાયેલ બૌદ્ધ ગુરૂએ પોતાની મેળેજ ઉકળેલા તેલની કડાહીમા પ્રવેશ કર્યો', એ પ્રમાણે છે વળી તેજ ગ્રંથમા "અહીં કેટલાક આ પ્રમાણે કહે છે કે- ખરેખર હરિભદ્રસૂરિએ મહાન્ મન્ત્ર જાપના પ્રભાવથી બૌદ્ધમતના પંડિતોને ખેચીને તપાવેલા તેલમા હોમ્યા" એવું પણ લખેલ છે ૧-૪-૭-૪૬

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य-आचार्यप्रवर-सिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-**विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये** तच्छिष्यरत्न-प्रवचनप्रभावक-प्रौढगीतार्थआगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-गुरुदेव-**श्रीमद्विजयजम्बूसूरिवराणामन्तेवासि मुनिश्रीचिदानन्दविजयेन** सटिप्पणकानुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री१००८-**विजयहीरसूरिशिष्य-प श्रीकीर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादित प्रश्नोत्तर-समुच्चये** प्रथम प्रकाश समाप्त ।

યોગી નવ ભવો હોવાથી નવ ભવો સમરાઈચ્ચકહામા વર્ણવેલા છે તે આ પ્રમાણે—ગુણસેન-અગ્નિશર્માનો પ્રથમભવ, સિંહપિતા-આનન્દપુત્રનો દ્વિતીયભવ, શિખિપુત્ર-જાલિની માતાનો તૃતીયભવ, ધન પતિ-ધનશ્રીભાર્યાનો ચતુર્થભવ, જય-વિજય સહોદર તરીકેનો પંચમ ભવ, ધરણપતિ-ધનશ્રીભાર્યા તરીકેનો છઠ્ઠો ભવ, સેન-વિસેનનો કાકા ભત્રિજા તરીકેનો સાતમો ભવ, ગુણચન્દ્ર-વાનવ્યંતરનો આઠમો ભવ, અને નવમો ભવ સમરાદિત્ય અને ગિરિસેન ચંડાળ તરીકેનો થયો હતો છેવટે સમરાદિત્યનો મોક્ષ અને બીજાનો અનન્તો સંસાર થયો છે'

૩૦-इतिवचननिरुत्तरीकृतोऽसौ सुगतमतप्रभुराचचार मौनम् ।
जित इति विदिते जनैर्निपेते द्रुततरमेव सुतप्ततैलकुण्डे ॥१६८॥
(પ્રભાવક ચરિત પૃ. ૭૨)

પ્રકાશ બીજો

દ્વિતીય પ્રકાશે પહેલા પ્રશ્નકાર પંડિત શ્રી નગર્ષિ ગણિકૃત પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧–ગૃહસ્થોએ દેવમંદિરમાં કેસર વગેરેનું છાંટણું કરવું યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦–જેમ ગૃહસ્થોને તિલક કરવું ઉચિત છે, તેમ જિનાલયમાં કેસરાદિનું છાંટણું કરવું ઉચિત જ જણાય છે ૨–૧–૧–૪૭

પ્ર૦ ૨–બીજા દિવસની સાંજે તે દિવસની છાસ વગેરેથી સંસ્કાર કરેલા વાસી ઓદન ત્રીજે દિવસે કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—છાસ વગેરેથી સંસ્કાર કરેલા હોય તો વાસી ઓદન ત્રીજે દિવસે પણ કલ્પે છે ૨–૧–૨–૪૮

પ્ર૦ ૩–જિનમંદિરમાંથી બહાર નીકળતા સાધુ અને શ્રાવકોને "આવસ્સહિ" કહેવી યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦–દેવમંદિરમાંથી નીકળતા સાધુઓને હંમેશાં, અને શ્રાવકોને સામાયિક, પૌષધ હોય ત્યારે "આવસ્સહિ" કહેવી યોગ્ય છે, એમ જાણવું ૨–૧–૩–૪૯

પ્ર૦ ૪–ચોમાસાની અંદર જિનમંદિરમાં દાંડો લીધા વિના દેવવંદન કરવું યુક્તિ યુક્ત છે કે નહિ ?

ઉ૦–ચોમાસાના જિનમંદિરમાં સાધુ અને શ્રાવકોને દાંડો લીધા પછી જ દેવવંદન કરવું યુક્તિ યુક્ત છે ૨–૧–૪–૫૦

પ્ર૦ ૫-રાત્રિના સમયે જિનમંદિરમા નાટારંભ વગેરે કરવા યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦-જિનમંદિરમા રાત્રિના સમયે નાટારંભ વગેરે કરવાનો નિષેધ જણાય છે કારણ કે કહ્યુ છે કે—

"રાત્રિના સમયે નન્દિ, બલિ, પ્રતિષ્ઠા, સ્નાન, રથ-ભ્રમણ, સ્રીપ્રવેશ, નૃત્યલીલા અને સાધુનો પ્રવેશ જ્યાં થઈ શકતો નથી, તે શ્રી જિનમંદિર અત્રે છે" વળી કયાંક તીર્થ વગેરેમા જે કરાતુ દેખાય છે તે કારણિક જાણવુ ૨-૧-૫-૫૧

પ્ર૦ ૬-વ્યાખ્યાન સમયે 'बइसणि ठाउ' આ પ્રમાણે આદેશ માગીને બેસનારાઓને જવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦-વ્યાખ્યાન સમયે મુખ્યવૃત્તિએ કરીને 'બેસણે ઠાઉં' એ આદેશ તેઓએ જ માગવો જોઇએ કે- જેઓ વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થાય ત્યા સુધી સ્થિરતાથી બેસનારા હોય, પરંતુ તેવી સ્થિરતા વિનાના બીજાઓએ એ આદેશ માગવો જોઇએ નહિ ૨-૧-૬-૫૨

પ્ર૦ ૭-સામાન્ય દિગંબર ગૃહસ્થોને ઘેર રત્નત્રયાદિ મહોત્સવ સમયે આપણા શ્વેતાંબરીય શેઠ વગેરે શ્રાવકોને ભોજન વગેરે માટે જવુ ઉચિત છે, કે અનુચિત ?

ઉ૦-આવા અવસરે વિરોધની વૃદ્ધિ જેમ ન થાય તેમ કરવુ એજ તત્ત્વ છે, એકાન્તવાદ નથી ૨-૧-૭-૫૩

પ્ર૦ ૮-પાકી આંબલી સુકવણીમા ગણાય કે લીલવણીમા ?

ઉ૦-પાકી આંબલી સુકવણી તરીકે જાણવી, પરંતુ લીલવણી તરીકે નહિ ૨-૧-૮-૫૪

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બીજા-પંડિત રવિસાગરગણિ-કૃત પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧–પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરોનુ શરીર પ્રમાણ સરખુ નથી અને બલ સરખુ છે તે કેમ ?

ઉ૦—પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરોના શરીર પ્રમાણમા તફાવત હોવા છતા પણ બલમા તફાવત નથી કેમકે— "अपरिमिय[31]बला जिणवरिंदा '–તીર્થંકરો અપરિમિત બલના ધણી છે,' આ પ્રમાણેના આગમના વચનથી તીર્થંકર મહારાજોનું અનન્ત બલવત્પણું સરખુ હોવુ સમજી શકાય છે. ૨-૨-૧-૯-૫૫

પ્ર૦ ૨—સાધુ મહારાજને વિધિપૂર્વક અનુષ્ઠાન કરતા પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લાગવાનુ જે કહેલુ છે તે સાચુ છે કે ખોટુ ?

ઉ૦—વિધિપૂર્વક ૧૦૦ હાથથી ઉપર ગમન કરતા જેમ સાધુને ઈરિયાવહી પ્રતિક્રમણનું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે, તેમ આગમમા કહેલુ હોવાથી, વિધિથી કરાતા કૃત્યમા પણ પ્રાયશ્ચિત્તનુ પ્રદાન સત્યજ છે ૨-૨-૨-૧૦-૫૬

પ્ર૦ ૩—સ્ત્રીને જ્યારે અડચણ આવે છે ત્યારે તે માસિક ધર્મના ત્રણ દિવસમા કરેલો તપ આલોયણના તપમા વાળી શકાય કે નહિ ?

૩૧-' ज केसवस्स उ बल तं दुगुण होइ चक्कवट्टिस्स।
तत्तो बला बलवगा अपरिमियबला जिणवरिंदा ॥७५॥

(આવશ્યક નિર્યુક્તિ, પૃ ૪૮)

ભાવાર્થ—'વાસુદેવને જે બલ હોય છે તેના કરતા દ્વિગુણ બલ ચક્રવર્તિને હોય છે સામાન્ય મનુષ્યો કરતા બળદેવો બળવાન હોય છે અને શ્રી જિનવરેન્દ્રો તો અપરિમિત બલવાળા હોય છે'

ઉ૦—ઋતુ સબંધિ અસજ્ઝાયના ત્રણ દિવસમાં કરેલો ૫ આલોયણના તપમાં ગણી શકાય નહિ ૨-૨-૩-૧૧-૫૭

પ્ર૦ ૪—દિવસ વગેરેની પોરસી પ્રમાણ કાલ ૬ ઘડી થયા બાદ દશવૈકાલિકાદિ સૂત્ર ગણવા સુઝે કે નહિ?

ઉ૦—દિવસ અને રાત્રિની ચાર સંધ્યા[32] વર્જીને બધા વખતે દશવૈકાલિકાદિ સૂત્રનું ગણવું સુઝે છે ૨-૨-૪-૧૨-૫૮

પ્ર૦ ૫—ભગવતીજી મહાસૂત્રના પાંચમા શતકમાં[33] ચાર પ્રમાણ કહ્યા છે અને [34]રત્નાકરાવતારિકામાં બે કહ્યા છે, તેનું કેમ?

૩૨-કેટલાક આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પહેલાની ૧ ઘડી અને પછીની ૧ ઘડી, બીજા આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પહેલાની ૨ ઘડી અને કેટલાક આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પછીની ૨ ઘડી, આ પ્રમાણેની (૧) દિન સંધ્યા, (૨) મધ્યાન્હ સંધ્યા (૩) દિન સંધ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની સાયંકાલની સંધ્યા અને (૪) મધ્ય રાત્રિની સંધ્યા, એમ ચાર સંધ્યા છે

૩૩-"से किं त पमाणे? पमाणे चउव्विहे पण्णत्ते, त जहा-पच्चक्खे अणुमाणे ओवम्मे आगमे।"

(ભગવતી સૂત્ર, પૃ ૩૯૯)

ભાવાર્થ—'હે ભગવન્! પ્રમાણ કેટલા છે? પ્રમાણ ચાર પ્રકારના છે ૧ પ્રત્યક્ષ, ૨ અનુમાન, ૩ ઉપમાન અને ૪ આગમ પ્રમાણ.'

૩૪-"तद् द्विभेदं प्रत्यक्ष च परोक्ष च।"

(રત્નાકરાવતારિકા પૃ ૪૭)

ભાવાર્થ—'પ્રમાણના બે ભેદ છે-૧ પ્રત્યક્ષ અને ૨ પરોક્ષ.'

કારમા दीर्घतरेण३७ એવી વ્યાખ્યા ન કરી, તે, "व्याख्यातो विशेषार्थप्रतिपत्ति"–'વ્યાખ્યા દ્વારા વિશેષ અર્થનો બોધ થાય છે,' આ ન્યાય હોવાથી જ જાણવુ સૂત્રમા જે तर શબ્દનુ ગ્રહણ નથી કર્યું તે તો "सोपस्काराणि सूत्राणि"–'સૂત્રો કાઈને કાઈ સસ્કારને યોગ્ય હોય છે', આ ન્યાય જણાવવા માટે છે ૨–૩–૧–૧૫–૬૧

પ્ર૦ ૨–કલ્પકિરણાવલીમા પ્રથમ પહેલા ચાતુર્માસમાટ તાપસના આશ્રમમાથી વિહાર કરતા "नाऽप्रीतिमद्‌गृहे वास ३८"–જેના ઘરમા રહેતા અપ્રીતિ ઉપજે તેના ઘરમા

ઉત્પન્ન થઈને રાજ્યાવસ્થામાં જ કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જિને લાખ પૂર્વનો પ્રવ્રજ્યા પર્યાય પાલીને તથાવિધ તપ અને વેદના વિનાજ સિદ્ધ થયા છે'

૩૭–' 'महावरे त्यादि कण्ठय, यथाऽसौ सनत्कुमार इति चतुर्थचक्रवर्ति, स हि महातपा महावेदनश्च सरोगत्वात् दीर्घतरपर्यायेण सिद्ध, तद्भवे सिद्धधभावेन भवान्तरे सेत्स्य मानत्वादिति'

(ઠાણાગ સૂત્રવૃત્તિ, પૃ ૧૭૧/૧)

ભાવાર્થ— ચારિત્રમા રોગો સહન કર્યા હોવાથી અને તે ભવમા સિદ્ધ થયા નથી પણ ભવાન્તરમા સિદ્ધ થશે, તે માટે સનત્કુમાર ચક્રવર્તિ મહાતપવાળા અને મહાવેદનાવાળા વધારે દીર્ઘ પર્યાયથી સિદ્ધ થયા જાણવા'

૩૮– नाप्रीतिमद्‌गृहे वास १ स्थेय प्रतिमया सदा २।
न गेहिविनय कार्य ३, मौन४ पाणौ च भोजनम्५ ॥१०॥'

(કલ્પ કિરણાવલી, પૃ ૧૦૧)

ભાવાર્થ— ભગવાન મહાવીરે જે પાચ અભિગ્રહો સ્વીકાર્યા હતા તે આ પ્રમાણે છે—(૧) જેને અપ્રીતિ ઉપજે તેની વસતિમા

રહેવુ નહિ" ઇત્યાદિ પાઠથી પાચ અભિગ્રહોને ધારણ કરનારા ભગવાનને મૌન ગ્રહણ કરનાર તરીકે કહ્યા છે અને પછી 'તેઓએ સ્વમુખે ઉત્પલ નૈમિત્તિકને માલા સ્વપ્નનો અર્થ કહ્યો છે, તેમજ તલની ઉત્પત્તિ વગેરે સ્થલોમા ઘણી વાર ગોશાલાની સાથે બોલ્યા છે,' એમ પણ જણાવ્યું છે, તો તે કેવી રીતે ઘટે?

ઉ૦—કલ્પકિરણાવલીમા પહેલા ચોમાસામા પાંચ અભિગ્રહો ધારણ કર્યાં હોવાથી પ્રભુને મૌની કહ્યા છે, તો પણ 'દશ સ્વપ્નના અધિકારમા ઉત્પલની સન્મુખ માલા સ્વપ્નનો અર્થ કહ્યો છે, તેમજ તલની ઉત્પત્તિ વગેરે સ્થલોમા ઘણી વાર ગોશાલાની સાથે બોલ્યા છે, તે કેમ ?' આવી શકા કરવી યુક્તિયુક્ત નથી કારણ કે—ભગવાને તથા પ્રકારના દ્રવ્ય, ક્ષેત્રાદિના અભિપ્રાયથી મૌન સ્વીકાર્યું હશે કે જેથી અભિગ્રહનો લેશ માત્ર પણ ભગ થાય નહિ ૨-૩-૨-૧૬-૬૨

પ્ર૦ ૩—આષાઢ સુદ ૧૪ એ ઉનાળાની ચોમાસીનો દિવસ છે, એ સિદ્ધાત છે અને તેજ પ્રમાણે આગળ ૫૦ દિવસે સવત્સરીની વ્યવસ્થા છે, તો પણ કલ્પકિરણાવલીમા અષાઢ[૩૯]સુદ ૧૪ થી આરભીને ભાદરવા સુદ ૪ સુધી એમ કહ્યુ છે, તે કેમ ઘટે ? કારણ કે ૫૧ દિવસ થાય છે

નહિ રહેવુ, (૨) હમેશા પ્રતિમા-કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમા રહેવુ, (૩) ગૃહસ્થોનો વિનય કરવો નહિ, (૪) મૌન રહેવુ, અને (૫) હાથમા ભોજન લઈને વાપરવુ'

૩૯—"तत्र दिनाना पञ्चाशदाषाढसितचतुर्दश्या आरभ्य भाद्रसितचतुर्थ्यन्तम् ।"　　　(કિ૰)

પ્રમાણે ટીકાના અભિપ્રાયથી પણ સૂત્રમા अरिहंत દેખાતુ નથી, તેથી અહિં જેવો પા૦ હોય તેવો જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—ઓપપાતિક ઉપાગમા અબડ શ્રાવકના અધિકારમા 'अन्नउत्थिअ[४] परिग्गहिआणि चेइआणि वा' એ પ્રમાણેના આલાવામા अरिहंत" પદ કોઈક જ પ્રતમા દેખાય છે, બધી પ્રતિઓમા દેખાતુ નથી, એ હેતુથી ટીકાકારે 'ચૈત્ય એટલે અરિહતની પ્રતિમા' એવો જ અર્થ કર્યો હોય એમ સભાવના થાય છે ૨-૩-૫-૧૯-૬૫

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોથા
પડિત શ્રીદેવવિજયગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—' इक्कारस अगाइ बार उवगाइ दस पइन्नाइं' '૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાગ અને ૧૦ પયન્ના', આ ગાથામા દશ પયન્નાઓ ક્યા ?

ઉ૦—"इक्कारस अगाइ" આ ગા[illegible] થમા

૪૨—धम्मइस[illegible]

એમ જાણ્યું નથી, તેથી દશ પયન્નાઓના જુદા નામો ગ્રંથમા નથી ૨-૪-૧-૨૦-૬૬

પ્ર૦ ૨—ચાર મૂલસૂત્રો કયા ?

ઉ૦—આવશ્યક, દશવૈકાલિક, ઉત્તરાધ્યયન, અને ઓઘ-નિર્યુક્તિ, આ ચાર મૂલસૂત્રો છે ૨-૪-૨-૨૧-૬૭

પ્ર૦ ૩—છ છેદ ગ્રંથો કયા ?

ઉ૦—નિશીથ, મહાનિશીથ, દશાશ્રુતસ્કંધ, બૃહત્કલ્પ, વ્યવહાર, અને પંચકલ્પ આ છ છેદ ગ્રંથો છે ૨-૪-૩-૨૨-૬૮

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર પાંચમા-પંડિત જિનાનંદગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—શ્રાવકોને અટ્ઠમ સુધીના પચ્ચક્ખાણમાં ભાતનું ઓસામણ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—શ્રાવકોને અટ્ઠમ સુધીના પચ્ચક્ખાણના આચરણાનો અભાવ હોવાથી ભાતનું ઓસામણ કલ્પે નહિ ૨-૫-૧-૨૩-૬૯

પ્ર૦ ૨—તે દિવસની કરેલી ગોલપાપડી કઈ વિગઈમાં ગણાય ?

ઉ૦—તે દિવસની બનાવેલી ગોલપાપડી ઘી અને ગોલ વિગઈમાં ગણાય, એવો વૃદ્ધ વ્યવહાર છે ૨-૫-૨-૨૪-૭૦

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર છઠ્ઠા-પંડિત શ્રીયશોવિજયજી ગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પ્રતિક્રમણ કરવા ઇચ્છતો ગૃહસ્થના આચારને સેવનાર કોઈ સાધુવેષધારી શું સામાયિક ગ્રહણ કરવા પૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરે કે ચૈત્યવંદનથી શરૂ કરે ?

ઉ૦—ગૃહસ્થના આચારને સેવનાર સાધુવેષધારી મુખ્ય વૃત્તિથી સામાયિક ગ્રહણ કરીને અર્થાત્ કરમિ ભંતે ઉચ્ચરીને પ્રતિક્રમણ કરે ૨-૬-૧-૨૫-૭૧

પ્ર૦ ૨—શીત અને ઉષ્ણકાલમાં અર્થાત્ ઋતુબદ્ધ આઠ મહિનામાં ગૃહસ્થોને જિનમંદિરમાં દેવવંદન કાજો કાઢીને કરવું કલ્પે કે પ્રમાર્જીને કરવું કલ્પે ?

ઉ૦—શિયાળા અને ઉનાળામાં ગૃહસ્થોને જિનાલયમાં દેવવંદન નિમિત્તે કાજો કાઢવો પડે એવો નિયમ નથી, તેથી જો કોઈ દેવવંદન કરતા હોય તો ભલે કરે ૨-૬-૨-૨૬-૭૨

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર સાતમા-ઋષીથી પંડિત નગર્ષિગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—'सत्तट्ठगुरुपरंपरकुसीले एगदुतिगुरुपरंपर कुसीलेय' આ પ્રમાણે શ્રી મહાનિશીથ સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનની શરૂઆતના પ્રસ્તાવમાં જે પાઠ છે, તેનો શો અર્થ છે?

ઉ૦—"સાત, આઠ ગુરૂ પરંપરાથી કુશીલપણું ચાલ્યું આવતું હોય અને એક બે કે ત્રણ ગુરૂપરંપરાથી કુશીલ પણ ચાલ્યું આવતું હોય", અહિં બે વિકલ્પોનું પ્રતિપાદન કરનાથી એમ જણાય છે કે—એક બે કે ત્રણ પાટથી કુશીલપણું ચાલ્યું આવતું હોય છતાં ય તેમાં સાધુ સામાચારી સર્વથા નાશ પામી નથી, તેથી જો કોઈ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરે તો અન્ય સાંભોગિક સાધુઓ (માંડલી વ્યવહારવાળા) પાસેથી ચારિત્રની ૪૩ઉપસંપદા ગ્રહણ કર્યા વિના પણ ચાલી

૪૩—ઉપસંપદા-જ્ઞાનાદિ નિમિત્તે સુવિહિત આચાર્ય પાસે જઈ તેમની નિશ્રા સ્વીકારવી, તે પાંચ પ્રકારની છે-(૧) શ્રુતોપસંપદા,

શકે છે, પરંતુ ચાર આદિ ગુરૂપરંપરાથી કુશીલપણું ચાલ્યું આવતું હોય તો સાંભોગિક સાધુઓ પાસેથી ચારિત્રની ઉપસંપદા ગ્રહણ કરીને જ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરી શકે, અન્યથા નહિ ૨-૭-૧-૨૭-૭૩

પ્ર૦ ૨—મહાવિદેહની વિજયોમા કેવલિ તીર્થંકરો જ્યારે વિચરતા હોય ત્યારે અન્ય તીર્થંકરોનો જન્મ થાય કે એ તીર્થંકરોના મોક્ષ ગયા બાદ થાય ?

ઉ૦—મહાવિદેહની વિજયોમા વિચરતા એવા કેવલિ અથવા છદ્મસ્થ તિર્થંકરો હોય ત્યારે અન્ય તીર્થંકરોનો જન્મ વગેરે ન થાય. ૨-૭-૨-૨૮-૭૪

પ્ર૦ ૩—ચાતુર્માસની અંદર જ્યારે તીર્થંકરો નગર, ગામ વગેરેની મધ્યમા અવસ્થાન કરે ત્યારે વ્યાખ્યાન અવસરે યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમા 'આઠ પ્રાતિહાર્યો (અતિશય વિશેષો) હમેશા પ્રભુની સાથે જ હોય' એવુ કહેલુ હોવાથી દેવો પુષ્પનો પ્રકર કરે કે નહિ ? જો પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ કહેવામા આવે તો લોકોના ઘર વગેરેમા તે શી રીતે સંભવે ?

ઉ૦—ચાતુર્માસમા તીર્થંકરોનુ નગર વગેરેમા અવસ્થાન પ્રાયે કરીને થતુ નથી અને જો કદાચિત્ થાય તો દેવો ઉચિતતાનુ ઉલ્લંઘન કર્યા વિનાજ પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ સંભાવના થાય છે જો એમ ન માનીએ તો પ્રાતિહાર્યોનો નિયમ બની શકે નહિ ૨-૭-૩-૨૯-૭૫

---

(૨) સુખદુઃખોપમપદા, (૩) ક્ષેત્રોપસંપદા, (૪) માર્ગોપમપદા, અને (૫) વિનયોપમપદા

ઉ૦—ગૃહસ્થના આચારને સેવનાર સાધુવેષધારી મુખ્ય વૃત્તિથી સામાયિક ગ્રહણ કરીને અર્થાત્ કરેમિ ભંતે ઉચ્ચરીને પ્રતિક્રમણ કરે ૨-૬-૧-૨૫-૭૧

પ્ર૦ ૨—શીત અને ઉષ્ણકાલમા અર્થાત્ ઋતુબદ્ધ આઠ મહિનામા ગૃહસ્થોને જિનમંદિરમા દેવવંદન કાંબે કાઢીને કરવુ કલ્પે કે પ્રમાર્જીને કરવુ કલ્પે ?

ઉ૦—શિયાળા અને ઉનાળામા ગૃહસ્થોને જિનાલયમા દેવવંદન નિમિત્તે કાંબે કાઢવો પડે એવો નિયમ નથી, તેથી જો કોઈ દેવવંદન કરતા હોય તો ભલે કરે. ૨-૬-૨-૨૬-૭૨

બીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર સાતમા-ફરીથી પંડિત નગર્ષિગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—'सत्तट्ठगुरुपरंपरकुसीले एगदितिगुरुपरंपर कुसीलेय' આ પ્રમાણે શ્રી મહાનિશીથ સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનની શરૂઆતના પ્રસ્તાવમા જે પાઠ છે, તેનો શો અર્થ છે?

ઉ૦—"સાત, આઠ ગુરૂ પરંપરાથી કુશીલપણુ ચાલ્યુ આવતુ હોય અને એક બે કે ત્રણ ગુરૂપરંપરાથી કુશીલ પણુ ચાલ્યુ આવતુ હોય", અહિં બે વિકલ્પોનુ પ્રતિપાદન કરવાથી એમ જણાય છે કે-એક બે કે ત્રણ પાટથી કુશીલપણુ ચાલ્યુ આવતુ હોય છતા ય તેમા સાધુ સામાચારી સર્વથા નાશ પામી નથી, તેથી જો કોઈ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરે તો અન્ય સાંભોગિક સાધુઓ (માંડલી વ્યવહારવાળા) પાસેથી ચારિત્રની [૪૩]ઉપસંપદા ગ્રહણ કર્યા વિના પણ ચાલી

૪૩—ઉપસંપદા—નાના નિમિત્તે સુવિહિત આચાર્ય પાસે જઈ તેમની નિશ્રા સ્વીકારવી, તે પાંચ પ્રકારની છે-(૧) શ્રુતોપસંપદા,

શકે છે, પરતુ ચાર આદિ ગુરૂપરપરાથી કુશીલપણુ ચાલ્યુ આવતુ હોય તો સાભોગિક સાધુઓ પાસેથી ચારિત્રની ઉપસપદા ગ્રહણ કરીને જ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરી શકે, અન્યથા નહિ ૨-૭-૧-૨૭-૭૩

પ્ર૦ ૨—મહાવિદેહની વિજયોમા કેવલિ તીર્થંકરો જ્યારે વિચરતા હોય ત્યારે અન્ય તીર્થંકરોનો જન્મ થાય કે એ તીર્થંકરોના મોક્ષ ગયા બાદ થાય ?

ઉ૦—મહાવિદેહની વિજયોમા વિચરતા એવા કેવલિ અથવા છદ્મસ્થ તિર્થંકરો હોય ત્યારે અન્ય તીર્થંકરોનો જન્મ વગેરે ન થાય ૨-૭-૨-૨૮-૭૪

પ્ર૦ ૩—ચાતુર્માસની અદર જ્યારે તીર્થંકરો નગર, ગામ વગેરેની મધ્યમા અવસ્થાન કરે ત્યારે વ્યાખ્યાન અવસરે યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમા 'આઠ પ્રાતિહાર્યો (અતિશય વિશેષો) હમેશા પ્રભુની સાથે જ હોય' એવુ કહેલુ હોવાથી દેવો પુષ્પનો પ્રકર કરે કે નહિ ? જો પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ કહેવામા આવે તો લોકોના ઘર વગેરેમા તે શી રીતે સભવે ?

ઉ૦—ચાતુર્માસમા તીર્થંકરોનુ નગર વગેરેમા અવસ્થાન પ્રાયે કરીને થતું નથી અને જો કદાચિત્ થાય તો દેવો ઉચિતતાનુ ઉલ્લઘન કર્યા વિનાજ પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ સભાવના થાય છે જો એમ ન માનીએ તો પ્રાતિહાર્યોનો નિયમ બની શકે નહિ ૨-૭-૩-૨૯-૭૫

---

(૨) સુખદુઃખોપસપદા, (૩) ક્ષેત્રોપસપદા, (૪) માર્ગોપસપદા, અને (૫) વિનયોપસપદા

પ્ર૦ ૪—ચાતુર્માસના દેવો સમવસરણની રચના કરે કે નહિ ? તથા નગરની અંદર બાર પર્ષદાનો સમાવેશ શી રીતે થાય ?

ઉ૦—ચોમાસામા સમવસરણની રચના દેવતાઓ કરેજ એવો નિયમ નથી કોઇ વખતે કરે અને કોઇ વખતે ન પણ કરે પરંતુ બારે પર્ષદા તો નિયત છે જ, તેથી નગરના પાડા ત સુખપૂર્વક માઇ શકે છે, એમ લાગે છે ૨–૭–૪–૩૦–૭૬

પ્ર૦ ૫—જમાલાચાર્યે તજેલા ૫૦૦ સાધુઓના જેવે સ્વાચારીપણ હોવાથી સાધુપણુ માની શકાય કે કેમ ?

ઉ૦— જમાલાચાર્યે ત્યાગ કરેલા ૫૦૦ શિષ્યોમા વ્યવહાર દૃષ્ટિએ સાધુપણુ હોવા છતા પણ પરમાર્થ દૃષ્ટિએ સાધુપણાનો અભાવજ માની શકાય છે ૨–૭–૫–૩૧–૭૭

પ્ર૦ ૬—જ્યારે ગામ, નગર, અને દેશ વગેરેની સ્થાપના ભરતે કરેલી છે ત્યારે તે વખતે 'વહલી અડમ્બ ઇલ્લા' ઇત્યાદિ દેશ, નગર, અને ગામ વગેરેમા છદ્મસ્થ ભગવાન વિચર્યા એવુ દેશાભિધાન શી રીતે કહ્યુ ? કેમકે તે વખતે તો નામ પડ્યું ન હતુ

ઉ૦—ભગવતે જ્યારે પોતાના પુત્રોને રાજ્ય આપ્યું તે અવસરે દેશ વગેરેના નામની સ્થાપના કરી હતી માટે 'વહલી અડમ્બઇલ્લા' ઇત્યાદિ દેશોમા છદ્મસ્થ ભગવાન ચર્યા તેમા કોઇ શકાનુ કારણ નથી ૨–૭–૬–૩૨–૭૮

બીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર આઠમા
પંડિત ડાહપિંગપિનો પ્રશ્ન અને તેનો ઉત્તર

પ્ર૦ ૧—'શુદ્ધ મન વચન અને કાયાથી આરાધના
યેલ સાધુ સર્વ સુખ આપે છે, અને વિરાધના કરાયેલ
ધુ તીર્યંચ અને નારકીઓના અનલ્પ-ઘણા દુખો આપે
(૯૦) 'મહાસત્ત્વશાલી ચારિત્ર સંપન્ન સાધુઓ તો દૂર
કો, પરંતુ ક્રિયા વિહીન, અને ગુણને નહિ જાણનારા એવા
ણ મુનિ કોઇ પણ વખતે વિરાધવા યોગ્ય નથી' (૯૧)
જેવા તેવા પણ વેષધારી મુનિને જોઇને ગૃહસ્થે પુન્યની
ચ્છાવી ગૌતમ પ્રભુની જેમ પૂજવા જોઈએ' (૯૨) 'મુનિનો
ષ વંદનીય છે, શરીર વંદનીય નથી, માટે પુણ્યશાલી
નુષ્યે સાધુવેષને જોઇને તેઓની પૂજા ભક્તિ કરવી જોઇએ.'
(૯૩) 'ક્રિયાવિહીનનો પણ જો પૂજા કરવામાં આવે તો શર
મથી પણ વ્રતને ધારણ કરી રાખનાર પણ બને છે, પરંતુ
સુંદર ક્રિયા કરનારો હોય તથાપિ જો અવજ્ઞા કરવામાં આવે
તો વ્રતમાં મન્દ આદર વાળો થઈ જાય છે' (૯૪) 'જે મનુષ્ય
સાધુને જોઇને નમસ્કાર કરતા નથી તેઓનું દાન, દયા,
ક્ષમા અને સામર્થ્ય સર્વ ગુણો સિદ્ધિ કરનારા થતા નથી.'
(૯૫) 'માટે જૈન લિંગને ધારણ કરનાર સાધુઓની શુદ્ધ
મન, વચન અને કાયાથી આરાધના કરવી પરંતુ તેઓની
પોતાના સ્વાર્થનો વિઘાત કરનારી નિન્દા તો સર્વથા
નહિ જ કરવી' (૯૬) 'હે રાજન્! તને કોઢ રોગ થયો તેનું
સ્પષ્ટ કારણ જો કોઈ પણ હોય તો મુનિની વિરાધના છે
માટે ક્રોધે ભરાયેલા મુનિની પણ તું વિરાધના કદાપિ કરીશ
નહિ' (૯૭) આ પ્રમાણે 'શ્રી વૃદ્ધ શત્રુંજય માહાત્મ્યના

બીજા સર્ગમા શ્લોકો છે એ શ્લોકોમા કેવલ વેષ માત્રને ધારણ કરનારો પણ મુમુક્ષુ વદન કરવા યોગ્ય છે અને ગૌતમ સ્વામિની માફક પૂજા કરવા યોગ્ય છે, તે કઇ રીતે અને કયા કારણથી કહ્યુ છે ?

ઉ૦—'दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि' ઇત્યાદિ શત્રુ જય માહાત્મ્યના બીજા સર્ગની અદરના શ્લોકો કારણિક વિધિને આશ્રીને અથવા તીર્થ પ્રભાવનાની બુદ્ધિથી કર્યા હોય એમ સભવે છે, માટે કાઇ દોષ નથી ૨-૮-૧-૩૩-૭૯

બીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર નવમા-વરપત્રીય
પડિત પદ્મવિજય ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પખ્ખિ વગેરે પ્રતિક્રમણમા ચૈત્યવદનથી આરભીને કયા સૂત્ર સુધી પચેન્દ્રિય જીવની છીંક નિવારાય છે ?

ઉ૦—પખ્ખિ વગેરે પ્રતિક્રમણમા ચૈત્યવદનથી આરભીને 'इच्छामो अणुसट्ठिं" સુધી અર્થાત્ છ આવશ્યક સુધી પચેન્દ્રિની છીક નિવારણ કરાતી પરપરાથી જોવાય છે, પરતુ તેવા પ્રકારના સ્પષ્ટ અક્ષરો દેખાતા નથી ૨-૯-૧-૩૪-૮૦

પ્ર૦ ૨—પખ્ખિ વગેરે પ્રતિક્રમણ કરતા છીક આવી હોય ત્યારે ક્યાથી કર્યા સુધી ફરીથી પ્રતિક્રમણ કરાય છે ?

ઉ૦—પખ્ખિ પ્રતિક્રમણ કરતા પખ્ખિ અતિચારની આલોચના પહેલાં જો છીક આવે અને અવસર હોય તો ચૈત્યવદનથી આરભીને ફરીથી કરવું જોઇએ, આ પ્રમાણ વૃદ્ધ સપ્રદાય છે ૨-૯-૨-૩૫-૮૧

પ્ર૦ ૩—વાદણા દેતા ગુરુના પાદનુ ચિંત્વન કયા કરવું ?

ઉ૦—વન્દનના અવસરે મુહપત્તિ અથવા રજોહરણને

વિષે જ્યા વદનક અપાય છે ત્યા ગુરૂચરણોનું ચિન્તન કરાય છે ૨-૯-૩-૩૬-૮૨

પ્ર૦ ૪—'સત્ત્વની વિરાધનાના પાપ કરતા એક ભૂતની વિરાધનાનુ પાપ અસખ્યગુણુ છે, અને ભૂતની વિરાધનાના પાપ કરતા એક પ્રાણુની વિરાધનાનુ પાપ સખ્યાતગુણુ છે, પ્રાણુ શબ્દથી બેઇદ્રિય, તેઇદ્રિય અને ચઉરિન્દ્રિય આવી શકે છે, જેમ જેમ ઇંદ્રિયો વધારે તેમ તેમ તેની વિરાધનાનુ પાપ વધારે લાગે છે, એટલે બેઇંદ્રિયની વિરાધનાનુ પાપ સખ્યાતગુણુ છે, તેના કરતા તેઇદ્રિયની વિરાધનાનુ પાપ લાખગુણુ છે, તેની અપેક્ષાએ ચતુરિન્દ્રિયની વિરાધનાનુ પાપ હજારગુણુ છે, અને તેની અપેક્ષાએ પચેન્દ્રિયની વિરાધનાનુ પાપ સોગુણુ જાણવુ ' (૧-૨) આ બે ગાથા ક્યા ગ્રથમા છે ?

ઉ૦—"[૪૪]सत्तविराहणपाव' આ બે ગાથા છુટા પાનામા

૪૪—ઉત્તરદાતા આચાર્યમહારાજ આ ગાથાઓની પ્રમાણિકતા માટે કશો અભિપ્રાય આપતા નથી, ઉલટુ મૂલગ્રથમા નહિ હોવાનું જણાવી તેની પ્રમાણિકતામા સદેહજ જણાવે છે એ ઉપરથી સાબીત થાય છે કે કોઇપણ મૂલ ગ્રથમા ન હોય તેવી ગાથાઓ વગેરે જો સિદ્ધાત વિરૂદ્ધ ન હોય તો જુદી વાત છે, પણ તે સિવાય તો તે અવશ્ય અપ્રમાણિકજ છે આ વસ્તુ ધ્યાનમા લેતા એ સ્પષ્ટ દેખાઇ આવે છે કે-વર્તમાન તિથિચર્ચામા નવિન મતિઓ (સાગર પક્ષ) પોતાના અસત્ય મતની પુષ્ટિમા ગ્રથમા ન હોય તેવી ગાથાઓ અને પાનાઓ જે કેવલ સિદ્ધાતના વિરોધવાળા છે, તે શાસ્ત્રિય પૂરાવા આદિના નામે ખડા કરે છે તે, અને તેનેજ માનતા સિદ્ધચક્ર તથા શાસન સુ(ઠ)ધાકર વગેરેના લખાણો જુઠ્ઠા અને અપ્રમાણિકજ છે.

લખેલી જોવાય છે, પરતુ કોઇ ગ્રથમા દેખાતી નથી ૨-૯-૪-૩૭-૮૩

પ્ર૦ ૫—ગુરૂ મહારાજને વદન કરતી વેળાએ મુહપત્તિ કયા મૂકવી ?

ઉ૦—વદન કરતી વેલાએ સાધુઓએ ડાબા ઢીચણ ઉપર મુહપત્તિ મૂકવી, અને શ્રાવકોએ ગુરૂમહારાજના પાદારવિદને વદન કરતી વેલાએ ઢીચણ ઉપર ભૂમિ ઉપર, અથવા ચરવલા ઉપર મૂકવી ૨-૯-૫-૩૮-૮૪

પ્ર૦ ૬—ગુરૂની પાસે સાજની પડિલેહણ ક્રિયા કરતી શ્રાવિકાઓ સજ્ઝાય બેસીને કરે કે ઉભી રહીને કરે ?

ઉ૦—ગુરૂની પાસે સાજની પડિલેહણ ક્રિયા કરતી શ્રાવિકાઓ ઉભી રહીને સજ્ઝાય કરે ૨-૯-૬-૩૯-૮૫

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બ્રામા
પડિત કાન્હર્ષિ ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—શ્રાવકોએ રાત્રિના સમયે જિનમદિરમા આરતિ ઉતારવી યોગ્ય છે કે અયોગ્ય ?

ઉ૦—શ્રાવકોએ રાત્રિના સમયે જિનમદિરમા કારણ હોય તો આરતી ઉતારવી યોગ્ય છે, કારણ વિના યોગ્ય નથી ૨-૧૦-૧-૪૦-૮૬

પ્ર૦ ૨—કાઉસગ્ગ મુદ્રાએ રહેલી જિનપ્રતિમાઓના વસ્ત્રાદિવડે ચરણ આદિ ઢાકવા યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦—વર્તમાનકાલીન વ્યવહારથી કાયોત્સર્ગસ્થિત જિનપ્રતિમાઓના ચરણાદિ અવયવો વસ્ત્રાદિ વડે ઢાકવા યુક્તિયુક્ત જણાતુ નથી ૨-૧૦-૨-૪૧-૮૭

પ્ર૦ ૩—પખ્ખિ પ્રતિક્રમણમા અમ્ભુટ્ઠ ખામણા આદિ કરતા "इच्छकारि सुद्द पाखी सुख तप सरीर निरावाध सुख सयमयात्रा निरवहइ छि' ઇત્યાદિ પાઠ કહેવા કે નહિ ?

ઉ૦—પખ્ખિ પ્રતિક્રમણમા અમ્ભુટ્ઠ ખામણા આદિ કરતા "इच्छकारि सुद्द पाखी" ઈત્યાદિ કહેવુ અધિક લાગે છે, કેમકે સામાચારી વગેરેમા એવા પાઠો દેખાતા નથી ૨-૧૦-૩-૪૨-૮૮

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર અગીઆરમા
પડિત વાનરગણિના શિષ્ય પડિત આનદવિજય
ગણિએ કરેલા બે પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—કરબામા અથવા દ્રાક્ષમા નાખેલુ સચિત્ત જીરૂ અચિત્ત થાય કે નહિ ? અને જો અચિત્ત થાય છે તો તે બે ઘડી પછી, ત્રણ પ્રહર વીત્યા પછી કે રાત્રિ પસાર થયા પછી થાય ?

ઉ૦—કરબા વગેરેમા નાખેલુ સચિત્ત જીરૂ અચિત્ત થતુ નથી, એમ જાણ્યું છે ૨-૧૧-૧-૪૩-૮૯

પ્ર૦ ૨—જેના પર્વો—ગાંઠો છેદી નાખી હોય એવા શેરડીના ટુકડા અચિત્ત છે કે અચિત્ત અને સચિત્તના ત્યાગ વાલા ગૃહસ્થને બે ઘડી વીત્યા બાદ તે ટુકડા ખાવા કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—જેની ગાંઠો છેદી હોય એવા પણ શેરડીના ટુકડા સચિત્ત હોય એમ જણાય છે ૨-૧૧-૨-૪૪-૯૦

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બારમા
પડિત કાહ્નજી ગણિએ કરેલ બે પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—કોઇ એક પ્રાત કાલે સામાયિક ગ્રહણ કરીને

ઉ૦—આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત દેવલોકના દેવો જેઓ મન માત્રથી ક્રીડા (સેવનાર) છે, તેઓને જ્યારે ભોગનો માનસીક પરિણામ થાય ત્યારે તેને સંતોષવા માટે સૌધર્મ, ઈશાન દેવલોકની દેવીઓ પણ અનેક પ્રકારના સંકલ્પ વિકલ્પ કરતી થકી તત્પર રહે છે અહિં એમ શંકા થાય કે-તે દેવીઓ દેવના મન પરિણામને કેવી રીતે જાણી શકે છે? કારણ કે અવધિજ્ઞાનનો [૪૭]વિષય ઉપર થોડો છે' ઉત્તરમાં-જેવી રીતે દિવ્ય પ્રભાવથી વીર્યના પુદ્ગલો દેવીઓના

૪૬—દેવીઓનો ઉપપાત બીજા દેવલોક સુધી હોય છે અને આઠમા સુધી જઈ શકે છે તેમા બીજા દેવલોક સુધીના દેવો કાયાથી વિષય સેવનારા હોય છે, ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકના દેવો દેવીઓના શરીર અવયવોના સ્પર્શમાત્રથી વિષય જન્ય સુખને પ્રાપ્ત કરનારા હોય છે, પાંચમા અને છઠ્ઠા સ્વર્ગના દેવો દેવીઓના રૂપ જોઈને કામજન્ય સુખને અનુભવે છે સાતમા અને આઠમા દેવલોકના દેવો દેવીઓના ગીત અને હાસ્ય વગેરેના તથા ભૂષણઆદિના શબ્દો સાંભળીને કામજન્ય સુખને અનુભવે છે નવમા દશમા અગી આરમા અને બારમા દેવલોકના દેવો ભોગની ઈચ્છાથી જ્યારે દેવીઓને મનમા ચિંતવે છે ત્યારે પોતાના સ્થાનમા રહેતી દેવીઓ દેવોની ઈચ્છાને અનુકુલ અનેક પ્રકારના સંકલ્પ કરતી સંભોગ માટે તૈયાર થાય છે અને તેના સ્વરૂપમા રહેલી તે દેવીઓ મનથી જ સંકલ્પ કરીને વિષય સુખનો આસ્વાદ કરે છે ઉપરના નવ ગ્રૈવેયક અને પાચ અનુત્તર દેવો મૈથુન સેવાથી રહિત હોય છે કારણ કે તેઓ પુરૂષવેદનો ઉદય મંદ હોવાથી મનથી પણ દેવીઓની ઈચ્છા કરતા નથી

૪૭—સૌધર્માદિ કલ્પના દેવ દેવીઓને ઉપરના વિષયનું અવધિજ્ઞાન પોતાના વિમાનની ધજા સુધીનુ હોય છે

શરીરમા રૂપ વગેરે રૂપે પરિણામ પામે છે, તેવીજ રીતે એકદમ દેવીઓને અગ સ્ફુરણાદિ હેતુથી તે દેવોની ઈચ્છાનુ જ્ઞાન પણ થાય છે, એમ જણાય છે ૨-૧૩-૨-૪૮-૯૪

પ્ર૦ ૩—ઉપધાન અને માલારોપણ કયા ફલને ઉદ્દેશીને કરવા યોગ્ય છે? જે શાસ્ત્રમા ઉપધાન અને માલારોપણ કરવાનુ કહ્યુ હોય, તે શાસ્ત્રનુ નામ પણ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—અહિં ઉપધાનનુ વહન જ્ઞાનની આરાધના માટે છે, અને માલારોપણ તપના ઉજમણા માટે છે, આ પ્રમાણે શ્રી મહાનિશીથાદિ શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે ૨-૧૩-૩-૪૯-૯૫

પ્ર૦ ૪—ઉપર, નીચે અને તીર્છી કેટલી દૂર સ્થાપના સ્થાપી હોય તો ક્રિયા શુદ્ધિના કારણભૂત થઈ શકે?

ઉ૦—આ વિષયમા જાણવુ કે-માથાથી ઉપર, પગથી નીચે અને તીર્છે દૃષ્ટિપથમા ન આવે એવા સ્થાનમા સ્થાપેલી સ્થાપના ક્રિયાશુદ્ધિના કારણભૂત થતી નથી, આ પ્રમાણે વૃદ્ધ પુરુષોનુ કહેવુ છે જે કોઈ વખતે ઉપરના માળમા સ્થાપના સ્થાપી હોય અને નીચલા માળમા કોઇ ક્રિયા કરતા જણાય તો તે કારણિક સમજવુ ૨-૧૩-૪-૫૦-૯૬

બીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચૌદમા પંડિત કાપર્ષિ ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—જ્યારે ચૌદ પૂર્વધર મુનિઓ આહારક શરીર કરી તે આહારક શરીરને મહાવિદેહ વગેરેમા મોકલે છે ત્યારે ઔદારિક અને આહારક શરીરની વચમાં

રહેલા જીવપ્રદેશો આહારી છે કે અણાહારી? જો વચમા રહેલા તે જીવપ્રદેશો આહારી છે તો શુ ઔદારિક શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર વડે આહારી છે કે આહારક શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર વડે આહારી છે?

ઉ૦—કર્યું છે આહારક શરીર જેમણે એવા ચૌદ પૂર્વધારીઓના ઔદારીક અને આહારક શરીરની વચમા રહેલા જીવપ્રદેશો આહારી જ છે, પરતુ અણાહારી નથી વિશેષ એ કે જ્યારે જે આત્મપ્રદેશો ઔદારિક શરીરના સબધવાળા હોય ત્યારે તે આત્મપ્રદેશો ઔદારીક શરીરથી ગ્રહણ કરાએલ આહાર પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે, અને જે આહારક શરીરના સબધવાળા છે તે આહારક શરીર વડે ગ્રહણ કરાએલ આહાર પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે કારણ કે—નાભિસ્થાન પાસે ગોસ્તનાકારે રહેલા આઠ અવિચલ જીવપ્રદેશો છોડીને સઘળા આત્મપ્રદેશો તપ્ત ભાજનમા રહેલ પાણીની જેમ ઉદ્વર્તમાન—ઉકાળો લેતા એટલે કે ઉપરથી નીચે જતા નીચેથી ઉપર જતા હોય છે, અત એવ ચલ છે, એવુ શાસ્ત્ર વચન હોવાથી તેઓનુ અતરાલવર્તિત્વ પણ નિયત નથી, કેમકે પરાવર્તન—ફેરફાર થયા કરે છે તેથી કરીને કોઇ વખતે વચમા રહેલા જીવપ્રદેશો ઔદારિક શરીરના સબધવાળા હોય અને કોઇ વખતે આહારક શરીરના સબધવાળા પણ હોય, છે પરતુ એકાતે જે પ્રદેશો અતરાલવર્તી છે તે અતરાલવર્તી જ હોય એમ નથી વળી જે આત્મપ્રદેશો જ્યારે અતરાલવર્તિ છે ત્યારે તે પ્રદેશો પણ ઔદારિક આદિ કાયયોગી હોવાથી સ્વાવગાઢ (ઔદારીક શરીરસ્થ આત્મપ્રદેશની અવગાહનાને અવગાહીને રહેલા)

પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે, એમ સંભાવના થાય છે કેમકે વિગ્રહ ગતિ આદિ વિના અણાહારીપણું નિષેધ્યું છે અર્થાત્ અનાહારીપણું વિગ્રહગતિ વગેરેમાં લાભી શકે છે. ૨-૧૪-૧-૫૧-૯૭

પ્ર૦ ૨—સિદ્ધના જીવોને હાથ, પગ, આંગલી, નાસિકા વગેરે અવયવોના આકારની સંભાવના થઈ શકે કે નહિ ?

ઉ૦—સિદ્ધ જીવોને હાથ, પગ, વગેરે અવયવોના આકારની સંભાવના થઈ શકે છે કેમકે "ઘનવિણો જીવઘણા", અહિં ઘન શબ્દ જે પડ્યો છે તેનો અર્થ શરીરની અંદરના પોલાણનો ભાગ પૂરાવાથી પ્રદેશોની જે સઘનતા તે થાય છે, આવું શ્રી શાંતિસૂરિ મહારાજનું વચન હોવાથી શરીરની અંદરના પોલાણવાળા ભાગોનું, પૂરણ જ દેખાય છે, પરન્તુ અવયવોના બાહ્ય અને આંતર ભાગોનું પૂરણ જણાતું નથી આંજ પ્રમાણે શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી અને શ્રી મલયગિરિજી પ્રમુખ મુનિસિંહોએ પણ પોલાણ ભાગોનું પૂરણ જ કહ્યું છે ૨-૧૪-૨-૫૨-૯૮

પ્ર૦ ૩—શ્રી મહાનિશીથસૂત્રમાં નાગિલે સાધુનાં જે દૂષણો કાઢ્યા, અને તે દૂષણોના દર્શનથી તે સાધુઓને છોડી દીધા તે કાર્ય માર્ગને અનુસરનારૂ ખરૂ કે નહિ?

ઉ૦—શ્રી મહાનિશીથ સૂત્રમાં કહેલ નાગિલે પ્રભુની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ ચાલનારા તે કુસાધુઓનો તેઓના દૂષણો જોવાથી ત્યાગ કર્યો, તે માર્ગને અનુસરનારૂ જ છે. કારણ કે અસાધુ કુગુરૂઓનો ત્યાગ કરવો એ માર્ગજ છે ૨-૧૪-૩-૫૩-૯૯

પ્ર૦ ૪—બ્રહ્મદત્ત ચક્રિએ પોતાના અ૯પ આયુષ્યથી દિગ્વિજય કેવી રીતે કર્યો?

ઉ૦—બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિએ દિવ્ય પ્રભાવથી આયુ અલ્પ હોવા છતાં દિગ્વિજય કર્યો છે દિવ્ય પ્રભાવ સાધ્ય બીજુ પણ તેનુ ઘણુ કાર્ય થયુ હતું એમ સભાવના થાય છે ૨-૧૪-૪-૫૪-૧૦૦

પ્ર૦ ૫—સ્ત્રી રત્ન (ચક્રવર્તિના ૧૪ રત્નોમાનુ એક રત્ન) લોહાના બનાવેલા પુરૂષને જ્યારે સ્પર્શ કરે છે ત્યારે લોહપુરૂષ ગળી જાય છે તે કેવી રીતે?

ઉ૦—સ્ત્રી રત્નના સ્પર્શથી જે લોહપુરૂષનુ પીગળી જવું થાય છે, તે તેના અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ કામ વિકારથી ઉત્પન્ન થએલ પ્રબલ ઉષ્ણતા વિશેષથી થાય છે ૨ ૧૪-૫ ૫૫ ૧૦૧

પ્ર૦ ૬—એક આકાશ પ્રદેશને ઉત્કર્ષથી ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય સબધિ ૭ પ્રદેશની સ્પર્શના કહી છે, ત્યા વિદિશામા રહેલ પ્રદેશની સ્પર્શના કેમ કહી નથી?

ઉ૦—એક આકાશ પ્રદેશને દિશામા રહેલા ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય સબધિ ૭ પ્રદેશની જ સ્પર્શના થઇ શકે છે, પરતુ વિદિશામા રહેલા પ્રદેશોની સ્પર્શના થઈ શકતી નથી આ અર્થ સમપ્રમાણુવાળા દિશા અને વિદિશામા સ્થાપેલા ચતુરસ્રાદિ પ્રદેશોથી સારી રીતે સમજી શકાય જ છે ૨-૧૪-૬-૫૬-૧૦૨

પ્ર૦ ૭—તીર્થંકરોની જે ચોદ હજાર આદિ સાધુઓની સંખ્યા કહેલી છે, તે સખ્યામાજ ચોદ પૂર્વધારી વગેરેની સખ્યા ગણાય, કે ભિન્ન ગણાય?

ઉ૦—"ગણધર, કેવલી, મન પર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, ચૌદપૂર્વી, વૈક્રિય લબ્ધિવાળા અને વાદિઓની સખ્યાને મુનિ સખ્યામાથી બાદ કરીને સામાન્ય મુનિની સખ્યા જાણવી (૧) ૧૯૮૨૦૫૧ આટલી સામાન્ય મુનિઓની સરવાળે સખ્યા છે' (૨) તથા "સર્વ જીનેશ્વરોના સાધુઓનુ પ્રમાણ ૨૮૪૮૦૦૦ કહ્યુ છે" (૧) આ બે વચનોને અનુસરીને ચૌદપૂર્વી આદિની સખ્યા ગાથામા કહેલ સખ્યાની અદર ગણાય છે, એમ સંભાવના થાય છે વળી-"ત્રણ જગતના ગુરૂ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામિના પરિવારમા ૧૮૫૬૫૦ સર્વ મુનિઓ હતા" (૧) આ વચનના અનુસારે ઋષભદેવ સ્વામિના ચૌદ પૂર્વધારી વગેરેની સખ્યા ૮૪૦૦૦ ની સખ્યાથી જુદી જ છે કારણ કે સામાન્ય સાધુ અને વિશેષ સાધુઓની સખ્યા મેળવવાથી ઉપર કહેલી સખ્યા ૧૮૫૬૫૦ પૂરી થઈ શકે છે આ વિષયમા તત્ત્વ કેવલી જાણે ૨-૧૪-૭-૫૭-૧૦૩

પ્ર૦ ૮—ચક્રવર્તિ વૈક્રિય રૂપ કરીને અર્થાત્ વૈક્રિય શરીરથી સ્ત્રીને ભોગવે છે ત્યા સતાન થાય કે નહિ ?

ઉ૦—ચક્રવર્તિના વૈક્રિય શરીરથી સતાનની ઉત્પત્તિ થઈ શકે નહિ, પરતુ ઔદારિક શરીરથીજ થઇ શકે છે, કેમકે-"માત્ર તે પુદ્‌ગલો વૈક્રિય શરીરને આશ્રયીને રહેલા છે, માટે તે વીર્યપુદ્‌ગલો ગર્ભાધાનમા કારણભૂત થતા નથી", આવુ પ્રજ્ઞાપના સૂત્રની ટીકામાં કહ્યુ છે અને જે શિલાદિત્ય વગેરેની ઉત્પત્તિ સૂર્યાદિ દેવથી સભળાય છે, ત્યા પણ આજ સમાધાન કરેલુ છે તે આ પ્રમાણે-"યદ્યપિ દેવના વૈક્રિય અવયવોથી ગર્ભની ઉત્પત્તિ થતી નથી, પરતુ તેના વડે લાવવામા આવેલ ઔદારિક અગની ધાતુના યોગથી

અર્થની ઉત્પત્તિ સંભવી શકે છે" (૧) આ પ્રમાણે મલ્લવાદિ પ્રબન્ધમાં કહ્યું છે ૨-૧૪-૮-૫૮-૧૦૪

इति श्रीसकलसूरिपुरंदरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य-आचार्यप्रवर-सिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये दत्तसूत्रप्रभाकर प्रवचनप्रभावक-गीतार्थ आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-गुरुदेव-श्रीमद्विजयजम्बूसूरिवराणाम् अन्तेवासि – मुनिश्रीचिदानन्दविजयेन कृतिप्पणानुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री१००८-विजयहीरसूरिशिष्य-पं श्रीकीर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादित – प्रश्नोत्तर-समुच्चये द्वितीय प्रकाशः समाप्त ।

પ્રકાશ ત્રીજો

તૃતીય પ્રકાશે પ્રથમ પ્રશ્નકાર-ફરીથી મહોપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજય ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—શ્રાદ્ધવિધિમા ૧૪ નિયમના અધિકારમાં સચિત્ત અને વિગઇ સિવાય જે મુખમા નખાય છે, તે સઘળુ દ્રવ્ય તરીકે કહેલુ છે, તો અણાહારી ત્રિફલા વગેરે મુખમા નાખવામા આવે તો તે દ્રવ્યની અદર ગણાય કે નહિ ?

ઉ૦—ત્રિફલા વગેરે વસ્તુ દ્રવ્યમા ગણાય કે નહિ ? તે વિષયમા એમ લાગે છે કે-અણાહારી વસ્તુ પ્રાય દ્રવ્યની અદર ગણાય છે, અને જો પચ્ચક્ખાણના સમયે અણાહારી વસ્તુને ગણત્રીમા નહિ ગણવાની વિવક્ષા રાખી હોય તો ન પણ ગણાય, જેમ સચિત્ત અને વિગઈની ગણના ગ્રથની અદર નહિ કરવાની કહ્યા છતા પણ હાલ ઘણા મનુષ્યો પ્રાય સચિત્ત અને વિગઈની દ્રવ્યમાં ગણના કરતા દેખાય છે ૩-૧-૧-૧૦૫

પ્ર૦ ૨—ગઠસી પચ્ચખ્ખાણ હોય ત્યારે, અને તે પાર્યું હોય ત્યારે અણાહારી વસ્તુ મુખમાં નાખવી સુઝે કે નહિ ?

ઉ૦—ગઠસી પચ્ચખ્ખાણ પાર્યું હોય ત્યારે પણ કારણ હોય તો અણાહારી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી કલ્પે છે, એમ જણાય છે ૩-૧-૨-૧૦૬

प्र० ३—उत्तराध्ययन सूत्रनी बृहत् टीकामा पहेला पाने "ऊर्ध्वरथिक" शब्द छे ते कया अर्थनो वाचक छे?

उ०—सिद्धान्तना विषम पदना पर्यायोनी अतर्गत उत्तराध्ययनना विषमपदना पर्यायमा "ऊर्ध्वरथिक" शब्दनो 'भिक्षुक' अर्थ कह्यो छे ३-१-३-१०७

प्र० ४—दीक्षा लीधा पछी छ महिनानुं उल्लघन थई जतुं होय तो पयुषणा-सवत्सरी पहेला वडी दीक्षा थाय के नहि? सवत्सरी बाद पण आसो सुदि दशमनी पहेला थाय के पछी थाय?

उ०—जो छ महीना पसार थई जवानो सभव होय तो सवत्सरी अने विजयादशमीनी पहेलां पण वडी दीक्षा कराय छे ते सिवाय तो विजया दशमी पछी ज वडी दीक्षा कराय. ३-१-४-१०८

प्र० ५—पूर्णिमा अने अमासनी वृद्धि होय त्यारे पहेला ओदयिकी-एटले बीजी पुनम अने बीजी अमास आराधवा योग्य चालती हती. हवे कोई एम कहे छे के आप पूज्य पहेली पुनम अने पहेली अमासने आराधवा योग्य जणावो छो तो आ सबधमा शुं छे?

उ०—पूनम, अमासनी वृद्धि थाय त्यारे बीजी पूनम अमास ज आराधवा योग्य [४८]जाणवी. ३-१-५-१०९

४८-श्री हीरप्रश्नो आ प्रश्नोत्तर साफ साफ साबीत करे छे के लौकिक पचागोमां आवती तिथिनी क्षय वृद्धि आराधनामां पण ते ज प्रमाणे मान्य रखाती हती अने तेनी आराधना अन्य कोइ पण तिथिनी क्षय वृद्धि कर्या विना क्षये पूर्वा॰ना नियम अनुसार पूर्व अथवा उत्तर दिवसे व्यवस्थित कराती हती. अहिं जो पुनम

પ્ર૦ ૬—અન્ય દર્શનિઓના ધર્માનુષ્ઠાન અનુમોદવા યોગ્ય છે કે નહિ?

ઉ૦—અન્ય દર્શનિઓના પણ ધર્મકૃત્યો જે માર્ગને અનુસરનારા હોય તે શાસ્ત્રને અનુસરીને અનુમોદવા યોગ્ય જણાય છે ૩-૧-૬-૧૧૦

પ્ર૦ ૭—ઉપસ્થાપના-વડી દીક્ષા આપ્યા પછી તે સાધુને યોગના કેટલાક દિવસો બાકી રહ્યા હોય અને

અમાસની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ માની લેવાની સામાચારી હોત તો પ્રશ્નકારને કઈ પુનમ અમાસ આરાધવી એવો પ્રશ્ન જ ઉઠત નહિ, તેમજ ઉત્તરમા આચાર્ય બીજીજ પુનમ અમાસને આરાધવાનું જણાવત નહિ. અહિં 'ઔદયિકી' શબ્દથી જેઓ એવી કલ્પના કરે છે કે આચાર્યે પહેલી પુનમ વગેરેને પુનમ માનીજ નથી, અને તેથી તેમનું તાત્પર્ય તેરસ વગેરેની વૃદ્ધિ કરવાનું છે, તેઓની આ કલ્પના તદ્દન જુઠી છે શાસ્ત્રકારે જે ઔદયિકી શબ્દ વાપર્યો છે તે તો તિથિનો સમાપ્તિ સૂચક ઉદય જે દિવસે હોય તે જ દિવસ આરાધનામા લેવાનો છે, સિવાય નહિ, એ તપાગચ્છ સામાચારીનું પ્રધાન તત્ત્વ સૂચવવા માટેજ વાપરેલો છે, નહિ કે વૃદ્ધ તિથિના પ્રથમ અવયવાદિને ઉડાવી દેવા માટે. આ વસ્તુ ઉપર બારીક વિચાર કરી જોતા નિષ્પક્ષ વિચારકો સ્પષ્ટ સમજી શકશે કે 'પુનમ અમાસ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસ વગેરેની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પરંપરા છે' એમ જેઓ કહે છે, તે તદ્દન અસત્ય છે, અને તેના આધારે ભાદરવા સુદ પાચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ખુદ સંવત્સરી તિથિનું પણ જેઓ હમણા હમણા નવુ પરાવર્તન કરે-કરાવે છે તેઓ કેવલ શાસ્ત્ર તથા સામાચારી અને સુવિશુદ્ધ પરંપરાનું ભયંકર ખૂનજ કરે છે ભવભીરુ આત્માઓ એવા ખોટા માર્ગથી હજુ બચે, એમ જ આપણે ઇચ્છીએ.

બીમારી આદિના કારણે ૬ મહીના પસાર થઇ-જાય ત્યારે ફરીથી દીક્ષાના યેગોદ્વહન કરાવવા પૂર્વક વડી દીક્ષા કરાય છે તે સબધમા દીક્ષા ગચ્છનાયકે કે બીજાએ આપવી જોઇએ?

ઉ૦—ગચ્છનાયકે દીક્ષા આપવી જોઇએ ૩-૧-૭-૧૧૧

પ્ર૦ ૮—શ્રી આચાર્યાદિ સાધુઓને વાચના દાન, અગ, ઉપાગની વાચના બાદ છેદ ગ્રથ અને પયન્ના વગેરે સબધિ યાવત્ અગવિદ્યાપયન્ના સુધીનું કયા અનુક્રમથી થાય છે?

ઉ૦—શ્રી આચાર્યાદિના વાચના ક્રમને આશ્રયીને કેટલુક વાચના સબધિ છૂટા પાનામાં રહેલી વિધિ વડે, અથવા સામાચારીની અદર રહેલી યોગવિધિને અનુસરીને કરાય છે, એમ જાણવુ ૩-૧-૮-૧૧૨

પ્ર૦ ૯—શ્રી ભગવતી સૂત્ર, કર્ણિકાવૃત્તિ, વીરચરિત્ર આદિના અનુસારે જમાલિના કેટલા ભવો છે?

ઉ૦—શ્રી ભગવતીસૂત્ર, કર્ણિકાવૃત્તિ, વીરચરિત્ર આદિને અનુસારે જમાલિના ૧૫ ભવો જણાય છે ૩-૧-૯-૧૧૩

પ્ર૦૧૦—'[૪૯]वण्णगधोयमेहिं च" આ શ્લોકની ટીકામા શ્રાદ્ધદિન કૃત્યની અદર પરોવેલા ફુલોથી પૂજા કરાય એવા અક્ષરો છે, તેમા શાબ્દિકો પાઠનુ પરાવર્તન કરીને ભિન્ન અર્થ

૪૯—"वण्णगधोयमेहिं च, पुप्फेहिं पवरेहि य।
नाणापयारबधेहिं, कुज्जा पूय वियक्खणो' ॥६३॥
(શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય, પૃ ૧૬/૧)

ભાવાર્થ—વિવિધ પૂજા રચનામાં ચતુર માણસ સદ્વર્ણ અને સદ્ગન્ધવાળા તથા પ્રોત, ગ્રથિત આદિ ભેદવાળા અનેક પ્રકારના બધવાળા પુષ્પોથી પૂજા કરે.

કરે છે, ખરતર વગેરે તો માનતા જ નથી. આ વિષયમા જો બીજા પણ અક્ષરો હોય તો તે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—પરોવેલા પુષ્પોથી પૂજા કરવાના અક્ષરો શ્રાદ્ધ દિન કૃત્ય સબધી છે, એમ હાલ જાણ્યું છે ૩-૧-૧૦-૧૧૪

પ્ર૦ ૧૧—જેમ મહા હિંસાવાળા હોવાથી સિદ્ધાન્તોની વાચના વગેરેમા આસો અને ચૈત્ર માસના દિવસો અસજ્ઝાયના દિવસો માનીને તજાય છે તેમ ઈદનો દિવસ પણ મહા હિંસાવાળો હોવાથી સિદ્ધાન્તોની વાચના વગેરેમા અસજ્ઝાયનો માનીને કયા કારણથી વર્જાતો નથી ? કેટલાક મતવાળાઓ તે દિવસને-ઈદના દિવસને વર્જે છે આપની કઇ મર્યાદા છે ?

ઉ૦—ઈદના દિવસની અસજ્ઝાયના વિષયમા વૃદ્ધ પુરૂષોનુ આચરણજ નિમિત્તરૂપ પ૦ જણાય છે ૩-૧-૧૧-૧૧૫

પ૦-અર્થાત્ વૃદ્ધ પુરૂષોએ ઈદના દિવસને અસજ્ઝાય તરીકે ગણ્યો નથી, માટે આપણે-તપાગચ્છીઓ અસજ્ઝાય તરીકે ગણતા નથી. આ નોધ કર્યા પછી એની પ્રામાણિકતાને પૂરવાર કરનારો પાઠ અમોને કેવી રીતે મળ્યો તેની વિગત નીચે પ્રમાણે છે.-

ઉપરના ઉત્તરમા મુદ્રિત પ્રતમા "वृद्धाचरणमेव" પાઠ છે, પણ એના સશોધન માટે બીજી હસ્તલિખીત પ્રતો અમોએ જે સાથે તપાસી હતી તે પૈકી અત્રેના દેવશાના પાડાના પ્રાચીન જ્ઞાનભડારના હસ્તલિખિત પ્રતમા "वृद्धानाचरणमेव" પાઠ છે, તે મુદ્રિતના ઉપર્યુક્ત પાઠ કરતા વધારે સારો શુદ્ધ લાગે છે મુદ્રિત પ્રતના એવા કોઇક સ્થળ સુધારવા યોગ્ય જણાયા છે તેવા શુદ્ધ પાઠો સાથે જ આ પુસ્તકમા પાછળ આખો મૂળ ગ્રંથ આપવામા આવ્યો છે, તેના તરફ વાચકોનુ ધ્યાન ખેચીએ છીએ.

અંદર ગણાય છે પરંતુ રાત્રિના પચ્ચખ્ખાણની અંદર નહિ વળી જો નવકારસીનું પચ્ચખ્ખાણ કરીને પોરસી સુધી ઉપયોગ વિના રહે તો લાભ માટે ન થાય, પરંતુ ઉપયોગ પૂર્વક રહે તો લાભ માટે થાય છે ૩-૩-૨-૨૬-૧૩૦

પ્ર૦ ૩—ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષો ગૃહસ્થપણામાં અઠ્ઠમ વગેરેનો તપ કરનારા હોવાથી વિરતિમંત કહેવાય કે અવિરતિવંત ?

ઉ૦—ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષો ગૃહસ્થપણામાં વિરતિવંત હોય, એમ સાંભળવામાં નથી તેઓ જે અઠ્ઠમાદિ તપ કરે છે તે સાંસારિક કાર્ય માટે કરે છે, નિર્જરા માટે નહિ. ૩-૩-૩-૨૭-૧૩૧

પ્ર૦ ૪—બે મહાનુભાવોએ સાથે સામાયિક લીધું હોય, તેમાંથી એક મહાનુભાવે સમય પૂરો થતાં પાર્યું, અને બીજો પોરસી–છ ઘડી સુધી રહ્યો તો તે બંનેને લાભ થવામાં સમાનતા કે વિશેષતા ?

ઉ૦—કર્યું છે સામાયિક જેણે એવા શ્રાવકને બે ઘડી ઉપર ઉપયોગ પૂર્વક સામાયિકનું પાલન કરવામાં આવે તો લાભ માટે છે, પેરંતુ જો ઉપયોગ ન હોય અને ટાઇમ અધિક થઇ જાય તો અતિચારને માટે છે એમ જાણ્યું છે ૩-૩-૪-૨૮-૧૩૨

પ્ર૦ ૫—શ્રાવકોને પોરસી વગેરે પચ્ચખ્ખાણ ચોવીહારે જ હોય ? કે તિવિહાર દુવિહારે પણ હોય ?

ઉ૦—"निसिपोरिसिपुरिमेगासणाइ सड्ढाण दुतिचउहा"[५१]

---

[५१] चउहाहार तु नमो, रत्तिंपि मुणीण सेस तिह चउहा
निसि पोरिसि पुरिमेगा-सणाइ सड्ढाण दु-ति-चउहा।"
(પચ્ચખ્ખાણ ભાષ્ય, ગા૦ ૧૨)

"શ્રાવકોને રાત્રિનુ પચ્ચક્ખાણ, પોરસિ, પુરિમડ્ઢ, અને એકાસણુ વગેરે દુવિહારે, તિવિહારે, અને ચોવિહારે કરવુ કલ્પે છે" ૩-૩-૫-૨૯-૧૩૩

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોથા-ફરીથી
પંડિત કાન્હર્ષિગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—ચન્દ્ર, અને સૂર્ય પોતાના મૂલ વિમાનથી શ્રીમહાવીર પરમાત્માને વદન કરવા માટે આવેલા છે, તેમા તારાઓના વિમાનનુ પરસ્પર અતર અલ્પ હોવાથી મોટા પ્રમાણવાળા તે ચન્દ્ર, સૂર્યના વિમાનોનુ આગમન કેમ સગત થાય ?

ઉ૦—જેમ ચદ્ર, સૂર્યનુ મૂલ વિમાને આગમન આશ્ચર્યમા અન્તર્ભૂત થાય છે, તેમ તારાઓના વિમાનોની વચમા પ્રવેશ પણ આશ્ચર્યમા અન્તર્ભૂત હોય એમ સભાવના થાય છે ૩-૪-૧-૩૦-૧૩૪

પ્ર૦ ૨—તીર્થંકરોના કલ્યાણકોમા સૌધર્મ ઇન્દ્રાદિ દેવો જ્યારે નદીશ્વર દ્વીપમા રહેલ રતિકર પર્વતોમા વિમાનનો સંકોચ કરીને અહિં આવે છે, ત્યારે અતર અલ્પ

ભાવાર્થ—'મુનિઓને નવકારશી અને સાજનું પચ્ચક્ખાણ ચોવીહારું હોય છે, બાકીના પચ્ચક્ખાણો તિવિહાર તથા ચોવિહાર હોય છે શ્રાવકોને રાત્રી તથા પોરસી, પુરિમડ્ઢ, એકાસણાદિ પચ્ચક્ખાણો દુવિહાર, તિવિહાર, તથા ચોવિહારે કરવા કલ્પે છે'

આ વિચારથી સમજી શકાશે કે જે સાધુ શ્રાવકો સમયોચિત નવકારશી ચોવિહાર પોરશી તિવિહાર આદિ પચ્ચક્ખાણો કરે કરાવે છે તે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ નથી, પરતુ જેઓ આ શાસ્ત્રવિધિને જાણ્યા વિના 'નવું' કહીને નીંદે છે, તે ખરેખર શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ જ છે.

હોવાથી સ્થિર તારાઓની વચમાથી તે વિમાનો કેવી રીતે નીકળી શકે છે ?

ઉ૦—[૫૨]"तारस्स य तारस्स य जबुद्दीवंमि अतर गुरुअं" ઇત્યાદિ જેમ જબૂદ્વિપને આશ્રયીને તારાઓનુ અતર કહ્યુ છે, તેમ અન્યત્ર અતરનુ પ્રમાણ કહ્યું સાભળ્યું નથી, માટે કોઈ પણ જાતની આશકા નહિ કરવી ૩-૪-૨-૩૧-૧૩૫

પ્ર૦ ૩—ચોથભક્ત-ઉપવાસનુ પચ્ચખ્ખાણ કરનાર શ્રાવકને પારણે અને ઉત્તરપારણે દુવિહારનુ પચ્ચખ્ખાણ કરવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—પરપરાથી તિવિહારનુ પચ્ચખ્ખાણ કરાતુ જોવાય છે ૩-૪-૩-૩૨-૧૩૬

પ્ર૦ ૪—શ્રીભગવતીજી સૂત્રના ૧૦મા શતકના ૧૧મા ઉદ્દેશામા દેવતાઓના આયુષ્યના સ્થિતિસ્થાનકો દશહજાર વર્ષથી આરભીને એક એક સમય અધિક એમ તેત્રીસ સાગરોપમ સુધીના સ્થિતિસ્થાનકો કહ્યાં છે તે સઘળાં સ્થિતિસ્થાનકોમા દેવો લાભે કે નહિ ?

૫૨-"तारस्स य तारस्स य जबुद्दीवंमि अतर गुरुअं ।
बारस जोअणसहस्सा, दोन्नि सया चेव बायाला ॥४९॥
छावट्ठा दो अ सया जहन्नमेअं तु होइ वाघाए ।
निव्वाघाए गुरुलहु, दो गाउअ धणुसया पंच ॥५०॥"
(સગ્રહણી વૃત્તિ, પૃ૦ ૨૫/૨)

ભાવાર્થ—'જબૂદ્વિપમા રહેલ તારા વિમાનોનું વ્યાઘાતને આશ્રયીને પરસ્પર ઉત્કૃષ્ટ આંતરૂં ૧૨૨૪૨ યોજન અને જઘન્ય આંતરૂં ૨૫૬ યોજન છે પરંતુ વ્યાઘાત વિનાનુ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંતરૂં ૨ ગાઉ અને ૫૦૦ ધનુષ્ય છે'

ઉ૦—સર્વ સ્થિતિસ્થાનોમા દેવો હોય એવો નિયમ જાણ્યો નથી ૩-૪-૪-૩૩-૧૩૭

પ્ર૦ ૫—દિગબર મતની ઉત્પત્તિનુ મૂલ કારણ સહસમલ છે તેના ગુરૂનુ નામ શુ ?

ઉ૦—આવશ્યકની ટીકામા તેના અધિકારમા "કૃષ્ણાચાર્ય" એવુ નામ આપ્યુ છે ૩-૪-૫-૩૪-૧૩૮

પ્ર૦ ૬—શ્રીઆદિનાથ પ્રભુના સમવસરણમા જો તે કાલના મનુષ્યોના શરીર પ્રમાણ શરીરથી દેવો આવ્યા, ત્યારે શરીરને અનુસરીને મોટા એવા તે દેવોના વિમાનોનો તારા મડલની વચ્ચે પ્રવેશ કેવી રીતે સગત થઈ શકે ? કારણકે તારાઓનુ પરસ્પર અતર અ.પ છે

ઉ૦—નન્દીશ્વર દ્વીપમા વિમાનનો સંકોચ કરીને તિર્ચ્છા જબૂદ્વીપમા આવતા દેવોને વચમા તારાઓનો અભાવ હોવાથી શકાને સ્થાન નથી. ૩-૪-૬-૩૫-૧૩૯

પ્ર૦ ૭—શ્રાવકોને ૧૨ વ્રત ઉચ્ચરતા કન્યાલીકાદિ જુઠ્ઠુ નહિ બોલવુ વગેરે વિરમણ વ્રત ગ્રહણ કર્યું હોયત્યારે પોતાની કન્યાના વિષયમા કોઇ પણ જાતની જયણા હોય કે નહિ ?

ઉ૦—જયણા હોઇ શકે છે, કારણકે "दक्खिणाइअचिसए"—વ્રત ઉચ્ચરતી વખતે સામાચારી વગેરેમા દાક્ષિણ્યા દિકનો વિષય હોય ત્યા જયણા રાખવાનુ કહેલ છે ૩-૪-૭-૩૬-૧૪૦

પ્ર૦ ૮—દિવસના ચૌદ નિયમ ગ્રહણ કરતી વખતે કારણ નહિ હોવાથી મૈથુન અને દૂરજવાનો નિષેધ કર્યો હોય

તો રાત્રિના સમયે તે મૈથુન અને દૂરગમનને મોકળાં કરવા કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કલ્પી શકે છે એમ જાણ્યું છે ૩૪૮ ૭૭-૧૪૧

પ્ર૦ ૯—"देसियराइयपक्खियचाउम्मासे तहेव वरिसे य।
इक्किके तिन्नि गमा नायव्वा पंचसेएसु" ॥१॥

આ પ્રમાણેની કાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિની ૯૪ મી ગાથાનો શો અર્થ છે ?

ઉ૦—કાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિની ૯૪ મી ગાથાનો અર્થ હારિભદ્રી આવશ્યક ટીકામા આ પ્રમાણે છે – देसिय'त्ति દિવસના પાપની આલોચના માટે કરાતુ દૈવસિક, રાત્રિના પાપની આલોચના માટે કરાતુ રાઈ, પક્ષ સબધિ-૧૫ દિવસના પાપની આલોચના માટે કરાતુ પખ્ખી, ચાર મહિનાના પાપની આલોચના માટે કરાતુ ચોમાસી, અને એક વર્ષના પાપની આલોચના માટે કરાતુ સવત્સરી એમ પાચ પ્રતિક્રમણ છે તે દરેક પ્રતિક્રમણમા ત્રણ ગમો જાણવા. આ પાચ દૈવસિક વગેરે પ્રતિક્રમણમા ત્રણ ગમો કેવી રીતે હોય છે ? તો જણાવે છે કે ૧-સામાયિક-કરેમિ ભતે સૂત્ર કરીને કાઉસગ્ગ (શયનાસનાદિનો) કરવો, ૨-કરેમિ ભતે કરીને પ્રતિક્રમણ-સાધુને ઉદ્દેશીને પગામસજ્ઝાય અને શ્રાવકને માટે વદિત્તા સૂત્ર કહેવુ, ૩ ફરીથી કરેમિ ભતે કરીને કાઉસગ્ગ (જે લોગસ્સ વગેરેનો) કરવો, એમ ત્રણ ગમ સમજવા. અહિ એટલુ વિશેષ સમજવુ કે તીર્થની સ્થાપના દિવસે થયેલી છે, તેમજ દિવસ પ્રધાન છે માટે શરૂઆતમા દૈવસિક પ્રતિક્રમણ કહ્યુ છે ૩-૮-૯-૩૮-૧૪૨

ત્રીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર પાચમા-રીચી પડિત નગર્ષિ ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—જ્યા એક બાદર પર્યાપ્ત જીવ હોય ત્યા તેની નિશ્રાએ અસખ્યાતા અપર્યાપ્તા હોય છે, એમ શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે, તેમા આજ્ઞાજ પ્રમાણ છે કે યુક્તિ ?

ઉ૦—આ વિષયમા આજ્ઞાજ પ્રમાણ છે, પરતુ કોઈ યુક્તિ જોઈ નથી ૩-૫-૧-૩૯-૧૪૩

પ્ર૦ ૨—સપૂર્ણ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય કે સ્કધ કહેવાય ?

ઉ૦—સપૂર્ણ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય છે કોઈક સ્થળે ઉપચારથી સ્કધ પણ કહેવાય છે, એમા કાઈ પણ બાધક જણાતુ નથી ૩-૫-૨-૪૦-૧૪૪

પ્ર૦ ૩—પરમાણુના રૂપ વગેરેનું પરાવર્તન થાય કે નહિ?

ઉ૦—પરમાણુના રૂપ વગેરેનુ પરાવર્તન થાય છે, એમ જાણુવુ ૩-૫-૩-૪૧-૧૪૫

પ્ર૦ ૪—શ્રી ગોતમ સ્વામી ભગવાન ગોચરી લેવા એકલા ગયા હતા કે સઘાટક સહિત ?

ઉ૦—પ્રાય એકાકીજ ગયા હતા એમ ભગવતી આદિ આગમમા સભળાય છે, પરતુ તેઓશ્રી ૫૩આગમવિહારી

૫૩—"आगम-ववहारिणो छज्जणा, तजहा-केवल-मण-ओहि-नाणी-चोद्दस-दस-नव-पुव्वी य ।"

(જીતકલ્પ ચૂર્ણિ, પૃ૦ ૨)

ભાવાર્થ—'શાસ્ત્રમા પાચ પ્રકારના વ્યવહાર કહેલા છે આગમ, શ્રુત, આજ્ઞા, ધારણા અને જીત તેમા આગમ વ્યવહારીના ૭ ભે છે ૧-કેવલજ્ઞાની ૨-મનપર્યવજ્ઞાની ૩-અવધિજ્ઞાની ૪-

હોવાથી, ઉચિત અનુચિતનો વિચાર-અર્થાત્ એકલા જવું એ ઉચિત કે અનુચિત હતું, એ વિચાર કરવો યુક્તિયુક્ત નથી ૩-૫-૪-૪૨-૧૪૬

પ્ર૦ ૫—ગ્રૈવેયકાદિ દેવલોકમા પાણી નથી, તો ત્યા રહેલા દેવો જિનપૂજા કેવી રીતે કરે છે ?

ઉ૦—ગ્રૈવેયક વગેરેમા પાણીની જેમ વનસ્પતિ પણ નથી એટલે પૂજાની સામગ્રી નહિ હોવાથી, તેમજ તે દેવોને ગમનાગમનાદિ પ્રયોજનનો અભાવ હોવાથી દ્રવ્યથી જિન પૂજા સભવતી નથી, એમ જાણવું ૩-૫-૫-૪૩-૧૪૭

પ્ર૦ ૬—સૂક્ષ્મ અને બાદર નિગોદ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ બે ભેદે છે એક નિગોદમા અનતા જીવો છે. અહિં નિગોદ એટલે શુ ? અને તેમા જીવો કેટલા છે ? એ સ્પષ્ટ રીતે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—નિગોદ શબ્દથી અનત જીવોથી ઉત્પન્ન થએલુ વનસ્પતિ રૂપ એક સાધારણ–સામાન્ય–અનતજીવો વચ્ચે એક શરીર છે તે એક શરીરમા અનતા જીવો રહેલા છે આ કારણથી જ અનતકાયિક જીવો સાધારણ કહેવાય છે ૩-૫-૬-૪૪-૧૪૮

પ્ર૦ ૭—જ્યારે[૫૪] ચતુર્દશીને દિવસે, અથવા અમા-

ચૌદપૂર્વી ૫-દશપૂર્વી અને ૬-નવપૂર્વી આગમ વ્યવહારીઓ અતીન્દ્રિય જ્ઞાની હોવાથી તેઓને શાસ્ત્ર બધનકારક નથી

૫૪—પચાશકમા પર્યુષણાના આઠ દિવસોમા જ્યારે અમાસ આદિ એક તિથિનો ક્ષય આવે ત્યારે પર્યુષણા અઠ્ઠાઈધર અગીયારશે આવે છે, એમ થતા કલ્પવાચન પ્રશ્નમા જણાવ્યા મુજબ ચૌદશે આવે છે જ્યારે અમાસ આદિ એક તિથિની વૃદ્ધિ આવે ત્યારે અઠ્ઠાઈધર તેરસે

વાસ્યા આદિ તિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે અમાસ કે પડવાના દિવસે કલ્પનુ વાચન થાય, ત્યારે છઠ્ઠતપ કયારે કરવો ?

ઉ૦—છઠ્ઠ તપ કરવામા દિવસનુ નૈયત્ય નથી-કોઇ દિવસનો નિશ્ચય નથી યથારૂચિ કરી લેવો એમા આગ્રહ શો ? ૩-૫-૭-૪૫-૧૪૯

બેસે છે, અને કલ્પવાચન બીજી અમાસ આદિને રોજ થાય છે આ પ્રશ્ન શુ સાબીત કરે છે ? એજ કે પચાગમા અમાસ આદિ કોઇ પણ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ આવે છે, અને તે જે પ્રમાણે આવેલી હોય તેને તેજ પ્રમાણે શ્રી તપાગચ્છની સામાચારી માન્ય રાખે છે, પણ તેને બદલે અન્યાન્ય તિથિની ક્ષય કે વૃદ્ધિ કલ્પીને ઉદય તિથિઓની પરાવૃત્તિ કરવામા આવતી નથી

ત્યારે, 'આજે કેટલાક પુનમ અમાસ આદિ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરસ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરે છે, અને કહે છે કે-જૈનોમા તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ મનાયજ નહિ, એવી પરપરા છે, આમ કહીને તેઓ ભાદરવા સુદ પાચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજ અગર ચોથની ક્ષય વૃદ્ધિ કલ્પીને વાર્ષિક પર્વની પણ પરાવૃત્તિ કરવાની પહેલ કરે છે, અને જોડીયા પર્વો સાથેજ રાખવા જોઇએ એવી દલીલ કરે છે, તે શુ બધુયે ખોટુ છે ?'

બેશક, એ બધુયે ખોટુજ છે, તેનો પુરાવો આપણને ઉપલા પ્રશ્નોત્તરમાથી પણ સ્પષ્ટ મલીજ રહે છે

જૈનાચાર્યોએ જ્યારે એ ફરમાન કર્યું છે કે—'જૈન પચાગો વિચ્છેદ પામ્યા છે, તિથિ વગેરે લૌકિક પચાગો માનીનેજ કરવાના છે,' ત્યારે પચાગોમા આવેલી તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિને નહિ માનવી અને તેને બદલે કલ્પિત તિથિઓની ક્ષય વૃદ્ધિ માનવાનો કદાગ્રહ સેવવો, એમા તો અમોને સાદી સમજનો પણ અભાવજ દેખાય છે બીજુ શ્રીતપગચ્છ સામાચારીનો નિયમ ઉદયતિથિ આરાધવાનો છે,

પ્ર૦ ૮—સમવસરણમાં બિરાજમાન તીર્થંકરો શું ગૃહસ્થના વેષે દેખાય કે સાધુના વેષે દેખાય ?

ઉ૦—સમવસરણમાં બિરાજમાન તીર્થંકરો ન તો ગૃહસ્થના વેષે દેખાય, કે ન તો સાધુના વેષે દેખાય, પરંતુ

કોઈ તિથિનો ક્ષય આવે તો પૂર્વતિથિને દિવસેજ તેની આરાધના કરવી, અને વૃદ્ધિ આવે તો બીજે દિવસેજ આરાધના કરવી આ સુવિશુદ્ધ પરંપરા છે તેને કલ્યાણક તિથિઓમાં તો એ પ્રમાણે જ માનવી અને બાર પર્વિઓમાં તેમ નહિ માનવી, એ પણ અમોને તો સાની પરંપગ વિષયક તેમનું કેવલ અજ્ઞાનપણું બતાવનાર દીસે છે ત્રીજુ, જોડીયા પર્વોના નામે યદિ (સંવત્સરીની) ચોથ ચતુર્દશી આદિ પર્વો ફેરવી શકાતા હોત તો ઉત્તરદાતા આચાર્ય ઉપના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં 'આગ્રહ ન રાખવાનો અનુરોધ કરત જ નહિ કેમકે એમાં ચૌદશ અમાસ સાથે રહી શકતા નથી જ એ દેખીતી વાત છે આ વિષે વધુ સાબીતિ માટે જુઓ આજ ગ્રંથનો પ્રશ્નોત્તર ૪–૩–૫–૨૭ અને તેના ઉપરનું ટિપ્પણ

આ એક પ્રશ્નોત્તરમાં પણ જો તટસ્થ દૃષ્ટિથી વિચારશો તો અમોને ખાત્રી છે કે આજે તિથિઆરાધનાના વિષયમાં ખોટો આગ્રહ રાખવાનું કોઇને કારણ રહેશે નહિ જે એમ કહેવામાં આવે છે કે-'પુનમ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિ માનશો તો ઓળી ક્યારે બેસાડશો? યાત્રા ક્યારે કરશો? વિહાર ક્યારે કરશો?' ઈત્યાદિ, એમાં પણ કશુંજ તત્ત્વ નથી કારણ કે આઠ દિવસોમાં જો કોઈ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો જેમ પર્યુષણાની અઠ્ઠાઈ એક દિવસ આગળ પાછળ બેસાડી શકાય છે તથા છઠ્ઠને અઠ્ઠે જેમ આચાર્યે યથારુચિ જણાવ્યું તેમ આમાં પણ એટલે પુનમ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય ત્યારે ઓળી એક દિવસ આગળ અગર પાછળ બેસાડવા વગેરેનું ગુરુગમથી રહેજે સમજી શકાય તેવું છે

લોકોત્તર સ્વરૂપે દેખાય છે માટેજ તીર્થંકરો અમુક જેવા દેખાય છે એમ ઉપમા દ્વારા કહી શકાતુ નથી કેમકે-'તીર્થંકરો અન્યલિંગે, ગૃહસ્થલિંગે કે કુલિંગે ન દેખાય' એવું શાસ્રવચન છે ૩-૫-૮-૪૬-૧૫૦

પ્ર૦ ૯—પ્રતિક્રમણ કરતા ગણધરો સ્થાપના સ્થાપે કે નહિ? જો સ્થાપના સ્થાપે તો તીર્થંકરની કે અન્યની સ્થાપના સ્થાપે?

ઉ૦—તીર્થંકરો દેવ અને ગુરૂસ્વરૂપ હોવાથી તેમની પાસે પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા કરતા સ્થાપનાનુ પ્રયોજન નથી પરતુ તીર્થંકરની અવિદ્યમાનતામા પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા કરતા તેઓ આપણી જેમ સ્થાપના સ્થાપતા હોય એમ સભાવના થાય છે ૩-૫-૯-૪૭-૧૫૧

પ્ર૦ ૧૦—ગુરૂપૂજા સબધિ સુવર્ણ વગેરે દ્રવ્ય ગુરૂ દ્રવ્ય કહેવાય કે નહિ?

પ્ર૦ ૧૧—તથા પૂર્વે આ પ્રમાણે ગુરૂપૂજાનુ વિધાન હતુ કે નહિ?

પ્ર૦ ૧૨—તેમજ એ દ્રવ્યનો ઉપયોગ ક્યા કરાય? આ જણાવવા કૃપા કરશો

ઉ૦—ગુરૂપૂજા સબધી સુવર્ણ વગેરે સ્વનિશ્રાનુ નહિ હોવાથી-પોતાને સ્વાધીન કરેલુ નહિ હોવાથી ગુરૂદ્રવ્ય ન કહેવાય, પરતુ જે રજોહરણાદિ વસ્તુઓ ગુરૂઓએ પોતાને સ્વાધીન કરી હોય તે વસ્તુઓ ગુરૂદ્રવ્ય કહેવાય, એમ જણાય છે તથા શ્રી હેમચદ્રસૂરીશ્વરજીની કુમારપાલ ભૂપાલે સુવર્ણકમળોથી પૂજા કરી હતી, એવા અક્ષરો કુમારપાલ પ્રબધમા છે તેમજ 'ધર્મલાભ-તને ધર્મનો લાભ થાઓ,

એ પ્રમાણે જ્યારે કહ્યુ ત્યારે દૂરથી જેઓએ હાથ ઉંચા કર્યા છે એવા સિદ્ધસેનસૂરિને વિક્રમ રાજાએ કોટિ દ્રવ્ય આપ્યું' આ અગ્રપૂજા રૂપ દ્રવ્યનો તે વખતે જીર્ણોદ્ધારમા ઉપયોગ કર્યો હતો, એમ તેમના પ્રબધ વગેરેમા સભળાય છે આ વિષયમાં ઘણું કહેવા યોગ્ય છે, કેટલુ લખીએ? તમે પૂછેલા ત્રણ પ્રશ્નોના આ પ્રમાણે ઉત્તરો [૫૫]છે ૩-૫-૧૦-૧૧-૧૨-૪૮-૪૯-૫૦-૧૫૨-૧૫૩-૧૫૪

પ્ર૦ ૧૩—કૃત્રિમ-બનાવેલી વસ્તુ કેટલો કાલ રહે? સખ્યાત કાલ સુધી કે અસખ્યાત કાલ સુધી?

ઉ૦—કૃત્રિમ વસ્તુ અનેક પ્રકારની હોય છે માટે આ વિષયમા ભગવતીના આઠમા શતકના નવમા ઉદ્દેશાના સૂત્રની ટીકા જોવી વળી આ વિષયમા અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપર રહેલ ચૈત્યને આશ્રયી જો કોઇ વિવાદ કરે, તો તે વસ્તુને અનુલક્ષીને વસુદેવહિણ્ડિમા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે-"ત્યારબાદ તે જહ્નુ વગેરે કુમારોએ (પોતાના) પુરૂષોને આજ્ઞા કરી કે-અષ્ટાપદ જેવા પર્વતની ગવેષણા કરો ત્યાર બાદ તપાસ કરતા તે પુરૂષોએ અષ્ટાપદ સમાન પર્વત દૃષ્ટિપથમા નથી આવ્યો એમ જણાવ્યું ત્યાર બાદ જહ્નુ વગેરે કુમારોએ અમાત્યને કહ્યુ કે-આ જિનમદિર કેટલા કાલ સુધી રહેશે? ત્યારે અમાત્યે કહ્યુ કે-'આ અવસર્પિણી સુધી રહેશે એમ

૫૫—આ પ્રશ્નોત્તરથી સિદ્ધ થાય છે કે-શ્રાવકો ગુરૂપૂજા કરે તે શાસ્ત્રોક્ત જ છે અને એ માટે Cૂામણીનો પ્રસગ હોય તો તે દેવ દ્રવ્યની વૃદ્ધિકારક હોઈ શાસ્ત્રવિધિએ ઉપમારક જ છે પણ આ પ્રકારની ગુરૂપૂજાનું દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય તરીકે ગણાય છે એટલે તેનું ઉપયોગ સાધુઓના ઉપયોગમા આવી શકે નહિ

કેવલી જિનો પાસેથી મારા સાભળવામા આવ્યું છે' તથા આ સબધે સિદ્ધાન્તના અક્ષરો બતાવો એમ જો કોઈ કહે તો જમ્બુદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ વગેરેમા સુષમાસુષમા વગેરે આરાના વર્ણનમા વાવ, દીર્ઘિકા, કાસુ વગેરે ધાતુ ઇત્યાદિ કૃત્રિમ પદાર્થનો સદ્ભાવ બતાવ્યો છે, તે અધિકાર દેખાડવો. ૩-૫-૧૩-૫૧-૧૫૫

પ્ર૦ ૧૪—જીવાભિગમ સૂત્રમા પ્રત્યેક વનસ્પતિના અધિકારમા કુહણા શબ્દનો અર્થ ભૂમિસ્ફોટ કહ્યો છે, તો પછી જીવવિચારમા ભૂમિસ્ફોટોને સાધારણ વનસ્પતિની અદર કેમ કહ્યા છે?

ઉ૦—જીવાભિગમ સૂત્રમા પ્રત્યેક વનસ્પતિના અધિકારમા કુહણા શબ્દથી ભૂમિસ્ફોટ કહ્યા છે, અને જીવવિચારમા ભૂમિસ્ફોટ વનસ્પતિને સાધારણની અદર ગણાવેલ છે આ વિષયમા તત્ત્વ શુ છે તે તત્ત્વવિદ્ જાણે એમ જાણવુ ૩-૫-૧૪-૫૨-૧૫૬

પ્ર૦ ૧૫—વિમાનોના આતરામા ભૂમિ છે કે નહિ?

ઉ૦—ભૂમી નથી, એમ જણાય છે કારણકે ભગવતીજી વગેરે સૂત્રોમા નરક સબધી સાત અને એક ઇષત્ પ્રાગ્ભારા એમ આઠજ પૃથ્વી કહેલી છે જો સ્વર્ગમા પણ પૃથ્વી હોત તો શાસ્ત્રમા અધિક પણ કહી હોત ૩-૫-૧૫-૫૩-૧૫૭

પ્ર૦ ૧૬—અત્યારે જે શક્ર ઇંદ્ર છે તે પૂર્વભવમા કાર્તિક નામનો અભિનવ શેઠ હતો, અને ગગદત્ત જીર્ણ શેઠ હતો. આ બે શેઠે મુનિસુવ્રત સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી એમ શ્રી ભગવતીજીના ૧૬મા શતકના ૫ મા ઉદ્દેશાના અન્ત ભાગમા

એટલે કોઈ પણ જાતની શકાને અવકાશ રહેતો નથી એવી રીતે ભાવિ અસુરકુમારના સબધમા પણ વિચારી લેવુ ૩-૫-૧૮-૫૯-૧૬૦

પ્ર૦ ૧૯—કોઈ દેશમા તેલ વગેરેનો હાથ દઈને કણકને મસળવામા આવે છે અને એવી રીતે કરીને નાણુ-વાળી રોટલી વગેરે કરાય છે તો તે રોટલી આયબિલના પચ્ચખ્ખાણમા સાધુઓને કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કોઈ દેશમા તેલ વગેરેના હાથ કરીને કણકને મસળીને જે રોટલી બનાય છે તે રોટલી સાધુઓને આય-બિલના પચ્ચખ્ખાણમા કલ્પે છે એમ ખબર છે ૩-૫-૧૯-૫૭-૧૬૧

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર પન્ડ્યાસ પડિત
શ્રીકલ્યાણકુશળગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦—૧ 'दुसु तिसु[५७] तिसु कप्पेसु घणुदहिघणवाय तदुभय च कमा" આ ગાથામા કહેલ-ઘનોદધિ, ઘનવાત, અને તદુભય-ઘનોદધિઘનવાતની અને તેના વલયોની પહો

૫૭- 'दुसु तिसु तिसु कप्पसु, घणुदहि घणवाय तदुभय च कमा।
सुरभवणपइट्ठाण, आगासपइट्ठिआ उवरिं ॥७९॥'
(સગ્રહણી વૃત્તિ, પૃ ૪૫)

ભાવાર્થ—'પ્રથમ બે દેવલોક-સૌધર્મ અને ઇશાનના વિમાનોના આધારરૂપે ઘનોદધિ છે સનત્કુમાર માહેન્દ્ર અને બ્રહ્મદેવલોક આ ત્રણના વિમાનોના આધારરૂપે ઘનવાત છે અને ત્યાર પછીના લાન્તક, શુક્ર અને સહસ્રાર આ ત્રણ દેવલોકના વિમાનોના આધાર તરીકે ઘનોદધિ અને ઘનવાત કહેલા છે આ પ્રમાણે આઠ દેવલોક સુધી છે પછી ઉપરના દેવલોકો યાવત્ સર્વાર્થ સુધી આકાશના આધારે રહેલા છે

ળાઈ વગેરેનુ પ્રમાણ કેટલુ છે અને તે કયા છે ? આ વિષયમા હુ સદિગ્ધ છુ જો તે વસ્તુનો નિર્ણય થાય તો ત્યાની ભૂમિની પણ પહોળાઇ લબાઈ વગેરેનો નિર્ણય થાય.

ઉ૦—આ ગાથામા ઘનોદધિ આદિ આઠ દેવલોકના વિમાનોના આધાર રૂપે આગમમા પ્રતિપાદન કરેલ છે, એમ જોયું છે પરતુ તેઓનુ પરિમાણ, કે વલયો હજુ સુધી જોયા હોય એવુ સ્મરણમા આવતું નથી ૩-૯-૧-૫૮-૧૬૨

પ્ર૦ ૨—ઉકેશગચ્છીઓ દેશનિહ્નવ છે એમ કેટલાક સ્થાપે છે અને તેનું કારણ તેઓ ઉપધાનનો અપલાપ કરે છે, એમ જણાવે છે તો તેઓએ કરેલ ઉપધાનનો અપલાપ શુ તેઓના બનાવેલા ગ્રંથોમા નિષેધેલ જાણ્યો છે ? અથવા વર્તમાન કાલીન તે લોકો ઉપધાન વહન કરતા દેખાતા નથી તેથી કહે છે ? કે પોતાની બુદ્ધિથી જણાવે છે ? આ ત્રણ વિકલ્પોમા છેલ્લો વિકલ્પ ઉપેક્ષા પાત્ર જ છે બીજો વિકલ્પ પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવો નથી, કારણ કે ઉકેશગચ્છીઓના સમુદાયમા લાબો કાલ થયો હોવાથી પ્રમાદે ઘર કર્યું છે, માટે પ્રમાદથી ઉપધાનનુ અવહન તેઓના નિહ્નવપણામા કારણભૂત નથી પ્રથમ વિકલ્પ તેના નિહ્નવપણામા હેતુ હોય તો હુ તેમના તેવા ગ્રંથોને જોવાની ઈચ્છાવાળો છુ અને જો એ પણ નિહ્નવો હોય તો મૂલશાશનના શ્રાવકો કોણ છે ? અને કયા વસે છે ? ઈત્યાદિ વિચારણીય હોવાથી પ્રવચનપરીક્ષાનુ વચન પણ મારા ચિત્તમા ઘણું જ વિચારણીય તરીકે લાગે છે વળી કેટલાકો તો "આ લોકો નિહ્નવો છે એમ પગલે પગલે પોકાર કરે છે !" વળી 'होइ मगल" આ પાઠ પણ ઉકેશ ગચ્છીઓની નિહ્નવતામા પ્રયોજક નથી કારણ કે જેમ નાગ-

પુરીયાદિ તપાપક્ષીયોમા પહેર લોગસ્સના કાઉસગ્ગનો અભાવ છે તેમ ઉકેશગચ્છીઓની શાખા વજ્રસ્વામિની પહેલા જ ભિન્ન થએલી છે વળી "काले विणए बहुमाणे, उवहाणे" આ પાઠ પણ તેઓ પોતાના શ્રાવકોને અખંડ રીતે ભણાવે છે એમ દેખાય છે માટે જો આપ નિશ્ચય કરીને જણાવો તો બાલક ઉપર અનુગ્રહ થાય ?

ઉ૦—ઉકેશગચ્છીઓ દેશનિન્હવ છે એવો પોકાર કોણ કરે છે તે અમે જાણતા નથી અમે તો બાદશાહજ પપટ્ટકમા જણાવેલાઓને જ નિન્હવ માનીએ છીએ, બીજાઓને નહિ બાદશાહજપપટ્ટક તો પહેલા અમે તમોને મોકલ્યો છે વળી આને આશ્રયીને પ્રવચનપરીક્ષામા જે કહ્યુ હોય તે, તથા અન્ય ગ્રંથ સાથે નહિ મલતુ બીજુ પણ કેટલુંક ચર્ચા કરવા યોગ્ય લખાણ જે હોય તે વિચારવા યોગ્ય જ છે વળી સ્પષ્ટપણે નામનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના જ્યા ત્યા નિન્હવપણુ જણાવનારાઓનો પ્રતિકાર પણ શી રીતે કરવો ? ૩-૬-૨-૫૯-૧૬૩

પ્ર૦ ૩—'તે વજ્રમય એવા અંકુશોમા ચાર કુભ પ્રમાણ મુક્તામાળાઓ છે,' અહિં મોતિઓનુ કુભ પ્રમાણ કહેલુ છે. કુભપ્રમાણનો ક્રમ આ છે—બે અસતીની એક પસતી થાય, ૨ પસતીએ ૧ સેતિકા થાય, ૪ સેતિકાએ ૧ કુલપ થાય, ૪ કુલપનો ૧ પ્રસ્થ થાય, ૪ પ્રસ્થનો ૧ આઢક થાય, ૬૦ આઢક પ્રમાણનો ૧ જઘન્ય કુભ થાય, ૮૦ આઢક પ્રમાણનો ૧ મધ્યમકુભ થાય, અને ૧૦૦ આઢકે ૧ ઉત્કૃષ્ટ કુભ થાય છે, ૮૦૦ આઢકે ૧ બાહા થાય, આ પ્રમાણે તન્દુલવેયાલિય પયન્નામા કહ્યુ છે હવે જો ૧ પસતીમા ૧

શેર સભવી શકે તો ૧ સેતિકામા ૨ શેર માય, કુટપમા ૧૦ શેર (૮ શેર), પ્રસ્થમા ૧ મણ, આઢકમા ૪ મણ, ૬૦ આઢકના ૨૪૦ મણ પ્રમાણનો જઘન્ય કુભ થાય, ૩૨૦ મણ પ્રમાણનો મધ્યમ કુભ થાય, અને ૪૦૦ મણ પ્રમાણનો ઉત્કૃષ્ટ કુભ થાય છે આ રીતે વિચારતા મોતિઓનુ ૬૪ મણ પ્રમાણ કેવી રીતે અસગત થાય ? હવે જો એમ કહો કે—'આમ છતા પણ પ્રમાણમા અધિકતા જ થઈ, પરન્તુ ઈષ્ટ પ્રમાણ તો ન જ આવ્યું', તો તે સાચુ છે, કારણ કે સૂત્રરચના વિચિત્ર હોવાથી 'પૃથક્ત્વ' શબ્દની માફક (જેમ એ શબ્દ બેથી નવ, સાત, અને બહુ ઇત્યાદિ અનેક અર્થમા આવે છે તેમ) અહિં કુભ પ્રમાણ કયું વિવક્ષિત હશે તે અમે જાણતા નથી કુટપનુ પ્રમાણ શાસ્ત્રમાં અનેક પ્રકારે સભળાય છે જેમ લીલાવતીમા 'હસ્ત પ્રમાણ લબાઇ પહોળાઈ યુક્ત પિંડવી જે બાર આસીયાવાળી બને છે તે ઘન હસ્ત કહેવાય છે ધાન્યાદિકમા જે ઘનહસ્તનુ પ્રમાણ આવે છે તેને શાસ્ત્રમા માગધખારિકા કહેવાય છે, અને ૧ ખારીનો ૧૬મો ભાગ દ્રોણ છે, ૧ દ્રોણનો ચોથો ભાગ આઢક છે, અને આઢકનો ચોથો ભાગ ૧ પ્રસ્થ થાય છે, અને પ્રસ્થનો ચોથો ભાગ ૧ કુટપ થાય છે,' એમ કહ્યુ છે આ પ્રમાણ ઘણુ જ થોડુ છે વર્તમાનકાલે પણ નેપાલદેશમા ૩૬ પૈસાના પ્રમાણ સમાન કુટપનો વ્યવહાર ચાલે છે આ ગણત્રીથી ૬૪ મણ કાઇક ઓછા થાય છે તેથી જેમ અનુત્તર વિમાનમા રહેલા જીવોના સખ્યાતા ભવો કહ્યા હોવા છતાં ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ૨૪ ભવો લેવાય છે તેમ આ વિષયમા ઐતિહાસિક પ્રમાણજ સ્વીકારવુ કારણકે શાસ્ત્રોમા સ્પષ્ટ અક્ષર દેખાતા નથી વળી જુના પાનામા સ્પષ્ટ

કરવુ આસો સુદી દસમ પછી સુઝે છે, એ પ્રમાણે વૃદ્ધવાદ છે ૩-૭-૪-૬૪-૧૬૮

પ્ર૦ ૫—ભરત ક્ષેત્રના ચક્રવર્તિ પહેલા કયો ખડ સાધે છે? ત્યાર પછી કયો? તે ક્રમ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—ચક્રવર્તિ મધ્યખડને સાધીને સેનાનીરત્ન દ્વારા સિન્ધુખડને સાધે છે, ત્યાર બાદ ગુફામા પ્રવેશ કરી વૈતાઢ્ય ઓળગી મધ્યમ ખડ સાધે છે, સેનાનીરત્નથી જ ત્યા રહેલા સિન્ધુખડને સાધીને આ બાજુ આવતા સેનાનીથીજ ગગાથી થયેલા બને ખડને સાધીને રાજધાની તરફ આવે છે આવો ક્રમ છે ૩-૭-૫-૬૫ ૧૬૯

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર આઠમા
પડિત શ્રીવેલર્ષિગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પાસત્થા પાસે દિક્ષિત થયેલા સાધુથી ગણુ ચાલી શકે છે, એવુ કયા કહ્યુ છે?

ઉ૦—સવિગ્ન આચાર્યાદિ સવિગ્નગીતાર્થાદિના અભાવે સવિગ્નપક્ષપાસત્થાદિની પાસે જ્યારે પ્રાયશ્ચિત અગીકાર કરે છે ત્યારે કોઇક ફરીથી વ્રતોના આરોપણ કરવા રૂપ પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારે છે આ પ્રમાણે છેદગ્રન્થમા કહેલ વચનને અનુસરીને સમાધાન જાણવુ ૩-૮-૧-૬૬-૧૭૦

પ્ર૦ ૨—કયા શાસ્ત્રમા દેશ પાસત્થો વદનીય કહ્યો છે?

ઉ૦—પૂર્વે કહેલ અક્ષરોના અનુસારે આચાર્ય વગેરે પાસત્થા પાસે પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારતા હોય ત્યારે પાસત્થાને દ્વાદશાવર્ત વદન કરે છે કારણાન્તર હોય તો આચાર્ય વગેરે સર્વપાસત્થાને પણ મોટા વદનાદિ કરે છે, એમ આવશ્યક નિર્યુક્તિ વગેરેમા કહ્યુ છે ૩-૮-૨-૬૭-૧૭૧

પ્ર૦ ૩—નાણાથી ગુરૂની પૂજા કયા કહી છે ?

ઉ૦—"કુમારપાલરાજા શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યની સુવર્ણ કમલથી હમેશા પૂજા કરતા હતા" આ પ્રમાણે કુમારપાલ પ્રબન્ધ વગેરેમા કહ્યુ છે તેને અનુસરીને વર્તમાન સમયે પણ ગુરૂની નાણાથી પૂજા કરાતી જોવાય છે, કેમકે નાણું પણ ધાતુમય છે તથા આ વિષયમા આવા પ્રકારનો વૃદ્ધવાદ પણ છે કે-"શ્રી સુમતિસાધુસૂરિના વારામા માડવગઢમા મલિક શ્રી માફરે ગીતાર્થોની સુવર્ણ ટાંકોથી પૂજા કરી [૫૮]હતી" ૩-૮-૩-૬૮-૧૭૨

ત્રીજા પ્રકાશ પ્રશ્નકાર નવમા-ઝરીથી પંડિત શ્રીવિવેકહર્ષગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—"ઋષભદેવ અર્હિત કૌશલિક ચોરાશી લાખ પૂર્વનું સર્વ આયુષ્ય ભોગવીને સિદ્ધ, બુદ્ધ, યાવત્ સર્વ દુખથી મુક્ત થયા, એમ ભરત, બાહુબલી, બ્રાહ્મી અને સુદરી માટે પણ સમજવુ" આ પ્રમાણેના સમવાયાગ સૂત્રના પાઠની સાથે "उसहो उसहस्स सुआ" ઇત્યાદિ ગાથાનો વિરોધ આવે છે, કારણકે રૂષભદેવ સ્વામિના છ લાખ પૂર્વ પસાર થયા પછી ઉત્પન્ન થયેલા ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા એવા પણ બાહુબલીનું ભગવાનની સાથે નિર્વાણ કહ્યુ છે એમ ન કહેવુ કે આ વિરોધનો આશ્ચર્યમાજ સમાવેશ થાય છે, કારણકે આશ્ચર્ય તો ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ એક સમયે મોક્ષમા ગયા તે છે

૫૮–ગુરૂપૂજા શાસ્ત્રોક્ત વસ્તુ છે, એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સાબીત થાય છે છતા તેના ઉપર કટાક્ષ કરનારા જાણ્યે અજાણ્યે પોતાની અજ્ઞાનતા બતાવે છે વધુ માટે જુઓ ટિપ્પણ ૫૫.

ઉ૦—સમવાયાગ સૂત્રના અનુસારે બાહુબલીનું ૮૪ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હોવા છતા પણ તેમનું અન્ય ગ્રન્થોમા જે રૂષભસ્વામિની સાથે નિર્વાણ કહ્યુ છે, તે વિરૂદ્ધ નથી કારણકે એમના આયુષ્યની અપવર્તનાનો–આટલી સ્થિતિ ઘટવા રૂપ–પણ "अट्ठसय सिद्धा"–'એકસો આઠ સિદ્ધ થયા' એજ આશ્ચર્યમા અન્તર્ભાવ થઈ શકે છે એમ ન કહેવુ કે આ અન્તર્ભાવ યુક્તિયુક્ત નથી, કારણ કે 'हरिवसकुलुप्पत्ति' આ પાઠમા કહેલ આશ્ચર્યમા યુગલિકના આયુષ્યનુ અપવર્તન, અને નરક ગમન એ બનેનો અન્તર્ભાવ કરવામા આવે છે ૩–૯–૧–૬૯–૧૭૩

પ્ર૦ ૨—'अन्तोमुहुत्तमित्तपि' ૫૯ આ ગાથાએ કરીને સમ્યગ્દષ્ટિનો ઉત્કર્ષથી કાઈક ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત સસાર કહ્યો છે 'जो अ किरिआवाई सो भविओ अमविओ वा –' જે ક્રિયાવાદી હોય તે ભવ્ય (સમ્યગ્દષ્ટિ) અથવા અભવ્ય (મિથ્યાદષ્ટિ હોઈ શકે છે," ઈત્યાદિ દશાચૂર્ણિના અક્ષરોના અનુસારે તો સમ્યગ્દષ્ટિ અને ક્રિયાવાદિ મિથ્યાદષ્ટિનો ઉત્કર્ષથી ન્યૂન પુદ્ગલ પરાવર્ત સસાર કહ્યો છે. પરતુ તે પણ અન્ય આગમોને અનુસરીને કાઈક ન્યૂન અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત રૂપજ સમજાય છે તો અહિં સમ્યગ્દષ્ટિ અને ક્રિયાવાદિ મિથ્યાદષ્ટિના સસારનુ સરખાપણુ હોઇ શકે?

૫૯- 'अतोमुहुत्तमित्तपि फासिय हुज्ज जेहि सम्मत्त ।
तेसि अवड्ढपुग्गल परिअट्टो चेव ससारो ॥५३॥ (નવતત્ત્વ)

ભાવાર્થ— જે આત્માઓને અન્તર્મુહૂર્ત માત્ર પણ સમ્યક્ત્વ સ્પર્શ્યુ હોય છે તે આત્માઓનો કાઈક ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત જ સસાર રહે છે

ઉ૦—જો કે આભાનમાત્રથી સમાનતા કહી છે, તો પણ ઘણી આશાતના કરનાર વિરાધક એવા કોઈ સમ્યગ્દ-ષ્ટિનો આટલો સંસાર હોઈ શકે છે, બીજાનો નહિ ક્રિયા-વાદિ મિથ્યાદષ્ટિસમુદાયમા તો કોઇક હળુવા કર્મી જીવના જ એકાવતારી પણાનો પણ સંભવ હોઇ શકે છે માટે સમાનતાની શંકા કઇ રીતે હોઇ શકે? આ બાબત આ પ્રમાણે પ્રતિભાસે છે-જણાય છે, તે પછી તત્ત્વ તો તત્ત્વવેત્તા જાણે ૩-૯-૨-૭૦-૧૭૪

પ્ર૦ ૩—કોઇ જાણી બુજીને અભિનિવેશી બનેલો હોય એવા જીવને સંસાર વૃદ્ધિના કારણભૂત ઘણો કર્મબંધ થાય, કે અજાણતા અભિનિવેશી થયેલાને અગર તેના માર્ગને અનુસરનારાને ઘણો બંધ થાય?

ઉ૦—વ્યવહારથી જ્ઞાનપૂર્વક અભિનિવેશીને ઘણો કર્મ-બંધ થાય, એમ જણાય છે ૩-૯-૩-૭૧-૧૭૫

પ્ર૦ ૪—કોઈ અજાણપણે હિંસા વગેરેથી કર્મબંધ કરે છે, અને કોઇ જાણીને કર્મ બાંધે છે, આ બેમાથી કર્મનો દૃઢ બંધ કોને થાય?

ઉ૦—એ બંનેમા જેને ક્રોધાદિ પરિણામની દૃઢતા હોય તેને કર્મનો બંધ દૃઢ થાય છે, અને ક્રોધાદિ પરિ-ણામની મન્દતા હોય તો કર્મનો બંધ મંદ થાય છે ૩-૯-૪-૭૨-૧૭૬

ત્રીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર દશમા-ફરીથી મહોપાધ્યાય શ્રીસુમતિવિજયગણિના શિષ્ય પંડિત ગુણવિજય ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—જેમ દક્ષિણ ભરતાર્ધમા સકલ વ્યવહારના

કર્તા શ્રીઋષભદેવસ્વામિ થયા, તેમ ઉત્તર ભરતાર્ધમા તમામ વ્યવહારના કર્તા કોઈ પણ થાય છે કે નહિ? જો થયા હોય તો કોણ થયા છે તેનુ નામ જણાવવા કૃપા કરશો? અને ન થયા હોય તો ત્યા વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ કેવી રીતે પ્રવર્તિ?

ઉ૦—ઉત્તર ભરતાર્ધમા પણ કોઈ જાતિસ્મરણાદિ જ્ઞાનનો ધણી, અથવા કોઈ ક્ષેત્રાધિષ્ઠાયક દેવ વ્યવહારને—નીતિને પ્રવર્તાવનાર હોઇ શકે છે અથવા કાલના પ્રભાવથી સ્વત પણ કેટલીક નિપુણતા ઉત્પન્ન થાય છે ૩-૧૦-૧-૭૩-૧૭૭

પ્ર૦ ૨—સૌધર્માદિ દેવલોકમા દેવે દેવે ઉપપાત શય્યા ભિન્ન ભિન્ન હોય, કે એક શય્યામાજ અનેક દેવોનો ઉપપાત થાય?

ઉ૦—મહર્ધિક દેવોની ઉપપાત શય્યા જુદી હોય, પરતુ અન્યદેવોની એક પણ હોય એમ સભાવના થાય છે, કેમકે તથા પ્રકારના સ્પષ્ટ અક્ષર જોયા હોવાનુ યાદ આવતુ નથી ૩-૧૦-૨-૭૪-૧૭૮

પ્ર૦ ૩—દેશાવકાશિક વ્રતમા કોઇકે ૧૦૦ યોજનનું પ્રમાણ રાખ્યું હોય પછી કાઇક કાર્ય આવી પડે અને ૧૦૦ યોજન ઉપર લેખ મોકલવામા આવે તો વ્રતમા દોષ લાગે કે નહિ?

ઉ૦—નિયમિત ક્ષેત્રથી ઉપર લેખ મોકલવામા આવે તો વ્રત મલિન થાય, એમ જણાય છે, કારણકે યોગશાસ્ત્રની વગેરેમા તેમજ કહ્યું છે ૩-૧૦-૩-૭૫-૧૭૯

પ્ર૦ ૪—ઉપધાન વહન કરનાર શ્રાવક વગેરેને અકાલે સ્થ ડીલ વગેરેની શકા થાય તો રાત્રિના સમયે જલશૌચ વગેરે વિધિ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—પોતાનુ અથવા બીજાનુ લાવેલુ ગરમ પાણી હોય તો તે પાણીથી શૌચ વગેરે કરવુ યુક્તિયુક્ત છે ૩-૧૦-૪-૭૯-૧૮૦

પ્ર૦ ૫—શ્રીઋષભદેવસ્વામી ૧૦૮ સાથે એક સમયમા જ મોક્ષ પામ્યા આશ્ચર્ય છે પરતુ તેમા બાહુબલી વગેરેના આયુષ્યને આશ્રયી શુ સમજવુ ? આ નિર્ણય તે વસ્તુના પ્રતિપાદક ગ્રથનું નામ જણાવવા પૂર્વક જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—જેમ "हरिवंसकुलुप्पत्ति"–'હરિવશ કુલોત્પત્તિ'–આ આશ્ચર્યમા હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાથી લાવેલા યુગલીકના આયુષ્યનુ અપવર્તન, શરીરને ટુકાવવુ, અને નરકમા જવું વગેરે વસ્તુનો અન્તર્ભાવ થાય છે તેમ "अट्ठसयसिद्धा"–'એક સમયમા ૧૦૮ સિદ્ધ થયા'–આજ આશ્ચર્યમા બાહુબલીના આયુષ્યના અપવર્તનનો અન્તર્ભાવ થાય છે ૩-૧૦-૫-૭૭-૧૮૧

પ્ર૦ ૬—જે આઠ આત્મપ્રદેશો મધ્યમા જ રહે છે, તે પણ શુ કર્મવર્ગણાઓથી લેપાયેલા છે ? કે નથી લેપાયેલા ?

ઉ૦—મધ્યવર્તી આઠ પ્રદેશો કર્મથી અલિપ્ત છે, "જો આત્માના તે પણ પ્રદેશો કર્મથી સ્પર્શાય તો આ જગતમા જીવ અજીવપણુ પામે" આ પ્રમાણે જ્ઞાનદીપિકામા કહેલુ છે ૩-૧૦-૬-૭૮-૧૮૨

પ્ર૦ ૭–મેઘકુમારનો જીવ જ્યારે પૂર્વભવમા હાથીરૂપ

પ્ર૦ ૨—ઇંદ્રે જ્યારે સગમક દેવાધમને દેવલોકમાથી કાઢી મૂકયો ત્યારે તે મૂલશરીરથી મેરૂપર્વતની ચૂલા ઉપર ગયો કે ઉત્તરવૈક્રિય શરીરથી ગયો ?

ઉ૦—ભવધારણીય-મૂલશરીરથી ગયો હોય એમ જણાય છે કારણકે ઉત્તરવૈક્રિય શરીર એટલા કાલ સુધી રહી શકે નહિ જે એમ કહેવાય છે કે 'મૂલ શરીર વિમાનથી બહાર જતુ નથી', તે વચન પ્રાયિક છે એમ જાણવુ ૩-૧૧-૨-૮૪-૧૮૮

પ્ર૦ ૩—જેણે સર્વ વિગઇનુ પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય એવા શ્રાવકને નિવિના પચ્ચખ્ખાણમા એકાસણાની જેમ બેસણ પણ કરવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કલ્પે છે એમ જાણવુ ૩-૧૧-૩-૮૫-૧૮૯

પ્ર૦ ૪—પરમાધામિઓ ભવ્ય જ છે, એવો જે પ્રઘોષ છે, તે સાચો છે કે જુઠો ?

ઉ૦—જુઠો જ છે, એમ જાણવું પરમાધામીઓ ભવ્ય કિંવા અભવ્ય બ ને રીતે માનવામા વિરોધ નથી 'જન્માતરમા કરેલા પાપો કહીને તે પરમાધામીઓ નારકીઓને પીડે છે, માટે જો તેઓ અભવ્ય હોય તો આ વસ્તુ કેવી રીતે સગત થાય ?' એમ ન કહેવુ કારણકે અભવ્યો પણ સ્વર્ગની ઇચ્છાથી તપસ્યા કરતા હોય છે, એમ આગમમા [૬૧]સભળાય છે ૩-૧૧-૪-૮૬-૧૯૦

પ્ર૦ ૫—શ્રી વીરભગવાને ચક્રિપણાની પ્રાપ્તિનુ પુણ્ય કયા ભવમાં ઉપાર્જ્યું ?

૬૧-સબોધ પ્રકરણ, અભ યકુનક વગેરેમા અભવ્યોને પરમાધામી પદ ન મળે એમ કહ્યુ છે

ઉ૦—આ વિષયનો નિર્ણય (કોઇ) ગ્રથમા જોયો નથી ૩-૧૧-૫-૮૭-૧૯૧

પ્ર૦ ૬—નરકમા તીર્થંકરના જીવોને પરમાધામીએ કરેલી પીડા હોય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમા પણ પીડા ઉપજાવે કે ન ઉપજાવે એમ એકાન્ત જાણ્યો નથી ૩-૧૧-૬-૮૮-૧૯૨

પ્ર૦ ૭—દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકે ચક્રિપદનો બધ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમા પણ એકાન્ત જાણ્યો નથી ૩-૧૧-૭-૮૯-૧૯૩

પ્ર૦ ૮—નેમિચરિત્રમા કૃષ્ણના પાચ ભવ કહ્યા છે, અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વીઓના ઉત્કૃષ્ટથી ચારજ ભવ કહ્યા છે તો આ વિરોધની સગતિ શી રીતે થાય ?

ઉ૦—કૃષ્ણના પાચ ભવને આશ્રયી મતાતર હોય એમ જણાય છે કારણ કે ધર્મોપદેશમાલાની ટીકામા શ્રી નેમિનાથ ભગવાને પોતે કૃષ્ણને શોક થયો તે અવસરે કહ્યુ છે કે— "હે કૃષ્ણ! તુ શોક ન કર, કારણ કે તું નારકીમાથી ચ્યવીને આજ ભરતક્ષેત્રમા શતદ્વાર નગરમા જીતશત્રુ રાજાનો પુત્ર અગીઆરમો અમમ નામનો તીર્થંકર થઇશ," આ અક્ષરોના અનુસારે ત્રણ જ ભવ આવે છે આ વિષયમા તત્ત્વ શુ છે તે તો કેવલિ ભગવ તો જાણે ૩-૧૧-૮-૯૦-૧૯૪

પ્ર૦ ૯—જ્ઞાતાધર્મ કથા નામના અગમા શ્રી મલ્લિજિનેશ્વરને દીક્ષાના દિવસે કેવલજ્ઞાન થયું, એમ કહ્યુ છે. આવશ્યકનિર્યુક્તિમા તો એક અહોરાત્ર છદ્મસ્થપણાનો કાલ કહ્યો છે તો તે કેવી રીતે ઘટી શકે ?

પ્ર૦ ૨—ઇંદ્રે જ્યારે સંગમક દેવાધમને દેવલોકમાંથી કાઢી મૂક્યો ત્યારે તે મૂલશરીરથી મેરૂપર્વતની ચૂલા ઉપર ગયો કે ઉત્તરવૈક્રિય શરીરથી ગયો ?

ઉ૦—ભવધારણીય-મૂલશરીરથી ગયો હોય, એમ જણાય છે કારણકે ઉત્તરવૈક્રિય શરીર એટલા કાલ સુધી રહી શકે નહિ જે એમ કહેવાય છે કે 'મૂલ શરીર વિમાનથી બહાર જતુ નથી', તે વચન પ્રાયિક છે એમ જાણવુ ૩-૧૧-૨-૮૪-૧૮૮

પ્ર૦ ૩—જેણે સર્વ વિગઇનુ પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય એવા શ્રાવકને નિવિના પચ્ચખ્ખાણમા એકાસણાની જેમ બેસણુ પણ કરવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કલ્પે છે એમ જાણવુ ૩-૧૧-૩-૮૫-૧૮૯

પ્ર૦ ૪—પરમાધામિઓ ભવ્ય જ છે, એવો જે પ્રઘોષ છે, તે સાચો છે કે જુઠ્ઠો ?

ઉ૦—જુઠ્ઠો જ છે, એમ જાણવુ પરમાધામીઓ ભવ્ય કિંવા અભવ્ય બને રીતે માનવામા વિરોધ નથી 'જન્માંતરમા કરેલા પાપો કહીને તે પરમાધામીઓ નારકીઓને પીડે છે, માટે જો તેઓ અભવ્ય હોય તો આ વસ્તુ કેવી રીતે સગત થાય ?' એમ ન કહેવુ કારણકે અભવ્યો પણ સ્વર્ગની ઈચ્છાથી તપસ્યા કરતા હોય છે, એમ આગમમા [૬૨]સભળાય છે ૩-૧૧-૪-૮૬-૧૯૦

પ્ર૦ ૫—શ્રી વીરભગવાને ચક્રિપણાની પ્રાપ્તિનુ પુણ્ય કયા ભવમાં ઉપાર્જ્યું ?

૬૨-સબોધ પ્રકરણ, અભ પકુલક વગેરેમા અભવ્યોને પરમાધામી પદ ન મળે એમ કહ્યુ છે

ઉ૦—આ વિષયનો નિર્ણય (કોઇ) ગ્રથમા જોયો નથી ૩-૧૧-૫-૮૭-૧૯૧

પ્ર૦ ૬—નરકમા તીર્થંકરના જીવોને પરમાધામીએ કરેલી પીડા હોય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમા પણ પીડા ઉપજાવે કે ન ઉપજાવે એમ એકાન્ત જાણ્યો નથી ૩-૧૧-૬-૮૮-૧૯૨

પ્ર૦ ૭—દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકે ચક્રિપદનો બધ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમા પણ એકાન્ત જાણ્યો નથી ૩-૧૧-૭-૮૯-૧૯૩

પ્ર૦ ૮—નેમિચરિત્રમા કૃષ્ણના પાચ ભવ કહ્યા છે, અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વીઓના ઉત્કૃષ્ટથી ચારજ ભવ કહ્યા છે તો આ વિરોધની સગતિ શી રીતે થાય ?

ઉ૦—કૃષ્ણના પાચ ભવને આશ્રયી મતાતર હોય એમ જણાય છે કારણ કે ધર્મોપદેશમાલાની ટીકામા શ્રી નેમિનાથ ભગવાને પોતે કૃષ્ણને શોક થયો તે અવસરે કહ્યુ છે કે–"હે કૃષ્ણ! તુ શોક ન કર, કારણ કે તુ નારકીમાથી ચ્યવીને આજ ભરતક્ષેત્રમા શતદ્વાર નગરમા જીતશત્રુ રાજાનો પુત્ર અગીઆરમો અમમ નામનો તીર્થંકર થઈશ," આ અક્ષરોના અનુસારે ત્રણ જ ભવ આવે છે આ વિષયમા તત્ત્વ શુ છે તે તો કેવલિ ભગવન્તો જાણે ૩-૧૧-૮-૯૦-૧૯૪

પ્ર૦ ૯—જ્ઞાતાધર્મ કથા નામના અગમા શ્રી મલ્લિ જિનેશ્વરને દીક્ષાના દિવસે કેવલજ્ઞાન વર્યુ, એમ કહ્યુ છે. આવશ્યકનિર્યુક્તિમા તો એક અહોરાત્ર છદ્મસ્થપણાનો કાલ કહ્યો છે તો તે કેવી રીતે ઘટી શકે ?

ભદ્રબાહુસ્વામિએ શ્રી કલ્પસૂત્ર રચ્યું છે, એમ કહ્યુ છે આ બે વસ્તુની સગતિ કેવી રીતે કરવી ?

ઉ૦—શ્રી મહાવીરસ્વામિએ અર્થથી કલ્પસૂત્ર પ્રકાશ્યું છે, અને ગણધર ભગવતોએ સૂત્રથી રચ્યું છે ત્યાર બાદ નવમા પૂર્વમાથી દશાશ્રુતસ્કધનો ઉદ્ધાર કરતા શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામિએ દશાશ્રુતસ્કધના આઠમા અધ્યયન રૂપે શ્રી કલ્પ સૂત્રનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો છે, એટલે કાંઇ અસગત નથી. ૩-૧૨-૨-૯૫-૧૯૯

પ્ર૦ ૩—શ્રી આદિનાથ ભગવાનના વારે તાડનું ફળ પડવાથી યુગલીકના બાલકનું મૃત્યુ થયું અને યુગલિકોનુ અકાલ મરણ થતું નથી, એ શી રીતે ઘટે ?

ઉ૦—પૂર્વક્રોડથી અધિક આયુષ્યવાળા યુગલિકો અધુરા આયુષ્યે મરતા નથી, અર્થાત્ પોતાનુ સપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવીને જ કાલ કરે છે એટલે શ્રી આદિનાથ ભગવાનના વારામા તાડ ફલના પડવાથી જે યુગલિકનુ મરણ થયું તેનુ પૂર્વ ક્રોડ વર્ષથી અધિક આયુષ્ય ન હતુ એમ ઘટી શકે છે ૩-૧૨-૩-૯૬-૨૦૦

પ્ર૦ ૪—શ્રી શત્રુજય ગિરિરાજ ઉપર પાચ પાડવો સાથે વીશ કોટિ સાધુઓ સિદ્ધિપદ વર્યા છે એમ શ્રી શત્રુજય માહાત્મ્ય વગેરેમા કહ્યુ છે તે કોટિ વીશની સખ્યા રૂપ છે કે સો લાખની સખ્યારૂપ છે ?

ઉ૦—સો લાખની સખ્યા રૂપ કોટિ જણાય છે, પણ વીશની સખ્યારૂપ નહિ એમ જાણવું ૩-૧૨-૪-૯૭-૨૦૧

પ્ર૦ ૫—જ્ઞાતાધર્મકથા નામના અગસૂત્રમા નવમા અધ્યયનમા રત્નદ્વિપની દેવી મૂલ શરીરથી લવણસમુદ્રની

શુદ્ધિ માટે ગઈ, એમ કહ્યુ છે પરંતુ મૂલ શરીરથી અન્યત્ર જવુ કેવી રીતે ઘટે?

ઉ૦—જ્ઞાતાજીમા રત્નદ્વીપની દેવી મૂલ શરીરથી સમુદ્ર શોધનાર્થે ગઈ છે, પરતુ તેને મૂલ શરીરથી જવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી ૩-૧૨-૫-૯૮-૨૦૨

પ્ર૦ ૬—તીર્થંકરોના આતરામા સાધુ વગેરેનો વિચ્છેદ થાય ત્યારે જો કોઈ સ્વયબુદ્ધ વગેરેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય તો તે ધર્મનો ઉપદેશ આપે કે નહિ?

ઉ૦—પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે સર્વથા ઉપદેશ ન આપે એવો નિષેધ સિદ્ધાન્તમા જોયો નથી, એમ જાણવુ ૩-૧૨-૬-૯૯-૨૦૩

પ્ર૦ ૭—ભરત ક્ષેત્રના છ ખડના નામ જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦—ભરતના દક્ષિણાર્ધમા ગગા અને સિન્ધુનદીના મધ્ય ભાગમા વર્તતા દેશનુ ૧-મધ્યખડ એવુ નામ છે ગગાથી પૂર્વ દિશામા રહેલા દેશનુ નામ ૨-ગગાનિષ્કુટ ખડ છે સિન્ધુ નદીથી પશ્ચિમ દિશામા વર્તતા દેશનુ ૩-સિન્ધુનિષ્કુટ એવુ અભિધાન છે આ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધમા આજ ત્રણ નામો જાણવા ૩-૧૨-૭-૧૦૦-૨૦૪

પ્ર૦ ૮—"जइआइ[૧૩] होई पुच्छा जिणाण मग्गम्मि उत्तर तइआ।
इक्कस्स निगोअस्स य, अणतभागो उ सिद्धिगओ ॥"
આ ગાથાનો અર્થ યુક્તિગ્રાહ્ય છે કે આજ્ઞાગ્રાહ્ય?

૧૩-ભાવાર્થ—'જ્યારે જ્યારે મોક્ષમા ગએલા જીવોના પ્રમાણ સબંધિ કોઇ પ્રશ્ન પૂછે, ત્યારે ત્યારે જિનેશ્વરના માર્ગમા એકજ ઉત્તર છે કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ મોક્ષે ગયો છે.'

ઉ૦—'जइआ होइ पुच्छा०" આ ગાથાનો અર્થ મુખ્ય વૃત્તિથી આજ્ઞાગ્રાહ્ય છે અહિં યુક્તિ પણ આવા પ્રકારની છે કે-જે અનાદિ કાલથી સિદ્ધ થયેલા જીવોનુ પ્રમાણ એક નિગોદના અનન્તમા ભાગનુ કહ્યુ છે, તો વળી અનતો કાલ પસાર થવા છતા પણ સિદ્ધ જીવોનુ એક નિગોદના અનતમા ભાગનુ પ્રમાણ કેમ ટલે? અહિં એક ઉદાહરણ પણ છે જેમકે-જબૂદ્વીપ વગેરેમા રહેલી લાખો નદીઓ દરેક વર્ષે પ્રવાહમા કચરા વગેરેને તાણી તાણીને સમુદ્રમાં લઈ જાય છે તો પણ સમુદ્રમા ભૂમી થઈ જતી નથી, તેમ જબૂદ્વીપ વગેરેમા ખાડો થઇ જતો નથી આ પ્રમાણે દૃષ્ટાન્તથી મોક્ષ ક્ષેત્ર જીવોથી ભરાઈ જતુ નથી, તેમ સસાર જીવોથી ખાલી થતો નથી ૩-૧૨-૮-૧૦૧-૨૦૫

પ્ર૦ ૯—શ્રી મહાવીરનુ બહોતેર વર્ષ પ્રમાણ આયુષ્ય કહ્યું છે, તેમા જન્મ ચૈત્ર સુ ૧૩ ને દિવસે કહ્યો છે, અને નિર્વાણ કાર્તિક વ. ૦)) નુ કહ્યુ છે, આ કેવીરીતે સગત થાય?

ઉ૦—આષાઢ સુ ૬ ને દિવસે પ્રભુ મહાવીર ગર્ભમા આવ્યા હતા, માટે તે દિવસથી આરભીને ગણતા બહોતેર વર્ષજ થાય છે કેટલાક ઓછા વત્તા માસની ગણતી અલ્પ હોવાથી વર્ષની ગુલા રૂપે કરી નથી એમ સભાવના થાય છે. ચોક્કસ નિશ્ચય તો સ્પષ્ટરીતિએ ગ્રથના અક્ષરો જોયા વિના ૬૪કેમ થઇ શકે ૩-૧૨-૯-૧૦૨-૨૦૬

૬૪-'પ્ર૦ ૧૪૯—શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામી મહારાજનો જન્મ ચૈત્ર શુક્લ ત્રયોદશીએ થએલો છે અને તે ત્રિશલીપગ્નુ નિર્વાણ આસો વદી અમાવાસ્યાએ થએલું હોવાથી તે કરુણાસાગર દેવાધિદેવ

પ્ર૦ ૧૦—શ્રીમહાવીરના માતાપિતા બારમા દેવલોકમા ગયા કે ચોથા દેવલોકમા ગયા ?

ઉ૦—શ્રી આચારાગસૂત્રમા શ્રી મહાવીરના માતાપિતા બારમા દેવલોકમા ગયા છે, એમ કહ્યુ છે અને પ્રવચન-સારોદ્ધારમા ચોથા દેવલોકમા ગયા છે એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે તેનો નિશ્ચય તો કેવલિગમ્ય છે ૩-૧૨-૧૦-૧૦૩-૨૦૭

પ્ર૦ ૧૧—હરિનૈગમેષિએ શ્રી મહાવીરનો ગર્ભાપહાર કયા દ્વારથી કર્યો અને ત્રિશલાની કુક્ષિમા કયા દ્વારથી મૂક્યો ?

પ્રભુ શ્રી વીર પરમાત્માનું આયુષ્ય સપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષનું કહેવાય છે તેનો સભવ શી રીતિએ થાય ?

ઉત્તર—આયુષ્ય જન્મ દિવસથીજ નહિ પરતુ ચ્યવનથી એટલે પ્રભુ જે દિવસે માતાના ગર્ભમા આવ્યા તે દિવસથી ગણાય. × × × × × વળી એક વાત એ પણ લક્ષ્યમા રાખવાની છે કે પરમાત્મા શ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણ સમયે શ્રી કલ્પસૂત્રમા બીજો ચદ્રસવત્સર કહ્યો છે અને મુનની આદિ શ્રી જ્યોતિષ્કરડક પયન્નામા અષાડ વદી એકમથી શરુ થતી કહી છે, એ કારણથી શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીજીના ચ્યવન સમયે પાચમા અભિવર્ધિત સવત્સરની અષાડ સુદિ ૬ હતી એમ સભવે છે આ સવળી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રભુ શ્રી વીર પરમાત્માનું સપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનુ આયુષ્ય બરાબર મળી રહે છે જેમકે—

પ્રથમ ચદ્રસવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચદ્રમવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અભિવર્ધિત સવત્સરના ૩૮૪ દિવસ, ચોથા ચદ્ર-સવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાચમા અભિવર્ધિત સવત્સરના ૩૮૪ દિવસ. આ પાચ સવસરના કુલ દિવસ ૧૮૩૦ થાય ઋતુસવત્સ- સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાચ સવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૮૦૦ થાય, આ હિસાબે એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રી

ઉ૦—હરિનૈગમેષિએ દેવાનંદાની યોનિદ્વારા બહાર કાઢીને શ્રીમહાવીરને ત્રિશલાના ગર્ભાશયમાં છવિ-ચામડીનો છેદ કરીને મુકયા, પરંતુ યોનિદ્વારા નહિ, આવા અક્ષરો શ્રીભગવતીજી સૂત્રમાં છે ૩-૧૨-૧૧-૧૦૪-૨૦૮

પ્ર૦ ૧૨—સ્થુલભદ્રજીના ભાઈ શ્રીયક મરીને કયાં ગયા?

ઉ૦—શ્રીયક દેવલોકમાં ગયા એમ સામાન્યથી પરિશિષ્ટ પર્વમાં કહ્યુ છે ૩-૧૨-૧૨-૧૦૫-૨૦૯

પ્ર૦ ૧૩—'સાધ્વી શ્રાવકોની સમક્ષ વ્યાખ્યાન ન કરે' એવા અક્ષરો કયા ગ્રંથમાં છે?

વર્ધમાન સ્વામિના ચ્યવન સમયની પહેલા ઋતુસંવત્સરનો યુગ પ્રથમ અષાઢ શુક્લ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઇ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ શરુ થઈ ચૂકયો હતો અર્થાત્ અભિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રભુ શ્રી વીરનો ચ્યવન સમય બીજા અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય, પણ ઋતુ માસની અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય આ રીતે દરેક આદિત્ય યુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો ચઉદ યુગમાં ચઉદ માસ વધવાથી ઋતુમાસની અપેક્ષાએ સીત્તેરમા વર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્યમાસની અપેક્ષાએ ચઉ૦ યુગ એટલે પૂર્ણ સીતેર (૭૦) વર્ષ થયા તે પછી બે ચંદ્રવર્ષના આસો સુદી ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોવીસ દિવસ ઘટે તે ચોવીસ દિવસ મેળવતા આસો વદી અમાવાસ્યાના દિવસે સૌર્ય-માસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે અનુગ્રહી સંભવે છે × × × × × ચૈત્ર શુદિ ત્રયોદશીથી પણ ગણતા શ્રી વીર પરમાત્માનું બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય છે તે આ પ્રમાણે—

તિથીપત્રમાં વર્ષ મધ્યે સવા અગીયાર દિવસ વધે અને નવ દિવસ ઘટે તેથી સવા અગીયારમાથી નવ બાદ કરતા સવા બે દિવસ

ઉ૦—દશવૈકાલિક ટીકા વગેરે ગ્રંથની અંદર સાધુ
ાગના હેતુરૂપ હોવાથી કેવલ શ્રાવિકાની સભા આગળ
વ્યાખ્યાન ન કરે એમ કહ્યુ છે આ અનુસારે સાધ્વી પણ
રાગના હેતુરૂપ હોવાથી કેવલ શ્રાવકોની સભા સમક્ષ વ્યાખ્યાન
ન કરે એમ [૬૫]જણાય છે ૩–૧૨ ૧૩–૧૦૬–૨૧૦

પ્ર૦ ૧૪—બેઇન્દ્રિય ઇયલ ઇયલરૂપ મટીને ચઉરિન્દ્રિય
ભ્રમરી કેવી રીતે થાય છે ?

ઉ૦—ઇયલના કલેવરમા ઇયલનો જીવ અથવા બીજો
કોઇ જીવ આવીને ભ્રમરીપણે ઉત્પન્ન થાય છે ૩–૧૨–૧૪–
૧૦૭–૨૧૧

એક વર્ષમા વધે, તેને બહોતેર ગુણા કરતા એકસો બાસઠ દિવસ
એટલે પાચ મહિના અને બાર દિવસ બહોતેર વર્ષે વધ્યા, તે ગણતીમા
લેવાના ન હોવાથી ચૈત્ર સુદી તેરસથીમાથી બાદ કરતા કારતક શુદી
એમ આવે અને અમાવાસ્યાની રાત્રી અલ્પ જ બાકી હોવાથી તે
એમજ ગણાય"

આ પ્રમાણે પ્રભુ મહાવીરના આયુષ્યના બહોતેર વર્ષના
ગણિતની સિદ્ધિ સ્વર્ગત સકલાગમરહસ્યવેદિ પૂ. પા આચાર્ય
વિજયદાનસૂરીશ્વરજી વિરચિત **વિવિધપ્રશ્નોત્તર** ભાગ ૧,પૃ ૧૧૫
મા કરી છે વિસ્તારના અર્થિઓએ ત્યાથી જોઈ લેવુ

૬૫–'અહીં દશવૈકાલિક ટીકા પ્રમુખ કહ્યુ છે પ્રમુખ શબ્દથી
જીવાનુશાસન નામનો ગ્રથ પણ ઉપાદેય છે આ ગ્રથ સિદ્ધાન્ત
શિરોમણિ શ્રી નેમિચંદ્રસૂરીના ઉપદેશથી સ ૧૧૬૨ વર્ષે શ્રી દેવ-
સૂરિએ રચ્યો છે, અને સકલાગમના પરમાર્થમા કસોટીની ઉપમા
જેમણે પ્રાપ્ત કરી છે એવા શ્રી જિનદત્તસૂરીએ શોધ્યો છે પ્રમાણભૂત
એ ગ્રથને વિષે પણ સાધ્વીઓને વ્યાખ્યાન કરવાનો નિષેધ કર્યો છે"
(જુઓ શ્રી હીરપ્રશ્ન મુ૦ પૃ ૨૭/૧ નુ ટીપ્પણ)

પ્ર૦ ૧૫—કેવલ ગરમ-ઉનના વસ્ત્રનો શરીર સાથે સંપર્ક થતા સમૂર્ચ્છિમ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય કે નહિ?

ઉ૦—કેવલ ઉનના વસ્ત્રનો શરીર સાથે સબધ થતા વસ્ત્રની અપેક્ષાએ ઘણી ષટ્પદી-જૂઓ ઉત્પન્ન થાય છે" એવા અક્ષરો છેદ ગ્રથમા છે એમ યાદ આવે છે, પરંતુ બીજા અક્ષરો યાદ આવતા નથી ૩-૧૨-૧૫-૧૦૮-૨૧૨

પ્ર૦ ૧૬—મહાવિદેહમા શ્રીસીમધરસ્વામિના સ્થાને જે તીર્થંકર ઉત્પન્ન થશે તેમનુ શું નામ? તથા ત્યા વસ્ત્રોના વર્ણાદિનો વિધિ શો? તથા વિચરતા વીશ તીર્થંકરોના માતા, પિતા, અને ગામ વગેરેના નામ કયા શાસ્ત્રમા છે?

ઉ૦—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા શ્રી સીમન્ધરસ્વામિના સ્થાને ઉત્પન્ન થનાર તીર્થંકરનું નામ શાસ્ત્રમા જોયું નથી તથા ત્યા વસ્ત્ર વર્ણાદિ વિધિ ભરતમા થએલ અજિત વગેરે બાવીસ તીર્થંકરોના અનુસારે છે તથા વિચરતા વીશ તીર્થં-

૬૬-આ ઉત્તરમા જણાવ્યુ છે કે કેવલ ઉનના વસ્ત્રમા શરીર સાથે સબધ થતા વધારે જૂઓ ઉત્પન્ન થાય છે આ હેતુથી જ વર્ષાત્રાણને છોડીને સાધુઓએ એકલુ ઉનનુ વસ્ત્ર વાપરવુ નહિ પરતુ અદર કપડો નાખીને વાપરવુ, એ વિધિપરિભોગ છે આ માટે શ્રી નિશીથ ઉદ્દેશ ૧ લાની ગાથા ૨૬૧ની ચૂર્ણિમા સાફ સાફ ફરમાવ્યું છે કે- 'वासत्ताण मोत्तूण एगस्स उण्णियस्स नत्थि परिभोगो ।" ભાવાર્થ—'વર્ષાત્રાણને છોડીને એકલા ઉનના વસ્ત્રનો પરિભોગ નથી

અર્થાત્ વર્ષાત્રાણનો પરિભોગ તો એકલો-કપડા વિના-કરવો, એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સાબીત થાય છે

રોના માતા, પિતા અને ગામ વગેરેના નામ છુટા પાના ોરેમાં કહેલા છે ૩-૧૨-૧૬-૧૦૯-૨૧૩

પ્ર૦ ૧૭—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કોને કરી ? અને તે કયા શાસ્ત્રમા કહેલી છે ?

ઉ૦—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનના શિષ્યે કરી છે, આ પ્રમાણે શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્યમા કહેલુ છે ૩-૧૨-૧૭-૧૧૦-૨૧૪

પ્ર૦ ૧૮—દ્રૌપદીએ નવ[૬૭] નિયાણામાથી કયું નિયાણું કર્યું હતું ?

ઉ૦—શ્રી જ્ઞાતાધર્મ કથામા કહેલ દ્રૌપદીના સબધને અનુસારે ચોથા (ત્રીજા) નિયાણાનો સભવ જણાય છે પરતુ અધ્યવસાય વિશેષથી તેના નિયાણામા નિયાણાપણાનો અભાવ હોવાથી દ્રૌપદીએ ચારિત્ર પ્રાપ્ત કર્યું એમ સભાવના થાય છે અથવા તો એ જોયુ નથી કે દ્રૌપદીએ અમુક નિયાણું કર્યું હતું ૩-૧૨-૧૮-૧૧૧-૨૧૫

પ્ર૦ ૧૯—શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ શાશ્વત મેરૂને

૬૭-વિષયાસક્તિ વગેરે કારણોથી ધર્મ કરીને, સો આપીને સાઠ લેવાની જેમ, દુન્યવિ પદાર્થોની પ્રાર્થના કરવારૂપ નિયાણું છે અને તે નવ પ્રકારે છે

"निव१ सिट्ठि२ इत्थि३ पुरिसे४ परपविआरे सुरे५ अपविआरे६ ।
अप्पपरसुर७ दरिद्दे८ सड्ढे९ हुज्जा नव निआणा ॥१॥'

ભાવાર્થ—'૧-રાજા, શેઠ, સ્રી, પુરૂષ, પરની સાથે વિષયભો। કરનાર દેવતા, વિષયભોગ ન કરનાર દેવતા, સ્વની સાથે વિષયભોગ કરનાર દેવતા, દરિદ્ર અને શ્રાવક થાઉ, એવી ઈચ્છારૂપ નવ નિયાણા જાણવા'

તેને દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ અન્ય અન્નની પ્રાપ્તિ થતી ન હોય તો તે લેવા કલ્પે છે ૩-૧૪-૩-૧૨૦-૨૨૪

પ્ર૦ ૪—" नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्य " આ સૂત્ર પૂર્વમાંનુ છે કે નહિ ? તેમજ પૂર્વો સંસ્કૃત છે કે પ્રાકૃત ?

ઉ૦—'नमोऽर्हत्सिद्धाचार्य०' ઇત્યાદિ સૂત્ર પૂર્વમાનુ છે, તથા પૂર્વો સઘળાયે સંસ્કૃત ભાષામા છે, એમ જાણવું ૩-૧૪-૪-૧૨૧-૨૨૫

પ્ર૦ ૫—વીરપ્રભુના શાસનમા પ્રત્યેકબુદ્ધો કેટલા થયા ? અને બીજા તીર્થંકરોના શાસનમા કેટલા કેટલા થયા છે ?

ઉ૦—વીર પ્રભુના શાસનમા ચૌદહજાર પ્રત્યેકબુદ્ધો થયા છે એ પ્રમાણે શ્રી ઋષભદેવાદિ તીર્થંકરોના જેટલા જેટલા સાધુઓ તેટલા તેટલા પ્રત્યેકબુદ્ધો થયા છે ૩-૧૪-૫-૧૨૨-૨૨૬

પ્ર૦ ૬—પંડિત વગેરે પદસ્થોની આગલ દેવવંદન કરવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—પ્રતિમાઓની અથવા સ્થાપનાચાર્યજીની આગળ દેવવંદન કરવું કલ્પે છે, પણ બીજાની આગળ નહિ ૩-૧૪-૬-૧૨૩-૨૨૭

પ્ર૦ ૭—ત્રિફલાથી કરાયેલુ પ્રાસુક પાણી કયા સિદ્ધાન્તમા કહ્યું છે ?

ઉ૦—ત્રિફલાથી બનાવેલું પ્રાસુક પાણી સિદ્ધાન્ત સંમત છે કારણ કે—"तुवर[૧૮]फले य पत्ते, रुक्खसिलातुप्पमद्दणादीसु । पासदणे पवाते, आपवतत्ते वद्दे अवद्दे" ॥-०४॥ આ નિશીથ ભાષ્યની ગાથા છે એની ચૂર્ણિમા

"तुंबरफला हरितक्यादय"-તુંબરફલ શબ્દથી હરડે વગેરે અર્થ જણાવેલો છે' ૩-૧૪-૭-૧૨૪-૨૨૮

પ્ર૦ ૮—એકવીસ જાતના પાણી અચિત્ત થયા બાદ ફરીથી કેટલા કાલે સચિત્ત થાય છે? તથા હાલ સઘળા પ્રકારના તે પાણીની પ્રવૃત્તિ કેમ નથી?

ઉ૦—જેમ ઉકાળેલા પાણીનો વર્ષા આદિ ઋતુમા ત્રણ પ્રહરાદિનો કાલ કહ્યો છે, તેવી જ રીતે તે સર્વે અચિત્ત પાણિનો કાલ પણ જાણવો તે સર્વ પ્રકારના પાણિની પ્રવૃત્તિ પણ યથા સભવ છે ૩-૧૪-૮-૧૨૫-૨૨૯

પ્ર૦ ૯—શ્રાવક ગુરૂ પાસે પોષધ ઉચ્ચરે ત્યારે ગમણા-ગમણે આલોવે કે નહિ?

ઉ૦—જે સ્વય પોષધ કર્યા બાદ ગમનાગમન કર્યું હોય તો ગુરૂ પાસે પોષધ કરતી વેળાએ ગમણાગમણે આલોવે, તે સિવાય નહિ. ૩-૧૪-૯-૧૨૬-૨૩૦

इति श्री सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य आचार्यप्रवरसिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-श्रीमद्विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये तत्पट्टप्रभाकर-प्रवचनप्रभावक-प्रौढगीतार्थ-आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-गुरुदेव-श्रीमद्विजयजम्बूसूरिवराणामन्तेवासि-मुनि श्रीचिदानन्द-विजयेनसटिप्पणकमनुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री १००८ विजयहीरसूरिशिष्यधी प. कीर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादितप्रश्नोत्तरसमुच्चये तृतीय प्रकाश समाप्त ।

૬૮-ભાવાર્થ—'હરડે, પન, વૃક્ષકોટર, ચીવા, મૃતકલેવરની પર્સાદિ યુક્ત રસ્તાદિ પ્રમર્દન, ઝરણ, પ્રપાત, તાપ આદિ કારણ-યોગથી પાણી અચિત્ત થાય છે'

ઉ૦—મનુષ્ય ક્ષેત્રની બહાર રહેલ ચન્દ્રસૂર્યોને તીર્થંકરના કલ્યાણકોમા અને દેશના શ્રવણ વગેરે કાર્યમા અહિં આવવાનો પ્રતિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૧-૭-૨૩૭

પ્ર૦ ૮—ભરતક્ષેત્રમા હાલ પાચસો સાતસો આદિ ગાઉમા જે સાધુઓ દેખાય છે, તેજ સાધુઓ છે કે અન્યત્ર કયાય બીજા પણ સાધુઓ સભવી શકે છે ?

ઉ૦—ભરતક્ષેત્રમા હાલ જે સ્થાને આપણે જાણીએ છીએ ત્યાજ સાધુઓ છે એમ સભાવના કરી શકાય છે, બીજે સ્થાને ન હોય એમ લાગે છે તો પણ અક્ષર જોયા વિના એકાન્તે એમ ન કહી શકાય કે બીજે ઠેકાણે સાધુઓ નથી ૭૦જ ૪-૧-૮-૨૩૮

પ્ર૦ ૯—આયબિલમાં સુઠ, મરિ વગેરે કલ્પે છે, તે શું કારણસર કે સ્વાભાવિક રીતે ?

ઉ૦—કારણ વિના કલ્પે છે ૪-૧-૯-૨૩૯

પ્ર૦ ૧૦—આયબિલમા સુંઠ મરી વગેરે કલ્પે છે અને પીપર લવિંગ વગેરે કલ્પતા નથી તે શું શાસ્ત્રના અક્ષરોથી કે પરપરાથી ?

ઉ૦—આયબિલમા સુઠ, મરિ વગેરે કલ્પે છે, લવિંગ, પીપર, અને હરડે વગેરે કલ્પતા નથી તેમા આ કારણ

૭૦—કોઈ પુસ્તકમા—''ભરતક્ષેત્રમા આધુનિક સમયે જેમ આપણી દૃષ્ટિપથમા આવેલ ભૂમિમા સાધુઓ છે તેમ અન્યત્ર પણ છે, એ પ્રમાણે [illegible] વગેરેને અનુસારે જણાય છે'' આ પ્રમાણેનો ઉત્તર આપેલ [illegible] ઉપલબ્ધ થાય છે' (જુઓ હીરપ્રશ્ન પૃ ૩૦/૧ નું

જણાય છે કે-લવિંગમા દુધને પાસ દેવામા આવે છે અને હરડે પીપર આદિ નાલિકામાથી-મુલમાથી અપક્વ હોઇ પછીથી સુકવવામા આવે છે જેમ સુગન્ધરી અને ઘઉ વગેરેનો પોક રાધેલો હોય છતા આયંબિલમા કલ્પતો નથી, પરતુ સુગન્ધરી, અને ઘઉં વગેરે રાધેલા હોય તો કલ્પે છે, તે મુજબ સભાવના કરી શકાય છે ૪-૧-૧૦-૨૪૦

પ્ર૦ ૧૧—કોઇ શ્રાવકે ચારે ઉપધાન વહી લીધા છે. તેમા પહેલા ઉપધાનને બાર વર્ષ પસાર થઈ ગયા હોય તો તે શ્રાવક પહેલુજ ઉપધાન ફરીથી વહન કરીને માલા પહેરે કે ચારે ય ઉપધાન ફરીથી વહન કરીને ?

ઉ૦—પહેલા ઉપધાનને બાર વર્ષ પસાર થઈ ગયા હોય તો ફરીથી પહેલુ ઉપધાન વહી લીધા બાદ માલા પહેરવી સુઝે છે જો મન ઠેકાણે રહે તો ચારે ય ઉપધાન ફરીથી વહન કરીને માલા પહેરે. ૪-૧-૧૧-૨૪૧

પ્ર૦ ૧૨—ઉપધાનમા તપના દિવસે જો કલ્યાણક તિથિ આવે તો તેજ ઉપવાસથી ચાલે કે બીજો અધિક કરી આપવો પડે ?

ઉ૦—ઉપધાનના તપના દિવસની અદર કલ્યાણક તિથિ આવી જાય તો નિયન્ત્રિત તપ હોવાથી તેજ ઉપવાસથી ચાલી શકે છે ૪-૧-૧૨-૨૪૨

૧૩—જે શ્રાવકને નિરતર બે વખત પ્રતિક્રમણ કરવાનો નિયમ હોય અને જો તે કાલવેલાએ દૈવસિક પ્રતિક્રમણ કરવું ભૂલી ગયો હોય તો તે શ્રાવકને કેટલી રાત્રી સુધી કરવું કલ્પે ?

ઉ૦—કોઈ કારણ વિશેષે કે ભૂલી ગયો હોય તો

ઉ૦—મનુષ્ય ક્ષેત્રની બહાર રહેલ ચન્દ્રસૂ
કરના કલ્યાણકોમા અને દેશના શ્રવણ વગેરે કાર્ય
આવવાનો પ્રતિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૧-૭-૨૩૭

પ્ર૦ ૮—ભરતક્ષેત્રમા હાલ પાચસો સાત
ગાઉમા જે સાધુઓ દેખાય છે, તેજ સાધુઓ છે
કયાય બીજા પણ સાધુઓ સભવી શકે છે ?

ઉ૦—ભરતક્ષેત્રમા હાલ જે સ્થાને આપણે
છીએ ત્યાજ સાધુઓ છે એમ સભાવના કરી શ
બીજે સ્થાને ન હોય એમ લાગે છે તો પણ અક્ષ
વિના એકાન્તે એમ ન કહી શકાય કે બીજે ઠેકાણે
નથી ૭૦ ૪-૧-૮-૨૩૮

પ્ર૦ ૯—આયબિલમાં સુઠ, મરિ વગેરે ક
તે શુ કારણસર કે સ્વાભાવિક રીતે ?

ઉ૦—કારણ વિના કલ્પે છે ૪-૧-૯-૨૩૯

પ્ર૦ ૧૦—આયબિલમા સુંઠ મરી વગેરે કલ્પે છે,
પીપર લવિંગ વગેરે કલ્પતા નથી તે શુ શાસ્ત્રના અક્ષ
કે પરંપરાથી ?

ઉ૦—આયબિલમા સુઠ, મરિ વગેરે કલ્પે છે, લ
પીપર, અને હરડે વગેરે કલ્પતા નથી તેમા આ ક

૭૦—કોઈ પુસ્તકમા—''ભરતક્ષેત્રમા આધુનિક સમયે
આપણી દૃષ્ટિપથમા આવેલ ભૂમિમા સાધુઓ છે તેમ અન્યત્ર
છે એ પ્રનાણે શાસ્ત્ર વગેરેને અનુસારે જણાય છે' આ પ્રમા
ઉત્તર આપેલો સમ્યક્ પ્રકાર ઉપલબ્ધ થાય છે (જુઓ દી
પ ૩૦/૧નુ ટીપ્પણુ)

ઉ૦—એક વર્ષમા પ્રતિક્રમણ પચીશ આવે કે અઠાવીસ આવે એવુ વિધાન કોઈ પણ ઠેકાણે જાણ્યું નથી. શાસ્ત્રમા તો દેવસી, રાઈ, પક્ખી, ચોમાસી, અને સંવત્સરી રૂપ પાચ પ્રતિક્રમણો[૭૨] કહેલા છે ૪-૧-૧૫-૨૪૫

પ્ર૦ ૧૬—મોતિ સચિત્ત છે કે અચિત્ત? અને તે કયા કહેલુ છે?

ઉ૦—વિંધેલા મોતિ કે નહિ વિંધેલા મોતી અચિત્ત જાણવા કારણકે શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમા મૌક્તિક રત્ન વગેરે અચિત્ત કહ્યા છે ૪-૧-૧૬-૨૪૬

પ્ર૦ ૧૭— સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમા જે મોતીના વલયો કહેલા છે તે શાસ્ત્રમા કહેલા કહેવાય છે કે પરંપરાથી કહેવાય છે? જો શાસ્ત્રમા કહેલા હોય તો તે અક્ષરો જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમા મોતિઓના વલયો સબંધી અક્ષરો છુટિ ગાથાઓમા અને પરંપરાએ ભુવનભાનુ કેવલિના ચરિત્રમા છે તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—તે મહાવિમાનમા ઉપરના ભાગમા ઉજ્વલ પાણિના સમૂહ

૭૨-આજ્ઞા અને સુવિહિત આચરણાને પ્રમાણ ગણનારાઓના મતે પૂનમની ત્રણ ચોમાસી ચોથની સ્થપાતા ત્રણે પક્ખી અનુષ્ઠાનો ચોમાસામા સમાઈ ગયા તે જેમ અયુક્ત ગણાયુ નથી, તેમ પૂનમ આદિના ક્ષયે એક દિવસના એક ગૌણ પર્વતિથિનુ અનુષ્ઠાન બીજી પ્રબલ પર્વતિથિના અનુષ્ઠાનમા સમાઈ જાય તે જરાય અયુક્ત નથી. એમ છતા આની સામે આજે 'એક પર્વતિથિને લોપી' ઈત્યાદિ આક્ષેપ કરનારા પોતામા બુદ્ધિનો તદ્દન અભાવ જ બતાવે છે, એ તત્ત્વના ખપી આત્માઓએ સત્વર સમજી લેવા જેવુ છે

રાત્રિના પ્રથમના બે પ્રહર પર્યંત દૈવસી પ્રતિક્રમણ કલ્પે છે ૪-૧-૧૩-૨૪૩

પ્ર૦ ૧૪—જેણે શુક્લ પંચમીનો તપ ઉચ્ચરેલો તે જો પર્યુષણામાં ભાદરવા સુદિ બીજથી અઠ્ઠમ કરે, તે ભાદરવા સુદિ પાંચમના દિવસે અવશ્ય એકાસણું ક રૂચિ પ્રમાણે કરે ?

ઉ૦—જેણે શુક્લ પંચમી ઉચ્ચરેલી હોય તેણે રૂ વૃત્તિએ ભાદરવા સુદ ત્રીજથી અઠ્ઠમ કરવો જોઈએ કદાચિત્ ભાદરવા સુદિ બીજથી અઠ્ઠમ કરે તો ભાદ સુદિ પાંચમે એકાસણું કરવુ જોઈએ એવો પ્રતિબંધ ન કરે તો ૭૧સારૂ છે ૪-૧-૧૪-૨૪૪

પ્ર૦ ૧૫—જ્યારે ચોમાસી પૂર્ણિમાની હતી ત્ય પ્રતિક્રમણ પચીસ અથવા અઠ્ઠાવીસ હતા ? તથા તે શાસ્ત્રાક્ષર બલથી કરાતા હતા કે પરંપરાથી ? જો શાસ્ત્રના અક્ષરન બલથી કરાતા હોય તો તેનુ નામ જણાવવા કૃપા કરશો.

૭૧—આ પ્રશ્નોત્તર પણ સાબીત કરે છે કે ભાદરવા સુદ પંચ યદ્યપિ પર્વતિથિ છે તથાપિ ભાદરવા સુદ ચોથ, કે જે સંવત્સરીન સ્થાપિત તિથિ છે, તેના કરતા ગૌણ છે પંચાગમાં ખુદ પંચમ તિથિ ઉત્પગત હોય તો પણ તેના કારણે તેનો તપ ચોથના તપથી સરે છે શાસ્ત્રકારના આ વિધાનથી સાફ નિશ્ચિત થઈ જાય છે કે પંચમીના કારણે ચોથની વિરાધના કરવાની હોય જ નહિ છતા જેઓ શાસ્ત્રકારની આજ્ઞા લોપીને સ્વમતિકલ્પનાથી ભાદરવા સુદ પંચ મીની ક્ષયવૃદ્ધિએ ભાદરવા સુદ ચોથને વિરાધે છે તેઓ શાસ્ત્ર અને પરંપરાથી વિરૂદ્ધ જ વર્તે છે વધુ માટે જુઓ આજ ગ્રંથના ચોથા પ્રકાશના ત્રીજા પ્રશ્નકારનો પ્રશ્નોત્તર ૫

ઉ૦—જેના ઘેરે પુત્ર પુત્રીનો જન્મ થયો હોય તે ઘરના પાણીથી દેવપૂજા સુઝે નહિ, એવા અક્ષરો શાસ્ત્રમા હોય એવુ જાણ્યું નથી તેમજ તેના ઘરની ગોચરી પાણી વગેરેને આશ્રયી જે દેશમા જે લોક વ્યવહાર હોય તેને અનુસરીને સાધુઓએ કરવુ જોઈએ, પરંતુ દશ દિવસનો આગ્રહ શાસ્ત્રમા જાણ્યો[૭૩] નથી. ૪-૧-૧૮-૨૪૮

૭૩-શ્રી તપાગચ્છમા આજે એક વર્ગ સૂતકને વિષે જે વિચિત્ર પ્રવૃત્તિ સેવી રહ્યો છે, જેવી કે-કોઇને ત્યા સુવાવડ હોય તો એક તાલીસ દિવસ સુધી સાધુને વહોરાવી શકાય નહિ, તેના ઘર સાથે જેનો એક મેભ હોય તેનાથી પણ ગોચરી વહોરાવી શકાય નહિ, એક ખડકી હોય તેનાથી પણ ગોચરી વહોરાવી શકાય નહિ સુવાવડ અમે ત્યા થયેલી હોય છતા તેના ઘરના માણસોથી સેવા પૂજા કરાય નહિ, સુવાવડી બાઈથી સવા સવા મહીના સુધી દર્શને કરી શકાય નહિ, મરણ પ્રસગે પણ કાધ દીધી હોય શ્મશાનમા ગએલા હોય, શબે અડ્યા હોય તો અમુક અમુક દિવસો સુધી પૂજા-સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-વગેરે થઇ શકે નહિ, ઇત્યાદિ ધર્મકરણીમાજ અટકાયત કરનારી કહેવાતી હાલની અનેક વિચિત્ર પ્રવૃત્તિને શાસ્ત્ર તેમજ સુવિશુદ્ધ પરપરાનો મુદ્દલ ટેકો નથી, તે ઉપરનો મૂત્ર પ્રશ્નોત્તર સ્પષ્ટ સાબીત કરી આપે છે આમ છતાં આજે કેટલાક ખોટી પ્રવૃત્તિઓને પરંપરાના નામે ઉત્તેજન આપી શાસ્ત્રીય માર્ગને જનતામાથી ભૂસી નાખવાના નાદે ચઢેના સુતક વિષેના ભ્રમને પણ સુધારવાને બદલે જૈન કોમ અભડાઈ જાય છે' એવી ધા નાખીને પોતાની અધમ મનોવૃત્તિનુ તાડવ કરે છે, તેમનાથી ખપી જીવોએ જરી ઊંધે માર્ગે દોરાવુ નહિ આ સાથે આ વિષેના શ્રી સેનપ્રશ્નના પ્રશ્નોત્તર પણ મેળવી જોવાની અમો વાચકોને ભલામણ કરીએ છીએ, અને પૂછીએ છીએ કે તેઓ સુતકના

જેવું-પાણીદાર-એવુ ચોસઠ મણ પ્રમાણનુ એક મોતી છે (૧) મધ્યમા રહેલા તે ચોસઠમણ પ્રમાણ મોતિની આસપાસ વલયાકારે બત્રીસમણ પ્રમાણના ચાર મોતિ શોભે છે (૨) ફરીથી પણ બીજા વલયમા આકાશમા રહેલ પાણિની જેમ નિર્મલ અને શખના જેવા શ્વેત સોલમણ પ્રમાણના આઠ મોતિ શોભે છે (૩) ત્યાર બાદ ત્રીજા વલયમા ચદ્રકલાની જેમ નિર્મલતાએ કરીને યુકત એવા આઠમણ પ્રમાણના સોલ મોતિ વર્તે છે (૪) ચોથા વલયમાં ચાર મણ પ્રમાણના બત્રીશ મોતિ પડિતોએ જાણવા (૫) વળી હે પડિત! પાચમા વલયમા બેમણ વજનવાળા ચોસઠ મોતિ છે, એમ જાણો (૬) છઠ્ઠા વલયમા એકમણ વજનવાળા અને ગોળ એવા એકસો અઠ્ઠાવીસ મોતિ છે એમ જાણવુ (૭) મુકતાફલની અદર રહેલી અનેક અવાજ કરતી વાયુની લહરીઓથી વલયાકારે રહેલ મોતિઓનો સમૂહ જ્યારે પરસ્પર અફળાય છે ત્યારે આ મહા વિમાન મધુર શબ્દોનુ એકાત સ્થાન થાય છે, આવી શબ્દની મધુરતા અન્યત્ર કયાય પણ હોતી નથી. (૮-૯) તે વિમાનમા રહેલા દેવો તે શબ્દના રસમા મોહિત ચિત્તવાળા બનીને તેત્રીસ સાગરોપમ પ્રમાણ પોતાનુ આયુષ્ય સુખપૂર્વક પૂર્ણ કરે છે (૧૦) ૪-૧-૧૭-૨૪૭

પ્ર૦ ૧૭—ખરતર ગચ્છમાં જેઓના ઘરે પુત્ર અથવા પુત્રીનો જન્મ થયો હોય તે ઘરના મનુષ્યો પોતાના ઘરના પાણીથી દેવપૂજા કરતા નથી, અને ખરતર ગચ્છના સાધુઓ પણ તેના ઘરે દસ દિવસ સુધી ગોચરી પાણી માટે જતા નથી. આવા અક્ષરો કયા છે ? તથા આપણા ગચ્છમા પુત્ર પુત્રીના જન્મને અવલબીને કયો વિધિ છે ?

ઉ૦—પક્ખી પ્રતિક્રમણમા શાન્તિ બોલનાર પ્રથમ ૧૨ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરીને ઉપર એક લોગસ્સ કહીને શાન્તિ બોલે છે એટલુ કરવાથીજ ક્રિયા શુદ્ધ થાય છે બીજીવાર ૫૬૨ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવામા કોઇ વિશેષ લખ્યો નથી ૪-૨-૨-૨૦-૨૫૦

પ્ર૦ ૩—શ્રી મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ વખતે અમાવાસ્યા તિથિ અને સ્વાતિ નક્ષત્ર હતા. દીવાળીનું ગુણણું ગણતી વખતે કોઈ વર્ષે અમાવાસ્યા અને સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય છે અને કોઇ વર્ષે નથી હોતા. આ વિષયમા કેટલાક એમ કહે છે કે જે દિવસે મેરઇયા'-કોડીયામા કપાસીયા વગેરે નાખીને દીવા કરવામા આવે છે તે લોક પ્રસિદ્ધ ક્રિયાવિશેષ થતો હોય તે દિવસે ગુણણું ગણવું તેમા મેરઇયા કરવામા જુદે જુદે ઠેકાણે ફેર પડે છે આ દેશમા જે ગુજરાતીઓ છે તેઓએ પખ્ખિના દિવસે તે કર્યાં છે અને આ દેશના લોકોએ પછીના દિવસે કર્યા છે તો શું પોતપોતાના દેશને અનુસરીને મેરઇયા કરવાના દિવસે ગુણણું ગણવુ કે ગુજરાત દેશના અનુસારે ગણવુ ?

ઉ૦—દીવાલીના ગુણણાને આશ્રયીને પોતપોતાના દેશના લોકો જે દિવસે દીવાલી કરે તે દિવસે દીવાલીનુ ગુણણુ ગણવું[૭૪] જોઇએ ૪-૨-૩-૨૧-૨૫૧

૭૪—આજ વસ્તુને મતનો ખુલાસો જણાવનાર સ્વ પરમ ગુરુદેવ સમ્નાગમ રહસ્યવેદી પૂ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વર વિરચિત શ્રી વિવિધ પ્રશ્નોત્તર ભા ૨ નો પ્રશ્નોત્તર ૫૫, પૃ ૮૩ મા જુઓ તેના લખ્યુ છે કે—"લોગ જે દિવસે દીવાળી કરે તેજ દિવસે આપણે જૈનોએ પણ દીવાળી કરવી (અર્થાત્-દીવાળીનુ ગુણણું ગણવુ)

ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બીજા-દેવગિરિના શ્રી સંઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પખ્ખી પ્રતિક્રમણમાં જ્યારે ખામણાના અવસરે ગીતાર્થો "नित्थारपारगा होह"–'તમે સંસારનો નિસ્તાર અને પાર પામનારા થાઓ', આમ કહે છે ત્યારે શ્રાવક વગેરેએ પણ શું આજ કહેવું જોઇએ કે "इच्छामो अणुसट्ठिं"–'હું આપની શિખામણને ઇચ્છું છું.' એમ કહેવું જોઇએ ?

ઉ૦—શ્રાવક વગેરેએ 'इच्छामो अणुसट्ठी" એટલુંજ કહેવું જોઇએ પરંતુ "नित्थारपारगा होह" એમ ન કહેવું જોઇએ ૪-૨-૧-૧૯-૨૪૯

પ્ર૦ ૨—પખ્ખી પ્રતિક્રમણના અંતે ગીતાર્થો જેને શાન્તિ બોલવાનો આદેશ આપે છે તે શ્રાવક દુખ્ખખય કમ્મખ્ખયનો ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરીને ઉપર પ્રકટ એક લોગસ્સ કહીને શાન્તિ કહે છે તે કહ્યા બાદ ફરીથી પણ ૫દર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરીને પ્રકટ એક લોગસ્સ કહીને પૌષધ પારે છે, એમ કેટલાક કહે છે અને કેટલા એમ કહે છે કે-જેને શાન્તિ કહેવાનો આદેશ આપ્યો હોય તે ચાર લોગસ્સ પ્રમાણ કાઉસગ્ગ કરીને ઉપર પ્રકટ એ લોગસ્સ કહીને શાન્તિ કહે, ત્યાર બાદ પૌષધ પારે છે અ બંનેમાં જે વિધિ પ્રમાણભૂત હોય તે જણાવવા કૃપા કરશો

નામે ક્યાંય સેવા પૂજાદિ શુભ કરણી, કે જે શાસ્ત્રાધારે સ્નાન કરી શુદ્ધ થવાથી સુખેથી કરી શકાય છે તેનાથી પોતે અજાણીને કે અન્યોને અટકાવીને મહાઅંતરાય કર્મનું પાપ ન બાંધે

ત્યારે ઇરિયાવહીયા પડિક્કમતિ વેલાએ ઉત્તરાસન–ખેસનું કાંઈ પ્રયોજન જણાતુ નથી વૃદ્ધ પુરૂષો પણ એમજ કહેતા સાંભળ્યા છે બીજુ દેવવંદનની ક્રિયામા ઇરિયાવહીયા નથી, તેથી દેવવંદન કરતી વખતે અને બીજે વખતે દેવમંદિરમા અવસ્થાન હોય ત્યારે ઉત્તરાસન કરેલુ જોવાય છે ક્રિયા તો વિધિપૂર્વકજ હોઇ શકે છે ૪-૩-૧-૨૩-૨૫૩

પ્ર૦ ૨—રાઈ પ્રતિક્રમણના સમયે રાઇ પ્રતિક્રમણ કરનાર પહેલા કુસ્વપ્ન દુઃસ્વપ્નના નિવારણ માટે ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરે છે, ત્યારે તેઓ "चंदेसु निम्मलयरा" સુધી કરે કે 'सागरवरगंभीरा" સુધી કરે ?

ઉ૦—સામાન્યત. "चंदेसु निम्मलयरा' સુધી કરે પણ જ્યારે સ્વપ્નમા ચોથા વ્રતનો અતિચાર થયો હોય ત્યારે આઠ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણ એક નવકાર અધિક ચિંતવે અર્થાત્ 'सागरवरगंभीरा' સુધી કાઉસગ્ગ કરે ૪-૩-૨-૨૪-૨૫૪

પ્ર૦ ૩—પ્રભાતકાલના રાઇપ્રતિક્રમણમા પ્રથમ કુસુમિણ દુસુમિણનો કાઉસગ્ગ અને ચૈત્યવંદન કર્યા બાદ 'ભગવાનહં' આદિના ચાર ખમાસમણા આપીને સજ્ઝાય કરે કે સજ્ઝાય કરીને ચાર ખમાસમણા આપે ?

ઉ૦—રાઇ પ્રતિક્રમણમા પ્રથમ ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ અને ચૈત્યવંદન કર્યા પછીથી ભગવાનહં વગેરે ચાર ખમાસમણ આપીને ત્યારબાદ બે ખમાસમણ પૂર્વક સજ્ઝાય કરીને પ્રતિક્રમણ કરે કહ્યુ છે કે—"પ્રથમ ઇરિયાવહીયા, પછી કુસુમિણનો કાઉસગ્ગ, પછી ચૈત્યવંદન, પછી

પ્ર૦ ૪—જિનમંદિરમા જે કેટલાક સાધુઓ અને શ્રાવકો પ્રતિમાને સ્નાન કરાતુ હોય ત્યારે ચૈત્યવદન કરતા નથી તેઓ એમ કહે છે કે–પ્રભુને સ્નાન કરાતી વખતે ચૈત્યવદનની અવસ્થા નથી હોતી માટે અવસ્થાના ભગ્રે ચૈત્યવદન કરાતુ નથી અને બીજા કેટલાક એમ જણાવે છે કે ભગવાનની વળી અવસ્થા શી? જ્યારે જિનમંદિરમા જાએ ત્યારે ચૈત્યવદના કરી શકાય છે આ બેમા પ્રમાણભૂત શુ છે?

ઉ૦—જિનમંદિરમા પ્રતિમાને સ્નાન કરવાના અવસરે ચૈત્યવદન કરવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી ૪–૨–૪–૨૨–૨૫૨

ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ત્રીજા–દીનબદરના સઘે
કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—દેવમંદિરમા પોસાતિઓ જ્યારે દેવવદન કરે ત્યારે ઇરિયાવહીયા પડિક્કમતિ વખતે ઉત્તરાસન–ખેસ જોઇએ કે નહિ?

ઉ૦—જ્યારે જિનમંદિરમા પોસાતિઓ દેવવદન કરે

પણ અમુક તિથિ અથવા નક્ષત્રનો નિયમ નહિ સમજવો'

'યન્માધવેનોક્ત તન્न—મતન। કે–'જે તમે કહ્યુ તે અમારે નહિ' આવી અનિશ્ચનીય મનોદશાને આધીન બનેલા આજે કેટલાકો આ વિધાનનો પણ વિરોધ કરે છે અને સ્વાતિ નક્ષત્રનો આગ્રહ રાખે રખાવે છે તથા લોકોએ જે દિવસે દીવાલી ન કરી હોય તે દિવસે દીવાલીનુ ગુણણુ ગણે ગણાવે છે, તેઓએ ભવભીરૂ બની એ સમજવુ જોઇએ કે એમ કરીને તેઓ શ્રી હીરસૂરિ મહારાજે પણ વિધાન કરેલી શાસ્ત્રાજ્ઞા અને સુવિશુદ્ધ પરપરાનો ભગ જ કરે છે કે જે કરવુ જરાયે હિતાવહ નથી

કથિક સ્થાપના ફરી ફરી સ્થાપન કરાતી નથી ૪-૩-૬-૨૮-૨૫૮

પ્ર૦ ૭—ઉપધાનની માલા પહેરવામા પવેયણાની ક્રિયા કરે કે નહિ ?

ઉ૦—માલા પહેરવામા પવેયણાની ક્રિયા કરવાનો નિયમ જાણ્યો નથી ૪-૩-૭-૨૯-૨૫૯

પ્ર૦ ૮—ઉપધાન સમાપ્ત થયા બાદ તપના દિવસે નિકળવુ કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—ઉપધાન પૂર્ણ થયા બાદ તપના દિવસે નિકળી શકાય નહિ તવાપ્રકારનુ કારણ હોય તો ગીતાર્થની આજ્ઞાપૂર્વક નીકળવામા એકાન્તે નિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૩-૮-૩૦-૨૬૦

પ્ર૦ ૯—કેટલાક પૂછે છે કે નાણુ માડવાના અક્ષરો કયા સિદ્ધાન્તમા છે ?

ઉ૦—નાણુ માડવાના અક્ષરો અનુયોગદ્વારની ટીકા, અને સામાચારી પ્રમુખ ગ્રથોમા છે તેમ પરપરાએ પણ નદી મડતી જણાય છે ૪-૩-૯-૩૧-૨૬૧

પ્ર૦ ૧૦—પૌષધમા સામાયિકના બત્રીશ દોષો લાગે કે નહિ ?

ઉ૦—પૌષધમા સામાયિકના બત્રીશ દોષો લાગતા હોય, એમ જણાય છે માટે ઉત્સર્ગથી તે દોષોને લાગવા દે નહિ કારણ વિશેષે જો દોષો લગાડે તો આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરે ૪-૩-૧૦-૩૨-૨૬૨

પ્ર૦ ૧૧—પૌષધમા શકલાતનો સથારો-દર્ભ વિશેષનો સથારો વાપરવો કલ્પે કે નહિ ? તથા મુખવાસ

પ્ર૦ ૬—નવકારવાલી વગેરેની જે સ્થાપના નમસ્કાર મહામન્ત્રથી કરાય છે, તે સ્થાપના ઉપર પ્રકાશ હોય તો દ્રષ્ટિ રાખી શકવી સુકર છે પરન્તુ સ્થાપના ઉપર પ્રકાશ ન પડતો હોય ત્યારે અન્ધકારમા શુ થાય? સ્થાપના ઉપર દ્રષ્ટિ કેમ રાખી શકાય? પ્રકાશ વિના સ્થાપના સુઝે કે નહિ?

ઉ૦—નવકારવાલી અને પુસ્તક વગેરેની સ્થાપના નમસ્કાર મહામન્ત્રથી સ્થાપી શકાય છે સ્થાપના સ્થાપ્યા બાદ ક્રિયા કરવી હોય ત્યા સુધી પ્રકાશ હોય તો દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ બન્ને રાખી શકાય છે અને અન્ધકારમાં માત્ર ઉપયોગ રાખી શકાય છે દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગનો ભગ થયો હોય તો—એટલે દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ બન્ને ન રહે તો સ્થાપના સ્થાપીને આગળ ક્રિયા કરી શકાય છે કારણ કે સ્થાપના બે પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે—ઇત્વર અને યાવત્કથિક તેમા અમૂક કાલ માટે સ્થાપેલી સ્થાપના તે ઇત્વર કહેવાય છે તે નવકારવાલી વગેરે, કે જે નવકારમન્ત્રથી સ્વય સ્થાપન કરેલી છે, તે દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ રહે ત્યા સુધી જ રહી શકે છે અને જ્યા સુધી વસ્તુ રહે ત્યા સુધીની જે સ્થાપના તે યાવત્કથિકા સ્થાપના કહેવાય છે તે અક્ષ અને પ્રતિમા વગેરે છે, કે જે ગુરૂદ્વારા સ્થપાય છે, તે યાવત

પડવો ફરમાવીને આચાર્યે ચૌદશ પુનમ્ વગેરે જોડીયા પર્વોને સાથે જ રાખવા જોઇએ એવા કેટલાક આધુનિકોથી સેવાતા ભ્રમને પણ તોડી નાખ્યો છે આ પ્રશ્નોત્તર એક દિવસમા બે પર્વતિથિઓની સમાપ્તિ થઇ હોય તો તે બન્નેની આરાધના તે એકજ દિવસમા કરવાનું સાબીત કરે છે વધુ માટે જુઓ ટિપ્પણ ૫૯ તથા ૯૨.

ઉ૦—ચાતુર્માસમા ચોથા વ્રતની અને માલારોપણની ...ણ વિજયાદશમી પછી માડી શકાય છે બાર વ્રતની નાણ ... પહેલા પણ માડી શકાતી દેખાય છે ૪-૩-૨૯-૫૧-૨૮૧

પ્ર૦ ૩૦—ઉપધાનમા લીલુ શાક ખાવુ કલ્પે કે નહિ? તથા વિલેપન, અને મસ્તકમા તેલ નાખવુ વગેરે ...પે કે નહિ?

ઉ૦—હાલ ઉપધાનમાં લીલુ શાક ખાવાની રીતિ નથી તથા સાધુની જેમ વિલેપન અને મસ્તકમા તેલ નાખવુ વગેરે સ્વય ઈચ્છે નહિ, પરતુ જો કોઇ બીજો ભક્તિ કરે તો નિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૩-૩૦-૫૨-૨૮૨

પ્ર૦ ૩૧—શ્રાવકશ્રાવિકાઓને "नाण पचविह पन्नत्तं" ઇત્યાદિ સ્વરૂપ નન્દીસૂત્ર સભળાવવુ કે ત્રણ નમસ્કાર સ્વરૂપ?

ઉ૦—શ્રાવક શ્રાવિકાઓને ત્રણ નમસ્કાર સ્વરૂપ નન્દિ-સૂત્ર સભળાવાય છે ૪-૩-૩૧-૫૩-૨૮૩

પ્ર૦ ૩૨—શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ ઉભા રહીને ઉપધાનની વાચના ગ્રહણ કરે કે બેસીને?

ઉ૦—શ્રાવિકાઓ ઉપધાનની વાચના ઉભી રહીને સાભળે, અને શ્રાવકો ચૈત્યવદન મુદ્રાએ સાભળે. ૪-૩-૩૨-૫૪-૨૮૪

પ્ર૦ ૩૩—પોસાતી શ્રાવક વસ્ત્રથી મસ્તક બાધીને દેવમદિર જઇને દેવવદન કરે કે નહિ?

ઉ૦—પોસાતી શ્રાવકને મુખ્યવૃત્તિએ માથુ બાધવાનો અધિકાર નથી. પરતુ કારણ હોય તો "फालिउ" એવા પ્રસિદ્ધ વસ્ત્રથી માથુ બાધ્યુ હોય તો—અર્થાત્ ફાલીઉ માથે બાધ્યું હોય તો તે દેવમદિરમા દેવવદનની ક્રિયા કરતા

प्र० २६—हमेशा दहावतना संक्षेप रति बे वार कराय छे ते देशावकाशिक नाम आवे छे अने चौद नियमो तो भोगोपभोग सातमा व्रतमा आवे छे, तो ते देशावकाशि करवा द्वारा केम उच्चरावाय छे?

उ०—देशावकाशिक व्रत बे प्रकारनु व्रतना संक्षेप स्वरूप, के जे हमेशा चारे करवा स्वरूप छे बीजु सर्व व्रतना संक्षेप आवे छे माटे अहि कोइ पण जातनी विरु नथी ४-३-२६-४८-२७८

प्र० २७—उपधाननी वाचना नवकार अपाय के नवकार गणवा पूर्वक?

उ०—श्री विजयदानसूरि महाराज न उपधाननी वाचना आपता हता, अमे पण आपीए छीए ४-२-२७-४९-२७९

प्र० २८—उपधाननी वाचना पारणाने के तपना दिवसे? तथा उपधाननी वाचना प्रा के साजना समये?

उ०—उपधाननी वाचना पारणाना तपना दिवसे आपेली सुझे छे तथा उपधा आयंबिल अथवा एकासणु कर्या बाद साजना आपेली सुझे छे परंतु प्रतिदिन कराति साज क्रिया वाचना लीधा पछी कराय छे ४-३-२८

प्र० २९—चोमासामा मालारोपणनी ना आदरीने कराय?

દીશ૦—પોસાતી શ્રાવકને આહાર ગ્રહણ કર્યા પછી ચૈત્ય-
। કર્યા બાદ જ પાણી પીવું સુઝે છે, તે સિવાય નહિ.
જ્ઞ કે પૌષધમા શ્રાવકની પણ ઘણી ક્રિયારીતિ સાધુની
ર જ છે તથા આહાર વાપરનાર પોસાતી સધ્યા સમયે
કડલેહણની મુહપત્તિ પડિલેહીને પહેરેલુ ધોતીયું બદલીને
डिलेहणा पडिलेहावो" એવા આદેશ માગીને વડીલોની
ડિલેહણ કરીને ઉપધિ મુહપત્તિ પડિલેહે, ત્યારબાદ સજ્ઝાય
રીને બે વાદણા આપીને પચ્ચખ્ખાણ કરીને "उपधि संदि-
ाणु, उपधि पडिलेहु" આ બે આદેશ ખમાસમણ દઈને
ાગે છે એવી સામાચારી છે ઉપધાન વહન કરનાર પોસા-
તીને અગે આટલો વિશેષ છે કે–પાણિ ચૂકવ્યા બાદ ગુરૂપાસે
અથવા સ્થાપનાચાર્યજીની પાસે મુહપત્તિ પડિલેહીને બે
વાદણા દઈને પચ્ચખ્ખાણ કરે, પરંતુ પડિલેહણના સમયે
વાદણા અને પચખ્ખાણ ન કરે બીજો કોઇ તફાવત જાણ્યો
નથી ૪–૩–૩૭–૫૯–૨૮૯

પ્ર૦ ૩૮—રાત્રિપોસાતી લઘુનીતિ અને વડિનીતિના કેટલા માડલા કરે ?

ઉ૦—રાત્રિ પોસાતી માત્રુ અને ઠલ્લો પરઠવવાની ભૂમીને આશ્રી ચોવીસ માડલા કરે "बारस बारस तिन्नि अ" એવુ વચન છે માટે બાર માડલા અદર અને બાર માડલા બહાર, આ પ્રમાણે ચોવીસ કરે ૪–૩–૩૮–૬૦–૨૯૦

પ્ર૦ ૩૯—જે સાઝે રાત્રિપોસહ કરે છે તે ગત્રિ પોસહ ઉચ્ચર્યા બાદ પાણી પી શકે કે નહિ ?

ઉ૦—જે સાઝના સમયે રાત્રિપૌષધ કરે છે, તેને

છોડેલું જોવાય છે બીજો કોઇ વિશેષ જાણ્યો નથી ૩૩-૫૫-૨૮૫

પ્ર૦ ૩૪—સંવચ્છરી, પખ્ખિ, અષ્ટમી, ને અને રોહિણીના તપો જેવું જીંદગી સુધીના ઉચ્ચર્યા રોહિણી આગળ કે પાછળ આવે છતે છઠ્ઠ કરવાની ન હોય તો શું કરે ?

ઉ૦—સર્વથા છઠ્ઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તે તપ પહેલો આવે તે પહેલાં કરે અને બાકી રહેલ પાછળથી કરી આપી શકે છે ૪-૩-૩૪-૫૬-૨૮૬

પ્ર૦ ૩૫—શ્રાવકોને અગીઆર અંગસૂત્રો સંભળાવવાં હોય ત્યારે નાણ માંડેલી દેખાય છે કે નહિ ?

ઉ૦—શ્રાવકોને અગીઆર અંગસૂત્રો સં હોય ત્યારે નાણ માંડવાનો અધિકાર જાણ્યો નથી ૩૫-૫૭-૨૮૭

પ્ર૦ ૩૬—અન્યતીર્થિક કોઈ જો ચોથુ વ્રત ઉચ્ચરે ત્યારે નાણ વિના પણ શું ઉચ્ચરાવી શકાય કે નાણ માંડીને

ઉ૦—અન્યતીર્થિક કોઇ જો ચોથુ વ્રત ઉચ્ચરે તો નાણ વિના પણ ઉચ્ચરાવાય છે તે વસ્તુ આશ્રયીને કોઇ પણ જાતનો નિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૩-૩૬-૫૮-૨૮૮

પ્ર૦ ૩૭—પોસાતી શ્રાવક જો આહાર વાપરે તો તેના જમ્યા બાદ ચૈત્યવંદન કર્યા વિના પાણી પીવું સુઝે કે નહિ ? તેમજ ઉપધાન વિનાનો અથવા ઉપધાન વહન કરનાર આહાર વાપરનાર પોસાતિ સંધ્યા સમયની પડિલેહણ ક્યા અનુક્રમથી કરે ?

—પોસાતી શ્રાવકને આહાર ગ્રહણ કર્યા પછી ચૈત્ય-
કર્યા બાદ જ પાણી પીવું સુઝે છે, તે સિવાય નહિ
કે પૌષધમાં શ્રાવકની પણ ઘણી ક્રિયારીતિ સાધુની
જ છે તથા આહાર વાપરનાર પોસાતી સંધ્યા સમયે
લેહણની મુહપત્તિ પડિલેહીને પહેરેલું ધોતીયું બદલીને
ડિલેહણ પડિલેહાવો" એવો આદેશ માગીને વડીલોની
પડિલેહણ કરીને ઉપધિ મુહપત્તિ પડિલેહે, ત્યારબાદ સજ્ઝાય
ને બે વાંદણા આપીને પચ્ચખ્ખાણ કરીને "उपधि संदि-
गहु, उपधि पडिलेहु" આ બે આદેશ ખમાસમણ દઈને
ાગે છે એવી સામાચારી છે ઉપધાન વહન કરનાર પોસા-
તીને અંગે આટલો વિશેષ છે કે—પાણિ ચૂકવ્યા બાદ ગુરૂપાસે
અથવા સ્થાપનાચાર્યજીની પાસે મુહપત્તિ પડિલેહીને બે
વાંદણા દઈને પચ્ચખ્ખાણ કરે, પરંતુ પડિલેહણના સમયે
વાંદણા અને પચખ્ખાણ ન કરે બીજો કોઇ તફાવત જાણ્યો
નથી ૪-૩-૩૭-૫૯-૨૮૯

પ્ર૦ ૩૮—રાત્રિપોસાતી લઘુનીતિ અને વડિનીતિના કેટલા માંડલા કરે ?

ઉ૦—રાત્રિ પોસાતી માત્રુ અને ઠલ્લો પરઠવવાની ભૂમીને આશ્રી ચોવીસ માંડલા કરે "बारस बारस तिन्नि अ" એવું વચન છે માટે બાર માંડલા અંદર અને બાર માંડલા બહાર, આ પ્રમાણે ચોવીસ કરે ૪-૩-૩૮-૬૦-૨૯૦

પ્ર૦ ૩૯—જે સાંઝે રાત્રિપોસહ કરે છે તે રાત્રિ પોસહ ઉચ્ચર્યા બાદ પાણી પી શકે કે નહિ ?

ઉ૦—જે સાંઝના સમયે રાત્રિપૌષધ કરે છે, તેને

મંગલદીવો ઉતારવાની ગાથા આ છે 'હે જીન-દેવાધિદેવ મરકતમણિના બનાવેલા વિશાલ સ્થાલમાં રહેલો માણિક્ય મંડિત દીવો અને સ્નાન કરાયેલ હાથે ઉપાડાયેલી આરતિ તમારી સન્મુખ ઉતારવામાં આવો' (૧) ૪-૩-૪૪-૬૬-૨૯૬

પ્ર૦ ૪૫—શ્રાવકોને જો અગીઆર અંગો સંભળાવવામાં આવે તો શું પહેલા અને ચોથા જ પ્રહરમાં સંભળાવાય કે બીજા અને ત્રીજા પ્રહરમાં પણ ?

ઉ૦—શ્રાવકોને જ્યારે અગીઆર અંગો કેવલ સૂત્રથી સંભળાવવામાં આવે ત્યારે પહેલા અને ચોથા પ્રહરમાં સંભળાવેલા સુઝે છે અને અર્થ સહિત સંભળાવવામાં આવે તો બીજા અને ત્રીજા પ્રહરમાં પણ સુઝે છે ૪-૩-૪૫-૬૭-૨૯૭

ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોવા
ડુંગરપુરના સંઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—સત્તરભેદી પૂજામાં અષ્ટમંગલનો સ્થાલ ભરે ત્યારબાદ તેની પૂજા થઈ રહ્યા પછી તેને દૂર કરતા-ભાગી નાખતા અષ્ટમંગલની અંદર રહેલ મત્સ્યયુગલના આકારનો પણ ભંગ થાય અને તેમ થવાથી પાપ લાગે કે નહિ ?

ઉ૦—આઠ મંગલમાં મત્સ્યાકારનું વિધાન શાસ્ત્રાનુસારી હોવાથી યોગ્યજ છે પૂજા પૂરી થયા બાદ આઠ મંગલનું અપનયન-દૂર કરવું પણ યોગ્ય જ છે, એમ લાગે છે તથા મત્સ્યાકારના ભંગમાં જેઓ પાપ માને છે તેને સમજાવવા આવા પ્રકારની યુક્તિ પણ શાસ્ત્રમાં છે તે આ પ્રમાણે—જ્યારે ઈંદ્ર તીર્થંકરનો જન્મોત્સવ કરવા આવે છે ત્યારે પ્રથમ

ભગવાનના જન્મઘરમા આવીને માતા પાસેથી ભગવાનને ગ્રહણ કરીને અને માતા પાસે ભગવાનના પ્રતિબિંબને મૂકીને મેરૂ પર્વત ઉપર જઇને જન્માભિષેક કરીને ફરીથી પણ ત્યા આવીને માતાની પાસે ભગવાનને મૂકે, મૂકીને પ્રતિબિંબનુ વિસર્જન કરે છે તથા નવીન પિત્તલ વગેરેની પ્રતિમા ભરાવતા પહેલા એવો મીણનો આકાર કરીને ઉપર માટી લગાડીને મધ્યમાં રહેલ મીણને ઓગાળીને કાઢી નાખવામા આવે છે આ વિષયના અને પૂર્વના વિષયમા જેમ હિંસાના પરિણામ નહિ હોવાથી પાપ લાગતુ નથી તેમ મત્સ્યયુગલને દૂર કરવામા પણ જાણવુ ૪-૪-૧-૯૮-૨૯૮

પ્ર૦ ૨—જિનપ્રતિમાઓને તે ને તેજ આભરણો હમેશા પહેરાવાય છે તો તે આભરણો નિર્માલ્ય કેમ થતા નથી ?

ઉ૦—નિર્માલ્યતાને આશ્રયી શાસ્ત્રમા એમ કહ્યુ છે કે– "भोगविनष्ट द्रव्य निर्माल्यम्"–'ભોગથી નાશ પામેલુ દ્રવ્ય નિર્માલ્ય કહેવાય છે' આવી આભૂષણો ભોગ કરવાથી વિનાશ પામતા નહિ હોવાથી નિર્માલ્ય થતા નથી એમ જાણવું ૪-૪-૨-૯૯-૨૯૯

પ્ર૦ ૩—વિષ્ણુકુમારનો સબધ કયા ગ્રથમા છે ? તથા તેમણે જે લાખ યોજન પ્રમાણ રૂપ વિકુર્વ્યું સભળાય છે તે શુ ઉત્સેધાગુલ નિષ્પન્ન યોજનના પ્રમાણથી કે પ્રમાણાગુલ નિષ્પન્ન યોજનના પ્રમાણથી ? તથા તેમણે એક પગ પૂર્વ સમુદ્રને છેડે અને બીજો પગ પશ્ચિમ સમુદ્રને છેડે મૂક્યો છે એમ પણ કહ્યુ છે તો આ સબધી જેમ ઘટતું હોય તેમ જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—વિષ્ણુકુમારનો સબધ ઉત્તરાધ્યયનની ટીકા અને ઉપદેશમાલાની ટીકા વગેરે ગ્રંથોમા છે તથા તેમણે જે લાખ યોજન પ્રમાણ રૂપ વિકુર્વ્યું છે તે ઉત્સેધાગુલથી બનેલ યોજનના પ્રમાણથી સમજવું જે પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રમા પગ મૂકયા એમ આવે છે તે જબૂદ્વિપની મધ્યમાં રહેલ લવણસમુદ્રની ખાઈઓના મૂત્યા હોય એમ સભાવના વાય છે જો એમ ન માનીએ તો ઉત્સેધાગુલથી બનેલ લાખ યોજન પ્રમાણના શરીરવાળા તેમના બે ચરણોથી પૂર્વ અને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રનો સ્પર્શ થવો દુશકય છે–દુખ પૂર્વક થઈ શકે તેમ છે ૪-૪-૩-૭૦-૩૦૦

ચોથા પ્રકાશે પ્રશમર પાચમા-સિદ્ધપુરના સઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પ્રતિવાસુદેવ માતાના ગર્ભમા આવે ત્યારે તેની માતા કેટલા સ્વપ્નો જુએ ?

ઉ૦—સપ્તતિશતસ્થાનક અને શાન્તિચરિત્ર વગેરે ગ્રંથોના અનુસારે ત્રણ સ્વપ્નો જુએ, એમ જણાય છે, ૪-૫-૧-૭૧-૩૦૧

પ્ર૦ ૨—તે દિવસનુ તળેલુ પકવાન્ન કડાવિગઈના પચ્ચખ્ખાણવાળાને કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—તે દિવસનુ તળેલુ પકવાન્ન કડાવિગઈના પચ્ચખ્ખાણવાળાને, જો પચ્ચખ્ખાણ કરવાના સમયે છૂટુ રાખ્યું હોય તો, કલ્પે છે તે સિવાય નહિ, એવી પરપરા દેખાય છે. ૪-૫-૨-૭૨-૩૦૨

પ્ર૦ ૩—ચાતુર્માસમા અઢી ગાઉના પ્રમાણે કરી નદી

ઉતરીને જેમ આહાર ગ્રહણ કરવા માટે જવાય છે તેમ વદન અને ખામણા કરવા જવાય કે નહિ ?

ઉ૦—ચાતુર્માસમા અઢી ગાઉ પ્રમાણે કરી નદીને ઉતરીને જેમ ભિક્ષા ગ્રહણ માટે એક પગ પાણીમા અને એક પગ અદ્ધર રાખીને જવાય છે તેમ વદન માટે અને ખામણા માટે જાય તો શાસ્ત્રના અનુસારે એકાન્તે નિષેધ નથી પરતુ હાલ પ્રવૃત્તિ જોવાતી નથી ૪-૫-૩-૭૩-૩૦૩

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર છઠ્ઠા

ધાયતા નામના સઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—બે શ્રાવકો પ્રતિક્રમણ કરતા હોય કે સામાયિક કર્યું હોય ત્યારે એક શ્રાવકના હાથમાથી બીજા શ્રાવકે ચરવલો પાડી નાખ્યો, તે વખતે બેમાથી કોને ઇરિયાવહીયાનુ પ્રતિક્રમણ આવે ? બંને શ્રાવકને ઇરિયાવહીયાનુ પ્રતિક્રમણ આવે કે એક શ્રાવકને આવે ?

ઉ૦—બે શ્રાવકો પ્રતિક્રમણ વગેરે કરતા હોય તે વખતે એકે સાવધાનતાથી ચરવલો ગ્રહણ કર્યો હોય, હવે જો બીજાનો હાથ લાગવાના હેતુથી તે પડી જાય તો પાડનારને ઇરિયાવહીનુ પ્રતિક્રમણ આવે છે અને જો ગ્રહણ પણ ઉપયોગ રાખ્યા વિના જ કર્યો હોય તો ગ્રહણ કરનાર અને પાડનાર બનેને ઇરિયાવહીનુ પ્રતિક્રમણ આવે છે ૪-૬-૧-૭૪-૩૦૪

પ્ર૦ ૨—જે શુદ્ધ ક્રિયા કરતો હોય અને શુદ્ધ આચાર પાલતો હોય છતા આવેલ ઇરિયાવહીયાના પ્રતિક્રમણને જાણે નહિ તે કેટલા મુહૂર્તે ઇરિયાવહીયાનુ પ્રતિક્રમણ કરી શકે ?

ઉ૦—શુદ્ધ ક્રિયા કરતા ઉપયોગ પૂર્વક પ્રમાર્જન વગેરે વિધિથી ઉપવેશન–બેસવું વગેરે ક્રિયાઓમા ઇરિયાવહીયા આવતી નથી, કારણ કે ઇરિયાવહીયાને આશ્રયીને કાલમાન કહેલુ જાણ્યું નથી તો પણ અન્ય ક્રિયા કરતા ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ કરાય છે કારણ કે ઘણો સમય થતા મન વચન અને કાયાના ઉપયોગનું સમ્યગ્જ્ઞાન રહેતુ નથી ૪–૬–૨–૭૫–૩૦૫

પ્ર૦ ૩—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તિના કરાવેલા બિંબનિષદ્યા વગેરે મંદિરો અને મંદિરમા સ્થાપેલા બિંબો હજુ સુધી કેમ રહ્યા છે? તથા શત્રુંજય પર્વત ઉપર ભરતના કરાવેલા મંદિરો અને બિંબો કેમ રહ્યા નથી? કારણ કે શત્રુંજય ઉપર અસંખ્યાતા ઉદ્ધારો થયેલા સંભળાય છે તેવી અષ્ટાપદ ઉપર કોનુ સાન્નિધ્ય છે અને શત્રુંજય ઉપર કોનુ નથી કે જેથી આટલો ભેદ છે, એ સ્પષ્ટ રીતે જણાવવા કૃપા કરશો?

ઉ૦—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તિનાં કરાવેલા મંદિર વગેરેનુ સ્થાન અપાય–હાનિ વિનાનુ હોવાથી, દેવ વગેરેની સાન્નિધ્યતાવાળુ હોવાથી અને "અષ્ટાપદ પર્વત ઉપરના મંદિરો કેટલા કાલ સુધી રહેશે? એમ પ્રધાનને પૂછવામા આવ્યું ત્યારે પ્રધાને જણા વ્યું કે—આ અવસર્પિણી સુધી ટકી રહેશે એમ મે કેવલિ જીન પાસેથી સાંભળ્યું છે" ઇત્યાદિ વસુદેવ હિણ્ડિના અક્ષરો હોવાથી અત્યાર સુધી ટકી રહેવું યુક્તિ યુક્ત જ છે શત્રુંજય તો, એક તો સ્થાન અપાયવાળુ હોવાથી અને બીજુ તથાપ્રકારના દેવ વગેરેનુ સાન્નિધ્ય

નહિ હોવાથી ભરતે કરાવેલા મંદિરો આદિનું અવસ્થાન અત્યાર સુધી રહ્યું નથી, એમ સંભાવના થાય છે તત્ત્વ તો તત્ત્વવેત્તા જાણે ૪-૬-૩-૭૬-૩૦૬

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य आचार्यप्रवर-सिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-**श्रीमद्विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये** तत्पट्टप्रभाकर प्रवचनप्रभावक-प्रौढगीतार्थ-आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्यगुरुदेव-**श्रीमद्विजयजम्बूसूरिवराणामन्तेवासि मुनिश्रीचिदानन्दविजयेन** सटिप्पणमनुवादित जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री १००८ **विजयहीरसूरिशिष्यश्री प श्रीकीर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादित-प्रश्नोत्तरसमुच्चये चतुर्थे प्रकाशे समाप्त**

तत्समाप्तौ च चतुःप्रकाशकात्मकप्रश्नोत्तरसमुच्चयानुवादः समाप्तिमगमत् ॥

च सालम्बनसेवित्वेन सयमाराधकत्वाद्वन्द्यत्वमेव । निरालम्बनसेवित्वे त्ववन्द्यत्वमेव ॥१॥

तथा—'पश्चारिसे पचकुसीलसवुडे रूवधरे" इति पापश्रमणीयाध्ययनोक्तलक्षणाना साधुत्वाद्वन्द्यत्वम् उत पार्श्वस्थादिलक्षणोपेतत्वादवन्द्यत्वम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'पश्चारिसे पंचकुसीलसवुडे" इति गाथाव्याख्याने पार्श्वस्थादिलक्षणोपेतानामपि निरूपसाधुपदवर्तित्व व्याख्यातमस्ति तदपि सालम्बनसेवित्वादेवेति तेषामपि वन्द्यत्वमेव ॥२॥

तथा—पञ्चविंशतिभङ्गाश्रितानाम् 'पश्चारिसे" इति गाथोक्तलक्षणोपेताना च साधूना षष्ठसप्तमगुणस्थानवर्तित्वम्, उत मतान्तरेण मुहूर्त्ताद्बहुकालस्थायिषष्ठगुणस्थानकवर्तित्वम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तथा पञ्चविंशतिभङ्गाश्रितानाम् "पश्चारिसे पंच"इतिगाथोक्तलक्षणाना च साधूना षष्ठसप्तमगुणस्थानवर्तित्वम् । मतान्तरेण तु मुहूर्त्ताद्बहुकालावस्थायिषष्ठगुणस्थानवर्तित्व चेत्युभयमपि भवतु अध्यवसायाना वैचित्र्यात् तथाविधव्यक्ताक्षरानुपलम्भाच्च ॥३॥

तथा— जो चयइ उत्तरगुणे मूलगुणे वि" इत्यत्र अचिरत्व सवत्सरादिकालनियमेन सामान्येन वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'अन्यच्च जो चयइ उत्तरगुणे' इतिगाथायामचिरेणेति पदमुत्तरगुणत्यागप्रतिषेधपरम्, कालनियमस्तु कर्तुं न शक्यते, कस्यचित् पतितपरिणामस्योत्तरगुणत्यागादचिरेणापि मूलगुणभ्रंशो भवति, तदितरस्य तु चिरेणापि न भवतीति ॥४॥

तथा—क्षपणकादीना दशानामन्यतम कश्चित्तपागणसाधूना चन्दनाऽर्चनभक्तपानवसतिदानादिक विदधाति कश्चित्

तद्वैपरीत्य करोति, तयो फले साम्य कश्चिद्विशेषो वा ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–अपर च दशाना मध्ये य' कश्चन साधूना वन्दनाऽर्चनभक्तपानवसतिदानादिक करोति तस्य शुभमेव फलम्, यस्तु वैपरीत्य विदधाति तस्याशुभमेवेति ज्ञातमस्ति ॥५॥

तथा—तन्मध्यस्थ कश्चित्प्रासादादिरक्षणाय यतते, तद्न्यस्तु वैपरीत्यभाक्, तयोरपि साम्य विशेषो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–तथा तेषा प्रासादादिरक्षणयत्नविधाने शुभमेव फल तद्विपरीतविधाने त्वशुभमेव ॥६॥

तथा—ज्ञानदर्शनचारित्रतप प्रभृति शुभ कुर्वता सङ्घस्थाना सान्निध्यम्, तदन्यस्तु वैपरीत्य करोति तयो: साम्य न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–एव ज्ञानादि शुभ समाचरतां सङ्घस्थाना सान्निध्यासान्निध्ययोरपि ॥७॥

तथा—वर्णादिभिर्भेदे जात्या शुनामिव दशाना परस्पर मतभेदेऽप्याज्ञाविराधकत्वेन साम्यम् किंवा विशेष ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–तथा दशाना वर्णादिविचित्रश्च 'साम्यप्रतिपादक वचस्तु नात्मीय किन्तु परकीयमेव ॥८॥

तथा—चैत्यादिधर्मकार्यं कुर्वतामेषा तपागणसम्बन्धी शक्तिमान् श्राद्ध सान्निध्य माध्यस्थ्य विकार वा भजते तदा लाभो न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–चैत्यादिधर्मकार्ये कुर्वता तेषा श्रीपरमगुरुपादैरादेयतयादिष्टचैत्यादिधर्मकार्ये सान्निध्यकरणमायतिसुन्दरम्, तदितरकार्ये तु माध्यस्थ्यमेव, न तु क्वापि वैपरीत्यकरणेन विरोधोत्पादन श्रेयसे ॥९॥

तथा—नवाना लुम्पाकव्यतिरिक्ताना प्रतिमापूजास्तुतो

अशुचिविलेपनगालीप्रदानरूपे अथवा पूजास्तुतिरूपे ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-नवाना पूजास्तुती अशुचिविलेपनगालीप्रदान-रूपे इत्यादिवचन तु सतामुच्चारार्हमेव न भवतीति किं प्रति वचनेन ? ॥१०॥

तथा—केषाञ्चित्सङ्घभक्ति कुर्वतामभक्ति च कुर्वता भूतात्तमघपवत्साम्यम्, उत भक्तिजनितशुभप्रकृतिफलोदयो वा जन्मान्तरे ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सङ्घभक्तिमभक्ति च कुर्वता भूतात्तमघपत्रत्साम्यमित्यादिवाक्य पूर्ववदेव प्रत्युत्त-रित बोध्यम् ।११॥

तथा—एतेपा नमस्कारपाठबन्दिमोचनब्रह्मपालनादिक किञ्चित्केपाञ्चि मार्गाऽनुयायि, किंवा सर्वेपा शौनिकलुब्धक-धीवरपाप्यवसायवत्पापहेतु ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–' एतेपा०" इत्यादिवच सता वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रतिवचसा ? ॥१२॥

तथा—परपाक्षिकसपादितस्तोत्रादिक मातङ्गतुरुष्कादि-सपादितरसवतीवदनास्वाद्यमेव कश्चिद्विशेषो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-परपाक्षिकसपादितस्तोत्रादीना मातङ्गतुरुष्का दिसपादितरसवत्युपमान" सता वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रतिवचनेन ? ॥१३॥

तथा—तपागणसम्बन्धी श्राद्ध स्वकीयस्वकीयेतरचै-त्येषु च दनादिक मुञ्चति तत्र स्वकीयचैत्ये लाभहेतुरन्यत्र पापहेतु किं वोभयत्र साम्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–तपा-पक्षीय श्राद्ध स्वकीयेषु" परकीयेषु वा चैत्येषु चन्दनादि मुञ्चति तत्र स्वकीयेषु यथा लाभस्तथा श्रीपरमगुरुपादैरा-देयतयाद्दिष्टेषु परकीयेष्वपि लाभ एव ज्ञातोऽस्ति न तु पापम् ॥१४॥

तथा—द्वितीयादिपञ्चपर्वी श्राद्धविध्यादिस्वीयग्रन्थाति रिक्तग्रन्थे क्वास्ति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—द्वितीयादिपञ्चपर्व्या उपादेयत्र सविग्नगीतार्थाचीर्णतया सभाव्यते, अक्षराणि तु श्राद्धविधेर्यत्र दृष्टानि न स्मरन्ति (स्मर्यन्ते) ॥१५॥

तथा—"मासम्मि पन्नछक्क तिण्णि अ पव्वाइ पक्खम्मि" इति गाथोक्ता चतुष्पर्वी सर्वश्राद्धानाम्, किंवा लेपश्राद्धाधिकारवर्णिता ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'मासम्मि' इतिगाथोक्तैव चतुष्पर्वी सर्वश्राद्धाना सभाव्यते, न तु लेपश्राद्धाधिकारोक्तेति ॥१६॥

तथा—महाविदेहेषु कल्याणकतिथ्यादिकमिदमेव,अन्यद्वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महाविदेहेषु कल्याणकतिथ्यादिकमिदमेवेति न सभाव्यते, यदात्रत्यतीर्थकृता च्यवनादिकल्याणक तदा तत्र दिवससद्भावात्। तत्प्रतिपादकान्यक्षराण्यपि नोप लभ्यन्ते ॥१७॥

तथा—षाण्मासिकयोगोद्वाहकाना षड्दिवसाधिकैर्वा षड् दिवसहीनैर्वा षण्मासैरालोचना दीयते ? यदि चाधिकैस्तदानीमस्वाध्यायसम्बन्धिद्वादशदिनक्षेपवच्चातुर्मासिकाऽस्वाध्यायदिनचतुष्टयमपि कथ न निक्षिप्यते ? तथा च दशदिनाधिका षण्मासा भवन्तीति कथमालोचनाविधि ? इति प्रसाद्यम् इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—षाण्मासिकयोगवाहिना षड्दिवसाधिकै षण्मासैरस्वाध्यायदिनगणनानिरपेक्षमेवालोचना दातव्येति वृद्ध सम्प्रदाय इति ॥१८॥

तथा—चतुर्थयामे कदाचिद्घटिकाचतुष्टयावसाने कालद्वये गृहीतेऽथ चैकस्मिन् काले गृहीते द्वितीये गृह्यमाणे उल्का

पातादिक व्योमस्थ कालप्रतिबन्धि कारण भवति तदा काल-ग्रहणमेको वा तिष्ठति? अथवा नेति?। किञ्च प्रथमादिषु कालेषु गृह्यमाणेष्वन्तराऽन्तरा दिगालोक किमर्थं विधीयते कालस्य शुद्धत्वात्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–निशाविरामे काल ग्रहणादनूल्कादौ जातेऽपि कालोपघातो न भवति। द्वितीये गृह्यमाणे उल्कादौ जाते तु कारण विनैकोऽपि न शुध्यति, तथा कालग्रहणानन्तरमपि दिगालोको न मुच्यत इति वृद्ध-पारम्पर्यमिति ॥१९॥

तथा—प्राभातिकस्थाने वेरत्ती(वैरात्रिक-)स्थापनमाक-सन्धिकार्यं स्वभावरूत्या वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्राभातिकस्थाने वेरत्ती(वैरात्रिक-)कालस्य स्थापनमाकसन्धिकारण एव नान्यथेति बोध्यम् ॥२०॥

अथ महोपाध्यायश्रीकल्याणविजयगणिकृत–
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

प्रथमायां श्राद्धप्रतिमायां दर्शनिद्विजादिभिक्षुकाणामन्नादि दातु कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्रथमश्राद्धप्रतिमायां दर्शनिद्विजादिभ्योऽनुकम्पादिनाऽन्नादि दातु कल्पते, न तु गुरुबुद्ध्येति तत्त्वम् ॥१-२१॥

तथा—कुलगुरुत्वादिसम्बन्धेन समागतानां दर्शन्यादीनामपि (अन्नादि दातु कल्पते न वा)? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–एव कुलगुरुत्वादिसम्बन्धेनागतानां लिङ्गिनां (अनुकम्पादिना) दातु कल्पते ॥२-२२॥

तथा—नवमप्रतिमादिषु देशावकाशिकं कर्तुं युज्यते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–नवमप्रतिमादिषु देशावकाशिकस्या-करणमेव प्रतिभाति ॥३-२३॥

तथा—क्वचिल्लिखितविधौ "उत्तमप्रतिमाया कर्पूरवा सादिभिर्जिनाना पूजा कर्त्तव्या" इति लिखितमस्ति, तद्विषये कियती प्रतिमा यावच्चन्दनपुष्पादिभि, पूजा, कियतीषु च कर्पूरवासादिभि कस्या च न? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रतिमाधरश्रावकाणां सतमप्रतिमा यावच्चन्दनपुष्पादिभिरर्हदर्चनमौचित्यमञ्चति ललितविस्तरापञ्जिका-भिप्रायेण, न त्वष्टम्यादिषु। कर्पुरादिपूजा त्वष्टम्यादिष्वपि नानुचितेति ज्ञायते तेषा निरवद्यत्वादिति। अक्षराणि तु ग्रन्थस्थानि नोपलभ्यन्त इति। पकादश्या च साधुवदेवेति बोध्यम् ॥४-२४॥

तथा—'आणाखडणकारी' इतिगाथाया यदुत्सूत्रप्रवर्तिना पूजादिविधेनैरर्थक्यमुक्तमस्ति तत्किं फलमात्रापेक्षया तद्विशेषापेक्षया वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"आणाखडणकारी" इतिगाथायामुत्सूत्रप्रवर्त्तिना यत्पूजादिविधेर्नैरर्थक्यमुक्त तन्मोक्षलक्षणफलविशेषापेक्षया न तु फलमात्रापेक्षया ॥५-२५॥

तथा—जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ जीवाभिगमे च जगतीवर्णनाधिकारे "पुरा पुराणाण सुचिण्णाण सुपरिक्कताण सुभाण कल्लाणाण कडाण कम्माण फलविसेस पच्चणुभवमाणा विहरंति" अत्र 'वाणमतरा देवा य देवीओत्ति' विशेष्य सबध्यते तथा चात्र यत्पुरातन कृत्य श्लाघित वर्त्तते तत्किमाराधकसम्यग्दृष्ट्यादिसत्कम्, उतान्यसत्कम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ जीवाभिगमे च जगतीवर्णनाधिकारे व्यन्तरदेवदेवीना यत् 'पुरा पुराणाण सुचिण्णाण' इत्यादिना प्राक्तनसुकृतप्रशसन तदाराधकसम्यग्दृष्ट्यादिव्यतिरिक्तानामेवावसीयते ॥६-२६॥

अथ पण्डितश्रीजगमालगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

स यात्रतिलेखनादेशमागणसमये मुनयो मिलन्ति सा सप्ताना मध्ये का मण्डली ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सन्ध्याया प्रतिलेखनादेशमार्गणनिमित्त यन्मुनयो मिलन्ति तदावश्यक मण्डलीमध्येऽन्तर्भवतीति सभाव्यते ॥१-२७॥

तथा—सद्दालपुत्रकुम्भकारकृत प्रतिक्रमणसूत्रमिति प्रघोष सत्यो न वा ? कस्य कृतिर्वा सा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रमार्षमिति पञ्चाशकवृत्तौ प्रोक्तमस्ति कुम्भकारकृतमिति प्रघोपस्तु तथ्येतर इति ज्ञायते ॥२-२८॥

तथा—पष्ठकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दमहत्तरा साध्वीति सत्य न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पष्ठकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दमहत्तरा साध्वीति प्रघोषो मिथ्येति प्रतिभाति, यतस्तट्टीकायाम् 'आचार्य आह' इत्युक्तमस्ति। तथैव तदवचूर्णौ चन्दमहत्तरकृत प्रकरण व्याख्यायत इति ॥३-२९॥

तथा—चतु शरणप्रभृतीना कियता प्रकीर्णकाना पठने श्राद्धोऽधिकारी ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-परम्परया भक्तपरिज्ञा १ चतु शरण २ आतुरप्रत्याख्यान ३ सस्तारक ४ प्रकीर्णकानामध्ययने श्राद्धानामधिकारित्वमवसीयते ॥४-३०॥

तथा—श्वेतदशमीदिनाचामाम्लविधायकाना वाचिन्मिथ्यामतिन वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-दशमीदिनाचामाम्लविधायिना मिथ्यामतिद।ना नास्ति ॥५-३१॥

तथा—रोहिणीदिनाराधकाना तथैव? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–रोहिणीदिनाराधकाना तथैव ॥६-३२॥

तथा—पर्युषणोपवास पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–पर्युषणोपवास षष्ठकरणसामर्थ्याभावे पञ्चमीमध्ये गण्यते, नान्यथेति ।७-३३॥

तथा—[1]काकुत्स्थ इति रामनाम तद्वशनाम वा? कथं च व्युत्पत्ति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–'कु' इत्यत्र "अव्ययस्य को द् च" (सिद्धहेम० ।७।३।३१) इति अकि [2]ककुद्, कुत्सित तिष्ठन्ति विपक्षा अस्मिन्निति "स्थादिभ्य क" (सिद्धहेम० ५।३।८२) इति 'के' [3]ककुत्स्थस्तस्यापत्य [4]काकुत्स्थो राम इति, व्युत्पत्त्यनुसारेण रामवशस्यादिपुरुषस्याभिधान [5]ककुत्स्थ इति ॥८-३४॥

तथा—अर्धमण्डलीति कोऽर्थ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्रभाते व्याख्यान रात्रावर्थपौरुषी चेति अर्धमण्डलीति ॥९-३५॥

तथा—"आवस्सियाए जस्स जोगो सिज्जातर" इत्यत्र योगशब्देन किमुच्यते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–यस्य योगो भिक्षार्थं गच्छन्निदं वक्ति–'यस्य योगो येन वस्तुना सह सम्बन्धो भविष्यति तद्ग्रहीष्यामि' इत्यर्थ, इत्योघनिर्युक्तिवृत्तौ ॥१०-३६॥

---

१ ककुत्स्थ इत्यन्यत्र । २ ककु इति पाठ. । ३ ककुत्स्थ इति पाठान्तरम् । ४ काकुस्थ इत्यपि पाठ. । ५ ककुस्थ इति

तथा—अष्टापदगिरौ स्वकीयलब्ध्या ये जिनप्रतिमा वन्दन्ते ते तद्भवसिद्धिगामिन इत्यक्षराणि सन्ति, तथा च सति ये विद्याधरयमिनस्तथा राक्षसवानरचारणमेदभिन्ना अनेके ये तपस्विनस्तत्र गन्तु शक्तास्तेषां सर्वेषामपि तद्भवसिद्धिगामित्वमापद्यते तत सा का लब्धिर्यया तत्र गमने गौतमादिवत्तद्भवसिद्धिगामिनो भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टापदगिरौ ये तप सयमोत्थलब्ध्या यात्रा कुर्वन्ति ते तद्भवसिद्धिगामिन इति सभाव्यते व्यक्ताक्षरानुपलम्भात् ।११-३७।

तथा—दिगाचार्या इति कोऽर्थः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ते दिगाचार्या ये गुर्वादिष्टदिग्रक्षिसाधूना सारणादिकर्तार इति सचित्ताचित्तमिश्रवस्त्वनुज्ञापी दिगाचार्य इति, योगशास्त्रे चतुर्थप्रकाशे " प्रायश्चित्त वैयावृत्त्यम् " इत्यादिश्लोकवृत्तौ ॥१२-३८॥

तथा—आर्यसुहस्ति आर्यमहागिरिनामानौ श्रीधर्मसागरोपाध्यायकृतपट्टावल्यादौ सहोदरावुक्तौ कल्पसूत्रस्थविरावल्यां च भिन्नगोत्रौ तत्र को हेतु ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आर्यसुहस्ति-आर्यमहागिर्यो सहोदरत्वेऽपि भिन्नगोत्रत्व न विरुध्यते, मण्डिकपुत्र-मौर्यपुत्राभिधगणधरयोरपि तथैव श्रवणात् ॥१३-३९॥

अथ पण्डितश्रीकल्याणकुशलगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

इम च ण वेजलकप्प जम्बूदीव दीव विउलेण ओहिणा आभोएमाणे आभोएमाणे पासति ' इत्यत्र चतुष्पल्यायुष सूर्याभस्य कथं जम्बूद्वीपावधिकमवधिज्ञान संभवति ? ऊणद्ध-

सागरे सयजोअणा तप्परमसखा" इति वचनादिति प्रश्नोऽत्रो-त्तरम्–"उणद्धसागरे" इतिगाथावृत्तौ भवनपतिव्यन्तरज्योति-ष्कदेवानामेवावधिक्षेत्र व्याख्यातमस्ति, वैमानिकदेवानां तु क्षेत्रस्य "दोपढमकप्प पढम" इत्यादिनाभिहितत्वादिति न काचिद्विप्रतिपत्ति ॥१-४०॥

तथा—पूर्णिमास्तिस्र एव पर्वत्वेन सगीर्यन्ते सर्वा अपि वा पर्वतयाऽङ्गीकार्या ? इति श्राद्धा भूयो भूय पृच्छन्ति इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–"छण्ह तिहीण मज्झम्मि का तिही अज्जवासरे" इत्याद्यागमानुसारेणाविच्छिन्नवृद्धपरम्परया च सर्वा अपि पूर्णिमा पर्वत्वेन मान्या एवेति ॥२-४१॥

तथा—(अ)आणाखडणकारी, तह वि तिकाल महाविभूईए । पूएइ वीयराय, सव्व वि निरत्थय तस्स ॥१॥ आणाइ तवो आणाइ सजमो तह य दाणमाणाए । आणारहिओ धम्मो, पलालपूलु व्व पडिहाइ ॥२॥ कल नग्घइ सोलसिं० इत्यादि-वचनालम्बनेन साङ्ख्यादिदर्शनान्तरेषु यद्बालतप कष्टानुष्ठानं समाचरन्ति तत्सर्व सर्वथा निष्फलमेव न काऽपि कर्मनि-र्जरेति केषाञ्चित्सम्मतम्,

(आ) केषाञ्चित्तु तेषामपि तारतम्येन स्वल्पमपि फल स्वीकार्य न तु निष्फलता। अत्रागम —" ज अन्नाणी क म्म, खवेइ बहुयाहि वासकोडीहिं। त नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ ऊसासमित्तेण ॥१॥ कल नग्घइ सोलसिं०, पलालपूलु व्व " इत्याद्यावपीदमेव तात्पर्यम्। "अविरयमाइ, सुराउ बालतवोऽकामनिज्जरो जयइ"त्ति। "सरागसजमेण बालतवेण" त्ति 'चरगपरिव्वाय बंभलोगो जा" इत्यपि। अत एव बाल-तपस्विनामपि कोडिन्नदिन्नसेवालिनाम्ना स्वीयस्वीयतपोऽनु-

सारेणैव सोपानप्राप्ति । सर्वथा विफलतायां तु सर्वेषामप्राप्ति' प्रसज्यते । कथं च कर्मलाघवमन्तरेण मिथ्यात्विन एव ग्रन्थिदेश यावदागच्छति ? । न चाकामनिर्जरामात्रमेव तत्र हेतुः, कारणान्तराणामपि विवाधप्रज्ञप्तिवृत्तावुक्तत्वात्, तथाहि— 'अणुकम्पकामनिज्जरबालतवे दाणविणयविब्भंगे । संजोगविप्पओगे, वसणूसवइड्ढिसक्कारे ॥१॥" दृश्यते चैतदर्थसंवाद साक्षादेव महानिशीथे नागिलाधिकारे, तद्यथा— 'अकामनिज्जराए वि किंचि कम्मक्खय भवइ, किं पुण जं बालतवेण ?' एव सति 'निरत्थय तस्स" इत्यादीना का गतिरिति चेत् ? सत्यम्-सर्वाणि चैतान्युत्सर्गसूत्राणि, ततोऽत्र उत्सर्गादपवादो बलीयान्' अयमेव न्यायोऽनुसर्तव्यस्ततः सिद्ध तेषामपि तारतम्येन किञ्चित्किञ्चित् फलमिति समाधानं इति ॥

(३) तथा केचिन्महानिशीथगत (जे यावि निण्हगाण अणुकूल भासिज्जा इत्यादि) प्रसिद्धालापकमुपष्टभ्य वक्तारो भवन्ति, तथाहि-ये पक्षान्तरीयविहित पतञ्जिनप्रासादादिपरिज्ञाणमाचार्योपाध्यायादीनामपि निवारण साधुमुद्दिश्य दानसत्कारादिकं चानुमन्यन्ते तेषां महत्पातक जायते, सम्यक्त्वमपि प्रतिहन्यते, तेन मतान्तरीयकृत युगप्रधानाचार्यभक्त्यादिकमपि सर्वथा नानुमोदनीयमेवेति ।

(४) केचित्तु तानपि प्रतिवदन्ति-यथा नयसारश्रेष्ठिसङ्गमादीनां मिथ्यात्वभाजामपि दानं बहुषु ग्रन्थेषु परम्परया चानुमोद्यमान दृश्यते, तथा सर्वतीर्थकृत्सातिशयसाधुपारणासु पञ्चदिव्यावसरे 'अहो ! दानमहो ! दानम्' इत्युद्घोषोऽपि यदनुमोदनीय न तत्कार्यते कथ ? दृश्यन्ते च भवदादय सर्वेऽपि मार्गप्रतिपन्ना कारयन्त,

था—"देहि भो ! किञ्चिदस्मभ्यं तव भूयान् लाभो ागी" इति । यदि च प्रदत्ते तदा सन्तुष्टिरपि जायते ति स्वयमनुभूयमानस्यार्थस्य विलोप कर्तुं सतां नोचित. ाशयवतैव सूत्रकारेणाभ्यधायि-"अहवा सव्व चिय वीअ- ाय" इत्यादि । अत्र सम्यग्दृष्टिपर्यन्तानां पूर्वमुक्तत्वान्मि- यात्विनामपि किञ्चित्करणीयमनुमोदनीयमित्यापतितम्, ाच्च विचार्यमाणं जिनजिनबिम्बजिनालयाचार्योपाध्यायसाधु- ाद्धादीनां वास्तवाराध्यानामशनपानप्रदानादिभक्तिवर्णनस- ञ्चलनापत्परित्राणादिकं, दृश्यते चानुमोदितं साक्षाद्व्याचारा- ङ्गादौ साधुना साशिश्रकटी पुरस्करणे 'मम न कल्पते, भवता पुनः पुण्यप्राग्भारार्जनमकारि" इत्यादि । कथं च जिन- शासनप्रभावनाकारिणो म्लेच्छा अप्यनुमोद्यन्ते ? इत्याद्यनाग्र- हबुद्ध्या पर्यालोचनीयम् । इति प्रश्नोत्तरे-तृतीयचतुर्थ- प्रश्नप्रतिवचनं तु द्वादशजल्पपट्टकादवसेयम् । किञ्च "सव्वं पि निरत्थयं तस्स" इत्यादिवचनस्याऽऽपेक्षिकत्वान्नैकान्तवादः । अपेक्षा च मोक्षफलाभावलक्षणेतिभाव । अन्यच्च महानिशीथ प्रसिद्धालापकमुपदर्श्यैकान्तेन परपाक्षिकप्रशंसानिषेध सोऽपि न सङ्गच्छते, यतस्तस्मिन्नेवालापके 'अहिमुहमुद्धपरिसामज्झ- गय(म)सलाहेज्जा' इतिवचनेनाभिमुखमुग्धपर्षद्विशेषमध्य एव तच्छ्लाघाया निषेधः प्रतिपादितोऽस्ति न तु सामान्यपर्षदीति । किञ्चात्राथ ऊहमत्यूह्यादि बहुवक्तव्यमस्ति तत्तु साक्षान्मिलन एव समीचीनतामञ्चतीति ॥२-४-४२-४३॥

तथा—दाघज्वरी कश्चिदनशनं कृत्वा रजन्यामपि जल- पानं विधत्ते ? यद्वा तद्भियाऽनशनमेव न करोति ? किं वाऽनश- नी श्राद्धो दिवापि सचित्तमचित्तं वा जलं पिबति ? इति प्रश्नो-

न तदत्र चैत्यम् ॥१॥' किञ्च क्वापि तीर्थादौ तत् (यत्) नियमाण दृश्यते तत्तु कारणिकमिति बोध्यम् ॥५-५१॥

तथा—क्षणावसरे 'वइसणइ ठाउ' इति कुर्वता गमन कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—क्षणावसरे 'वइसणइ ठाउ' इति मुख्यवृत्त्या तैरेव वक्तव्य ये व्याख्यान यावत् स्थातुकामा नान्यैरिति ॥६-५२॥

तथा—सामान्यदिगम्बरगृहस्थानां गृहे रत्नत्रयादिमहोत्सवावसरे आत्मीयश्रेष्ठिप्रभृतिश्राद्धानामदनाद्यर्थं गमनमुचित मनुचित वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यथा विरोधवृद्धिर्न भवति तथा विधेयमिति तत्त्व न त्वेकान्तवाद ॥७-५३॥

तथा—पक्वाम्लिका शुष्के आर्द्रे वा समायाति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पक्वाम्लिका शुष्का ज्ञेया नत्वार्द्रा ॥८-५४॥

अथ पण्डितरविसागरगणिकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

प्रथमान्तिमयोस्तीर्थकरयो शरीरमाने भिन्नत्व बले भिन्नत्व नास्ति तत्कथम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमान्तिम जिनयो शरीरमानभेदेऽपि न बले भेद, 'अपरिमियबला जिणवरिंदा' इत्यागमप्रामाण्यादविशेषेणान तबलपरत्वमवसीयते ॥१-५५॥

तथा—साधुना विधिना नियमाणेऽपि कृत्ये प्रायश्चित्तोत्पत्ति प्रतिपादिताऽस्ति तत् सत्यमसत्य वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—साधुना विधिना विधीयमानेऽपि कृत्ये प्रायश्चित्तप्रदान सत्यमेव, आगमे तथाभिधानाद्, विधिना हस्त शतात्परतो गमने ईर्यापथिकीप्रतिक्रमणवत् ॥२-५६॥

तथा—अस्वाध्यायदिनत्रयान्त कृत उपवास आलोचनातपस्येति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अस्वाध्यायदिनत्रयसत्क तप आलोचनातपसि नायाति ॥३-५७॥ (ऋतुमतीं स्त्रियमधिकृत्यैतत् प्रश्नोत्तरम्)

तथा—दिनादिपौरुष्यनन्तर दशवैकालिकादिसूत्रगणनं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अहोरात्रमध्ये सन्ध्या चतुष्टय विहाय सर्वत्र दशवैकालिकादिगणन शुध्यतीति बोध्यम् ॥४-५८॥

तथा—भगवतीपञ्चमशतके चत्वारि प्रमाणान्युक्तानि, रत्नाकरावतारिकाया तु द्वे कथम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-भगवतीपञ्चमशतके चत्वारि प्रमाणान्युक्तानि, रत्नाकरावतारिकाया च परोक्षप्रमाणेऽनुमानोपमानाऽऽगमलक्षणप्रमाणत्रय स्यान्तर्भावविवक्षया प्रमाणद्वयमुक्तमस्तीति बोध्यम् ॥५-५९॥

तथा—भगवतीनवमशतकोक्तोऽश्रुत्वाकेवली धर्मोपदेशं दत्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अत्रैक ज्ञातमेक प्रश्न च मुक्त्वा धर्मोपदेश न दत्ते इति तत्रैवोक्तमस्तीति ॥६-६०॥

अथ पण्डितविवेकहर्षगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

स्थानाङ्गे चतुर्थस्थानेऽन्तक्रियाधिकारे "दीहेण परिआपण" इत्येवोभयत्र पाठ सूत्रे, वृत्तौ च सनत्कुमारान्तक्रियाया दीर्घतरेणेति व्याख्यात तथैव च सङ्गति,-अन्यथा सनत्कुमारचक्रिणस्तद्भवमुक्ताऽऽपद्येत, तेन सूत्रे तरशब्द किमिति नोक्त ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-स्थानाङ्गे चतुर्थस्थानेऽन्तक्रियाधिकारे दीर्घतरेणेति व्याख्यातम्, भरतान्तक्रिया

चतुर्मासकमध्ये समवसरणमपि न नियतम्, कदाचिद्भवति कदाचिन्न भवत्यपि। पर्षदस्तु द्वादशापि नियता एव तेन नगरमध्येऽपि सुखेन मातीति प्रतिभाति ॥४-७६॥

तथा—गर्गाचार्यत्यक्तपञ्चशतसाधूना साधुत्व सम्भाव्यते न वा, स्वेच्छाचारित्वात् ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-गर्गाचार्य-त्यक्तशिष्याणां व्यवहारत साधुत्वेऽपि परमार्थत साधुत्वा भाव एव सम्भाव्यते ॥५-७७॥

तथा—ग्रामनगरदेशादिस्थापना भरतेन कृता, 'वहली अडम्यइल्ला' इत्यादिषु छद्मस्थो भगवान् विहृतवानिति तदा कथ देशाभिधान कथितम् ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-'वहलीअ डम्बइल्ला' इत्यादिषु छद्मस्थो भगवान् विहृतवान् इत्यत्र भगवता स्वसुताला राज्यप्रदानावसरे देशादिनामस्थपनाया कृतत्वान्न काऽप्याशङ्केति ॥६-७८॥

अथ पण्डितडाहर्षिगणिकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचश्च यथा-

एतेऽसौ सर्वसौख्यानि विशुद्धयाऽऽराधितो यति । विराधितश्च [1]तैरश्चनरकानल्पयातना ॥९०॥ चारित्रिणो महा सत्त्वा मतिम स तु दूरत । निष्क्रियोऽप्यगुणज्ञोऽपि न विरा ध्यो मुनि क्वचित् ॥९१॥ यादृश तादृश वापि दृष्ट्वा वेष धर मुनिम्। गृही गौतमवद्भक्त्या पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥९२॥ वन्दनीयो मुनेर्वेषो न शरीर हि कस्यचित्। व्रतिवेष ततो दृष्ट्वा पूजयेत् सुरती जन ॥९३॥ पूजितो निष्क्रियाऽपि स्या-ल्लज्जया व्रतधारक। अवज्ञात सत्क्रियोऽपि व्रते स्याच्छि थिलादरः ॥९४॥ दान दया क्षमा शक्ति सर्वमेवाल्पसिद्धि-

[1] तैरश्चव इति पाठ. प्रत्यन्तरे ।

कृत्। तेषां ये प्रतिमं दृष्ट्वा न नमस्यन्ति मानवाः ॥९५॥ आराधनीयास्तदमी विशुद्धया जैनलिङ्गिनः । न कार्या सर्वथा तेषां निन्दा स्वार्थविघातिका ॥९६॥ कारणं तव दुष्टानां, महीपाल! स्फुटं ह्यदः । मा कदापि मुनीन् दुष्टानपि त्वं तु विराधये ॥९७॥ इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यद्वितीयसर्गम-ध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये केवललिङ्गमात्रधरोऽपि मुमुक्षुवन्द-नीयो गौतमवत् पूजनीयश्च तत्कथं केन हेतुना? इति प्रश्नो-ऽत्रोत्तरम्—'दत्तेऽसौ सर्वसोऽर्थानि' इत्यादिशत्रुञ्जयमाहात्म्य द्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तु कारणिकविधिमाश्रित्य तीर्थो-द्भावनबुद्ध्या वा कृता सम्भाव्यन्ते इति न कश्चिद्दोष इति ॥१-७९॥

अथ वटपल्लीयपण्डितपद्मविजयगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकादिप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य किं सूत्रं यावत्पञ्चेन्द्रियच्छिन्दनं निवार्यते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य '[1]इच्छामो अणुसट्ठिं' यावत् पञ्चेन्द्रियच्छिन्दनं निवार्यमाणं परम्परया दृश्यते परं व्यक्ताक्षराणि नोपलभ्यन्ते ॥२-८०॥

तथा—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणे क्रियमाणे छिक्कासद्भावे कुतः स्थानात् किं स्थानं यावत् पुनः प्रतिक्रमणं क्रियते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनादर्वाग् यदि छिक्का जायते तदा मत्यवसरे चैत्यवन्दनादि पुनः कर्तव्यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥२-८१॥

---

[1] अतिमस्वाध्यायं यावदित्यपि पाठः प्रत्यन्तरे ।

तथा—वन्दनकावसरे [1]गुरो पादचिन्तन क्व विधेयम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिकाया रजोहरणे वा यत्र वन्दनकं ददाति तत्र गुरुपादौ चिन्तयति ॥३-८२॥

तथा—'सत्तविराहणपावं असखगुणियं तु इक्कभूयस्स। भूयस्स य सखगुण पावं इक्कस्स पाणस्स ॥१॥ बेइंदिय तेइंदिय चउरिंदिय चेव तह य पंचिंदी । लक्खसहस्स तह सयगुणं च पाव मुणेयव्व ॥२॥" इति गाथाद्वय कस्मिन् ग्रन्थे विद्यते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-'सत्तविराहणपाव" इत्यादि गाथाद्वय छूटकपत्रेषु लिखितं दृश्यते पर न क्वापि ग्रन्थे ॥४-८३॥

तथा—वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिका कुत्र मुच्यते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिका साधुभिर्वामजानुनि मुच्यते। श्रावकैस्तु गुरुपादयोर्वन्दनदानावसरे जानुनि, अन्यथा तु भूमौ रजोहरणे वेति ॥५-८४॥

तथा—गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रिया कुर्वाणाः श्राद्धा स्वाध्यायमुपविश्य कुर्वन्ति ऊर्ध्वस्था वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रिया कुर्वाणा श्राद्धा ऊर्ध्वस्था स्वाध्याय विदधति ॥६-८५॥

अथ पण्डितकान्हर्षिगणिकृतप्रश्ना स्तत्प्रतिवचासि च यथा-

श्राद्धाना रात्रौ जिनालये आरात्रिकोत्तारण युक्त न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-श्राद्धाना जिनालये रात्रावारात्रिकोत्तारण कारणे सति युक्तिमत् नान्यथा ॥१-८६॥

[1] गुरुपादौ पाठ प्र ।

तथा—उपधानमालारोपणयो किं फलमुद्दिश्य कर्त्तव्यता? यत्र च साऽभिहिता तदपि शास्त्र व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रोपधानवहन श्रुताराधननिमित्तम्, मालारोपण तु तपस उद्यापनार्थं श्रीमहानिशीथादिशास्त्र उक्तमस्ति ॥३-९५॥

तथा—स्थापना कियति प्रदेशे ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् च दूरे स्थापिता क्रियाशुद्धिहेतवो भवन्ति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरधस्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिता स्थापना क्रियाशुद्धिनिमित्त न भवन्तीति वृद्धवाद। यत्तूपरितनभूम्यादौ स्थापितासु तास्वधस्तनभूम्यादौ क्वापि क्रियाया क्रियमाणत्व तत्कारणिकमिति ज्ञेयम् ॥४-९६॥

अथ पण्डितहर्षर्षिगणिकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

चतुर्दशपूर्वविदो यदाऽऽहारक शरीर कृत्वा महाविदेहादौ प्रेषयन्ति तदाऽन्तरालस्था जीवप्रदेशा किमाहारिणोऽनाहारिणो वा? यद्याहारिण किमौदारिकशरीरगृहीताहाराहारिणोऽथवाऽऽहारकशरीरगृहीताहाराहारिणो वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृताहारकशरीराणा चतुर्दशपूर्वविदामन्तरालस्थजीवप्रदेशानामाहारित्वाद्याश्रित्य ते आहारिण एव न त्वनाहारिण, तत्रापि ये आत्मप्रदेशा यदौदारिकशरीरसम्बद्धास्ते तदौदारिकशरीरगृहीतान् पुद्गलानाहारयन्ति ये त्वाहारकसम्बद्धास्ते तद्गृहीतानिति ज्ञायते। यत—“अविचलानष्टौ प्रदेशान् विहाय सर्वे आत्मप्रदेशा उत्तप्तभाजनोदकवदुद्वर्तमाना-स्सन्ति” इति सिद्धान्तवचनादन्तरालवर्त्तित्वमपि नियत नास्ति तेषाम्, परावृत्ते सभवात्, तेन कदाचिदौदारिक-

कृत्वाऽपूरितेऽपि सामायिके यदि कश्चित्पौषधं गृह्णाति तदा कल्पते ॥१-९१॥

तथा—माल्योक्रष्यादीनां स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–आगमोक्तयतीनां साम्प्रतीनाचार्याणां भट्टारकाणां च स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न त्वन्येषां वार्त्तमानिकोपाध्यायादीनामिति वृद्धवादः ॥२-९२॥

अथोपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणिशिष्य–पण्डितगुणविजयगणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा–

यदि केनाप्यनुपयोगादिना साधुना सचित्तं लवणं गृहीतं पश्चात् ज्ञातं तत्र को विधिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–अत्र साधुस्तल्लवणधनिकस्य निवेदयति–आयुष्मन् ! त्वया ज्ञात्वाऽज्ञात्वा वा दत्तम् ? तदनु अजानता मया दत्तं परमथ यूयं यथेच्छं भुङ्ग्ध्वमित्युक्तं तत्स्वयं भुङ्क्ते साधर्मिकेभ्यो वा ददाति कारणे सति । कारणाभावे तु परिष्ठापयतीत्युक्तमाचाराङ्गद्वितीयश्रुतस्कन्धे पिण्डैषणाऽध्ययनदशमोद्देशके ॥१-९३॥

तथा–ये मनःप्रवीचाराः सुरास्तैर्मनःपरीणामे कृते तदर्थं तास्तादृश्यो देव्यो मनसैव कथं प्रगुणीभवन्ति ? तासां तदवबोधे किं ज्ञानमस्ति ? इति, ऊर्ध्वमवधेः श्रुते स्तोकविषयत्वरूपणादिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–आनतकल्पादिस्थैर्मनःप्रवीचारकैर्देवैर्मनःपरीणामे कृते सौधर्मेशानदेव्योऽपि तदर्थमुच्चावचानि मनांसि सम्प्रधारयन्त्यस्तिष्ठन्ति परं ता देवानां मनःपरीणामं कथं जानन्ति ? उपरिष्टादवधेरल्पत्वादिति, अत्र यथा दिव्यानुभावतः शुभपुद्गलास्तासां शरीरे रूपादितया परिणमन्ति तथा त्वरितमेव तासामङ्गस्फुरणादिना तदभिलाषो भवतीति ज्ञायते ॥२-९४॥

तथा—उपधानमालारोपणयोः किं फलमुद्दिश्य कर्त्तव्यता ? यत्र च साऽभिहिता तदपि शास्त्रं व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रोपधानवहनं श्रुताराधननिमित्तम्, मालारोपणं तु तपस उद्यापनार्थं श्रीमहानिशीथादिशास्त्र उक्तमस्ति ॥३-९५॥

तथा—स्थापना कियति प्रदेशे ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् च दूरे स्थापिता क्रियाशुद्धिहेतवो भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरधस्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिता स्थापना क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति वृद्धवादः। यत्तूपरितनभूम्यादौ स्थापितासु तास्वधस्तनभूम्यादौ क्वापि क्रियाया क्रियमाणत्वे तत्कारणिकमिति ज्ञेयम् ॥४-९६॥

अथ पण्डितहर्षविगणिकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

चतुर्दशपूर्वविदो यदाऽऽहारकं शरीरं कृत्वा महाविदेहादौ प्रेषयन्ति तदाऽन्तरालस्था जीवप्रदेशाः किमाहारिणोऽनाहारिणो वा ? यद्याहारिणः किमौदारिकशरीरगृहीताहाराहारिणोऽथवाऽऽहारकशरीरगृहीताहाराहारिणो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृताहारकशरीराणां चतुर्दशपूर्वविदामन्तरालस्थजीवप्रदेशानामाहारित्वाद्याश्रित्य ते आहारिण एव न त्वनाहारिणः; तत्रापि ये आत्मप्रदेशा यदौदारिकशरीरसम्बद्धास्ते तदौदारिकशरीरगृहीतान् पुद्गलानाहारयन्ति, ये त्वाहारकसम्बद्धास्ते तद्गृहीतानिति ज्ञायते। यतः—"अविचलानष्टौ प्रदेशान् विहाय सर्वे आत्मप्रदेशा उत्तप्तभाजनोदकवदुद्वर्तमानास्सन्ति" इति सिद्धान्तवचनादन्तरालवर्तित्वमपि नियतं नास्ति तेषाम्, परावृत्ते सम्भवात्; तेन कदाचिदौदारिक-

शरीरसवद्भत्व कदाचिदाहारकशरीरसवद्भत्व च भवति, न त्वेकान्तेन येऽन्तरालवर्त्तिनस्तेऽन्तरालवर्त्तिन एव भवन्ति। किञ्च ये यदाऽन्तरालवर्त्तिनस्तेऽप्यौदारिकादिकाययोगितया, स्वावगाढपुद्गलानाहारयन्तीति सभाव्यते, विग्रहगत्यादि विना जीवस्यानाहारित्वनिषेधादिति ॥१-९७॥

तथा—सिद्धजीवाना करचरणपादाङ्गुलीनासाद्यवयवा कार सभाव्यते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सिद्धजीवाना करचरणाद्याकार सभाव्यते, यतः "अरूविणो जीवघणा" इत्यत्र घनाश्च शुषिरपूरणतो निचितप्रदेशतयेति श्रीशान्ति सूरिवचनेन शरीरान्तर्वर्त्तिशुषिरपूरणमेव दृश्यते न त्ववयवाना बाह्यान्तरपूरणमिति। तथा श्रीहरिभद्रसूरि-श्रीमलयगिरिप्र-मुखैरपि शुषिरपूरणमेवोक्तमस्तीति ॥२-९८॥

तथा—महानिशीथे नागिलेन यानि साधुदूषणानि कथितानि तथा दूषणदर्शनाच्च ते मुक्तास्तत् मार्गानुयायि न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीमहानिशीथोक्तनागिलेन ते साध्याभासा अज्ञानवर्त्तिनो दूषणदर्शनात्यक्तास्तत् मार्गानु यायि एव, असाधुकुगुरुपरिहारो हि मार्ग एवेति ॥३-९९॥

तथा—ब्रह्मदत्तचक्रिणा स्वल्पादेवायुष कथ दिग्विजय कृत? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ब्रह्मदत्तस्य स्वल्पेन कालेन दिग्विजयो दिव्यानुभावाद्, अन्यदपि तस्य भूयो दिव्यानुभाव-साध्यमभूदिति सभाव्यत इति ॥४-१००॥

तथा—स्त्रीरत्न लोहपुरुष स्पृशति तदा स गलति तत्कथम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—स्त्रीरत्नस्पर्शाल्लोहपुरुषग-लनमुत्कृष्टातिशयितकामविकारजनितप्रबलोष्णताविशेषादिति ५-१०१॥

तथा—एकाकाशप्रदेशस्योत्कर्षतो धर्माधर्मास्तिकाय सम्बन्धिसप्तप्रदेशस्पर्शनोक्ता तत्र विदिक्स्थितप्रदेशस्पर्शना कथं नोक्ता ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–एकस्याकाशप्रदेशस्य धर्माधर्मास्तिकायसत्कैर्दिक्स्थै प्रदेशैरेव स्पर्शना न तु विदिक्स्थितै, अयं चाऽर्थः समप्रमाणैश्चतुरस्रादिभिर्दिग्विदिक्स्थापितै सुबोध एवेति ॥६-१०२॥

तथा—तीर्थङ्कराणां चतुर्दशसहस्रादिका साधुसङ्ख्योक्ता, चतुर्दशपूर्व्यादयः किं तत्सङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते यदि वा ते भिन्ना ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–"गणहरकेवलिमणओहिपुव्वि-वेउव्विवाइण सव्व। मुणिसखाए सोहिअ नेया सामन्नमुणि-सखा ॥१॥ एगूणवीसलक्खा तह यासीई हवति सहसाइ । इग-वन्ना अहियाइ सामन्नमुणीण सव्वग्ग" ॥२॥ तथा-"अट्ठावीसं लक्खा अडयालीस च तह सहस्साइ । सव्वेसिं पि जिणाण जईण माण विणिदिट्ठ" ॥१॥ इति वचनयोरनुसारेण यथोक्तसङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते चतुर्दशपूर्व्यादय इति सभाव्यते । तथा-'पञ्चाशीतिसहस्राणि लक्ष सार्धशतानि षट् । परिवारेऽभवन् सर्वे मुनयस्त्रिजगद्गुरो " ॥१॥ एतदनुसारेण च श्रीऋषभदेवस्य चतुरशीतिसहस्रसङ्ख्यातो भिन्ना एव ते, इति । यत —सामान्यसाधुविशेषसाधुसङ्ख्यामिलनेन यथोक्तसङ्ख्या सभावनया पूर्यमाणास्तीति तत्त्वं तु सर्वविद्वेद्यमिति ॥७-१०३॥

तथा—चक्री वैक्रिय रूप कृत्वा स्त्रियं भुनक्ति तत्र सतानं स्यान्न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–चक्रिणो वैक्रियशरीरेण सतानोत्पत्तिर्न सभाव्यते किन्त्वौदारिकेणैव "केवल ते वैक्रियशरीरान्तर्गता इति न गर्भाधानहेतव" इति प्रज्ञापनावृत्ति-

वचनात् । या च शिलादिस्थाना सूर्यादिकृत्पत्ति श्रूयते तत्रापि समाधान कृतमस्ति। तच्चेदम्- 'वैक्रियेभ्य सुराङ्गेभ्यो गर्भो यद्यपि नोद्भवेत्। तदाश्रीतौदारिकाङ्गधातुयोगात्तु सभवी" ॥१॥ इत्यादि मल्लवादिग्रन्थे ॥८-१०४॥

॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५ श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्य पण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चित द्वितीय प्रकाश ॥

अथ तृतीय प्रकाश ।

अथ पुनर्महोपाध्यायश्रीकल्याणविजय गणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

श्राद्धविधौ चतुर्दशनियमाधिकारे सचित्तविद्दिनिवर्जं य मुखे क्षिप्यते तत्सर्वं द्रव्यमिति भणनादनाहारत्रिफलादि मुखे क्षिप्त द्रव्यमध्ये गण्यते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्— त्रिफलाद्यनाहारवस्तु द्रव्यमध्ये गण्यते न वा? तत्रेत्र प्रतिभाति यदनाहारवस्तु प्रायो द्रव्यमध्ये गण्यते, यदि च प्रत्याख्यानावसरे तदगणनमेव विवक्षित तदा न गण्यतेऽपि । यथा सचित्तविद्दत्योर्द्रव्यमध्ये ग्रन्थेऽगणनेऽभिहितेऽपि सम्प्रति बहवो जना प्रायस्तयोर्द्रव्यमध्ये गणना कुर्वाणा उपलभ्यन्त इति ॥१-१०५॥

तथा—ग्रन्थिसहितप्रत्याख्याने तन्मोचनेऽनाहारो मुखे क्षिप्यति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ग्रन्थिसहितम्—

व्याख्याने मुक्तेऽपि कारणेऽनाहारवस्तुग्रहणं कल्पत इति ज्ञायते ॥२-१०६॥

तथा—ऊर्ध्वरथिकशब्दोऽस्त्युत्तराध्ययनवृहद्वृत्तिप्रथमपत्रे स कस्य वाचकः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ऊर्ध्वरथिकशब्दमाश्रित्य सिद्धान्तविषमपदपर्यायान्तर्गतोत्तराध्ययनविषमपदपर्याये द्रमकवाचकत्वमुक्तमस्ति ॥३-१०७॥

तथा—षण्मासातिक्रमसंभवे पर्युषणाया अर्वागुपस्थापना भवति न वा ? इति, तदनन्तरमपि विजयदशम्या अर्वाक् परतो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—षण्मासातिक्रमसंभवे पर्युषणाया विजयदशम्याश्चार्वागप्युपस्थापना क्रियते, अन्यथा तु विजयदशम्याः पश्चादेव ॥४-१०८॥

तथा—पूर्णिमाऽमावस्ययोर्वृद्धौ पूर्वमौदयिकी तिथिराराध्यत्वेन व्यवह्रियमाणाऽऽसीत् केनचिदुक्तं श्रीतातपादाः पूर्वतनीमाराध्यत्वेन प्रसादयन्ति तत्किम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पूर्णिमाऽमावास्ययोर्वृद्धौ औदयिक्येव तिथिराराध्यत्वेन विज्ञेया ॥५-१०९॥

तथा—अन्यदर्शनिनां धर्म्मानुष्ठानमनुमोदनीयं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अन्यदर्शनिनामपि यन्मार्गानुसारि धर्मकृत्यं तच्छास्त्रानुसारेणानुमोदनार्हं ज्ञायत इति ।६-११०॥

तथा—उपस्थापनाकरणानन्तरं कियत्सु योगदिनेष्ववशिष्टेषु सत्सु मान्द्यादिहेतुना यदि षण्मास्यतिक्रामति तदा पुनः प्रव्रज्यायोगोद्वहनपूर्वकमुपस्थापना क्रियते तत्र प्रव्रज्या गच्छनायकेनान्येन वा प्रदेया ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रव्रज्या गच्छनायकेन विधेया ॥७-१११॥

तथा—श्रीआचार्यादीनां वाचनादानमङ्गोपाङ्गवाचनानन्तरं छेदग्रन्थप्रकीर्णकादिसत्कानि अङ्गविद्याप्रकीर्णकं यावत्केनानुक्रमेण भवति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीआचार्यादीनां वाचनाक्रममाश्रित्य किञ्चिद्वाचनासत्कजूटकपत्रं स्वविधिना अथवा सामाचार्यन्तर्गतयोगविध्यनुसारेण च क्रियमाणमस्तीति बोध्यम् ॥८-११२॥

तथा—श्रीभगवत्यनुसारेण चूर्णिकावृत्ति-वीरचरित्राद्यनुसारेण च जमाले कियन्तो भवा ? इतिप्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भगवतीसूत्र-चूर्णिकावृत्ति-वीरचरित्राद्यनुसारेण जमाले पञ्चदश भवा ज्ञायन्ते ॥९-११३॥

तथा—'वण्णगंधोवमेहिं च' इति श्लोकव्याख्याने श्राद्धदिनकृत्ये प्रोतपुष्पैः पूजनाक्षराणि वर्तन्ते, तत्र शालिका पाठं परावृत्त्य भिन्नार्थं कुर्वते, स्वयास्तु मन्यन्ते एव न, तद्विषये, यद् यान्यप्यक्षराणि भवन्ति तदा तानि प्रसाद्यानि इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रोतपुष्पैः पूजनाक्षराणि सावर्त श्राद्धदिनकृत्यसत्कानि ज्ञातानि सन्ति ॥१०-११४॥

तथा—महाहिंसावत्त्वेनाश्विनचैत्रदिनानि सिद्धान्तवाचनादिष्वस्वाध्यायदिनानीति कृत्वा त्यज्यन्ते, तद्वद्दीपोत्सवदिनमपि तेन हेतुना कथं न त्यज्यन्ते ? केचिच्च मलिनस्तद्दिनं त्यजन्ति, आत्मना का मर्यादा ? इ[illegible]

स्वाध्यायविषये 'वृद्धानामव[illegible] ॥११-११५॥

अथ पुनः पण्डितजगमालगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

रात्रौ ये सुखभक्षिकां भक्षयन्ति तेषां सान्ध्यप्राभातिक-प्रतिक्रान्ति शुद्धिमती अन्यथा वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"अविहिकिया वरमकय उस्सुयवयण कहति गीयत्था । पाय-च्छित्त जम्हा अकए गुरुअ कए लहुअ" ॥१॥ इति प्रतिक्र-मणहेतुगर्भगाथानुसारेण प्रतिक्रमणकरणमेव सुन्दरं प्रतिभाति ॥१-११६॥

तथा—रात्रौ भुक्तिमता प्रातर्नमस्कारसहिताद्यपोषण प्रमुखप्रत्याख्यान शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रत्याख्यान शुध्यति पर भ्राजते नेति ॥२-११७॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये साधूना नगरप्रवेशनिर्गमे पाद-प्रमार्जन भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—रजोऽवगुण्ड-नसद्भावे सति विधीयते नान्यथा ॥३-११८॥

तथा—तपागणवर्त्तिवाचयमवृन्द विनाऽन्यत्र चारित्रश्रद्धान क्रियते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तपागणादन्यत्र चारित्र न श्रद्धीयत इत्येकान्तो नास्ति ॥४-११९॥

तथा—यथा वनस्पत्यादिषु जीवा एकावतारिण शास्त्रे उक्तास्तथा मतान्तरीयवृन्दमध्येऽपि कश्चिद्भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र एकान्तेन निषेधो ज्ञातो नास्ति ॥५-१२०॥

तथा—कथञ्चित्कारणे योगोद्वहन विना कल्पसूत्रवाचन स्यानुज्ञा न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र कारणे तद्वाचन कैश्चित् क्रियमाणमस्ति, अक्षराणि तु नोपलभ्यन्ते ॥६-१२१॥

तथा—कार्मिकभुक्तिमता मध्ये वसन् शुद्धग्राही साधु र्भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणे सति कार्मिक भोज्यपि यदि साधुर्भवति तर्हि तद्भुक्तिमन्मध्ये वसत शुद्धग्राहिण साधुत्वे का शङ्का ? कारणाऽभावे तु द्वयारपि साधुत्वे विचार एवास्ति ॥७-१२२॥

तथा—देशविरतिमन्तरेण ये प्रतिमान्ति कुर्वन्ति श्राद्धास्तेषा प्रतिमान्ति फलवती न वा ? इति प्रश्नोऽत्रो त्तरम्—सा फलवताति विज्ञायते, श्राद्धकुलोत्पन्नत्वेनोच्चाराभा वेऽपि देशविरतिपरिणामसद्भावात् सामायिकोच्चारस्य विर तिरूपत्वाद् भावविशुद्धेश्चेति ॥८-१२३॥

तथा—निम्बुकरसभावितोऽजमकस्तद्भावित विश्वमेषज च द्विविधाहारे कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निम्बुक रसभावितोऽजमकस्तद्भावित विश्वमेषज च द्विविधाहारे आचाम्ले च न कल्पत इति ॥९-१२४॥

तथा—श्वतसैन्धवाऽचित्तताया कान्यक्षराणि ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्वेतसैन्धवाचित्तताया अक्षराणि श्राद्धविधौ वर्तन्ते ॥१०-१२५॥

तथा—तेलादिमानेनाऽऽदेशप्रदान शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तेलादिमानेन प्रतिक्रमणाद्यादेशप्रदान न सुविहिताचरित, परम् क्वापि क्वापि तदभावे जिनभव नादिनिर्वाहाऽसभवेन निवारयितुमशक्यमिति ॥११-१२६॥

तथा—मण्डलीरहि स्थगीतार्थमिलने व्याख्यानकरणे वृद्ध- स्यवर्गक्षामणकविधौ च को विधि ?, अथ वृद्धो मण्डलीव हि स्थ समेति तदा लघुना पट्टिकमोचनाऽभ्युत्थानादि विधेय

न वा ? इति, मण्डलीवद्धि स्वपार्श्वे श्राद्धश्राद्धीभिरुपधानाद्यनुष्ठानं विधेयं न वा ? इति स्पष्टतया प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–मण्डलीवद्धि स्वेन व्याख्यानं न विधेयमन्यव्याख्यातृसद्भावे, वन्दनोत्थानादिव्यापारद्वारस्तु तस्यापि विधेय एव। किञ्च अन्येषामभावे स श्राद्धश्राद्धीनामुपधानादिक्रिया कारयति ॥१२-१२७॥

तथा–वर्णान्तरप्राप्तं कसेल्लकनीरं प्रासुकं भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–वर्णान्तरप्राप्तं कसेल्लकनीरं प्रासुकम्, परम् आत्मवृद्धैरनाचीर्णमिति ज्ञेयम् ॥१३-१२८॥

अथ पण्डितआनन्दसागरगणिकृत–प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

चैत्यालये चैत्यवन्दनकरणमीर्यापथिकीप्रतिक्रमणपुरस्सरमेवाऽन्यथापि वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–चैत्यालये ईर्यापथिकीपुरस्सरं चैत्यवन्दनकरणविषये एकान्तो नास्तीति ज्ञायते ॥१-१२९॥

तथा–नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं रात्रिप्रत्याख्यानमध्ये पृथग् वा ? तेन प्रत्याख्यानेन श्राद्धः पौरुषीं यावत्स्थितस्तस्य पौरुष्या लाभो द्विघटिकसत्को वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं दिनमध्ये आयाति न तु रात्रिमध्ये। तथा तत्प्रत्याख्यानं विधाय पौरुषीं यावदनुपयोगेन स्थीयते तदा न लाभाय, उपयोगपूर्वं तु लाभायेति ॥२-१३०॥

तथा–त्रिषष्टिशलाकापुरुषा गार्हस्थ्येऽष्टमादितपःकारित्वेन विरतिमन्तोऽन्यथा वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–त्रिषष्टिशलाकापुरुषा गार्हस्थ्ये विरतिमन्तो न श्रूयन्ते, अष्टमादितपोविधानं तु सांसारिककार्यार्थं न तु निर्जरार्थम् ॥३-१३१॥

तथा—युगपत्कृतसामायिकयोरुभयोर्मध्ये एकेन सपूर्ण सत्पारितम्, द्वितीयेन पौरुषीं यावत्स्थितम्, द्वयोर्लाभे साम्य विशेषो वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृतसामायिकस्य श्राद्धस्य घटिकाद्वयस्योपरिष्टात्सामायिकपालनमुपयोगे सति लाभाय, अनुपयोगे त्वतिचारायेति ज्ञातमस्ति ॥४-१३२॥

तथा—श्राद्धाना पौरुष्यादिप्रत्याख्यान चतुर्विधाहारमेव भवत्यन्यथापि वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्— निसिपोरिसिपुरि मेगासणाइ सड्ढाण दुतिचउहा' इति भाष्यवचनात् द्विविधा हार त्रिविधाहार चतुर्विधाहार वा कर्तुं कल्पत इति ॥५-१३३॥

अथ पुनः पण्डितकान्हर्षिगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

श्रीमहावीरस्य वन्दनार्थं स्वविमानेन चन्द्रसूर्यौ समागतौ स्तस्तत्र तारकविमानानामन्तरालस्याल्पत्वेन महतोस्तयोर्विमानयोरागमन कथ सगच्छते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यथा तयो स्वविमानेनागमनमाश्चर्येऽन्तर्भवति तथा तारकविमानान्तरालप्रवेशोऽपीति सभाव्यते ॥१-१३४॥

तथा—तीर्थङ्करकल्याणकेषु सौधर्मेन्द्रादयो नन्दीश्वरद्वीपवर्तिरतिकरपर्वतेषु विमानसकोच विधायाऽऽयान्ति तदा स्थिरतारकाणा मध्ये तानि कथ निर्गच्छन्त्यन्तरस्याल्पत्वात्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'तारस्स य तारस्स य जबुद्दीवम्मि अतर गुरुअ'' इत्यादि जम्बूद्वीपे यथा तारकाणामुक्तमस्ति तथान्यत्रान्तरालमानस्याश्रवणान्न काप्याशङ्केति ॥२-१३५॥

तथा—कृतचतुर्थप्रत्याख्यानस्य श्राद्धस्य पारणके उत्त-

रपारणे च द्विविधाहारप्रत्याख्यानं कल्पते न वा ? इति प्रश्नो-ऽत्रोत्तरम्–परम्परया त्रिविधाहारप्रत्याख्यानं क्रियमाणं दृश्यते ॥३-१३६॥

तथा—श्रीभगवतीसूत्रस्य दशमशतकस्यैकादशोद्देशके देवानामायुषः स्थितिस्थानानि वर्षसहस्रदशकादारभ्य समय-वृद्ध्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमपर्यन्तान्युक्तानि सन्ति तत्र सर्वेषु स्थानेषु देवा लभ्यन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–सर्वेषु स्थानेषु वर्तन्त इति नियमो ज्ञातो नास्ति ॥४-१३७॥

तथा—दिगम्बरमतोत्पत्तिमूलं सहस्रमल्लस्तस्य गुरु' किंनामा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–"कृष्णाचार्य" इत्यावश्यक-वृत्तौ तदधिकारे उक्तमस्ति ॥५-१३८॥

तथा—श्रीआदिनाथस्य समवसरणे यदि तत्कालवर्ति-मनुष्यशरीरप्रमाणैः शरीरैर्देवा आयान्ति स्म तर्हि तारामण्ड-लमध्ये शरीरानुसारतो महता तद्विमानानां प्रवेशः कथं सङ्ग-च्छते ? तारकान्तराणामल्पत्वादिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–नन्दीश्वरे विमानसंकोचं विधाय तिर्यग् जम्बूद्वीपे समागच्छतां देवा-नामन्तराले तारकाणामभावान्न काप्याशङ्का ॥६-१३९॥

तथा—श्राद्धानां द्वादशव्रतोच्चारे कन्यालीकादिविरम-णमते कृते सति स्वकार्यविषये कापि यतनाऽस्ति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–यतना विद्यते, यतः - 'दक्खिण्णाइअवि-सए' इति तदुच्चारे सामाचार्यादावुक्तमस्तीति ॥७-१४०॥

तथा—दिवा चतुर्दशनियमग्रहणे सति मैथुनस्य दूरगम-नस्य च प्रयोजनाभावान्निषेधे कृते रात्रौ तयोर्मुत्कलीकरणं

कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–कल्पत इति ज्ञातमस्ति ॥८-१४१॥

तथा— 'देसियराइयपक्खियचाउम्मासे तहेव वरिसे य।
इक्किक्के तिन्नि गमा नायव्वा पचसेयसु' ॥१॥ इति कायोत्सर्गनियुक्तिसत्कचतुर्नवतितमगाथायाः कोऽर्थः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–कायोत्सर्गनिर्युक्तिचतुनवतितमगाथार्थो हारिभद्र्यां वृत्तौ यथा– देसिय त्ति दैवसिके प्रतिक्रमणे दिवसेन निर्वृत्त दैवसिकम् राइय' त्ति रात्रिके पक्खिय' त्ति पाक्षिके, 'चउम्मासिए' त्ति चातुर्मासिके, तहेव वरिसे य त्ति तथैव वार्षिके च, वपण निर्वृत्त वार्षिक सांवत्सरिकमिति भावना। एकैकस्मिन् प्रतिक्रमणे दैवसिकादौ त्रयो गमा ज्ञातव्या । पञ्चस्वेतेषु दैवसिकादिषु कथ त्रयो गमा ? सामायिक कृत्वा कायोत्सर्गकरणम् सामायिक कृत्वा प्रतिक्रमणम् सामायिकमेव कृत्वा पुन कायोत्सर्गकरणम् ; इह यस्माद्दिवसादितीर्थं दिवसप्रधान च तस्माद्दैवसिकमादावेति गाथार्थ ॥९-१४२॥

अथ पुन पण्डितनगर्षिगणिकृत–
प्रश्नात्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

यत्रैको बादरपर्याप्तस्तत्र तन्निश्रयाऽसङ्ख्याता अपर्याप्ता भवन्तीत्यत्रास्त्यैव प्रमाण युक्तिर्वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–अत्रास्त्यैव प्रमाणम् युक्तिस्तु दृष्टा नास्तीति ॥१-१४३॥

तथा—सपूर्णो धर्मास्तिकायो द्रव्यमुच्यते स्कन्धो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–सपूर्णो धर्मास्तिकायो द्रव्यमुच्यते कुत्रचित्स्कन्धोऽप्युपचारात्, नात्र किमपि बाधक ज्ञायते ।२-१४४।

तथा—परमाणोर्वेणादिपरावर्तो जायते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जायत इति ज्ञेयम् ॥३-१४५॥

तथा—गौतमस्वामी गोचरचर्यामेकाक्येव गतवान् ? अथवा ससङ्घाटक ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्राय एकाक्येव भगवत्यागमे श्रूयते, परमागमविहारिणेनोचितानुचितविचारो न युक्तिमान् ॥४-१४६॥

तथा—ग्रैवेयकादिषु जल नास्तीति तत्रत्या देवा कथ जिनपूजा कुर्वन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र जलवद्वनस्पतिरपि नास्तीति तेषा देवानां प्रायो गमनागमनादिप्रयोगाभावात् पूजोपस्काराभावाच्च द्रव्यतो जिनपूजाकरण न सभवतीति बोध्यम् ॥५-१४७॥

तथा—सूक्ष्मबादरा निगोदा पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च, एकस्मिन्निगोदेऽनन्ता जीवा अत्र निगोद क ? जीवाश्च के ? इति व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निगोदशब्देनेक शरीर वनस्पतिरूप साधारणमनन्तजीवजनितमुच्यते, तत्र चानन्ता जीवास्तिष्ठन्ति, अत एवानन्तकायिका जीवा साधारणा उच्यन्ते ॥६-१४८॥

तथा—यदा चतुर्दश्या कल्पो वाच्यते, अमावास्यादिवृद्धौ वाऽमावास्याया प्रतिपदि वा कल्पो वाच्यते तदा षष्ठ तप क विधेयम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—षष्ठतपसि अत्र दिन नैयत्य नास्तीति यथारुचि तद्विधीयतामिति कोऽत्राग्रह ? ॥७-१४९॥

तथा—तीर्थङ्करा समवरणस्था किं गृहिवेषेण यतिवेषेण वा दृश्यन्ते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—न गृहिवेषेण नापि

यतिवेषेण तीर्थङ्करा दृश्यन्ते किन्तु लोकोत्तररूपेण, अत एव वामुकसदृशा इति वक्तुं न शक्यते—'न य नाम अन्नलिंगे नो गिहिलिंगे कुलिंगे वा' इत्यादिवचनात् ॥८-१५०॥

तथा—गणधरा प्रतिक्रमणं कुर्वाणाः स्थापनां कुर्वन्ति न वा? कुर्वाणा अपि तीर्थङ्करस्या यस्य वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तीर्थङ्करस्य देवगुरुरूपत्वेन तत्समीपे प्रतिक्रमणादि कुर्वतां स्थापनाप्रयोजनं न स्यात्। जिनपरोक्षे तत्कुर्वता तु स्थापनाकरणमात्मनामिवेति सम्भाव्यते ॥९-१५१॥

तथा—गुरुपूजासत्कं सुवर्णादिद्रव्यं गुरुद्रव्यमुच्यते न वा?

तथा—प्रागेव पूजाविधानमस्ति न वा?

तथा—कुत्र चैतदुपयोगि? इति प्रसाद्यमिति प्रश्ना अत्रोत्तराणि-गुरुपूजासत्कं सुवर्णादि गुरुद्रव्यं न भवति स्वनिश्रायामकृतत्वात्, स्वनिश्राकृतं च रजोहरणाद्यं गुरुद्रव्यमुच्यते इति ज्ञायते ॥१०-१५२॥ तथा हेमाचार्याणां कुमारपालराजेन सुवर्णकमलैः पूजा कृताऽस्त्येतदक्षराणि कुमारपालप्रबन्धे सन्ति॥११-१५३॥ तथा-'धर्मलाभ इति प्रोक्ते दूरादुच्छ्रितपाणये। सूरये सिद्धसेनाय ददौ कोटिं नराधिप" ॥१॥ इद चाग्रपूजारूपं द्रव्यं तदानीं सङ्घेन जीर्णोद्धारे व्यापारितमिति वृद्धप्रवादो श्रूयते। अत्रार्थे बहु वक्तव्यमस्ति कियल्लिख्यते इति प्रश्नत्रयप्रतिवचनानि[1] ॥१२-१५४॥

तथा—कृत्रिमं वस्तु कियत्कालं तिष्ठति-सङ्ख्यातमसङ्ख्यातं वा? इति प्रश्नो-त्रोत्तरम्—कृत्रिममनेकप्रकारं तेनात्रार्थे

1 'वच' इति पाठान्तरम्।

भगवत्या अष्टमशतकनवमोद्देशकसूत्रवृत्तिविलोक्या। किञ्चा-र्षेऽष्टापदाद्रिचैत्यमाश्रित्य यदि कश्चिद्विप्रतिपद्यते तदा तमाश्रित्य वसुदेवहिण्डो--"तओ ते जण्हुपमितिया कुमारा पुरिसे आणवेति-गवेसह अट्ठावयतुल्ल पव्वय ति। ततो तेहिं तुल्लो पव्वओ न दिट्ठो त्ति निवेइय। ततो अमच्च ते लवति-केवइय पुण काल आययण अवसिज्जस्सइ ? ततो तेण अम-च्चेण भणिय-जाव इमा ओसप्पिणि त्ति मे केवलिजिणाण अतिए सुय" इति प्रतिवच। तथा सिद्धान्ताक्षराणि कानोति वुराणस्य जम्बूद्वीपप्रज्ञप्त्यादौ सुषमासुषमारकादिवर्णके वापी-दीर्घिकानास्यादिधातुप्रमुखकृत्रिमपदार्थसद्भावो दर्शनीय इति ॥१३-१५५॥

तथा—कुद्दणाशब्देन भूमिस्फोटा व्याख्याता सन्ति जीवाभिगमसूत्रे प्रत्येकवनस्पत्यधिकारे, जीवविचारे तु साधा-रणमध्ये भूमिस्फोटा कथमुक्ता ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कुद्दणाशब्देन भूमिस्फोटा व्याख्यातास्सन्ति प्रत्येकवनस्पत्य धिकारे जीवाभिगमसूत्रे, जीवविचारे तु साधारणमध्ये भूमि-स्फोटा उक्तास्सन्ति, अत्रार्थे तत्त्व तत्त्वविद्वेद्यमिति वो ध्यम् ॥१४-१५६॥

तथा—विमानानामन्तराले भूमिरस्ति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सा नास्तीति विज्ञायते यतो भगवत्यादौ नरकसत्का सप्त ईषत्प्राग्भारा चैकेत्यष्टैव पृथिव्य उक्ता-स्सन्ति; यदि स्वर्गेऽपि साऽभविष्यत्तदाऽधिकाऽप्युक्ताऽभवि-ष्यदिति ॥१५-१५७॥

तेयलेस असहमाणे"त्ति

तद्वृत्तौ-इह किल शक्र

कार्तिकाभिधानोऽभिनवश्रेष्ठी बभूव गङ्गदत्तस्तु जीर्णश्रेष्ठीति। एतौ मुनिसुव्रतजिनपार्श्वे प्रव्रजितौ। वन्दारुवृत्तौ तु विशालाया श्रीमहावीरकायोत्सर्गाधिकारे जीर्णश्रेष्ठ्यभिनवश्रेष्ठिनावितिं तौ कौ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"दिव्व तेयलेस अस हमाणे" एतत्सूत्रवृत्तौ यौ जीर्णश्रेष्ठ्यभिनवश्रेष्ठिनौ श्रीमुनि सुव्रतस्वामिपार्श्वे प्रव्रजितौ तावन्यौ। वन्दारुवृत्तौ तु विशालायां यौ जीर्णश्रेष्ठ्यभिनवश्रेष्ठिनौ प्रोक्तौ तौ भिन्नावेव ज्ञायेते तेनात्र क संशय ?॥१६–१५८॥

तथा—'तस्स णं भंते! अणगारस्स भावियप्पणो पुरओ दुहओ जुगमायाए पेहाए रीयं रीयमाणस्स पायस्स अहे कुक्कुडपोते वा वट्टापोते वा कुलिंगच्छाए वा परियावज्जेज्जा' तस्स अयसिआ ओल्लंति त च वेज्जे अदक्खु'त्ति भगवतीषोडशशतकपञ्चमोद्देशके क्रियाधिकारे अत्र वैद्यस्य का क्रिया? किं जीवसत्कप्राणातिपातादिका क्रिया कार्येकरणरूपा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'तस्स अयसिआ ओ ल्लंति त च वेज्जे अदक्खु" एतत्सूत्रे वैद्यस्य या क्रिया सा व्यापारजन्या न तु जीवघातजन्या, अर्शोसा जीवप्रतिपादकाक्षराणामनुपलम्भादिति ॥१७–१५९॥

तथा—भवियदव्वनेरइयस्स ण भंते! केवइय काल ठिई पन्नत्ता? गोयमा! जहन्नेण अंतोमुहुत्त उक्कोसेण पुव्वकोडी' त्ति। तथा—'भवियदव्वअसुरकुमारस्स ण भंते' केवतिय काल ठिई पन्नत्ता? गोयमा! जहन्नेण अंतोमुहुत्त उक्कोसेण तिन्नि पलिओवमाइ'ति। तत्कथ स जीवो ज म भवनानन्तरमेवायुर्बध्नाति किंवाऽन्यभवान्तरित ? आयुर्बन्धे तु त्रिभागादि शास्त्रे प्रतिपादित दृश्यत इति निर्णयः प्रसाद्य इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"भवियदव्वनरइअस्स० इत्यत्र–'एगभविए बद्धाउए अ अभिमुहिअनामगोए अ। एए तिन्नि वि देसा दव्वम्मि अ पुंडरीअस्स" ॥१॥ इति श्रीसूत्रकृताङ्गद्विती ...उ... योऽनन्तरं आगामिभवे नारको

भावी स अवद्धायुरपि पूर्वभवे द्रव्यनारकोऽभिधीयते। तथा च पूर्वकोटिरुत्कर्षत सुतरा सभवतीति न कश्चिच्छङ्काव काश। एव 'भवियदव्वअसुरकुमारस्स॰" इत्यत्रापि भाव नीयम् ॥१८-१६०॥

तथा-कुत्रचिद्देशे तैलादिनाङ्गुलीभि कणिकापिण्ड प्रक्षयित्वा शाधा क्रियन्ते ता आचामाम्लप्रत्याख्याने यतीना कल्पन्ते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कुत्रचिद्देशे तैलादिम्रक्षितकरेण शाधा क्रियन्ते ता आचामाम्ले यतीना कल्पन्त इति ज्ञायते ॥१९-१६१॥

अथ पण्डितकल्याणगणिकृतप्रश्ना-स्तत्प्रतिवचासि च यथा—

"दुसु तिसु तिसु कप्पेसु, घणुदहिघणवायतदुभय च कमा" इत्यत्र घनोदधिघनवाततदुभयाना तद्वलयाना च विष्कम्भादि प्रमाण कियदस्ति? कुत्र च? इति सदिग्धानोऽस्मि, तन्निर्णये च तत्रत्यभूमेरपि विष्कम्भायामादिनिर्णयो भवतीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"दुसु तिसु तिसु कप्पेसु घणुदहिघणवायत-दुभय च कमा" अत्र घनोदध्यादीनामष्टसु स्वर्गेषु विमानाना माधारतयाऽऽगमे प्रतिपादन दृष्टमस्ति, न तु तेषा परिमाण वलयानि चाधयावद् दृष्टानि स्मृतिमायान्ति ॥१-१६२॥

तथा—ऊकेशवालाना केचिद्देशनिह्नवत्वमास्थिपते, तत्र चोपधानापलापित्व हेतुतयोपदर्शयन्ति। तदुपधानापलापित्व किं तत्तग्रन्थेषु निषिद्धत्वेन ज्ञातम्? साम्प्रतीनानामवहनद-र्शनेन? स्वधिया वा? अत्रान्त्यस्तूपेक्ष्य एव। द्वितीयोऽपि न चमत्कारकारक तेषा समुदाये प्रमादोत्पत्तेश्चिरकालीनत्वा प्रमादेनाऽवहन च न निह्नवताया प्रयोजकम्। आद्ये तु तान्

प्रस्थान् विद्वद्भुरसि। यदि चैतेऽपि निह्नवास्तदा मूलशासनस्य धाढा के पुन वसन्ति ? इत्यादितर्कविषयत्वेन प्रवचनपरीक्षागतमप्येतन्मच्चित्तेऽतीव चिन्त्यतया प्रतिभासते। केचित्तु प्रतिपद् पूकुर्वाणास्सन्ति यदेते निह्नवा इति। किञ्च 'होइ मगल्म्' इति पाठोऽपि न तेषा निह्नवतामावहति, वज्रस्वामिन प्रागेव तेषा शाखाया पृथक् पतितत्वात्। नागपुरीयादितपापक्षीयाना पञ्चदशलोगम्ससयोत्सर्गोऽभावत्। काले विणए बहुमाणे उवहाणे इत्यादिपाठोऽपि श्राद्धाना मखण्ड एव ते पाठितो दृश्यते, ततो यदि ताला पक्षरोटिता नीत्वा प्रसादर्यति तदा शिशुरनुगृहीतो भवतीति प्रश्नोऽ

त्रोत्तरम्—ऊकेशगच्छीयाना देशनिह्नवत्व यै पूत्कुर्वन्ति तत्र ज्ञायते। अस्माभिस्तु द्वादशजल्पपट्टे लिखितानामेव निह्नवत्व श्रद्धीयते नाऽन्येषाम्। द्वादशजल्पपट्टस्तु श्रीमता प्राक् प्रहितोऽस्ति। किञ्च प्रवचनपरीक्षासत्कमेतदाश्रितमन्यच्च किञ्चिच्चान्यपदमन्यच्च याऽननुयायि तद्विचार्यमेवास्ति। तथा नाम श्राद्धनिर्णयज्ञापन विना यत्र तत्र नित्यत्वयादिना प्रतीकारोऽपि कथ क्रियते ? इति ॥८-१६३॥

तथा— तेसु ण वतिरामतेसु अकुसेसु चत्तारि कुम्भिका मुत्तादामा पन्नत्ता"। इत्यत्र कुम्भप्रमाणत्व मौक्तिकानामुक्तम्। कुम्भप्रमाण चानेन क्रमेण— दो असइओ पसई, दो पसइओ अ सेईआ होइ चत्तारि सेइआओ कुलओ चत्तारि कुलया पत्था चत्तारि पत्था आढय सट्ठि आढयाण जहन्नए कुभे, असिइ आढयाण मज्झिमए कुभे, आढयाण सय उक्कोसए कुभे, अट्ठेव आढयसयाणि वाहे" इति तन्दुलवैतालिकप्रकीर्णके। यद्येकस्या प्रसृत्या १ सेर सभाव्यते तदा सेतिकाया २ सेरौ कुडपे च १० से०, प्रस्थे च १ मणम्,

आढके च ४ म०, आढकाना षष्ट्या च २४० मणप्रमाणो' जघन्य कुम्भो भवति। ३२० मणप्रमाणो मध्यम। ४०० मणप्रमाण उत्कृष्टो भवति। अनया रीत्या विचार्यमाण ६४ मणप्रमाणत्व मौक्तिकाना कथमसङ्गतीभवति?। अथैवमप्याधिक्येन समजनि न त्वभिप्रेतप्रमाणत्वमिति चेत् सत्यम्, सूत्ररचनाया विचित्राभिप्रायत्वेन न जानीम पृथक्त्ववत् किमपि कुम्भप्रमाणमत्र विवक्षितम्, कुडवप्रमाणस्य नैकधा श्रवणात्। तथाहि-"हस्तोन्मितैर्विस्तृतिदैर्घ्यपिण्डैर्यद्द्वादशास्र घनहस्तसञ्ज्ञम्। धान्यादिके यद् घनहस्तमान, शास्त्रोदिता मागध खारिका सा ॥१॥ द्रोणस्तु खार्या खलु षोडशाश, स्यादा ढको द्रोणचतुर्थभाग। प्रस्थश्चतुर्थश्च तथाऽऽढकस्य प्रस्था ङ्घ्रिरार्यै कुडव प्रदिष्ट" ॥२॥ इति लीलावत्याम्। एतच्चात्यल्पमेव, साम्प्रत तु नेपालदेशे ३६ पइसातुलित कुडव व्यवहरन्ति, तद्गणनाया च चतुष्पष्टिमणानि किञ्चिन्न्यूनानि भवन्ति। ततोऽत्रतिद्यमेव स्वीकार्य सिद्धान्ते व्यक्तमानाऽनुपलम्भात्, अनुत्तरविमानगतस्य जीवस्य सङ्ख्येयभवोक्तौ २४ भवरूपैतिह्यवत्। किञ्च व्यक्तमानाक्षराण्यपि जीर्णपत्रेषु दृश्यन्ते, तद्यथा-"सर्वार्थसिद्धविमाने एक मुक्ताफल ६४ मणप्रमाणम्, वलयाकारेण ४ मुक्ताफलानि ३२ मणप्रमाणानि, एव तदर्धमानानि ८ वलयानि यदा वातलहर्या पृथग् भूत्वा मुख्यमुक्ताफले आस्फालयन्ति तदा तद्विमान मधुरस्वरनादाऽद्वैतमय जायते" इत्यादि। सिद्धप्राभृतप्रकीर्णके एवमेव पण्डितपद्मविजयगणिपार्श्वेऽपि। न चैतन्मान न श्रद्धीयते तादृशाग्र-न्थानिच्छित्तावपि सिद्धान्तानुक्तस्यार्थस्याश्रद्धाने मिथ्यात्वापातात्। न चैतन्मानं सर्वार्थसिद्धे भविष्यति न नन्दीश्वरादिष्विति वाच्यम्, पाठस्य समानत्वात्। पाठसाम्ये च न्यूनाधिकत्व न दोषावहम्, "अद्धट्ठमाण राइदिआण" इति-

पाठयत् । एव सत्यपि कथं केचित्तद्वादिना निह्नवता पूत्कुर्वन्ति ? कथं च तानि प्रमाणयन्ति ? इति जिज्ञासायां तानि एव प्रमाणमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–सर्वार्थसिद्धादिविमानेषु मुक्ताफलमानमाश्रित्य वृद्धवादानुसारेण द्रव्यकथाक्षरानुसारेण भुवनभानुकेवलिचरित्रानुसारेण च चतु पष्टिमणप्रमाणत्वमव सीयते । किन्तु कुत्रमाना माने वैचित्र्यमुपलभ्यते तेनानार्थे नाग्रहमतिविधेयेति ॥३-१६४॥

अथ पण्डितजिनदासगणिकृत– प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

नव नारदा कुत्र कस्य वा पार्श्वे सम्यक्त्व प्राप्ता ? कियन्तश्च स्वर्गाऽपवर्गे च कियन्तो गता ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–नारदगत्यादिकमाश्रित्य कश्चित्स्वर्गं कश्चिन्मोक्षं परं सर्वेषां व्यक्तिं क्वचिदपि न दृश्यत इत्यवसेयम् ? ॥३-१६५॥

तथा—जिनप्रतिमानामुष्णलाक्षादिरसेन चक्षुरादिसयोजने आशातना भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–जिनप्रतिमानां चक्षुरादिसयोजनमाश्रित्य ये निपुणा श्राद्धास्सन्ति ते राल्तैले मेलयित्वा भूयो वर्तयित्वा तद्रसेन चक्षुरादि सयोजयन्ति न तूष्णलाक्षारसेन तथा करणे आशातनाऽपि प्रसङ्गादिति ॥३-१६६॥

तथा—अश्विनचैत्रमासाऽस्वाध्यायिके सप्तम्यष्टमीनवमी दिनत्रयमुपधानमध्ये आयाति न वा ? इतिप्रश्नोऽत्रोत्तरम्–आश्विनचैत्रमासाऽस्वाध्यायिकदिनत्रयमुपधानतपोविशेषेषु ले नाऽऽयातीति बोध्यम् ॥३-१६७॥

तथा—मालापरिधापननन्दि कदा मण्ड्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधापननन्दिमाश्रित्य तन्नन्दिविधान विजयदशमीदिनानन्तर शुध्यतीति वृद्धवाद ॥४-१६८॥

तथा—भरतक्षेत्रचक्री प्रथम क खण्ड साधयति ? इति क्रम प्रसाद्य इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चक्री मध्यमखण्ड साध यित्वा सेनानीरत्नेन सिन्धुखण्ड साधयति। तदनु गुफाप्रवेशेन वैताढ्यमतिक्रम्य मध्यमखण्ड साधयति। तेनैव तत्रत्य सिन्धु खण्ड साधयित्वाऽत्राऽऽयागतो गङ्गाखण्ड तेनैव साधयित्वा राजधानीमन्वागच्छतीति क्रम ॥५-१६९॥

अथ पण्डितवेलर्षिगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

पार्श्वस्थदीक्षितात्साधोर्गणश्चल्तीति कुत्रोक्तमस्ति ? इति प्रश्नोत्रोत्तरम्—सविग्न आचार्यादि सविग्नगीतार्थाद्यभावे सविग्नभक्तपार्श्वस्थादिपार्श्व यदा प्रायश्चितमङ्गीकरोति तदा पुनर्व्रतारोपरूप प्रायश्चित्त कश्चित्प्रतिपद्यते, एव छेदग्रन्थो-क्तानुसारेण समाधानमवसेयम् ॥१-१७०॥

तथा—देशपार्श्वस्थो वन्द्य क्वाऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रो-त्तरम्—पूर्वोक्ताक्षरानुसारेणाऽऽचार्यादि प्रायश्चित्त प्रतिपद्य मानो द्वादशावर्तवन्दन पार्श्वस्थादे करोति। कारणान्तरे तु सर्वपार्श्वस्थादेरपि वृद्धवन्दनादि करोतीत्यावश्यकनिर्युक्त्यादौ कथितमस्ति ॥२-१७१॥

तथा—नाणकपूजा गुरो क्वाऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"कुमारपालेन राज्ञा श्रीहेमचार्याणा पूजा सुवर्णकमलै प्रत्यह क्रियते स्म" इति कुमारपालप्रबन्धादौ प्रोक्तमस्ति तदनु

सारेण नाणकपूजाऽपि साम्प्रत क्रियमाणा दृश्यते, तेषामपि धातुमयत्वात् । तथाऽत्र वृद्धवादोऽपि-"श्रीसुमतिसाधुसूरीणां वारके मण्डपाचलदुर्गे मल्लिकश्रीमाफराभिधानेन सुवर्णटङ्कै गीतार्थानां पूजा कृता इति ॥३-१७२॥

अथ पुन. पण्डितविवेकहर्षगणिकृत-प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

उसभेण अरहा कोसलिए चउरासीइपुव्वसयसहस्साइ सव्वाउय पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, एव भरहो बाहुबली बभी सुन्दरी" इति समवायाङ्गसूत्रान्वयेन 'उसहो उसहस्स सुआ' इत्यादिगाथाया विरोधापत्ति सजायते यतो वृषभदेवस्य चतुरशीतिलक्षपूर्वातिक्रमे सजातस्य चतुरशीतिलक्षपूर्वायुषोऽपि बाहुबलभगवता साध निर्वाणमु क्तमिति न अतस्य विरोधस्याश्चर्ये एव पात इति वाच्यम्, आश्चर्यत्व ह्यष्टपावगाहनापन्नानामेकोत्तरशतसङ्ख्याकानामेक समयावच्छेदेन सिद्धत्वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-बाहुबले समवा याङ्गानुसारेण चतुरशीतिलक्षपूर्वायुष्कतासद्भावेऽपि ग्रन्थान्तरे यद् वृषभस्वामिना सम निर्वाणमुक्तमस्ति तत्र विरुद्धम् यत एतस्यायुषोऽपवर्तनस्यापि अट्ठसयसिद्धा इत्यस्मिन्ने-वाश्चर्येऽन्तर्भावात् । न चायमन्तभावोऽनुपपन्न इति वाच्यम्, 'हरिवसकुलुप्पत्ति" इत्यस्मिन्नप्याश्चर्ये युगलिन आयुषोऽप वर्तन नरकगमन चान्तर्भवतीति ॥१-१७३॥

तथा—'अतोमुहुत्तमित्त पि' इतिगाथया सम्यग्दृष्टेर्यू नार्धपुद्गलपरावर्त ससार उत्कर्षत प्रतिपादितोऽस्ति 'जा अ किरिआवई सो भविओ अभविओ वा' इत्यादिदशाश्रु र्ण्यक्षरानुसारेण तु सम्यग्दृष्टे क्रियावादिनो मिथ्यादृष्टेश्चो-

रूपतो न्यूनपुद्गलपरावर्त्त संसार, परं सोऽप्यागमान्तरानु-सारेण न्यूनार्धपुद्गलरूपोऽवसीयते अत्र सम्यग्दृष्टेः क्रियावा-दिमिथ्यादृष्टेश्च कथं संसारसाम्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यद्यप्यापातमात्रेण साम्यमुक्तमस्ति तथापि सम्यग्दृष्टेः कस्य चिदाशातनाबहुलस्य विराधकस्यैवैतावान् संसारो भवति नान्यस्य। क्रियावादिमिथ्यादृष्टिसमुदाये तु कस्यचिल्लघुकर्मण एवैतावत्तास्त्यसम्भव इति कथं साम्यशङ्का ? इति प्रतिभाति। यत्तु तत्त्वविद्वेत्तीति ॥२-१७४॥

तथा—कस्यचिज्जानतोऽभिनिविष्टस्य संसारवृद्धिहेतुः कर्मबन्धो भूयान्, उताभिनिविष्टस्य तन्मार्गानुयायिनो वाऽजानतः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—व्यवहारेण जानतः कर्मबन्धो भूयानित्यवसीयते ॥३-१७५॥

तथा—कश्चिदजानन् हिंसादिना कर्म चिनोति कश्चित्तु जानन् इत्यनयोः कस्य कर्मबन्धदार्ढ्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उभयोरपि क्रोधादिपरिणामस्य दृढत्वे कर्मबन्धस्य दार्ढ्यम्, मन्दत्वे तु मन्दत्वं भवति ॥४-१७६॥

अथ पुनर्महोपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणि-शिष्यपण्डितगुणविजयगणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

दक्षिणभरतार्धे श्रीऋषभ इव उत्तरभरतार्धे कोऽपि सकलव्यवहारकर्ता समस्ति न वा ? । आद्ये स नामग्राहं प्रसाद्यः, अन्त्ये च कथं तत्र तद्व्यवहारप्रवृत्तिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उत्तरभरतार्धेऽपि जातिस्मरणादिभाक् क्षेत्राधिष्ठायकदेवो वा कश्चित्तत्र नीतिप्रणेता, कालानुभावतः स्वतोऽपि वा क्रियानैपुण्यं जायत इति ॥१-१७७॥

तथा—सौधर्मादिषु प्रतिदेवमुपपातशय्याभेदोऽथवैक स्यामेवाऽनेकेषामुपपात ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-महर्धिकसु राणामुपपातशय्या भिन्ना, अन्येषा त्वभिन्नाऽपीति सभाव्यते, तथाविध यक्षाक्षराणा दर्शनस्यास्मरणादिति ॥२ १७८॥

तथा—देशावकाशिकव्रते केनचिद्योजनशत रक्षितम्, किंचित्कार्यमापतित, तदूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्य न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-नियमितक्षेत्रादूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्य भवतीति ज्ञायते, योगशास्त्रवृत्त्यादौ तथैव दर्शनादिति ।३-१७९।

तथा—उपधानवाहिन श्राद्धादेरकालसज्ञाया जलशौ चादिविधि किं निरवधि स्याद्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-स्वशीयादिनाऽऽनीतेनोष्णोदकेन शौचादिविधान युक्तिमदिति ॥४-१८०॥

तथा—ऋषभस्वामी अष्टाग्रशतेनैकस्मिन्नेव समये सिद्ध इद चाश्चर्यम् तत्र बाहुल्यायायुस्थितित्व का गति ? इद च तत्प्रतिपादकम् धनामप्रसादनपूर्व निर्णयकारि प्रसाधमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्– 'अट्ठसयसिद्धा' अस्मिन्नेवाश्चर्य बाहुल्येनायु षोऽपवर्तनमन्तर्भवति यथा हरिवंसकुलुप्पत्ति इत्याश्चर्ये हरिवर्षक्षेत्रानीतस्य युगलस्यायुरपवर्तनम्, शरीरलघुकरणम्, नरकगमनादि चाऽन्तर्भवतीति ॥ ५-१८१॥

तथा—येऽष्टावात्मप्रदेशा मध्यस्था पत्र सन्ति तेऽपि किं कर्मपरमाणुवर्गणाभिर्लिप्ताः सन्ति तदनालिङ्गिता एव वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–कर्मणाऽनावृता अष्टौ प्रदेशा इति निश्चा यते। स्पृश्यन्ते कर्मणा तेऽपि प्रदेशा आत्मनो यदि। तदा जीवो जगत्यस्मिन्नजीवत्वमवाप्नुयात् ॥१॥ इति ज्ञानदापि

॥६-१८२॥

तथा—मेघकुमारस्य पाश्चात्यभवे हस्तिरूपस्य यन्नाम दृश्यते तत्केन दत्तम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तत्पर्वतनिकटगा दिनिवासिवनेचरैस्तन्नाम दत्तमिति श्रीज्ञाताधर्मकथासूत्रे उक्तमस्तीति बोध्यम् ॥७-१८३॥

तथा—चतुर्दशगुणस्थानकेषु समारोहन् जन्तुः किं क्रमेण एकादिव्यवधानेन वा चतुर्दश गुणस्थान स्पृशति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अनादिमिथ्यादृष्टिस्तावच्चतुर्थं गुणस्थानकं याति न तु द्वितीयतृतीये, तदनु यद्युपशमश्रेणिमारभते तदैकादश यावत्क्रमेण याति यदि च क्षपकस्तदैकादश विहाय चतुर्दश यावत्क्रमेणेति विज्ञायते। विशेषस्तु विशेषावबोधकशास्त्रगम्य इति ॥८-१८४॥

तथा—औपपातिकसूत्रे साधुवर्णनाधिकारे 'पताहारे' इत्यस्य वृत्तौ पर्युषित वल्लचणकादीति व्याख्यानमस्ति, तथा च पर्युषितपूपिकाभक्षणदर्शणा खाद्यादीना तद्विषयदोपोद्भटन कथं युक्तिमत्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'निप्पावचणकमाई अंत एत च होइ वावन्न" इति बृहत्कल्पभाष्ये जिनकल्पिकाधिकारे। एतद्वृत्तौ च वावन्नशब्देन विनष्टमिति व्याख्यातमस्ति। तत्र नु तत्तद्विदेयम्। आत्मना तु पर्युषितस्याग्रहअविच्छिन्नवृद्धपरम्पराऽऽराधन ससक्तिसद्भावे तद्दोषवर्जन च गुणायैवेति बोध्यम् ॥९-१८५॥

तथा—उपाङ्गानि किं गणधरविरचितानि? अन्यथा वा? तथाऽङ्गप्रणयनकालेऽन्यदा वा तन्निर्माणम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपाङ्गानि स्थविरा कुर्वन्ति तीर्थङ्करे विद्यमानेऽविद्यमानेऽपीत्यङ्गप्रणयनकाले एव तेषा निर्माणमिति नैकान्त

तथा—सौधर्मादिषु प्रतिदेवमुपपातशय्याभेदोऽथवैकस्यामेवाऽनेकेषामुपपात ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महर्धिकसुराणामुपपातशय्या भिन्ना, अन्येषां त्वभिन्नाऽपीति सम्भाव्यते तथाविध यचनाक्षराणां दर्शनस्यास्मरणादिति ॥२ १७८॥

तथा—देशावकाशिकव्रते केनचिद्योजनशतं रक्षितम्, किञ्चित्कार्यमापतितं, तदूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्यं न वा, इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नियमितक्षेत्रादूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्यं भवतीति ज्ञायते, योगशास्त्रवृत्त्यादौ तथैव दर्शनादिति ।३-१७९

तथा—उपधानवाहिन श्राद्धादेरकालसञ्ज्ञाया जलशौचादिविधि किं निरवद्य स्यान्न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—स्वकीयादिनाऽऽनीतेनोष्णोदकेन शौचादिविधानं युक्तिमदिति ॥४-१८०॥

तथा—ऋषभस्वामी अष्टाग्रशतेनैकस्मिन्नेव समये सिद्ध इद माश्चर्यम् तत्र बाहुबल्याद्यायुराश्रित्य का गति ? इदं च तत्प्रतिपादकग्रन्थनामग्रस्मादनपूर्वं निर्णयकारि प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'अट्ठसयसिद्धा' अस्मिन्नेवाश्चर्ये बाहुबलेरायुषोऽपवर्तनमन्तर्भवति यथा हरिवंसकुलुप्पत्ति इत्याश्चर्ये हरिवर्षक्षेत्रानीतस्य युगलस्यायुरपवर्तनम्, शरीरलघुकरणम्, नरकगमनादि चाऽन्तर्भवतीति ॥ -१८१॥

तथा—येऽष्टावात्मप्रदेशा मध्यस्था एव सन्ति तेऽपि किं कर्मपरमाणुभिर्लिप्ताः सन्ति तदनालिङ्गिता एव वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कर्मणाऽनावृता अष्टौ प्रदेशा इति विज्ञायते। स्पृश्यन्ते कर्मणा तेऽपि प्रदेशा आत्मनो यदि। तदा जीवो जगत्यस्मिन्नजीवत्वमवाप्नुयात् ॥१॥ इति ज्ञानदीपि ॥६-१८२॥

तथा—श्रीवीरेण चक्रित्वप्राप्तिपुण्यं क्व भवेऽर्जितम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र निर्णयो ग्रन्थे दृष्टो नास्ति ॥५-१९१॥

तथा—तीर्थङ्करजीवानां नरके परमाधार्मिककृता पीडा भवति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्राप्येका तेन ज्ञात नास्ति ॥६-१९२॥

तथा—देशविरतौ चक्रिपदबन्धो भवति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्राप्येकान्तो ज्ञातो नास्तीति ॥७-१९३॥

तथा—कृष्णस्य भवपञ्चकं नेमिचरित्रे, क्षायिकसम्यक्त्वता चोत्कर्षतो भवचतुष्टयमेवोक्तमस्तीति कथं सङ्गति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृष्णस्य भवपञ्चकमाश्रित्य मतान्तरमवसीयते, यतो धर्मोपदेशमालावृत्तौ श्रीनेमिना श्रीकृष्णस्य विषादकरणप्रस्तावे कथितम्, यथा—"मा सोय तुमं, तओ उव्वट्टित्ता इहेव भारहे वासे सयदुवारे नयरे जियसत्तुस्स पुत्तो इक्कारसमो अममो नाम तित्थयरो होहिसि।" एतदक्षरानुसारेण भवत्रयमेवायाति। तत्त्वं पुनः केवलिनो विदन्तीति ॥८-१९४॥

तथा—श्रीमल्लिजिनस्य ज्ञाताधर्मकथाङ्गे दीक्षादिने केवलज्ञानोत्पत्तिः, आवश्यकनिर्युक्तौ त्वहोरात्रच्छद्मस्थकाल कथितोऽस्ति तत्कथं घटते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र ज्ञाताधर्मकथाङ्गवृत्त्येकदेशो यथा—"यत्र दिवसे दीक्षा जग्राह तस्यैव पौषमासशुद्धैकादश्येलक्षणस्य प्रत्यपराह्णकालसमये ... भागे।" इदमेवावश्यके पूर्वाह्णे मार्गशीर्षे च श्रूयते, यदाह—"तेवीसाए णाणं उप्पण्णं जिणवराण पुव्वण्हे त्ति'। तथा 'मग्गसिरसुद्धएगारसीए मल्लिस्स अस्सिणी जोगे त्ति'।"

इति नदीप्रवृत्तौ व्यक्तयोक्तमस्ति तेन विशेषतस्ततोऽव सेयमिति ॥१०-१८६॥

अथ गणिजयवन्तशिष्य-पण्डितदेवविजय गणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

लोकान्तिकदेवा एकावतारिणोऽष्टावतारिणो वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टावतारिण[1] इति ज्ञातमस्ति ॥१-१८७॥

तथा—सङ्गमकासुरः सुरेशेन निष्काशितः स भवधारणीयेन शरीरेण मेरुचूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौलेनेति विज्ञायते, उत्तरवैक्रियस्यैतावत्कालमवस्थानाऽभावात्। यत्तु मौलं शरीरं विमानाद्बहिर्न निर्गच्छतीति वचस्तत्प्रायिकमिति बोध्यम् ॥२-१८८॥

तथा—कृतसर्वविकृतिप्रत्याख्यानस्य श्राद्धस्य निर्विकृतिप्रत्याख्याने एकाशनकवद् द्व्यासनकमपि कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कल्पते इति ज्ञातव्यम् ॥३-१८९॥

तथा—परमाधार्मिका भव्या एव इति प्रघोषः सत्योऽसत्यो वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—असत्य एवेति ज्ञेयम्, उभयथापि तेषामविरोधात्। न च जन्मान्तरीयस्वकृतदुष्कृतोक्तिपूर्वकं ते नारकान् कदर्थयन्तीत्यभव्यानां तत् कथं सङ्गच्छते? इति वाच्यम्, यतस्तेऽपि स्वर्गकामास्तपस्या कुर्वाणा आगमे श्रूयन्ते[2] इति ॥४-१९०॥

---

1 लोकस्य-ब्रह्मलोकस्यान्तः-समीपं कृष्णराजीलक्षणं क्षेत्रं निवासो येषां ते लोकान्ते वा औदयिकभावलोकावसाने भवा अनन्तरभवे मुक्तिगमनादिति लोकान्तिकाः ॥ इति स्थानाङ्गतृतीयस्थानप्रथमोद्देशकस्य वृत्तौ, प्रवचनसारोद्धारे तु सप्ताष्टभवान्ता लोकान्तिकाः कथिताः।

2 अभव्याः परमाधार्मिकपदं न प्राप्नुवन्ति इति अर्थतः संबोधप्रकरणे पूर्वसूरिपुङ्गवैः प्रोक्तं।

तथा—श्रीआदिनाथस्य वारके तालफलेन युगलिकदा-को मृत, युगलिना चाकालमरण न भवतीति कथ घटते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–पूर्वकोट्यधिकायुषो युगलिना न्यूनायुषि न म्रियते। तत श्रीआदिनाथस्य वारके तालफलेन मृतस्य युगलिन पूर्वकोट्यधिकमायुर्नाभूदिति सङ्गच्छत इति ॥३-२००॥

तथा—श्रीशत्रुञ्जयस्योपरि पञ्चपाण्डवै सम साधूनां विंशतिकोटय सिद्धा इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यादौ प्रोक्तमस्ति, सा कोटिर्विंशतिरूपा शतलक्षरूपा वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–शतलक्षरूपा कोटिरवसीयते न तु विंशतिरूपेति बोध्यम् ॥ ॥४-२०१॥

तथा—ज्ञाताधर्मकथाङ्गनवमाध्ययने रत्नद्वीपदेवी मौल शरीरेण लवणसमुद्रशोधनार्थं गतेत्युक्तमस्ति, पर मौलशरीरेणान्यत्र गमन कथ सङ्गच्छते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–ज्ञातामध्ये रत्नद्वीपदेवी मौलशरीरेण समुद्रशोधनार्थं गतास्ति, पर तस्या मौलशरीरेण गमनप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥५-२०२॥

तथा—तीर्थकृतामन्तरेषु साध्वादीना विच्छेदे सति यदि कस्यचित्स्वयबुद्धादे केवलज्ञानमुत्पद्यते तदा स धर्मोपदेश दत्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्रत्येकबुद्धादय सर्वथोपदेश न ददतीति निषेध सिद्धान्ते दृष्टो नास्तीति बोध्यमिति ॥६-२०३॥

तथा—भरतक्षेत्रसत्कषट्खण्डनामानि प्रसाद्यानीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–भरतस्य दक्षिणार्द्धे गङ्गासिन्धुनद्योरन्तरवर्तिनो देशस्य मध्यखण्डमित्यभिधानम् १। गङ्गात पूर्वदिग्वर्तिनो

तथा मचैत्यालयोरात्र पारस्परप्रकथनमिति पृच्छा । ...
मिलाय वहुधा विद्यन्ते ॥७-१९६॥

तथा—चौन्द्रनन्दि पर्याप्तानि रत्नप्रमुख के ...
कानि प्राप्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—एवं शास्त्रेषु ...
रिति बोध्यम् ॥१०-१९६॥

तथा—तथी लोकना पश्चाद्वादरस्य ...
पूर्वस्य ज्ञानि भात्रा प्रतिमा १८ पूर्वेणापि ...
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रत्यादिनिष्ट तत्करणेन ...
त्वरकार्य सम्यक्प्रमाण इति ॥११-१९७॥

अथ पण्डितविद्यासागरगणिकृत-
प्रश्नास्तदुत्तराणि च यथा—

नवकारे कल्पसूत्र पाठ्ये, वधिरपि केरपि पाठ्ये,
तदक्षराणि कथ सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नवकार श्री
कल्पसूत्र पाठ्ये परम्परा, अन्यगच्छमध्ये तदक्षरविधाय
क्षरसम्भवाय । अधिकन्याख्यानेऽत्र तु तथाविधमुनि
हितगच्छपरम्परानुसारि प्रवृत्तमाहि च नावसीयत इति
॥१-१९८॥

तथा—राजगृहे नगरगुणशिलाख्य चैत्ये श्रीमहावीरेण
श्रीकल्पसूत्र प्रकाशितमिति कल्पाध्ययन उक्तमस्ति, कल्पसू-
चूर्ण्यादौ तु श्रीभद्रबाहुस्वामिभिः प्रणीतमिति कथ सङ्गच्छते
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीमहावीरेण कल्पसूत्रमर्थत प्रकाशित
सत् गणधरै सूत्रता निबद्धम्, तत्तु श्रीभद्रबाहुस्वामिभि
नवमपूर्वात् दशाश्रुतस्कन्धसूत्रदर्शितस्वरूपमाध्ययनरूपत्वेन श्री
कल्पसूत्रमप्युद्धृतमिति न किञ्चिदनुपपन्नमिति ॥२-१९९॥

तथा—हरिनगमेषिणा श्रीमहावीरस्य गर्भापहार केन द्वारेण कृतस्त्रिशलाकुक्षौ च केन द्वारेण मोचन कृतम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–हरीनैगमेषी श्रीमहावीर देवानन्दायोनिद्वारेण कर्षयित्वा त्रिशलागर्भाशये छविच्छेद विधाय मुक्तवान्, न तु योनिद्वारेणेत्यक्षराणि श्रीभगवतीसूत्रमध्ये सन्तीति ॥११-२०८॥

तथा–स्थूलभद्रस्य भ्राता श्रीयको मृत्वा क्व गत ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–श्रीयक परिशिष्टपर्वणि सामान्यतो देव लोके गतोऽभिहितोऽस्तीति ॥१२-२०९॥

तथा—साध्वी श्राद्धानामग्रे व्याख्यानं न करोतीत्यक्षराणि कुत्र ग्रन्थे सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–दशवैकालिकवृत्तिप्रमुखग्रन्थमध्ये यती केवलश्राद्धीसभाग्रे व्याख्यान न करोति रागहेतुत्वादित्युक्तमस्ति। एतदनुसारेण साध्व्यपि केवलश्राद्धसभाग्रे व्याख्यान न करोति रागहेतुत्वादिति ज्ञायते इति ॥१३-२१०॥

तथा—त्रीन्द्रियेलिका स्फिटित्वा चतुरिन्द्रियभ्रमरी कथं भवति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–इलिकाकलेवरमध्ये इलिकाजीवोऽपरो वा भ्रमरीत्वेनागत्योत्पद्यत इति ॥१४-२११॥

तथा—केवलोर्णिकाशरीर सपर्के समूर्च्छजजीवानामुत्पत्तिरस्ति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–केवलोर्णिका शरीरसपर्के वस्त्रापेक्षया षट्पदो बहव उत्पद्यन्ते इत्यक्षराणि च्छेद ग्रन्थे स्मरन्ति नेतराणीति ॥१५-२१२॥

तथा—महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्वामिस्थाने यस्तीर्थंकर उत्पत्स्यते तस्य किं नाम ? तथा तत्र घस्त्रयर्णादिविधि

देशस्य गङ्गानिष्कुटखण्डमित्यभिधानम् २। सिन्धुनदीतः पश्चिमदिग्वर्तिनो देशस्य सिन्धुनिष्कुटखण्डमित्यभिधानम् ३। एवमुत्तरार्धे चैता एव त्रीणि नामानि ज्ञातव्यानि ॥७-२०२॥

तथा—"जइआ होइ पुच्छा, जिणाण मग्गम्मि उत्तर तइया। इक्कस्स निगोअस्स य, अणतभागो य सिद्धिगओ" ॥८॥ एतद्गाथाया अर्थो युक्तिग्राह्य आज्ञाग्राह्यो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'जइआ होई पुच्छा०" एतद्गाथाया अर्थो मुख्यवृत्त्या आज्ञाग्राह्यो वर्तते। युक्तिरपि तत्रेदृशी वर्तते तथाहि—यदनादिकालसिद्धा एकनिगोदस्यानन्ततमे भागे कथितास्तदा पुनरनन्तकाले गते एकनिगोदानन्ततमभागत्व सिद्धजीवाना कथं टलति ?। तथा दृष्टान्तोऽप्यस्ति यथा—जम्बूद्वीपादिगता नद्यो नद्य प्रतिवर्षं कचवरादि प्रवाह्य समुद्रमध्ये त्यक्त्वा यान्ति तथापि समुद्रमध्ये स्थली न भवति जम्बूद्वीपादिमध्ये गर्ता वा न भवति इति दृष्टान्तेन सिद्धिगतैर्जीवैर्न क्षियते संसारो वा जीवै रिक्तो न क्रियत इति ॥८-२०५॥

तथा—श्रीमहावीरस्य द्वासप्ततिवर्षप्रमाणमायुरुक्तमस्ति, तत्र जन्म चैत्रशुक्लत्रयोदश्या निर्वाण तु कार्तिकामावास्यामेतत्कथ सङ्गच्छते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आषाढसितषष्ठीलक्षणगर्भोत्पत्तिदिनादारभ्य गणने द्वासप्ततिरेव वर्षाणि जायन्ते। कियन्न्यूनाधिकमासादिगणना त्वल्पत्वेन न्यूनाधिकतया विवक्षणाद्य इतीति सभाव्यते। निर्णयस्तु व्यक्त्या ग्रन्थाक्षरदर्शनं विना कथ भवतीति ? ॥९-२०६॥

तथा—श्रीमहावीरस्य मातापितरौ द्वादशे तुर्ये वा देवलोके गतौ ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीमहावीरस्य मातापितरावाचाराङ्गमध्ये द्वादशदेवलोके, प्रवचनसारोद्धारे च तुर्ये स्वस्तन्निर्णयस्तु केवलिगम्य इति ॥१०-२०७॥

क्षीणमहानसलब्धिप्रभावेणेव सर्वथा प्राप्त इत्यनादेत्त किमपि ज्ञात नास्तीति बोध्यमिति ॥२०-२१७॥

अथ पण्डितकीर्तिहर्षगणिकृतप्रश्ना-स्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

प्रात कृतद्विविधाहारैकाशनस्य [श्राद्धस्य] निशि त्रिविधाहारप्रत्याख्यान शुध्यति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—शुध्यतीति बोध्यम् ॥१-२१८॥

तथा—ससारे वसन्नेकजीव इन्द्रत्व चक्रित्व वासुदेवत्व च कति वारांल्लभते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—इन्द्रत्वादिलब्धे सख्या क्वाप्यागमे दृष्टा न स्मरतीति ॥२-२१९॥

तथा—सम्प्रति ये इन्द्रास्सन्ति ते सर्वेऽप्येकावतारिणो न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सम्प्रति ये इन्द्रास्सन्ति तेषा मध्य केचनैकावतारिणो न तु सर्वे इति ॥३-२२०॥

तथा—नारदा सर्वे तद्भव एव मुक्तिगामिनो भवान्तरे वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नारदा केचन तद्भवे मोक्षगामिन केचन भवान्तरेऽपीति ज्ञेयमिति ॥४-२२१॥

अथ पण्डितनाकर्षिशिष्यगणिसूरविजय-कृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकादिषु ये चतुर्थादि तपो न कुर्वन्ति तेषां किं प्रायश्चित्तमुतानन्तससारित्व भवति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाक्षिकादिषु चतुर्थादि तप कारणाभावे न कुर्वन्ति तेषां प्रायश्चित्त भवति, परमनन्तससारित्व न भवतीति ॥१-२२२॥

तथा—रावणस्य हार परिपाट्यागतो बालत्वे तस्य

कथम् ? । तथा विहरमाणविंशतितीर्थंकृता मातापितृग्रामादि नामानि कुत्र शास्त्रे सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–महाविदेह श्रीसीमन्धरस्वामिस्थाने उत्पत्स्यमानतीर्थङ्करनाम शास्त्रे ज्ञातं नास्ति । तथा तत्र वस्त्रवर्णादिविधिरिहत्याजितादिद्वाविंशति तीर्थकृतामनुसारेणेति । तथा विहरमाणविंशतितीर्थकृता मातापितृग्रामादिनामानि त्रुटितपत्रादौ कथितानि सन्तीति ॥१६-२१३॥

तथा—अष्टापदपर्यंते प्रतिमाप्रतिष्ठा केन कृता ? कुत्र वा सा कथिताऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–अष्टापदपर्वते प्रतिमाप्रतिष्ठा श्रीऋषभदेवशिष्येण कृतेति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यमध्ये कथितमस्तीति ॥१७-२१४॥

तथा—द्रौपद्या नवनिदानमध्ये किं नामकं निदानं कृतम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–श्रीज्ञाताधर्मोक्तद्रौपदीसम्बन्धानुसारेण चतुर्थनिदानसम्भवो ज्ञायते, परमध्यवसायविशेषेण तस्य निदानताया अभावाद् द्रौपद्या चारित्रं प्राप्तमिति सम्भाव्यते । ग्रन्थमध्ये तु दृष्टं नास्ति यदनयाऽमुकं निदानं कृतमिति ॥१८-२१५॥

तथा—शाश्वतो मेरुः श्रीमहावीरेण कथं चालितः ? कुत्र वा कथितोऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–यथा शाश्वत्या रत्नप्रभाया देवानुभावेन स्वभावेन वा प्रकम्पो जायते तथा श्रीवीरचरणाङ्गुष्ठबलानुभावेन शाश्वतमेरोरपि प्रकम्पो बोध्य इति । एतदक्षराणि श्रीवीरचरित्रप्रमुखग्रन्थमध्ये सन्तीति ॥१९-२१६॥

तथा—पञ्चदशशततापसानां गौतमस्वामिना परमान्नेन पारणा कारिता तत्र लब्धिपरमान्नमदत्तमिति साधूनां कथं कल्पते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–एकोऽपि परमान्नपतद्ग्रहो-

न्ता कालेन सचित्तता भवति ? तथा तेषा सर्वेषां साम्प्रत त कथं नास्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उष्णोदकस्य यथा र्षी प्रहरत्रयादिक काल प्रोक्तोऽस्ति तथा प्रासुकोदक नादीनामपीति बोध्यम् । तेषा प्रवृत्तिस्तु यथासम्भव त इति ॥८-२२९॥

तथा—श्राद्धो गुरुमुखे पौषधमुच्चारयति तदा गमना ने आलोचयति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यदि स्वयं षधकरणानन्तर गमनागमने कृते भवतस्तदा गुरुमुखे पौषध- णावसरे ते आलोचयति नान्यथेति ॥९-२३०॥

॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५ श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्य- पण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चिते तृतीय प्रकाश ॥

अथ चतुर्थः प्रकाश ।

अथ जेसलमेरुसङ्घकृत- प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

अपक्वफल बीजकर्षणादनु घटिकाद्वयानन्तरं प्रासुक [illegible] वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अग्निलवणादिप्रबलस- [illegible] सुक भवति नान्यथेति ॥१-२३१॥

—नारका पाश्चात्यभवशुभाशुभवार्ता कथ जान- [illegible] प्रश्नोऽत्रोत्तरम्— देवताकथनादिना जानन्तीति

देवेन समर्पितो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–रावणस्य हार परिपाट्यागतोऽस्तीति ॥२-२२३॥

तथा—येन प्रव्रज्याया पूर्वं लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि भवन्ति तस्य तद्ग्रहणे तानि कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–पूर्व येन लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि तस्य प्रव्रज्या ग्रहणे सत्यन्याऽऽज्ञाऽप्राप्तौ तानि कल्पन्त इति ॥३-२२४॥

तथा— नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्य " इति पूर्वगत किंवा न ? तथा पूर्वाणि संस्कृतानि प्राकृतानि वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–नमोऽर्हत्सिद्धाचार्येत्यादि पूर्वगत ज्ञेयम् । तथा पूर्वाणि सर्वाणि संस्कृतानि वेदितव्यानि ॥४-२२५॥

तथा—वीरशासने कति प्रत्येकबुद्धा ? अन्येषां च कियन्त कियन्त ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–वीरशासने चतुर्दश-सहस्रप्रमाणा प्रत्येकबुद्धा । एव ऋषभादीना यावन्तो यत-यस्तावन्त प्रत्येकबुद्धा इति ॥५-२२६॥

तथा—पण्डितादिपदस्थानामग्रे देववन्दनं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्रतिमाना स्थापनाचार्याणा वाग्रे देववन्दन कल्पते नान्येषामिति ॥६-२२७॥

तथा—त्रिफलाकृत प्रासुकपानीय क्व सिद्धा ते प्रोक्तमस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–त्रिफलाकृत प्रासुकमुदक सिद्धान्ताऽनुमतम् । यत– 'तुवरफले य पत्ते, रुक्खसिलातुप्पमद्दणादीसु । पासदणे पवाते आयवतत्ते वहे अवहे" ॥२०४॥ इय निशीथभाष्यगाथा । एतच्चूर्णौ ' तुवरफला हरितक्यादय ' इति व्याख्यातमस्तीति ॥७-२२८॥

तथा—एकविंशतिपानीयाना प्रासुकीभवनानन्तर पुन

...कोशमध्ये दृश्यन्ते न वा क्वापि क्वापि समन-
...त्व ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भरतक्षेत्रमध्ये इदानीन्तनसमये
...यत्र यत्र स्थाने आममिश्रायन्ते तत्रैव यतय समायन्ते
...नान्यत्रेति । तथाप्यक्षरदर्शनं विनैकान्तेन कथयितुं न शक्यते
...यदन्यत्र स्थाने यतयो न सन्त्येवेति ॥८-२३८॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते तत्किं
कारणेन स्वभावेन वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणं विनापि
कल्पत इति ॥९-२३९॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते,
पिप्पलाद्यक्षादिकं च न तत्किं शास्त्राक्षरैः परम्परातो वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते
व्यवहारपिप्पलीहरीतकीप्रमुखं पुनर्न कल्पते तत्रैतत्कारणं ज्ञायते-
यदत्रेषु दुग्धमक्तं दीयमानमस्ति, हरितकीपिप्पल्यादिकं
नालिकानोऽपक्वं सत् शुष्कीक्रियते यथा युगन्धरीगोधूमादि-
प्रमुखं राद्धं सदाचामाम्लमध्ये न कल्पते । युगन्धरीगोधू
मादिकं तु राद्धं सत्कल्पत इति सम्भाव्यते ॥१०-२४०॥

तथा—केनचिदुपासकेन चत्वार्युपधानान्युद्वहानि भव-
न्ति, तन्मध्ये प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षातिक्रमे प्रथममेवोप-
धानं पुनरुद्वाह्य स मालां परिदधाति उत चत्वार्यपि ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षातिक्रमे पुनस्तस्मि
न्नुद्वूढे माला परिहिता शुध्यति । अथ यदि मन स्थाने
निश्चितं तदा चत्वार्यपि पुनरुद्वाह्य मालां परिदधातीति ॥
...२४१॥

...था—उपधाने वाह्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकति-
... तदा तेनैवोपवासेन सरति उताऽन्योऽधिकः कृतो

तथा—देवद्रव्यभक्षकगृहे जेमनाय गन्तु कल्पते न वा? इति गमने वा तत्रमनकायद्रव्य देवगृहे मोक्तुमुचित न वा?, इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—देवद्रव्यभक्षकगृहे यदि कदाचित्परवशतया जेमनाय याति तथापि मनसि सशङ्कत्व रक्षति न तु निःशूको भवति। जेमनद्रव्यस्य देवगृहे मोचने तु विरोधो भवति ततस्तदाखिल दद्यात् विलोक्यत, यथाऽनवशुद्धिर्न भवति तथा करोतीति ॥३-२३३॥

तथा—कल्याणकतपसि क्रियमाणे षष्ठाष्टमकरणस्य शक्त्यभावे पाक्षिकादावाचामाम्लादिक करोति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—षष्ठाष्टमकरणस्य सर्वथा शक्त्यभावे पाक्षिकादिपर्वतिथिष्वाचामाम्लादिक करोति। कल्याणकतप प्रवृत्तिस्तु परम्परया दृश्यत इति ॥४-२३४॥

तथा—प्रत्याख्यानकरणावसरे विकृतिद्वयं येन मुत्कलं रक्षितं भवति तस्य तृतीयविकृतिनिर्विकृतिक कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारण विना न कल्पत इति ॥५-२३५॥

तथा—कयरीपाक' इत्यादिलोकप्रसिद्धानि पाकद्रव्याणि तद्दिवसनिष्पन्नान्याद्दशाकप्रत्याख्यानवता कल्पन्ते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कल्पन्त, ईदृशी प्रवृत्तिर्दृश्यत इति ॥ ॥६-२३६॥

तथा—मनुष्यक्षेत्राद्बहिश्चन्द्रा सूर्याश्च सन्ति ते तीर्थंकृता जन्मोत्सवे समवसरणे चायान्ति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तेषा तीर्थकृत्कल्याणकेषु दर्शनाश्रवणादिकार्ये चागमनप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥७-२३७॥

तथा—भरतमैत्रम ये सामतं ये साधव पञ्चसततशता-

दिनेशमध्ये दृश्यन्ते त एव किंवाऽन्येऽपि क्वापि सम्भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भरतक्षेत्रमध्ये इदानीन्तनसमये यत्र यत्र स्थाने आत्मनिर्णीयन्ते तत्रैव यतय सम्भाव्यन्ते नान्यत्रेति । तथाप्यक्षरदर्शनं विनैकान्तेन कथयितुं न शक्यते यदन्यत्र स्थाने यतयो न सन्त्येवेति ॥८-२३८॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते तत्किं कारणेन स्वभावेन वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणं विनापि कल्पत इति ॥९-२३९॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते, पिप्पलील्वङ्गादिकं च न तत्किं शास्त्राक्षरैः परम्परातो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते ल्वङ्गपिप्पलीहरीतकीप्रमुखं पुनर्न कल्पते तत्रैतत्कारणं ज्ञायते यत्ल्वङ्गपु दुग्धभक्तं दीयमानमस्ति, हरितकीपिप्पल्यादि नालिकातोऽपक्वं सत् शुष्कीक्रियते यथा शुण्ठ्यादि... ... राद्धं सदाचामाम्लमध्ये न कल्पते । ...मादिकं तु राद्धं सत्कल्पत इति सम्भाव्यते ॥१०-२४०॥

तथा—केनचिदुपासकेन चत्वार्युपधानानि... भवन्ति, तन्मध्ये प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षातिक्रमे प्रथमोपधानं पुनरुह्य स माला परिदधाति उत चत्वार्यपि ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षातिक्रमे पुनस्तस्मिन्नुढे माला परिहिता शुध्यति । अथ यदि मन स्थाने तिष्ठति तदा चत्वार्यपि पुनरुह्य मालां परिदधातीति ॥ ॥११-२४१॥

तथा—उपधाने पाल्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उताऽन्योऽधिकः कृतो

विलोक्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानतपोदिनान्त यस्या णकतिथ्यागमने नियं व्रततपस्तया तेनैवोपवासेन सरतीति ॥१२-२४२॥

तथा—य श्रावको नियमेन प्रत्यह प्रतिक्रमणद्वय कुर्वाणो भवति तस्य कालवेलाया सन्ध्याप्रतिक्रमणविस्मरणे कियत् रात्रि यावत्तच्छुध्यति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणविशे विस्मृतौ वा रात्रिप्रहरद्वय यावत्तत्कर्तुं शुध्यतीति ॥१३-२४

तथा—येन शुक्लपञ्चम्युच्चरिता भवति स यदि पर्यु पणाया द्वितीयातोऽष्टम करोति तदैकान्तेन पञ्चम्यामेकाशनव करोति उत यथारुच्या ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—येन शुक्लपञ्च म्युच्चरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टम कार्य । अथ कदाचिद्द्वितीयात करोति तदा पञ्चम्यामेकाशनकरणप्र तिबन्धो नास्ति करोति तदा भव्यमिति ॥१४-२४४॥

तथा—यदा चतुर्मासिक पूर्णिमायामभूत्तदा प्रतिक्रम णानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वा बभूवु ? तथा तानि शास्त्राक्षरबलेन विधीयमानानि परम्परातो वा ?, शास्त्राक्षरब लेन चेत्तदा तदभिधान प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वर्षमध्ये प्रतिक्रमणानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वेति क्वापि ज्ञात नास्ति, शास्त्रमध्ये तु दैवसिकरात्रिकपाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिक लक्षणानि पञ्च प्रतिक्रमणानि प्रतिपादितानि सन्तीति ॥१५-२४५॥

तथा—मौक्तिकानि सचित्तान्यचित्तानि वा कुत्र वा कथितानि सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौक्तिकानि विद्धा न्यविद्धानि वाऽचित्तानि ज्ञेयानि यत श्रीअनुयोगद्वारसूत्रे मौक्तिकरत्नादीन्यचित्तपरिग्रहमध्ये कथितानि सन्तीति ॥ ॥१६-२४६॥

तथा—सर्वार्थसिद्धविमाने मौक्तिकवल्यानि शास्त्रे कथितानि परम्परातो वाऽभिधीयन्ते ?, शास्त्रे चेत् तदक्षराणि प्रसाद्यानीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सर्वार्थसिद्धविमाने मौक्तिकवल्याक्षराणि त्रुटितगाथासु परम्परायां भुवनभानुकेवलिचरित्रे च सन्ति, तथा च तद्गाथा -"तत्थ य महाविमाणे, उवरिमभागम्मि चट्टए एग । सायररस ६४मणमाण, मुत्ताहलमुज्जलजलोह ॥१॥ मज्झगयस्स इमस्स य, वलयागारेण ताव सोहंति । चत्तारि मुत्तिआइं,निच्चामल ३२ मणपमाणाइं ॥२॥ पुणरवि बीए वलए, अड ८ सयाकलिअमुत्तिअफलावो । रिउचद १६ मणपमाणो, दिप्पइ सजल व मलमुक्को ॥३॥ चदकला १६ सखाइं, चदकलानिम्मलत्तजुत्ताइं । तइए वलए अडमणपमिआइं मुत्तिआणि तओ ॥४॥ लोअणकिसाणु ३२ पमिआणि मुत्तिअफलाणि तुरिअवलयम्मि । जलहि ४ मणसरीपइ, नायव्वाइं विअड्ढेहिं ॥५॥ वेअरस ६४ सखया पुण, पहिन ! मुत्तिअफलाणि जाणाहि । पचमवलयम्मि तओ, लोअण २ मणभारमाणाइं ॥६॥ कुजरलोअणवसुहा १२८ मिआणि मुत्ताहलाणि नेआणि । इगमणभारवहाइं, छट्ठे वलयम्मि वट्टाइं ॥७॥ मुत्ताहलमतट्ठिअअणेगवज्जतवायलहरीहिं । वलयगमुत्तिअनिअरो, समुच्छलिअ आहणेइ जया ॥८॥ पञ महाविमाण, महुररनेक्कतभायण जाय । कत्थ त्ति अन्नत्थ न अत्थि परिस सद्दमहुरत्त ॥९॥ तत्थ विमाणम्मि सुरा, तस्साररसेगमोहिअसचित्ता । समयगिग ३३ सायरमिअं, सुहेण पूरंति निअमाउं' ॥१०॥ इति ॥१७-२४७॥

तथा—येषां गृहे पुत्रपुत्रीजन्म जात भवति तद्गृहमनुजाः खरतरपक्षे स्वगृहपानीयेन देवपूजां न कुर्वन्ति, तद्यतिनोऽपि तद्गृहे दश दिनानि यावत् विहरन्ति, तदक्षराणि

कुन नन्ति ? आत्मपक्ष नैतदाश्रित्य को विधि ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति तद्गृ पानीयेन देवपूजा न शुध्यतान्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञाता सन्तीति । तत्र तद्गृहनिरणमाश्रित्य यस्मिन् देशे यो ल व्यवहारस्तदनुसारेण यतिभिः कर्तव्य दशदिननिर्देशस्तु शा ज्ञातो नास्तीति ॥१८–२४८॥

अथ देवगिरिसङ्घकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकप्रतिक्रमणे गीता। क्षामणावसरे 'नित्थारपारग होह' इति कथ्यते तदा श्राविकादिभिरपि किमेतदेव कथ नीयम् ?, उत इच्छामो अणुसट्ठि" इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्– श्रावकादिभि' इच्छामो अणुसट्ठि' इत्येव कथनीय न तु 'नित्थारपारगा होह' इति ॥१–२४९॥

तथा—पाक्षिकप्रतिक्रमणपर्यन्ते गीतार्थो यस्य शान्ति कथनादेश ददति स श्रावक दुक्खक्खयकम्मक्खयनिमित्त काउस्सग्ग चतुर्लोगस्सप्रमाण कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा शान्ति कथयति, कथनानन्तर पुनरपि पञ्चदशलोगस्सकाउ-स्सग्ग विधाय प्रकटमेक च कथयित्वा पौषध पारयतीति केचन कथयन्ति । केचिच्च यस्य शान्तिकथनादेशो दत्तो भवति स चतुर्लोगस्समान काउस्सग्ग कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा शान्ति कथयति पश्चात्पौषध पारयतीति कथयन्ति । अनयो र्मध्ये यो विधिः प्रमाण स प्रसाद्य इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्– पाक्षिकप्रतिक्रमणे शान्ते कथयिताऽग्रतश्चतुर्लोगस्सकाउस्सग्ग कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा शान्ति कथयति, एतावतै शुध्यति । द्वितीयवार पञ्चदशलोगस्सकाउस्सग्गकरणे वि ज्ञातो नास्तीति ॥२–२५०॥

तथा—श्रीमहावीरस्य निर्वाणसमयेऽमावास्यातिथि स्वातिनक्षत्र चाभूताम्, दीपालिकासम्बन्धिगुणनसमये च कस्मिंश्चिद्वर्षे ते भवत कस्मिंश्चिच नेति। एतदुपरि केचनेत्थ कथयंति यद् यदा स्वात्यमावास्ये भवतस्तदा गुणनीयम्, अन्ये च यस्मिन् दिने 'मेरइया' इति लोकप्रसिद्ध क्रियाविशेपस्तस्मिन् दिने गुणनीयमिति। तत्र 'मेरइया' करणे भेदो भवति-एतद्देशमध्ये ये गूर्जरलोकास्सन्ति तैं पाक्षिकदिने तानि कृतानि, एतद्देशीयैस्तु द्वितीयवासरे। तत किं स्वस्वदेशानुसारेण मेरइयाकरणदिने गुणनीयम्? उत गूर्जरदेशानुसारेण? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—दीपालिकागुणनमाश्रित्य स्वस्वदेशीयलोका यस्मिन् दिने दीपालिका कुर्वन्ति तस्मिन् दिने गुणनीयमिति ॥३-२५१॥

तथा—प्रासादे ये केचन यतय श्राद्धाश्च प्रतिमास्नपनकरणावसरे चैत्यवन्दना न कुर्वन्ति ते चेत्थ कथयन्ति यद् व्यवस्थाहेतुना न क्रियत इति, इतरे च भगवता काऽवस्था? इति यदा प्रासादे गम्यते तदा चैत्यवन्दना क्रियत इति, तत्र किं प्रमाणम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रासादे प्रतिमास्नपनकरणावसरे चैत्यवदनकरणप्रतिपेधो ज्ञातो नास्तीति ॥४-२५२॥

अथ द्विपवन्दरसङ्घकृत—
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

देवगृहमध्ये पौषधिका यदा देवान् वन्दन्ते तदेर्यापथिकीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्ग कृत विलोक्यते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यदा देवगृहमध्ये पौषधिका देवान् वन्दन्ते तदैर्यापथिकीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्गस्य कार्यं दृश्यमान नास्ति, वृद्धा अपीत्थमेव कथयन्त श्रुतास्सन्ति। किञ्च

कुत्र सन्ति ? आत्मपक्षे चैतदाश्रित्य को विधि ?
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति तद्
पानीयेन देवपूजा न शुध्यतीत्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञातानि
सन्तीति । तत्र तद्गृहविहरणमाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लो
व्यवहारस्तदनुसारेण यतिभि कर्तव्य दशदिननिर्बन्धस्तु शा
ज्ञातो नास्तीति ॥१८–२४८॥

अथ देवगिरिसङ्घकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

पाक्षिकप्रतिक्रमणे गीताय क्षामणावसरे 'नित्थारपारग
होह' इति कथ्यते तदा श्राविकादिभिरपि किमेतदेव कथ
नीयम् ?, उत इच्छामो अणुसर्ट्ठि" इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
श्रावकादिभि 'इच्छामो अणुसर्ट्ठि' इत्येव कथनीय न तु
'नित्थारपारगा होह' इति ॥१–२४९॥

तथा—पाक्षिकप्रतिक्रमणपर्यन्ते गीतार्था यस्य शान्ति
कथनादेश ददति स श्रावक दुक्खक्खयकम्मक्खयनिमित्त
काउस्सग्ग चतुर्लोगस्सप्रमाण कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा
शान्ति कथयति कथनानन्तर पुनरपि पञ्चदशलोगस्सकाउ-
स्सग्ग विधाय प्रकटमेक च कथयित्वा पौषध पारयतीति केचन
कथयन्ति । केचिच्च यस्य शान्तिकथनादेशो दत्तो भवति स
चतुर्लोगस्समान काउस्सग्ग कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा
शान्ति कथयति पश्चात्पौषध पारयतीति कथयन्ति । अनयो
र्मध्ये यो विधि प्रमाण स प्रसाद्य इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
पाक्षिकप्रतिक्रमणे शान्ते कथयिताऽप्रतश्चतुर्लोगस्सकाउस्सग्ग
कृत्वा प्रकटमेक च कथयित्वा शान्ति कथयति एतावतैव
शुध्यति । द्वितीयवार पञ्चदशलोगस्सकाउस्सग्गकरणे विशेषो
ज्ञातो नास्तीति ॥२–२५०॥

गालित तत्पातु कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उष्ण-
जलादाशुष्ण प्रासुक वा पानीय पश्चाद्विप्रहर यावदचित्त तत
पर सचित्त भवतीत्यक्षराणि प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्तिमध्ये
प्रोक्तानि सन्ति। तथा तत्र त्रसजीवोत्पत्तिर्जाता भवतु मा
वा तथापि गालितमेव तद्व्यापारणीय नाऽगालितमिति पर-
म्परा दृश्यत इति ॥४-२५६॥

तथा—पञ्चमीतिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तप कस्यां
तिथौ क्रियते?, पूर्णिमाया च त्रुटिताया कुत्र? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्-पञ्चमीतिथिस्त्रुटिता भवति तदा तत्तप पूर्वस्या
तिथौ क्रियते। पूर्णिमाया च त्रुटिताया त्रयोदशीचतुर्दश्यो-
र्क्रियते, त्रयोदश्या विस्मृतौ तु प्रतिपद्यपीति ॥५-२५७॥

तथा—अक्षमालादिका स्थापना या नमस्कारेण विधी-
यते तदुपर्युद्योते दृष्टिरक्षण सुकरम्, अन्धकारे च कथ
भवति? तद्विना च स्थापना शुध्यति न वा? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्-अक्षमालापुस्तकादिकस्थापना नमस्कारेण स्थाप्यते,
स्थापनानन्तर च क्रियाकरण यावदुद्योते यथाशक्ति दृष्ट्युप-
योगौ रक्ष्येते, अन्धकारे चोपयोग। दृष्ट्युपयोगयोरन्तरे जाते
तु पुन स्थापना कृत्वाऽग्रतः क्रिया क्रियते। यत स्थापना
द्वेधा, इत्वरा यावत्कथिका च। तत्रेत्वराऽक्षमालादिका या
नमस्कारेण स्वय स्थापिता सा दृष्ट्युपयोगयो सतोरेव ति-
ष्ठति। यावत्कथिका चाक्षप्रतिमादिका या गुरुसकाशात्स्था-
प्यते, सा पुन पुन स्थापिता न विलोक्यत इति ॥६-२५८॥

तथा—मालापरिधाने प्रवेदनक करोति न वा? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-मालापरिधाने प्रवेदनककरणनियमो ज्ञातो
नास्तीति ॥७-२५९॥

ईर्यापथिकी देववन्दनक्रियामध्ये नास्ति, तेन देववन्दनाय
क्रियमाणायामन्यदा च देवगृहमध्येऽवस्थितायुत्तरासङ्ग
विलोक्यते क्रिया तु विधिनैव भवतीति ॥१-२५३॥

तथा—प्रभातप्रतिक्रमणसमये प्रथमतः कुसुमिणदुसुमि
काउस्सग्ग चतुर्लोगस्समान् करोति तदा
"चदेसु निम्मलयरा इतियावत् 'सागरवरगंभीरा' इतिया
वदा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–सामान्येन "चदेसु निम्मलयरा'
इतियावत्करोति । यदा पुनः स्वप्ने तुर्यव्रतातिचारो जातो
भवति तदा नमस्कारमेकमधिकं चिन्तयतीति ॥२-२५४॥

तथा—प्रभातप्रतिक्रमणे प्रथमतः कुसुमिणदुसुमिणका-
उस्सग्ग चैत्यवन्दना च कृत्वा चत्वारि क्षमाश्रमणानि ददाति
ततः स्वाध्याय करोति ? उत स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणानि
ददाति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–प्रभातप्रतिक्रमणे प्रथमतश्चतु
र्लोगस्समान काउस्सग्ग चैत्यवन्दना च कृत्वा चत्वारि क्षमा
श्रमणानि दत्त्वा क्षमाश्रमणयुगेन स्वाध्याय च कृत्वा प्रतिक्र-
मण करोति । यत उक्तम्– इरियाकुसुमिणुसग्गो जिणमुणि-
वदण तहेव सज्झाओ । सव्वस्स वि सक्कथओ, तिन्नि य
उस्सग्ग कायव्वा' ॥१॥ एषा गाथा श्रीसोमसुन्दरसूरिकृत-
सामाचारीमध्ये वर्तते । तथा श्रीविजयदानसूरयोऽपीत्थमेव
कृतवन्तस्तच्छिक्षया च वयमपि तथैव कुर्म इति । अथ स्वाध्या
यानन्तर चत्वारि क्षमाश्रमणानि देयानीतिविधि क्वापि ग्रन्थे
वर्तते तस्यापि प्रतिषेधो नास्ति पर यथा वृद्धाः कृतवन्त
स्तथैवेदानीं कुर्म इति ॥३-२५५॥

तथा—उष्णकालादावुष्ण प्रासुक वा पानीय पश्चात्
प्रहर यावदचित्त, ततः पर सचित्त भवतीत्यक्षराणि कुत्र
सन्ति ?। तथा तत्र यावत्त्रसजीवोत्पत्तिर्जाता न भवति ताव

तथा—जम्बूद्वीपगतमेरो परितो यथैकविंशत्यधिकैकादशशतयोजनान्यबाधा कृत्वा ज्योतिश्चक्रं भ्राम्यति तथाऽन्यद्वीपगतमेरुभ्योऽपि कियतीमबाधां कृत्वा भ्रमति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जम्बूद्वीपगतमेरो परितो यथैकविंशत्यधिकैकादशशतयोजनान्यबाधां कृत्वा ज्योतिश्चक्रं भ्राम्यति तथैवान्यद्वीपगतमेरुभ्योऽपीति सम्भाव्यते, शास्त्राक्षराणि तु व्यक्ततया दृष्टानि न स्मरन्तीति ॥१३-२६५॥

तथा—कायोत्सर्गे वन्दनकदानावसरे च स्थापनाचार्यचालने शुध्यति न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कायोत्सर्गकरणावसरे वन्दनकदानावसरे च स्थापनाचार्यचालने न शुध्यतीत्येकान्तो ज्ञातो नास्तीति ॥१४-२६६॥

तथा—मतान्तरीयस्य कदाचिदुपवासादिप्रत्याख्यानं कार्यते तत्र "पाणस्स" इत्युच्चारणमाश्रित्य किं विधेयम्? यतस्तस्य कसेल्लकादिपानीयपाने कथं तत्पालनं भवति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मतान्तरीयस्य प्रत्याख्यानकरणे "पाणस्स" इत्युच्चारणे स यदि कसेल्लकादिपानीयं पिबति तदा प्रत्याख्यानभङ्गो ज्ञातो नास्ति, यतः कसेल्लकक्षेपेऽपि पानीयं प्रासुकं भवति परमात्मनामाचरणा नास्तीति न गृह्यत इति ॥१५-२६७॥

तथा—साम्प्रतं क्रियमाणं स्नात्रादिविधिं केन कृतः? इदं वा ग्रन्थे वर्तते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—साम्प्रतं क्रियमाणस्नात्रादिविधिः कियान् परम्परया क्रियाश्च श्राद्धविधिमध्ये कथितोऽस्तीति ॥१६-२६८॥

तथा—केवली केवलिसमुद्घातं यदा करोति तदाऽऽत्मप्रदेशैस्त्रसनाडीमेव पूरयति किंवा सम्पूर्णं लोकम्? इति

तथा—उपधानपूर्णमिषनान्तर तपोवासरे उत्तरितुं कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानपूर्णमिषनाकल्प्य तपोवासरे नालोच्यते। तथाविधकारणे गातार्थाऽऽगपूर्वम् उत्तरणे एकान्तेन निषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥८-२६०॥

तथा—नैत्यिकपृच्छन्ति नन्दिमण्डनाक्षराणि कुत्र सिद्धान्ते वर्तन्ते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नन्दिमण्डनाक्षराण्यत्र योगद्वारवृत्तिसामाचारीप्रमुखग्रन्थेषु वर्तन्ते। तथा परम्पराऽपि नन्दिमण्डनमाना ज्ञायत इति ॥९-२६१॥

तथा—पौषधमध्ये सामायिकद्वात्रिंशद्दोषा लगन्ति न वा इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सामायिकद्वात्रिंशद्दोषाः पौषधमध्ये लगन्तो ज्ञायन्ते ततस्तानुत्सर्गतो न लगयति। कारणे यदि लगयति तदाऽऽलोचयति प्रतिक्रामतीति ॥१०-२६२॥

तथा—पौषधे कम्बलतसंस्तारिक व्यापारयितुं कल्पते न वा? इति, तथा तम्बोलो भक्षयितुं कल्पते न वा? इति, तथा उपकरणानि कथं गृह्यन्ते? यतस्तत्र मुत्कलानीत वस्तु कल्पते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कम्बलतसंस्तारिक पौषधमध्ये व्यापारयितुं कल्पते। तथा तम्बोलो लवङ्गकाष्ठा[1]दिकं कारणे पौषधमध्ये भक्षयितुं कल्पते। तथा मुत्कलानीतोपकरणानां शुध्यमानतानिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥११-२६३॥

तथा—देवा यदा स्वकीयेतरकल्प यान्ति तदा तत्रस्थानि चैत्यानि वन्दन्ते न वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—देवा यदा स्वकीयेतरदेवलोके यान्ति तदा तत्रत्यचैत्यवन्दननिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥१२-२६४॥

---

१ काष्ठिकादिक'मिति प्रत्यन्तरे।

न्तरा' इति, तथा तत् स्नात्र दशम्यामेकादश्यां वा क्रियते? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पार्श्वनाथजन्मकल्याणक दशमीरात्रौ जातमस्ति ततो दशमीदिने स्नात्र करणीयमिति ॥२१-२७३॥

तथा—प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तर "ठाणे कमणे" इत्यादि कथयित्वा गमनागमनाऽऽलोचनादेशो मार्ग्यते, तत्र केचित्कथयन्ति न मार्ग्यते, तदाश्रित्य यथा भवति तथा प्रसाद्यम्। तथा केचित्कथयन्ति हस्तशताद् बहिर्गमने गमनागमनालोचनादेशो मार्ग्यते, केचिच्चाप्रमार्जितभूमिगमने, इत्येतदाश्रित्यापि यथोचित प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तर "ठाणे कमणे" इत्यादि कथयित्वा गमनागमनालोचनादेशो मार्गणीयो ज्ञायते। तथा पौषधमध्ये स्थण्डिलादिकार्ये बहिर्गत्वाऽऽगमनानन्तर गमनागमनाऽऽलोचन ज्ञायत इति ॥२२-२७४॥

तथा—पौषधे उच्चारिते क सावद्यव्यापार स्थितो वर्तते यदर्थं सामायिकमुच्चार्यते? तथा पौषधे देशावकाशिक नोच्चार्यते सामायिके चोच्चार्यते तत्र किं प्रयोजनम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पौषधकरणानन्तर यत् सामायिकमुच्चार्यते तत् सद्वापतित नवमव्रताराधनार्थम्, यत्पुनर्देशावकाशिक न क्रियते तत्पौषधिको निरवद्यतया गमनादौ प्रव[illegible] तेन तत्करणे किं प्रयोजनम्? इति। सामायिकमध्ये [illegible]वकाशिककरण तु सामायिके द्विघटिकामाने पारितेऽपि [illegible] विरतिकरणार्थमिति ॥२३-२७५॥

[illegible]—द्विदलमाश्रित्य केचिदित्थं वदन्ति—यद्द्विदलतक्र[illegible] तत्र जीवा उत्पद्यन्ते, केचित्तु द्विदलतक्रसयोगे, [illegible] ग्रन्थानुसारि भवति तत्प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽ-

प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–केवली केवलिसमुद्घात यदा करोति तद सम्पूर्ण लोकं पूरयतीति ॥१७-२६९॥

तथा—चतुर्विंशतिपट्टपञ्चतीर्थप्रतिमादिषु ऋषभादि तीर्थङ्कत क्रमानुक्रमेण गण्यन्ते ?, तथा सूत्रधारसम्बन्धि 'गज' इति प्रसिद्धमानेन भूमिकात साधहस्तोच्चप्रदेशे देवा वसरण प्रोक्तमस्ति तदुत्कृष्ट एकालावात्माङ्गुल्यवृद्धिहानि भवने कथं घटते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–चतुर्विंशतिपट्टपञ्च तीर्थप्रतिमादिषु ऋषभादितीर्थङ्कताऽनेनैवानुक्रमेण गण्यन्त इत्येकान्तो ज्ञातो नास्ति। तथा सूत्रधारसम्बन्धि "गज" इति प्रसिद्धमानानुसारेण भूमिकात सार्धहस्तोच्चप्रदेशे देवावस रणे उत्कृष्टकालादावात्माङ्गुल्यवृद्धिहानिभवनेऽपि काऽप्यघ टमानता नास्ति यत आत्माङ्गुलवृद्ध्यर्थो 'गज' इति प्रसि द्धमानमपि तदनुसारेणैव भवतीति ॥१८-२७०॥

तथा—उपधानविधिरेकान्तरोपवासैस्तद्वाहनं च कुत्र शास्त्रे केन वा ते कथितं स्तः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–उप धानविधिरेकान्तरोपवासैस्तद्वाहनं च महानिशीथसामाचारी- प्रमुखग्रन्थानुसारेण परम्परानुसारेण च ज्ञातव्ये इति ॥ १९-२७१॥

तथा— कयरीपाक" इत्यादिलोकप्रसिद्धद्रव्याण्यासवा- आऽऽद्रद्राक्षावयवनिष्पन्नतया तत्प्रत्याख्यानवतां कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्– कयरीपाक" इत्यादिलोकप्रसिद्ध द्रव्याण्यासवाआऽऽर्द्रद्राक्षावयवनिष्पन्नान्यपि तत्प्रत्याख्यानवतां कल्पन्त इति प्रवृत्तिर्दृश्यत इति ॥२०-२७२॥

तथा—पौषदशमीरात्रौ श्रीपार्श्वनाथजन्मकल्याणकं तत्र सा रात्रिः किं नवमीदशम्योरन्तरा ? उत दशम्येकादश्योर-

तथा—चतुर्मासकमध्ये मालारोपणनन्दि कुत प्रभृति विधीयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-चतुर्मासकमध्ये तुर्यव्रतमालारोपणनन्दी विजयदशम्यनन्तर भवत । द्वादशव्रतनन्दी त्ववागपि भवन्तो दृश्यत इति ॥२९-२८१॥

तथा—उपधानमध्ये आर्द्रशाकभक्षण कल्पते न वा ? तथा विलेपनमस्तकतैलप्रक्षेपादिक कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उपधानमध्ये साम्प्रतमार्द्रशाकभक्षणरीतिर्नास्ति । तथा विलेपनमस्तकतैलक्षेपादिक यनिवत्स्वय न वाञ्छति, अन्य कश्चिद्यदि भक्ति करोति तदा निषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥३०-२८२॥

तथा—श्रावकश्राविकाणा नन्दीसूत्रश्रावण "नाण पच विह पन्नत्त" इत्यादिरूप नमस्कारत्रयरूप वा क्रियते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-श्रावकश्राविकाणा नन्दीसूत्र नमस्कारत्रयरूप श्राव्यत इति ॥३१-२८३॥

तथा—उपधानवाचना श्राद्धा श्राद्धयश्चोर्ध्वस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उपधानवाचना श्राद्धय ऊर्ध्वस्थिता शृण्वन्ति, श्राद्धास्तु चैत्यवन्दनमुद्रयेति ॥३२-२८४॥

तथा—पौषधिक श्राद्धो वस्त्रण मस्तक बन्धयित्वा देवगृहमध्ये गत्वा देववन्दन करोति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पौषधिकश्राद्धस्य मुख्यवृत्त्या मस्तकबन्धनाधिकारो ऽस्ति, परग्रे पुन "फालीउ" इति प्रसिद्धवस्त्रेण बन्धने देवगृहमध्ये देववन्दनादिक्रियाया क्रियमाणाया छोटित विलो। अन्यो विशेषो ज्ञातो नास्तीति ॥३३-२८५॥

त्रोत्तरम्–द्विदलमध्येऽपक्वदुग्धदधितक्रसयोगे जीवा उत्पद्यमाना ज्ञातास्सन्ति शास्त्रानुसारेणापि । मुखसयोगे तत्र जीवा उत्पद्यन्त इति नु ज्ञात नास्तीति ॥२४-२७६॥

तथा—साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्राम नाम्ना प्रतिमा विलोक्यते ? उत सङ्घराशिनाम्ना ? यदि सङ्घराशिनाम्ना तदा सर्वग्रामसङ्घानामेकमेव राशिनाम विद्यते, तेन यथा युक्त भवति तथा प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्रामनाम्ना प्रतिमा विलोक्यत इति युक्त ज्ञायत इति ॥२५-२७७॥

तथा—पञ्चव्रतसक्षेपरूपा प्रत्यह द्विर्दिग्गमनविरतिर्देशावकाशिकाख्ये दशमव्रते चतुर्दशनियमास्तु भोगोपभोगविरमणाख्ये सप्तमव्रते तत्कथ देशावकाशिककरणेनैव ते उच्चार्यन्ते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–देशावकाशिक द्वेधा एक पञ्चव्रतसक्षेपरूपम्, द्वितीय सप्तमव्रतस्वरूप क्रियमाणमस्तीति न कापि विप्रतिपत्तिरिति ॥२६-२७८॥

तथा—उपधानवाचना नमस्कार विना दीयते उत तत्पूर्विका ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–उपधानवाचना श्रीविजयदानसूरयो नमस्कार विनैव दत्तवन्तो वयमपि तथैव दद्म इति ॥ ॥२७-२७९॥

तथा—उपधानवाचना पारणादिने उत तपोदिने ? तथा उपधानवाचना प्रात सन्ध्यायां वा दीयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–उपधानवाचना तपोवासरे पारणादिने वा दत्ता शुध्यति। तथोपधानवाचनाऽऽचामाम्लैकाशनककरणानन्तर सन्ध्यायामपि दत्ता शुध्यति, पर प्रतिदिनक्रियमाणसन्ध्यासमयक्रिया ...यते ॥२८-२८०॥

सविसाहु, उपधि पडिलेहु" इत्यादेशद्विक क्षमाश्रमणद्विकेन मार्गयतीति सामाचारी वर्तते। उपधानपौषधिकस्याऽय विशेष – यत्पानीयसारणानन्तर गुरुपार्श्वे स्थापनाचार्यपार्श्वे वा मुख वस्त्रिका प्रतिलिख्य वन्दनकद्वयं दत्त्वा च प्रत्याख्यान करोति, न पुन प्रतिलेखनासमये व दनकदानप्रत्याख्याने करोति। अभ्यन्तर तु ज्ञात नास्तीति ॥३७-२८९॥

तथा—रात्रिपौषधिक प्रस्रवणोच्चारभूम्यो कति मण्डलकानि करोति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–रात्रिपौषधिक प्रस्रवणोच्चारपरिष्ठापनभूम्योश्चतुर्विंशतिमण्डलकानि करोति । द्वादश मध्ये द्वादश बहिश्च "बारस बारस तिन्नि अ" इति वचनादिति ॥३८-२९०॥

तथा–य सन्ध्याया रात्रिपौषध करोति स तदुच्चारणानन्तर पानीय पिबति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–य सन्ध्याया रात्रिपौषध करोति तस्याऽऽहारपौषध सर्वत एवो च्चार्यते न देशतस्तेन दिवसपौषधो भवतु मा वा पर रात्रि पौषधकरणानन्तर स पानीय न पिबतीति ॥३९-२९१॥

तथा—त्रिविधाहारप्रत्याख्याननिर्विकृतिकैकाशनकद्वयासनकेषु कृतेष्वार्द्रशाकभक्षण शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–निर्विकृत्यादिषु त्रिविधाहारप्रत्याख्यानेष्वेकान्तेनार्द्रशाकभक्षणनिषेधो ज्ञातो नास्ति, सवरार्थं न गृह्णाति तदा वरमिति ॥४०-२९२॥

तथा—दिवसपौषधिक सन्ध्यासमयप्रतिलेखना कृत्वा यदि रात्रिपौषध करोति तदा किं प्रतिलेखनाऽऽदेशान् पुनरपि मार्गयति ? उत प्राग्मार्गितरेव ते शुध्यति ? इति प्रश्नोऽ-

तथा—सागरसरिकपाक्षिकाणमीशानपञ्चमाराद्विणातपति येन यावज्जीवमुच्चारितानि भवन्ति स राद्विण्या अग्रत पृष्ठे चाऽऽगमने पद्मकरणशक्त्यभावे किं करोति ? इति प्रश्नोऽ-नोत्तरम्—सवथा पद्मकरणशक्त्यभावे यत्तप प्रथममागच्छति तत्तपः प्रथम करोति, स्थित तु पश्चात्कृत्वा प्रापयतीति । २४-२८६॥

तथा—श्राद्धानामेकादशाङ्गेषु श्राव्यमाणेषु नन्दिमण्डिना विलोक्यते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्राद्धानामेकादशाङ्गश्रावणे नन्दिमण्डनाधिकारो ज्ञातो नास्तीति ॥२५-२८७॥

तथा—अन्यतीर्थिकः कश्चिदपि तुर्यव्रतमुच्चारयति तदा किं नन्दि विनाऽप्युच्चार्यते ? उत नन्दिसहितमेव ! इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अन्यतीर्थिक कश्चित् तुर्यव्रतमुच्चारयति तदा नन्दि विनाऽप्युच्चार्यते, तदाश्रित्य निषेध कोऽपि ज्ञातो नास्तीति ॥२६ २८८॥

तथा—पौषधिक श्राद्धो यदाहार गृह्णाति तदा तस्य जेमनानन्तर चैत्यवन्दनाकरणमन्तरा पानीय पातु शुध्यति न वा ?, तथा स्वाभाविक उपधानवाहकश्राद्धाहारग्राहकपौषधिकः सन्ध्यासमयप्रतिलेखना केनानुक्रमेण करोति ? इति, प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पौषधिकश्राद्धस्याहारग्रहणानन्तर चैत्यवन्दनायां कृतायामेव पानीय पातु शुध्यति नान्यथा यत पौषधमध्ये श्राद्धस्यापि यही क्रियारीतिनियतिवदेव वतते । तथा ऽऽहारग्राहकपौषधिक सन्ध्यासमये प्रतिलेखनामुखवस्त्रिका प्रतिलिख्य परिधाना मुक्त परावृत्य "पडिलेहणा पडिलेहावो" इत्यादेश मार्गयित्वा तत्कृत्य विधाय उपधिमुखपटी प्रतिलिख्य स्वाध्यायं कृत्वा द्वादशावर्त्त वन्दनकद्वय दत्त्वा प्रत्याख्यान कृत्वा 'उपधि

न्नोत्तरम्–प्रतिलेखनाऽऽदेशा पुनर्मार्गिता न विलोक्यन्त इति ॥४१-२९३॥

तथा—एकाशनसहितनिर्विकृतिप्रत्याख्यानैकाशनकप्रत्याख्यानयोरुच्चारे किमन्तरम् ? इति प्रश्नोऽन्नोत्तरम्–निर्विकृतिकैकाशनप्रत्याख्यानयोरेतावदेवान्तरमस्ति यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्याने निव्विगइय पच्चक्खामि" इति उच्चार्यते, एकाशनकप्रत्याख्याने तु 'विगइय पच्चक्खामि" इति। अन्यत्सर्व सदृशमस्ति। तथैतदप्यन्तरमस्ति—यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्यानं त्रिविधाहारचतुर्विधाहाररूपं भवति, एकाशनकप्रत्याख्यानं तु द्विविधाहाररूपमपि ॥४२-२९४॥

तथा—पौषधसामायिकयोर्ग्रहणानन्तरं तयोः पारणकालेऽप्राप्ते श्राद्धकशरीरे क्लामनाया किं विधेयम् ? इति प्रश्नोऽन्नोत्तरम्–पौषधसामायिकयोः पारणकालेऽप्राप्ते यदि श्राद्धकस्य शरीरक्लामना भवति तदा स वेलाप्राप्त्यनन्तरं सावधानतायां सत्यां यथाशक्ति तत्पारणोच्चारं सत्यापयति, यदि श्राद्धकः सावधानो न भवति तदा समीपस्था अन्ये वेलायां प्राप्तायां पारणविधिं श्रावयन्ति यावच्च न श्रावितस्तावन्महती विराधना कर्तुं न ददतीति सम्भाव्यत इति ॥४३-२९५॥

तथा—आरात्रिकमङ्गलप्रदीपं स्पष्टया सद्वारेण वोत्तार्येते ? तदुत्तारणपाठश्च कः ? इति प्रश्नोऽन्नोत्तरम्–जिनप्रतिमाऽग्रे आरात्रिकमङ्गलप्रदीपं सृष्ट्योत्तार्यते न तु सद्वारेण। पूर्वाचार्यप्रणीतग्रन्थमध्ये क्वापि सद्वारोत्तारणस्याप्यक्षराणि सन्ति परमिदानीं श्राद्धविधिजिनप्रभसूरिकृतपूजाप्रकरणयोः सृष्ट्यैवोत्तारणमुक्तमस्ति तेन तथैव क्रियते। तदुत्तारणगाथा

। एवं

त्परकल्किसत्तो अमिउ जिणारत्तिय तुम्ह" ॥१॥ इति ॥
॥४४-२९६॥

तथा—श्राद्धाना यद्येकादशाङ्गानि श्राव्यन्ते तदा किं प्रथमचतुर्थयोरेव प्रहरयो ? उत द्वितीयतृतीययोरपि ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्राद्धानामेकादशाङ्गानि सूत्रत श्राव्यन्ते तदा प्रथमचतुर्थयो प्रहरयो श्रावितानि शुध्यन्ति । अर्थसहितानि तु द्वितीयतृतीययोरपीति ॥४५-२९७॥

अथ डुङ्गरपुरसङ्घकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचासि च यथा—

मतदशमेदपूजायामष्टमङ्गलस्थालभरणे पूजानन्तर तद पनयने तदन्तर्गतमत्स्युगलाकारस्यापि भङ्गे पातक भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टमङ्गलमध्य [illegible] विधान शास्त्रानुसारितया युक्तमेव वर्तते । पूजानन्तर [illegible]मपि युक्तमेव प्रतिभासते । तथा यो मन्यते तन्न [illegible] तन्ने- दृशो वर्तते तथाहि—इन्द्रो यदा जिन[illegible] समायाति तदा पूर्वं भगवज्जन्मगृहे आगत्य मातु [illegible] गृही- त्वा तत्प्रतिबिम्ब च तत्र मुक्त्वा भर्त्तुं [illegible] च कृत्वा पुनरपि तत्राऽऽगत्य मातु पार्श्वे [illegible] मुक्त्वा प्रतिबिम्बं विसर्जयति । तथा [illegible] श्रिय- मार्णाया प्रथम मदनाकार विधायोपरि [illegible] मदन मध्यतो गालयित्वा कुर्वन्ति । अत्र पूर्व[illegible] मदन विना यथा पातक न भवति तथा [illegible]परिणाम प्रयमिति ॥१-२९८॥ [illegible]नयनेऽपि

तथा—जिनप्रतिमाना [illegible] निर्विन ! धाव्यन्ते, अथ तया निर्माल्यता कृत [illegible] इति

ऽप्योत्तरम्–एतदाश्रित्य शास्त्रमध्ये एवं कथितमस्ति यद् 'भोगविनष्टं द्रव्यं निर्माल्यम्" इति। तेनाऽऽभरणानां भाग विनष्टत्वाभावेन निर्माल्यता न भवतीति ज्ञेयमिति ॥८-२९९॥

तथा—विष्णुकुमारसम्बन्धः कुत्र ग्रन्थे वर्तते ?, तथा तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं श्रूयते तत्किमुत्सेधाङ्गुल निष्पन्नेन योजनेन प्रमाणाङ्गुलनिष्पन्नेन वा ? तथा तेन पूर्व पश्चिमसमुद्रयोः पादौ मुक्तौ स्त इत्यप्युक्तमस्ति, तत्तदा श्रित्य यथा घटमानं भवति तथा प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽप्योत्त रम्–विष्णुकुमारसम्बन्धः उत्तराध्ययनवृत्त्युपदेशमालावृत्तिप्रमु खग्रन्थेषु वर्तते। तथा तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं वर्तते तदुत्सेधाङ्गुलनिष्पन्नयोजनप्रमाणेन। यत्पुनः पूर्वपश्चिमसमुद्रयोः पादौ मुक्तौ तज्जम्बूद्वीपमध्यस्थलवणसमुद्रख्यातिसायामिति सम्भाव्यते, अन्यथोत्सेधाङ्गुलनिष्पन्नलक्षयोजनप्रमाणशरीरस्य तस्य चरणाभ्यां पूर्वपश्चिमलवणसमुद्रस्पर्शनं दुःशकमिति ॥ ॥३-३००॥

अथ सिद्धपुरसङ्घकृतप्रश्ना- स्तत्प्रतिवचांसि च यथा–

प्रतिमासुदये गर्भावतीर्णे तन्माता कियतः स्वप्नान् पश्य ति [1] इति प्रश्नोऽप्योत्तरम्–त्रीन् स्वप्नान् पश्यतीति [1] ज्ञायते सप्ततिशतस्थानकशास्त्रविचारानुसारेणेति ॥१-३०१॥

तथा—तद्दिनतलितपक्वान्नं कदाचिद्विकृतिप्रत्याख्यानवतः कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽप्योत्तरम्–तद्दिनतलितपक्वान्नं कदा चिद्विकृतिप्रत्याख्यानवतः प्रत्याख्यानकरणसमये (यदि) मुत्कलं

[1] ज्ञायत इत्यन्तः पाठः प्र०।

रक्षित भवति तदा कल्पते नान्यथेति परम्परा दृश्यत इति ॥२-३०२॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विगव्यूतप्रमाणनदीमुत्तीर्या-ऽऽहारग्रहणार्थमिव वन्दनाय क्षामणार्थं वा गम्यत न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विगव्यूतप्रमाणनदी मुत्तीर्य भिक्षाग्रहणार्थमिवैक पाद जले कृत्वैक पाद स्थले कृत्वा यदि वन्दनार्थं क्षामणार्थं वा व्रजति तदा शास्त्रानुसारेणैकान्तिको निषेधो नास्ति, परमिदानीं प्रवृत्तिर्न दृश्यत इति ॥३-३०३॥

अथ धायताग्रामसत्कसङ्घ-
कृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

द्वयो श्राद्धयो प्रतिक्रमणकरणसमयेऽथवा नानाविधे कृते सत्येकस्य हस्तादपरेण चरवलके पातिते [illegible] कस्येर्यापथिकी समायाति ? किमुभावपि प्रतिक्रान्त [illegible] वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्–द्वयो श्राद्धयो प्रतिक्रमण[illegible] सावधानतयैकेन चरवलको गृहीतो भवति, अथ यदि द्विती यहस्तलगनेन हेतुना पतति तदा तस्येर्यापथिकी समायाति। यदि च गृहीतोऽप्यसावधानतयैव तदोभयोरपीर्यापथिकी समायातीति ॥१-३०४॥

तथा—य शुद्धक्रिया कुर्वाण शुद्धाचार च [illegible]र्यापथिकीमागता न जानाति स कियद्भिर्मुहूर्तैर्न्य प्रतिक्रामति ? इतिप्रश्नोऽत्रोत्तरम्–शुद्धक्रियाया क्रियमाणाया सोपयोगतया प्रमार्जनाविधिनोपवेशनादिष्वीर्यापथिकी नायाति, यतस्तामाश्रित्य कालमानमुक्त ज्ञात नास्ति। तथापि क्रियान्तरे क्रियमाणे ईर्यापथिकी प्रतिक्रम्यते, यथा महत्या वेलायां

मनोवच कायोपयोगाना सम्यगवबोधो न भवतीति ॥२-३०५

तथा—अष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारिता सिंहनिष
द्याप्रमुखप्रासादास्तद्‌गतबिम्बानि चाद्ययावत्कथं स्थिता
सन्ति ? तथा शत्रुञ्जयपर्वतेऽपि भरतकारिता एव प्रासाद
बिम्बानि कथं न स्थितानि ? यतस्तत्प्रासादघाता उद्धारा जाता
श्रूयन्ते तेनाष्टापदे कस्य सान्निध्यम् ? शत्रुञ्जये च कस्य न
यदेतावान् भेद इति व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-
अष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारितप्रासादादीनां स्थानस्य निर
पायत्वाद्देवादिसान्निध्याद् "रनइय पुण काल आययण व
सन्धिस्सइ ? तत्तो तेण भयवया भणियं-जाव इमा उसप्पिणि
त्ति मे केवलिजिणाण वतिए सुयं" इत्यादिवसुदेवहिण्डयक्ष
रसद्भावाच्चाद्ययावदवस्थानं युक्तिमदेव । शत्रुञ्जये तु स्था
नस्य सापायत्वात्तथाविधदेवादिसान्निध्याभावाच्च भरतकारि
तप्रासादादीनामद्ययावदवस्थानाभाव इति सम्भाव्यते । तत्त्व
तु नरवविद्वेद्यमिति ॥३-३०६॥

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५
श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्यपण्डितकीर्तिवि
जयगणिसमुच्चिते चतुर्थ प्रकाश ॥

નિત્ય વિચારણીય માગલીક ભાવનાઓ

(ગુરૂ-પ્રસાદી)

મૈત્રી ભાવના—૧ સર્વ જગતનુ કલ્યાણ થાઓ ૨ પર-હિત કરવામા સહુ રક્ત થાઓ ૩ દોષમાત્રનો ક્ષય થાઓ ૪ હુ કોઇનો દુશ્મન નથી, મારૂ કોઈ દુશ્મન નથી

પ્રમોદ ભાવના—૫ કોઇના પુણ્યપ્રાપ્ત સુખની હુ ઇર્ષ્યા કરીશ નહિ ૬ આત્મ વિકાસના માર્ગે ચઢતા ગુણી આત્માથી હુ પ્રમોદ પામીશ ૭ માર્ગાનુસારી મુમુક્ષુ આત્માઓને મારી સહાનુભૂતિ છે ૮ તૃષ્ણા-નનવાને સતોષથી મારી હઠાવીશ (જે થાય તે ભલા માટે માની સતોષ રાખીશ)

કારૂણ્ય ભાવના—૯ દુખીઓના દુખનો અંત કરવામા મ્હારી શક્તિઓ ઉદાર થાઓ ૧૦ દુખનુ કારણ પાપ-અધર્મ વધુ દયા પાત્ર છે ૧૧ દુખીને અન્ન વગેરે આપવુ દ્રવ્ય દયા છે, ધર્મ આપવો તે ભાવ-દયા છે ૧૨ પરદયામા સ્વ દયાને હુ ન ભૂલુ

માધ્યસ્થ્ય ભાવના—૧૩ દોષ સહજ છે, ગુણ દુર્લભ છે. ૧૪ કર્માધીન જીવોની પ્રવૃત્તિથી મ્હને કોઈ પ્રત્યે રાગ દ્વેષ ન થાઓ ૧૫ મ્હારે મ્હારા પોતાનુ જોવા-વિચારવાનુ ઘણુ પડયુ છે, હુ સહુનો કાજી શી રીતે બનુ ? ૧૬ માધ્યસ્થ્યના નિષ્કર્ષ રૂપ સત્ય તત્ત્વની પરીક્ષા તથા પાલન સાથે મ્હને આજીવન દોસ્તી હો

"जं जीअमसोहिकरं, पासत्थपमत्तसजयाईण्णं ।
जइवि महाणाइन्न, ण तेण जीएण ववहारो ॥५२॥"

ભાવાર્થ —'યદ્યપિ મહાજને આચરેલુ હોય એવું પણ પાસત્થા પ્રમત્ત સયતોનુ આત્માનો શોધિ નહિ કરનારૂ એવુ જે જિત–આચરણ હોય તે જીત–આચરણ શાસ્ત્રમા જીતવ્યવહાર તરીકે કહેવાતુ નથી'

"जं जीअ मोहिकरं, सवेगपरायणेण दतेण ।
इक्केणवि आइन्न, तेण उ जीएण ववहारो ॥५३॥"

ભાવાર્થ—'એક પણ સ વેગપરાયણ અને દાન્ત એવા ગીતાર્થે આત્માની શુદ્ધિ કરનારૂ જે આચરેલુ હોય તેવા જીતથી–આચરણથી વ્યવહાર ચાલે છે'

"आत्मप्रवृत्तावतिजागरूकः परप्रवृत्तौ बधिरांधमूकः ।
सदा चिदानंदपदोपयोगी लोकोत्तरं साम्यमुपैति योगी ॥"

ભાવાર્થ —'જે યોગી આત્મ પ્રવૃત્તિમા અતિ ઉદ્યમ શીલ અને પર–બાહ્યવ્યવસાયમા બધિર–બ્હેરા–અ ધ અને મૂક–મુંગા જેવા રહે છે તેમજ સદા ચિદાન દ પદના ઉપ-યોગમા રમનારા છે તે યોગી લોકોત્તર સમભાવને પ્રાપ્ત કરે છે'

"यः शासनोड्डाहनिवारणादि–सद्धर्मकार्याय समुद्यतः सन् ।
तनोति मायां निरवद्यचेता प्रोक्तः स चाराधक एव सुज्ञै ॥"

ભાવાર્થ — નિષ્પાપ ચિત્તવાળો જે શાસનના ઉડ્ડાહનું નિવારણ વગેરે સદ્ધર્મ કાર્ય કરવા માટે ઉદ્યત થયો થકો માયાનું સેવન કરે તો પણ સુજ્ઞ મહાત્માઓ તેને કહે છે'